

Afghanic

کرنې پوهنځی

Faculty of Agriculture

Prof M Bashir Doudiyal

د کرنې تشریحي قاموس

(انګلیسي - پښتو)

د کرنې تشریحي قاموس
(انګلیسي - پښتو)

پوهاند محمد بشیر دودیال

The Descriptive Dictionary of Agriculture

(English-Pashto)

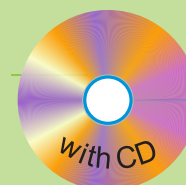

Funded by
Kinderhilfe-Afghanistan

ISBN 978-9936-633-84-1

پوهاند محمد بشیر دودیال

۱۴۰۱

پلورل منع دی

Not for Sale

2022

د کرنې تشریحي قاموس

(انګلیسي - پښتو)

پوهاند محمد بشیر دودیال

Pashto PDF
2022

Faculty of Agriculture
کرنې پوهنځی

Funded by
Kinderhilfe-Afghanistan

The Descriptive Dictionary
of Agriculture
(English-Pashto)

افغانیک
Afghanic

Prof M Bashir Doudiyal

Download:

www.ecampus-afghanistan.org

Book Name	The Descriptive Dictionary of Agriculture
Author	Prof M Bashir Doudiyal
Publisher	Nangarhar University, Faculty of Agriculture
Website	www.nu.edu.af
Published	2022, Second Edition
Copies	1000
Serial No	350
Download	www.ecampus-afghanistan.org

This publication was financed by **Kinderhilfe-Afghanistan** (German Aid for Afghan Children) a private initiative of the Eroes family in Germany.

Administrative and technical support by Afghanic.

The contents and textual structure of this book have been developed by concerning author and relevant faculty and being responsible for it.

Funding and supporting agencies are not holding any responsibilities.

If you want to publish your textbooks, please contact us:

Dr. Yahya Wardak, Ministry of Higher Education, Karte – 4, Kabul

Office 0780232310, 0706320844

Email info@ecampus-afghanistan.org

All rights reserved with the author.

Printed in Afghanistan 2022

ISBN 978-9936-633-84-1

Publishing Textbooks

Honorable lecturers and dear students!

The lack of quality textbooks in the universities of Afghanistan is a serious issue, which is repeatedly challenging students and teachers alike. To tackle this issue, we have initiated the process of providing textbooks to the students of medicine.

For this reason, we have published 365 different textbooks of Medicine, Engineering, Science, Economics, Journalism, and Agriculture from Nangarhar, Khost, Kandahar, Herat, Balkh, Al-Beroni, Kabul, Kabul Polytechnic, and Kabul Medical universities. The book you are holding in your hands is a sample of a printed textbook. It should be mentioned that all these books have been distributed among all Afghan universities and many other institutions and organizations for free. All the published textbooks can be downloaded from www.ecampus-afghanistan.org.

The Afghan National Higher Education Strategy (2010-2014) states:

"Funds will be made available to encourage the writing and publication of textbooks in Dari and Pashto. Especially in priority areas, to improve the quality of teaching and learning and give students access to state-of-the-art information. In the meantime, translation of English language textbooks and journals into Dari and Pashto is a major challenge for curriculum reform. Without this facility it would not be possible for university students and faculty to access modern developments as knowledge in all disciplines accumulates at a rapid and exponential pace, in particular this is a huge obstacle for establishing a research culture. The Ministry of Higher Education together with the universities will examine strategies to overcome this deficit."

We would like to continue this project and to end the method of manual notes and papers. Based on the request of higher education institutions, there is the need to publish about 100 different textbooks each year.

I would like to ask all the lecturers to write new textbooks, translate or revise their lecture notes or written books and share them with us to be published. We will ensure quality composition, printing and distribution to Afghan universities free of charge. I would like the students to encourage and assist their lecturers in this regard. We welcome any recommendations and suggestions for improvement.

It is worth mentioning that the authors and publishers tried to prepare the books according to the international standards, but if there is any problem in the book, we kindly request the readers to send their comments to us or the authors in order to be corrected for future revised editions.

We are very thankful to Kinderhilfe-Afghanistan (German Aid for Afghan Children) and its director Dr. Eroes, who has provided fund for this book. We would also like to mention that he has provided funds for 230 medical and non-medical textbooks so far.

I would like to cordially thank Chancellor of Universities, Deans of faculties, and lecturers for their continuous cooperation and support for this project.

I am also thankful to all those lecturers who encouraged us and gave us all these books to be published and distributed all over Afghanistan. Finally, I would like to express my appreciation for the efforts of my colleagues Hekmatullah Aziz and Fahim Habibi in the office for publishing and distributing the textbooks.

Dr. Yahya Wardak

Ministry of Higher Education, Kabul, Afghanistan, May, 2022

Mobile: 0706320844, 0780232310

Email: info@ecampus-afghanistan.org

Abstract

The Descriptive Dictionary of Agriculture is a book or reference/resource that lists the words of agriculture science (typically in alphabetical order) and gives their meaning or gives the equivalent words in English-Pashto languages, also providing information about plants, animals, agriculture technology, harvesting, cultivation, growing, sapling, irrigation, methods, origin, and usage. English-Pashtu agriculture descriptive dictionary is a reference book on a particular agriculture and husbandry subjects, the items of which are typically arranged in English alphabetical order and Pashto translation. This reference book has tables, picture and graphs for best understanding and set of words or other text strings made for use in applications such as spellcheckers. Agriculture Faculties students and lecturers and researcher need to this important book. This dictionary will answer for their needs very well.

فهرست (انګليسي)

A.....	1-33
B.....	34-50
C.....	51-81
D.....	82-100
E.....	101-124
F.....	125-144
G.....	145-152
H.....	153-164
I.....	165-173
J.....	174
K.....	175-176
L.....	177-185
M.....	186-203
N.....	204-210
O.....	211-214
P.....	215-230
Q.....	231
R.....	232-244
S.....	245-266
T.....	267-278
V.....	279-284
W.....	285-292
X.....	293
Y.....	294
Z.....	295

A, a

A Horizon د خاورې A طبقه
د ځمکې له مخ څخه ښکته خواته خاورې په دریو اصلي او نورو فرعي طبقو ویشل شوي دي، چې هرې یوې ته هورایزون ویل کیږي، A هورایزن هغه طبقه ده چې زیات عضوي مواد لري.

Abandoned Agricultural Land

هغه کرنیزې ځمکې چې اوس نه کرل کیږي

د کرنې وړ ځمکې چې پخوا یا په یوه مهال کې کرل کیدې، خو اوس یې زراعتي استعمال پرېښودل شوی وي.

Aberrant پردی، متفاوت
له خپلې ځانګړې ورايتۍ سره یو توپیر لرونکی ژوندی موجود چې د خپلې ورايتۍ له نورو غړو سره د کروموزومونو د شمیر له مخې یا د یو شمیر نورو ځانګړتیاوو له مخې توپیر ولري.

Abiotic ناژوندي
په یو چاپیریال کې د ژونديو Biotic موجوداتو تر څنګ ناژوندي موجودات. یو ایکوسیستم له ژونديو او نا ژونديو برخو جوړ دی. هغه برخه چې ناژوندي ده (اوبه،

خاوره او هوا) هغې ته Abiota ویل کیږي. هر هغه ځای چې هلته ژوندی موجود نه وي Abiotic بلل کیږي. په کرنیزو چارو کې هغه موثر عوامل چې ناژوندي دي Abiotic Factors بلل کیږي لکه په ونو-بوټو او ژویو باندې د فزیکي او کیمیاوي موادو اغیز، د اقلیم او اوبو اغیز او داسې نور.

Abnormality

غیر نورمال
هر هغه څه چې غیر متعادل وي، پرته له نورمال حالت څخه غیر عادي.

Aborigines

اصلي اوسیدونکي
د یوې سیمې، یوه چاپیریال یا یو ځای بومی ژوندی موجودات. د یوې منطقي خپل اصلي اوسیدونکي بومیان.

Absolute Poverty

مطلق فقر
د بیوزلۍ تر ټولو بده څېره ده، چې په دې وضعیت کې وګړي د ډوډۍ او جامو له پلوه تر ټولو ټیټ حد ضرورت پوره کولای شي، په داسې حال کې چې د ژوند نورې اړتیاوې یې پوره نه وي. دا بد واقعیت د وروسته پاتې هیوادودد کلیوالی ژوند یوه ګډه نښه ده.

Absorption زغمل، جذبول د ونو بوټو دنده د اوبو او نورو غذايي توکو او نبات ته گټورو ذراتو جذبیدل. له بهرني چاپیریال څخه د ونو بوټو دنده ته د اوبو او نورو عناصرو جذبیدل.	Acaroty پرتله له هستې هغه ژونکې (حجرات) چې د معمول برخلاف، هسته Nucleus ونه لري.
Absorption Loss له لاسه ورکول کله چې د اوبو د زیرمتونو کانالونو او نورو لارو کی اضافی اوبه جذبېږي. د دغو کانالونو د لمدیدلو په خاطر د اضافي اوبو ضایع کیدل. د خاوری لمدیدل مخکی تر دی چې بوټی ته اوبه جذب شی.	Acaridae اسکاریدیا فامیل د گردو چینجیو (Round Worms) یا (<i>Nemat Helminthes</i>) څخه عبارت دی. چې د ځینو حیواناتو لکه اسونو، سپیانو، پیشوگانو، الوتونکو او ځینو نورو حیواناتو کې په پرازیتی شکل ژوند کوي. دا چینجی کولای شي تر 38 Cm یا 45 Cm پورې په اسونو کې وده وکړي. خو په نورو حیواناتو کې بیا کوچني وي.
Abundanc پریماني کله چې په یوه نباتی ټولنه کې یو ځانگړی ډول په پوره اندازه موجود وی. په یوه سیمه کی د یوې ځانگړی ورايتي پریمانه شتون.	Accelerate Erosion گړندی تخریب کله چی د خاوری د شپړیدو عامل (باد، باران او سیلاوونه) ډیر گړندی او ویجاړوونکی وي په لږ وخت کې د ځمکې د مخ Surface Layer د طبقی ډیره برخه بیځایه کوي. د ځنگل او د ځمکی د شین پوښ زیات له منځه وړل له گړندی تخریب سره مرسته کوی. د خاورې گړندی مینځل کیدل هغه ډیر بد وضعیت دی چې د هغه له امله په ډیر شدت سره لوی حجم خاوره له لاسه ووځي. د گړندیو سیلاوونو، باد او نورو عواملو له امله د خاورې له لاسه وتل.
Abyssal داوبوژورتیا د سمندرونو هغه ۴۰۰۰ څخه تر ۶۰۰۰ متره ژوره برخه چی ممکن ډیر سمندری بوټی، سفنج او سمندري ستوری ونه لری.	د انساني فعالیتونو په اثر په یوه سیمه کی د خاوری ډیر گړندي او ډیر زیات مینځل کیدل.
Acaricide کنه وژونکی د هر بیسایدونو او فنجی سایدونو په ردیف کی هغه کیمیاوی مرکبات دی چی خمنډکی وژنی.	

Accelerated Extinction**ګړندی انقراض**

په ډیر شدت سره په کم وخت کې د منفی او ناوړه عواملو له امله د ځانګړو نباتي یا حیواني ډولونو له منځه تګ. د ناوړه انساني فعالیتونو (ښکار، متکاثف ترانسپورت، مفرط څړ، اورلګولو د چاپیریال ویجاړولو او نورو) له امله د یو شمیر ونو بوټو یا ژویو ګړندی له منځه تلل.

Accessory Equipment**مرستیال ابزار**

له تراکتور، کمباین، تریش او نورو میخانیکي وسایلو سره مرستیال او سپک ابزار لکه رنج، پلاس، اړه، تیرګی، بیلچه او نور چې معمولاً د تراکتور یا کمباین ټول بکس کې ساتل کېږي.

Acclimation**مطابقت کول**

له یوه ځانګړي چاپیریال، اقلیم او نوي محیط سره د ژوي یا بوټي عادت کول. د ونو – بوټو هغه وړتیا چې له یو اقلیم سره په تدریج عادت پیدا کوي. د اوبو، خاورې او هوا له نوي محیط سره د نباتاتو مطابقت کول.

Acid Scarification**په تیزابو لړل**

د دی لپاره چې یو شمیر کلک پوستي تخمونه ژر او آسانه راشنه شي، نو مخکې تر

کرلو یوه لنډه موده په سلفوریک اسید باندې لړل کېږي.

د کرلو هغه طریقه چې وچ او کلک تخمونه د ښه شنه کیدو په خاطر په تیزابي موادو کې ایښودل کېږي.

Acid Soil**تیزابي خاوره**

هغه خاوره چې Ph یی له اوو څخه ټیټ وي. دغو خاورو کې یو شمیر ځانګړي بوټي روزل کیدای شي. یو شمیر بوټي له دغو خاورو سره توافق لري.

Acids**تیزابونه**

هغه مرکبات چې په تعاملاتو کې خپل پروتون له لاسه ورکوي (پروتون دوناتور مرکبات). تیزابونه د اوبو په محلول کې آیونایزیشن کېږي او د H_3O^+ آیون جوړوي.

Acre**ایکر**

د ځمکې هغه اندازه چې پراخوالی یې تقریباً ۳۰۰۰ مربع متره وي. دا ۲۰۹۰۹ جریبه کېږي، ۲۴۷ ایکره ځکه یو هکتار کېږي، یو هکتار بیا ۱۶۵۰۹ جریبه کېږي.

Actinomycetes**اکتینومايستونه**

هغه ژوندی موجودات چې د خپلو حیاتي ځانګړتیاوو له مخې د بکتریا او قارچونو پوښک تر منځ وي. د کوچنیو ژوندیو موجوداتو یو ځانګړی ګروپ.

فعاله جذب Active Absorption

هغه حالت چې په هغه کې اوبه او آیونونه په ډیر ښه ډول د ونو بوټو ریشو ته ورننوځي. د ریشی هغه ښه الکتریکیمیاوی پوتانشیل چې جذب ته چمتو وي.

Active Experimentation**په فعال ډول تجربه کول**

په تجربه او آزمایشو کې د تیوري او الگو گانو عملی کول. د کښت د نویو طریقو، د نویو وراپیو او تخمونو د گټورتوب، حاصل او کیفیت ثابتول په تجربی سره.

فعاله زده کړه Active Learning

د کرنې د روزنیزو پروگرامونو ځانگړتیا او د لویانو د زده کړی یو شرط فعاله زده کړه ده. دا هغه ډول زده کړه ده چې د ترویج د پروگرامونو او آموزشی دورې گډونوال د پوره علاقې او چمتوالي سره فعالانه زده کړه کوي. د زده کړې پروسه کې د زده کوونکو فعالانه راگډول.

واقعی استعمال Actual Use

له یو څر ځای څخه د څارویو هغه اندازه واقعی خوراک کول چې په ریشتیا هم دوی ورڅخه استفاده کړې وي. د استفادې د معیار سره سم استفاده شوي خوراکي توکي.

Acute Erosion**د خاورې شدید مینځل کیدل**

کله چې د ډیرو بدو شرایطو له امله په لږ وخت کې ډیره خاوره وشړيږي. د کرنیزو خاورو شدید ویجاړیدل او شړیدل.

Adaptation**تطابق**

له چاپیریال، ټولنیزو شرایطو، د بزگرانو د پوهې له کچې او نورو ټاکونکو فکتورونو سره د یوې اوږدې مودې لپاره د زراعتی نظامونو، تکنالوژۍ، ریفورمونو او پروگرامونو د مطابقت کولو وړتیا.

Adaption**توافق**

د ژوندیو موجوداتو هغه وړتیا او استعداد چې یوه ځانگړی چاپیریال سره توافق کوي او خپل ژوند ته دوام ورکولای شي.

Additive**اضافه شوی**

هغې مادې، ترکیباتو او یا هم هغو عناصرو ته ویل کیږي چې یوه غذایی ماده کې د هغې د ترکیب د ښه کولو او پوره کولو په خاطر ور اضافه شوی وی. هغه ماده چې د خاورې د ځانگړتیا د ښه کولو په خاطر په سره کې وراچول کیږي. د کیمیاوی سرو د یوه ځانگړی خصوصیت د تبارز په خاطر د یو ضروري عنصر علاوه کول. ځینو خوراکي توکو یا شربتونو کې د هغوی د رنګ د په

زړه پورې کولو په خاطر د یو شمیر رنګی موادو اضافه کول. مثلاً د یو شمیر میوو د شربتونو د ښه خوړوالی او خوندور کیدو په خاطر یوه اندازه شکره پکې ورغلاوه کیږي چی هغی ته Added Sugars وایی، دغه شکره هم اضافه شوی ماده شمیرل کیږي.

Addressee

د ترویج د پروگرام مخاطب

د ترویجي برنامې اخیستونکی. هغه څوک چی د ترویج په پروگرام کی زده کوونکی وي. د ترویج د آموزشی پروگرام مخاطب.

Adoptability توافق وړتیا

د ژوند چاپیریال سره د ونو بوټو یا ژویو توافق کول. د ژویو او بوټو هغه توانایی چې وکولای شي یوه محیط، اقلیم، خاوری او هوا سره مطابقت وکړی او په آسانه ژوندی پاتې شي. له محیط سره جوړ جاري.

Adopter Categories

تطبیق کوونکې ډلې

د کلیوالو، بزگرانو یا د نوښتونو او تکنالوژی د تطبیق کولو منونکي او اجرا کوونکي. د څیړنو له مخې لږ سلنه کلیوال نوې تکنالوژی ډیر ژر منی او تطبیق باندې یی پیل کوي، منځنۍ اندازه په ځنډ سره منلو ته چمتو کیږي او وروستی ډله ممکن تر

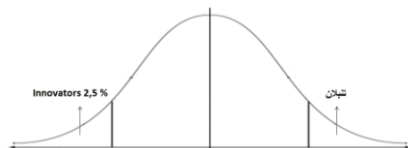
ډیره پورې د نوی تکنالوژی منلو ته چمتو نشي.

Adoption منل

د نوې مفکورې د انتشار او خپریدو پنځم او وروستی پړاو دی چی بزگران له تمرین او آزمایشو وروسته دغه نوی مفکوره منی او د هغی د تطبیق کولو تصمیم نیسي.

Adoption Curve

د نوې مفکورې د منکونکو منحنی په ټولنه کې د نویو مفکورو د منونکو طبقاتو (کتګوریو) له مخې ترسیم شوی منحنی. د ثابتو شویو څیړنو او ټولینزو تجربو له مخې لومړۍ ډله نوښتگران او دنوې مفکورې مخکښان دی، چې ترټولو ژر او له نورو مخکې نوې مفکوره مني او د تکنالوژي تطبیق ته چمتو کیږي. دوهمه ډله (کتګوري) لومړنۍ اکثریت، دریمه ډله دوهم اکثریت او څلورمه ډله تنبلان دي، چې تر ټولو ورسته نوې مفکوره مني.

Adoption Index**د نوې مفکورې د منلو شاخص**

هغه شاخص او ستندرد چې د هغه له مخې دا څرگندېږي چې آیا یو بزگر په څومره وخت کې د نوی تکنالوژۍ منلو او تطبیق ته چمتو کېږي.

Adoption Of Innovation**د نوښتونو تطبیق**

هغه موده چې له نوی تکنالوژۍ یا مفکورې سره د پیژندنې له وخت څخه د هغې تر منل کېدو او تطبیق کېدو پورې وی. Adoption Period هغه دوره چې د هغې په ترڅ کې یا نوی مفکوره تطبیق او ومنل شي یا بیخي رد شي.

Adoption Process**د نوی مفکورې د منلو چلند بیلګه**

د تکنالوژۍ د خپریدو هغه جریان چې د هغې په بهیر کې بزگران د خبریدو او معلوماتو د ترلاسه کولو له پړاوو څخه تیر شوی وی او د مفکورې د منلو پریکړې ته رسیدلي وي.

Adoption Stage**د نوې مفکورې پړاو**

دنوې تکنالوژۍ د انتشار او د نویو مفکورو د منل کېدو هغه وروستی پړاو چې په هغه

کې مفکوره ومنل شي او تطبیق ته چمتو وي.

Adult**لویان**

د هغه عمر لرونکي کسان چې د جسمي بلوغ مرحلې ته رسیدلي او د شخصي (فردی) او ټولنیزو مسئولیتونو منلو ته چمتو وي. دغه ډول کسان د زده کولو او نویو مفکورو منلو ته د ځانګړو شرایطو له مخې چمتو کېږي.

Adult Education **د لویانو زده کړه**

لویانو ته د ښوونې او روزنې د لېږدولو طریقې، د ځوانۍ له عمر څخه پورته وګړو ته د پوهې او تجربې د ښوونې روش. (ترویجی ښوونه ټوله د لویانو د زده کړو پر اصولو ولاړه ده)

Adult Literacy**د لویانو سواد زده کړه**

لویانو ته په ځانګړو طریقو سره د سواد یا لیک لوست ښودنه.

Advantages Rotation **د تناوب ګټې**

په حقیقت کې که هر کال یو ډول کښت په یوه ټاکلې ځمکه وکرل شي، نو خاوره د حاصلخیزۍ خاصیت په تدریجی توګه له لاسه ورکوي، نو کښت باید بدل شي، تر څو بیرته حاصل خیزی ترلاسه کړي دا کار د

پایله لری. غنم وروسته له گنی ښه پایله ورکوي. په عمومي توگه د کښتونو تناوب په لاندې ډول دی:

1. غنم - ږدن - نخود؛
2. وریژی - نخود؛
3. پومبه - غنم - نخود؛
4. پومبه - غنم - گني؛
5. پومبه - ږدن - نخود.
- 6.

Adventitious Roots

ناضروری رینبي

ځینو نباتاتو کې په حیرانونکي توگه له ثانوي مریستم څخه رینبه وده کوي، یا د نبات له یوې داسې برخې څخه د رینبې وده چې توقع ورڅخه نه کېږي. له انتظار پرته د رینبې پیدا کیدل.

Advertising **اعلانول**

د خبرتیاوو هغه وسیله او لاره چاره چې مخاطبین یې عموم وي او د پام وړ ډلې د نظر د راجلبولو لپاره ترسره کېږي.

Aechmea **آکما**

د اناناس یا برومیلیارد کورنۍ گلان سیورلن او د گرمي او وچوبی په وړاندې کلک بوټی دی، خو د سانتي گراد له پنځو درجو ښکته طاقت نلری. تکثیر یې د رینبو د بیلابیلو برخو په کرلو سره هم امکان لری او تخمونه یی هم کرل کیدای شی. د پیدا کیدو

کښت د تناوب په واسطه لاس ته راځي. ټول کښتونه د خپلي ودی لپاره یو ډول نایتروجن ته اړتیا لری خو ټول په یو ډول تناسب دا نایتروجن نه شی ترلاسه کولای، ځینې کښتونه د ځینو نورو په پرتله زیات نایتروجن لگوي نو که په یوه ځمکه باندې هر کال هماغه یو کښت وکرل شي، نو خاوره د غذایي موادو له کمښت سره مخ کیږي، خو د بیلابیلو کښتونو په کرلو سره توازن پیدا کوی. که هر کال هماغه یو ډول کښت وکرل شي نو کښتونه له ناروغیو او وبا سره مخ کیږي. که چیری په یوه ځمکه باندې لیگومینس کښت وکرل شي نو په خاوره کې نایتروجن زیاتېږي او دا د خاوري حاصلخیزی زیاتوی، د کښتونو په تناوب کې باید د ژورو رینبو او سطحی رینبو کښتونه وکرل شي، په دی توگه به وکولای شي له بیلابیلو ژوروالو څخه غذایي مواد ترلاسه کړي او هم به خاوره په ښه توگه کارول شوی وی څومره چې د کښت د تناوب دوره اوږده وی هومره به یی گټه بزگر او خاوري ته زیاته وی، ځکه بزگر کولای شي بیلابیل ډول کښتونه وکړي، لکه نقد پلورل کیدونکی غذایي او د خاوري بدلونکی.

تر دا مهاله دا لاندې تناوبونه کارېږي:

۱. ممپلی، پمبه، جواراو شوتله او نور. په جنوبي هندوستان کې تجربو ښودلې چې که پومبه وروسته له نخودو وکرل شي، ښه

اصلي ټاټوبي يې د جنوبي امريکي رودجنيرو هيواد دی. محلي نوم يې Silver Vase دی. بوټی يې غوښنې پلنې شنې پانې لري.

Aerate په خاوره کې د هوا جريان
د کرنيزو پرکستونو داسې اجرا کول چې په خاوره کې د هوا جريان آسانه شي. څومره چې د ونو بوټو د ريښو شاوخوا د خاورو منفذونه د هوا د جريان قابليت ولری د بوټو وده ښه کېږي.

Aerial Photograph

له هوا څخه عکس
د سيندونو، ځنگلونو، څړځايونو او کرنيزو مناسبو ځمکو د ښودنې په خاطر له هوا څخه د ځمکې د مخ داسې عکسونه اخيستل چې مطلوب ځايونه پکې وښودل شي. له هوا څخه د ځمکې د مخ عکس اخيستل. هغه له هوا څخه اخيستل شوی عکس چې مونږ ته يوه پراخه ساحه واضح کړي.

Aerial Seeding

له هوا څخه د تخم شيندل
د شلمې پيړۍ له نيمايي راپدېخوا په کرنه کې يوه په زړه پورې تکنالوژي له هوا څخه له الوتونکو او څرخکو څخه کرنې ته چمتو شوی ځمکې باندې تخم شيندل دی. دغه عمل هغو ځايونو کې ترسره کېږي چې ساحه ډيره پراخه او د گرځيدلو لپاره ستونزې ولری لکه د غونډيو لوړۍ - ژورۍ.

Aerobic Respiration

د هوا له اکسيجن څخه تنفس
ټول ژوندي موجودات د هوا له اکسيجن څخه تنفس کوي، د هوا له اکسيجن څخه دغې استفادې ته د هوا له اکسيجن څخه تنفس وايي، خو د دې په وړاندې يو شمير د اوبو ژوي او ذومعشيتين د اوبو له اکسيجن څخه استفاده کوي.

Aerophyte **له ځمکې پورته بوټی**
هغه بوټی يا گياه چې د يوې لويې ونې په ډډ يا دوو ښاخونو ترمنځ راشنه شوی وي. هغه کوچنی بوټی چې د لويو نباتاتو په يوه برخه باندې راشنه شوی وي.

Aerosol **د هوا ذرات**
په چاپيريال ساتنه کې، په هوا کې د جامدو ذراتو کتنه، چې ورڅخه د هوا ککړتيا معلومېږي. په هوا يا د اوبو په چاپيريال کې

د کوچینو جامد ذراتو شتون چې د گرد یا لوګۍ په شان ښکاري.

د استراحت دوره Aestivation

کله چې یو ژوندی موجود د نا مساعد اقلیم او ناوړه شرایطو له کبله اړشۍ چې د خپل ژوند او ودې یوه دوره په خوب تیره کړي. کیدای شي دغه د خوب دوره په اوږې کې هم وي. د نامساعدو شرایطو تحمل او په دې ډول شرایطو کې د ونو بوټو د حیاتي فعالیتونو کمښت.

د ځنګل ساتنه Afforestation

په پراخه ساحاتو کې د ځنګلونو د احداث په خاطر د نیالګیو کرل. د نویو مصنوعي ځنګلونو کرل او پراخول. په هغو سیمو کې چې د کرنې نور فعالیتونه نشي کیدای، خو د ځنګلونو لپاره مساعد وي، د ځنګل جوړول د چاپیریال د پاکۍ، د ژوند د کیفیت او طراوت د بقا، د خاورې ساتنې او د اقتصادي مقاصدو او د منظرې د ایجاد لپاره د ځنګل احیا او احداث.

Afghanistan National Development Strategy (ANDS)

د افغانستان ملي پرمختیايي ستراتیژۍ
کله چې له ۱۳۸۰ل. کال وروسته په هیواد کې نوی سیاسي پروسه پیل شوه، انتقالی او

موقت دولت جوړ شو، د افغانستان د بیارغاونې او پرمختیا لپاره وروسته د ۱۳۸۴ل. کال د لندن تر موافقه لیک دملي پرمختیا د ستراتیژۍ سند، د پرمختیايي لرلید په حیث یو ترټولو مهم اقدام و، چې د تطبیق نیټه یې د ۲۰۱۳ ز کال تر پایه پورې اټکل شوې وه. هغه مهال افغانستان وروسته له اوږدو کلونو کرکېچ او جګړو څخه نږدې په ټولو اقتصادي، سیاسي او ټولنیزو سکتورونو کې بیا رغاونې ته کلکه اړتیا درلوده. په همدې موخه د افغانستان ملي پرمختیايي ستراتیژۍ د دریو ارکانو (حکومت جوړونه، امنیت او ټولنیزه-اقتصادی پرمختیا) او اتو برخو په لرلو سره جوړه شوه. د بیا رغاونې پروسه چې په هغې کې اقتصادي او فزیکي بیا رغونه مهمه برخه وه، د اقتصادي مؤسساتو او نورو تصمیم نیوونکو ارګانونو مهم مسؤلیت بلل شوی و. د افغانستان ملي پرمختیايي ستراتیژي د زړېزې له اهدافو

Millennium Development Goals (Mdgs) سره تړاو درلود او اهداف یې هم ورسره برابر وو. د فقر له منځه وړل د ملګرو ملتونو په آجندا کې شامله خبره وه او د زړېزې په اهدافو کې هم ورته په څرګنده توګه اشاره شوې وه، د افغانستان د ملي ستراتیژۍ یوه مهمه برخه هم د فقر کمښت او د خلکو د اقتصادي حالت ښه کول و. له بلې خوا د ټولنیزو خدماتو

سمول په دغې ستراتیژۍ کې د وخت او ارقامو له مخې په تفصیل سره ښودل شوي وو، چې د دغو ارقامو یوه برخه تر لاسه هم شوه. د افغانستان د پرمختیایي ستراتیژۍ په پلي کېدو سره افغانستان یو شمېر لاسته راوړنې درلودې: د سړي سر کليي عاید (PCI) Per Capita Income له ۱۵۰ امریکایي ډالرو څخه ۶۷۰ امریکایي ډالرو ته په منځنۍ توګه اوچت شو (تر ۱۳۹۳ پورې)، د ۹۰۰۰ کیلو مترو په اوږدوالي سړکونه پاڅه او د ۷۰ کیلو مترو په اوږدوالي سره د اورګاډي پټلۍ جوړې شوي، یو شمیر دولتي او خصوصي مالي مؤسسو په کار پیل وکړ. یو شمیر ټولنیزو برخو کې هم یوڅه لاسته راوړنې وې، خو د کرنې په برخه کې زیات پرمختګ ونشو.

افلاتوکسین Aflatoxin
یوه مضره او د سرطان زیږوونکې ماده ده چې فرمول یې $C_{17}H_{10}O_6$ دی. دغه ماده هغه چاپیریال کې پیدا کیږي. چې چناسې او پوپنګونه ولري.

دوهم بوټی After Crop
په کرنه کې یوه اقتصادي عملیه ده. په یوه موسم یا یوه کال کې په بیلابیلو وختونو کې په یوه ځمکه باندې د دوو بوټو کرل. دوه بوټي په بیلابیلو وختونو کې په یوه کرونده کې کرل، کله چې یو حاصل اوچت شي،

ورپسې د بل حاصل واررسپړی، لکه د غنمو په کرونده کې د هیندوانو کرل. په یوه فصل کې په یوه بوټي پسې د بل کرل.

بیا وده After Growth

په یوه کرنیز کال کې د بوټو بیا ځلي وده او لوییدل، کله چې یو ځل ریبیل شوی وي.

Agamic Reproduction

غیر جنسي تکثر

د جنسي حجراتو له فعالیت پرته آږو مکسي تکثر. هغه بوټي چې په غیر جنسي ډول تکثر کوي. Agameon موجودات.

د زړښت عمر Age Decline

په څو کلنو ونو- بوټو کې د عمر هغه پړاو چې وروسته تر هغه ونه د وروستیدو خوا ته ځي. نور نو ونه میوه نه نیسي او ځوان ښاخونه ډیر لږ وي. د زوال عمر. د نابودي خواته تګ.

نماینده Agency

هغه څانګه چې د عامل هیئت څخه نمایندګي کولای شي. حقوقي استازی. په یوه ځانګړې دنده موظفه شوی څانګه.

۲۱ آجندا Agenda 21

بشریت د خپل ژوند اوسنی ډیر مهم مسایل (د چاپیریال د ککړتیا مخنیوی، د بیوزلی سره مبارزه، روغتیا او نفوس) په یوه آجندا

کې شامل او د بیلابیلو هیوادو پوهان او متخصصین په ۱۹۹۲ م. کال کې د برازیل د رودژنیرو په ښار کې سره راټول شول. د غونډې په پای د پورتنیو مسایلو په اړه فیصلې وشوې. دغې غونډې مهم ټکی رابرسیره کړل. وروسته بیا کله چې په ۲۰۰۰ م. کال کې هیوادونود Mdgs سند لاسلیک کړ، په هغه کې هم د چاپیریال او بیوزلې په هکله تاکید وشو، خو ۲۱ آجنډا د خپلو محتویاتو له مخې په بیساری توګه ډیره مستنده او اجرا کول یې د بشریت د ژوند د بقا او سلامتی ضامنه بلل کېږي.

مأمور Agent
د څانګې کارکوونکی، وکیل د څانګې استازی او اجرائیه مأمور. هغه حقوقي شخص چې د یوه بل حقوقي شخص له خوا یې د اجرائو واک ترلاسه کړی وي او په سوداګرۍ کې یې پرځای واک چلولای شي، یا دیوې ادارې مأمور.

د مالیاتو مأمور یا Revenue Agent. په نورو مواردو کې د بدلونکي عامل معنا هم ورکوي.

Agents of Production

تولیدي عوامل

تولیدي عاملین، په تولید او تولیدی پروسه کې هغه کاریدونکي فکتورونه دي چې هر

یو یې په ځانګړې توګه یا هم له نورو سره یوځای په تولید اغیزه ولري.

ترسب Aggradation

د سیلاو په جریان کې د خاورود ذراتو ښکته کیناستل. په دښتو، د سیندونو په بستر د ویالو په غاړو او نورو ځایونو کې رسوبات. هغه ذرات چې له دغه جریان څخه پاتې کیږي د Aggregate په نوم یادېږي. دا د خاوري د جوړښت اساسي واحدونه دي چې د طبیعي او نا طبیعي چلند په ترڅ کې جوړ او له غرونو او لوړو څخه اوبو سره ښکته راځي. اندازه یی له 10mm څخه کوچنۍ وی چې د خاورو، عضوی موادو او کانی ډبرو له متقابل عمل څخه جوړېږي زیاتره رسوبی ځمکې د کښت لپاره ډیرې مناسبې وي. (و. گ : Alluvial).

Agrarian Reforms

د ځمکو اصلاحات

د کرنیزو ځمکو په ملکیت کې سمون. د لویو ځمکوالو د ځمکو ورکول کوچنیو او بی ځمکو بزګرانو ته. د اجاری او پور په بڼه بی ځمکو خلکو ته د کرنیزو ځمکو ورکول تر څو یی هغوی وکړي. د کوچنیو او تیت او پرک ځمکو سره یو ځای کول او په یوه لاس کړل. د ځمکو هوارول. په ډبرو ملکونو کې ورته Land Reform هم وايي.

Agrestal**شاړې**

خاره او بې کنبته ځمکې. باير ساحات. شاړې او بې کرنې ځمکې.

Agribusiness**کرنيز کاروبار**

صنعتي کاروبار. د کرنې هغه فعاليتونه چې تصدی يی مدیریت، اداره او پلان کوی او عوايد لری.

Agrichemicals کرنيز کيمياوی توکي

هغه کيمياوی مرکبات چې په کرنه کی د بيلابيلو مقاصدو لپاره استعمالیږی. په دی کی کيمياوی سری، آفت وژونکی، د هرزه بوټو د کنترول مرکبات او حشره وژونکی هم راځي.

Agricultural Sector د کرنې سکتور

کرنه د ملي اقتصاد يوه برخه ده، دا د ونو، بوټو او څارويو د محصولاتو د توليد لپاره له ځمکې او اوبو څخه گټه اخيستل دي، يا په بله وينا کرنه د يوه اقتصادي شغل او فعاليت په توگه د کار ځواک، پانگې، مدیریت او طبيعي منابعو تر استفادې لاندې راوستل دي او اقتصادي موثريت يې هغه وخت اوچتېږي، چې د منابعو معقول ترکیب او د فی واحد اضافي توليد نقطه پکې په پام کې ونيول شي او اقتصادي مشمریت يې هغه وخت ترلاسه کېږي، چې د کار نېرو د خپل چاپېريال (د ځمکې د مخ

او تومو سفير) بيولوژيکي سيستم د گڼ شمېر پېچلو غير بيولوژيکي عواملو او شرايطو په اړوند د يوې ټاکلې توليدي پروسې په لرلو سره د لمرانژي د ونو - بوټو او څاروي په بيولوژيکي وده او حاصل ورکولو کې ولگوي.

Agricultural Advisory Service**کرنيز مشورتي خدمات**

د کرنې د ماهرينو لخوا کليوالو، بزگرانو او نورو مراجعه کوونکو ته د مشورې په توگه د معلوماتو ورکول. د متخصص لخوا نورو گټه اخيستونکو ته د نظرياتو ورکول.

Agricultural Complain**کرنيز کمپاين**

هغه پروگرام، هلې ځلې او د ټولو وسايلو په کار اچول تر څو په مناسب وخت کی ترويجی اهداف په اعظمی توگه ترلاسه شی. د يوه مقصد لپاره د ترويجي ټولوطريقوپه گډه په کاروړل. معمولاً مونږ پسرلنی کمپاين او د منی کمپاين لرو. په دغو د منی او پسرلنی کښتونو کمپاين کی د ترويج رول د ښه کرلو، د غوره تخم انتخاب، ټاکلی وخت پام کی نيول، د سرې او ډيران مناسب استعمال او د فعاليت په طرز کې د بزگرانو رهبري او لارښوونه ده.

Agricultural Cooperative**د کرنې کوپراتیف**

د بزگرانو او مالدارانو یو متحد صف دی چې د خپلو اړتیاوو د ښه پوره کولو، د محصولاتو لپاره دغوره بازار موندنې، یو بل سره د کر کیلې په چارو کې د ښې مرستې او له کوچنیو کروندو څخه د ښه اولور حاصل د ترلاسه کولو په خاطر د دوی په خوښه جوړېږي. د کرنې کوپراتیف هم په تولیدي ډگر او هم په خدماتي ډگرونو کې خپلو غړو (بزگرانو او څاروي روزنکو) سره مرسته کوي او د کرنې د سکتور د پیاوړتیا یوه ډېره ښه لاره ده. په افغانستان کې د کرنې کوپراتیفونو د څلوېښتمې لسیزې له پای څخه وده ومونده، د لمریزې پېړۍ په پنځو سمو او شپېتمو کلونو کې یې ښه ترقي کړې وه، داویایمې لسیزې له پیل څخه له منځه لاړل.

د کرنې پوړنه Agricultural Credit

بزگرانو ته د کښت د پیل پرمهال د پور او مرستو رسول او بیا د درمند پرمهال د هغو د بېرته پرې کولو په موخه امتیازات او پوړونه دي. هغه مرستې چې د کرنې د پرمختیا لپاره وي. په دې موخه پرمختیايي هېوادونو د کرنیزې پراختیا بانکونو ته پاملرنه وکړه او ښه پایله یې هم لرله. په افغانستان کې د کرنې د پرمختیا بانک ته د پنځوسمې لسیزې نیمايي کې (۱۳۵۵

ل.کې) نوې ودانۍ (د اوسني پامرسینما سیمه کې) جوړه شوه. د شپېتمې لسیزې تر پایه دغه بانک فعال و، خو خدمات یې د ښارونو شاوخوا سیمو پورې محدودوو، وروسته تر اویایمې لسیزې (عملاً په ۱۳۷۱ ل. کال کې) د دغه بانک فعالیتونه ودرېدل، خو مامورین یې درلودل. په اتیایمه لسیزه کې د دغه بانک فعالیتونه په تپه ودرېدل.

Agricultural Economics**کرنیز اقتصاد**

د اقتصاد دعلم هغی برخی ته ویل کیږی چی په تیره بیا د کرنیزو محصولاتو د تولید، ویش، په کرنیز سکتور کی د لگښت، اجاری او د هغو اقتصادی موسساتو په هکله بحث کوی چی د کرنی په برخه کی کار کوی او د کرنی دستونزو حل ته متوجه وی. دغه ستونزې ممکن د کروندې لپاره داخلي بڼه ولري لکه پخپله د ځمکې کیفیت، مولدیت Productivity، د ځمکې غوره استعمال، د ماشین الاتو استعمال، د پوړونو ترلاسه کول، د حاصلاتو لپاره په وخت سره مناسب بازار موندنه او نور. یا به دغه ستونزې خارجي بڼه ولري لکه د کرنې په هکله د دولت پالیسي او تگلاره په زراعت باندې ټکس، د صنعت پرمختگ او داسې نور، نو په لنډ ډول کرنیزاقتصاد کرنې ته ورپېښې پورتنۍ ستونزې او د هغوی د حل لارې چارې تر بحث لاندې نیسي.

یا : کرنیزاقتصاد د اقتصاد د علم هغه برخه ده چې هدف یې د کرنې د داخلي او خارجي ستونزو هوارول اوکړوندي څخه اقتصادي گټه پورته کول دي.

Agricultural Employment

کرنیز استخدام

د کرنې په برخه کې کار او فعالیت چې د ژوند او معیشت وسیله ورباندې برابره شي.

Agricultural Exhibition

کرنیز نندارتون

د کرنې د تولیداتو د هڅونې، د کرنې د ښه ترویج، د بزرگرانو د محصول لپاره د بازار موندنې او د یوه هېواد یا سیمې د ښوالی، هارټیکلچر، مالداري او اګرانومي د ډګرونو د تولیداتو د پراختیا لپاره د یوه نمایش او نندارتون Agricultural Fair ښوونه او پرانېستنه ده چې د مشتریانو او سوداګرۍ توجه ځانته رااړوي او د کرنې د برخې مولدین او سوداګر له دې موقع خپل اشتهارات پرمخ بوځي. ډېر بزرګران د زده کړې لپاره هم نندارتون ته رابلل کېږي، دا د کرنې د پرمختګ یوه ښه وسیله او د ترویجی خدماتو یو میتود او برخه ده.

Agricultural Experiment Station

کرنیز تجربوي ستیشن

هغه تحقیقاتي واحدونه چې د کرنیزو څېړنو او تجربو په خاطر کار کوي. د کرنیزو تحقیقاتو انستیتیوت یا د کرنې وزارت پورې اړوند څېړنیز واحد چې په یوه ځانګړې تولیدي ساحه کې عملي تجربې ترسره او پایلې یې د علمي راپورونو په شکل اړونده مراجعو، پوهنتونونو، ژورنالونو او نورو ته استوي.

Agricultural Finance

کرنیز تمویل هغه د مالي منابعو، پانګې او ملکیت مطالعه ده چې د کرنې په چارو کې مالی اړتیاوې پوره کوي. د پانګې او پور (مالی وسایلو) هغه ارزښت چې کرنیز پرکتس ورباندې پرمخ وړو. د کرنې په سکتور کې د مناسبې پانګې برابرول، په هغې کې زیاتوالی راوستل او د ګټې ډاډمن کول. د کرنې په برخه کې له نورو منابعو سره د مالی منابعو یو ځای کول او د تولید ترلاسه کول.

Agricultural Holding

کرنیز جايداد هغه ټوله ساحه چې د یوه شخص یا یوې کورنۍ ملکیت وی او د کرنیزو تولیداتو، کښت او څارویو روزنې په موخه کارول کېږي او له حقوقی پلوه یې دغه شخص یا کورنۍ په اجاره ورکړای شي.

Agricultural Inputs**کرنیز تولیدي عوامل**

په کره کې د تولید لپاره په کار کېدونکي عوامل لکه تخم، سره، د ناروغیو ضد کیمیاوي توکي او نور چې د کرنیزو تولیداتو لپاره کارول کېږي.

Agricultural Land Conversion**په نورو استعمالونو د کرنیزو ځمکو د****استعمال اړول**

کله چې کرنیزې ځمکې نورو مقاصدو (ترانسپورت، تجارت، سپورتی ډگرونو، کور جوړولو) ته استعمال شي او له کښته څخه ووځي. په افغانستان کې دا یوه منفي پدیده ده دا ځکه چې د نورو استعمالونو لپاره پراخه ساحات شته، خو د کښت وړ ځمکې ډیرې لږ دي.

Agricultural Machinery**کرنیزه ماشینري**

ټول هغه ماشینونه چې په ځمکه باندې د کښت، د حاصل ټولولو، کولبه کولو، ریلو، للون، او نورو زیاتو چارو د ترسره کولو لپاره پکارېږي او له ساده بڼې نیولې تر پیچلې ماشینري پورې بېلابېل ډولونه لري، د کرنیزې ماشینري په نوم یادېږي.

Agricultural Marketing**زراعتي بازار موندنه**

د کرنیزو توکو پلورل، د کرنی د تولید لپاره د تولیدي عواملو څنگه او له کومه ځایه پیرل - پلورل. د محصولاتو د پلورلو تصامیم زیاتره وخت د قیمتونو په اړوند دسمی وړاندوینې سره تړلی وي، د کرنیز تولید لپاره د مناسب بازار پیدا کول او په ښه بیه د هغو خرڅلاو سره سره دهقان مجبور ده چې د قیمتونو د وړاندوینې Expectation په بنسټ خپل تولید هم پلان کړي، نو دیو فارم د ښه تنظیم او بریالیتوب لپاره د مارکېټنگ په اړوند د معلوماتو لرل بازارموندنه ده.

Agricultural Product**کرنیز محصول**

د انسان د اړتیا وړ اجناس، د صنعت لپاره خام توکي، غلی - دانی، میوه او فایبر چې له ونو بوټو ترلاسه کېږي. پرته له اوبو، مالګې او یو څو منرالونو پرته، نور ټول هغه غذایی توکي چې د انسانانو او څارویو د مصرف لپاره تولیدېږي.

Agricultural Production Economics**د کرنیزو محصولاتو د تولید اقتصاد**

یو پازتيف علم دی چې په کرونده کې د کارگر، ځمکې او منجمنت ترڅنګ د پانګې په اقتصادي توګه استعمالول او د تولیدي

منابعو ښه تخصیص او د عواملو غوره ترکیب راشی. یا د کرنیزو تولیداتو اقتصاد.

Agricultural Productivity

کرنیز مؤلدیت

کرنیز تولیدات عمدتاً د انسانانو د اړتیا وړ لومړني توکي دي، لکه غذا، فایبر، اونور، نو ځکه اقتصاد پوهان د کرنې تولیداتو ته اهمیت ورکوي. له بلې خوا کرنیز محصولات د صنعت لپاره خام توکي جوړوي. د کرنیزو تولیداتو حجم، کیفیت او تمام شد بیه د هغو عواملو په ترکیب او استعمال پورې اړه لري، چې د کرنیزو تولیداتو تولید ور پورې اړه لري. اقتصاد پوهان په دې فکر کې دي چې په څه ډول سره د کرنیزو محصولاتو مارکېټ ښه کړي، صادرات پیاوړي او د کرنې د سکتور لگښتونه راکم کړي ترڅو د کرنې د سکتور د کار کوونکو د هڅونې لامل شي. دغه ستونزه په تېره بیا په وروسته پاتې هېوادو کې ډېره مهمه ده، چې په دې ډله کې افغانستان هم هغه هېواد دی چې د کرنې سکتور یې په ملي اقتصاد کې عمدتاً یو مسلط سکتور دی. د لته باید اقتصادي چوکاټ له فزیکي چوکاټ سره د منبسط استعمال له نظره برابرشي. موسساتي چوکاټ یو مساعد کوونکی فکتور دی، حال دا چې تشدیدي استعمال دوهمه درجه

ارزښت پیدا کوي، کله چې نوې د کرنې وړ ځمکې تر کښت لاندې راشي، باید پانگې، کیمیاوي سرې، د کرنیزو ناروغیو او افتونو ضد کیمیاوي مرکباتو، کرنیز تحقیق، او تکنالوژۍ ته پاملرنه وشي. په دې وروستیو کې FAO په اوسنیو وروسته پاتې هېوادو کې د غذايي توکیو د شدید قلت خبرداری ورکړې او دوی ته یې توصیه کړې ده، چې باید Agricultural Productivity ته نهایت پاملرنه وکړي او د لوکسو او غیرضروري اجناسو پرځای ترکتور وارد کړي، دوی باید ځانگړې غذايي پالیسې ولري او د کرنیزو تولیداتو له پلوه پرځان بسپا شي، دوی دغه ظرفیت او پوتا نسبال لري هم. کله چې وروسته پاتې هېوادونه خپل کرنیز مولدیت اوچت کړي، صنعت یې هم په پښو درېږي، او د اقتصاد ماشین یې په حرکت راځي او د استخدام لازم فرصتونه ایجادېږي. باید د زراعت اوصنعت دوو مولدو سکتورونو تکمیلوونکی ماډل عملي شي. د دې لپاره د کروندې تنظیم، کرنیزه بازار موندنه، د کروندې د تمویل د منابعو ښه کول او کریدت ورکول، زراعتي قانون جوړونه، کرنیز کوپراتیفونه فعالول او د تکنالوژۍ دود کول او د ترویجې خدماتو بهېود لومړني شرطونه دي او د کافي او ارزانه تولیدي عواملو په مهیا کېدو سره د کرنې مولدیت لوړتیا مومي.

Agricultural Revolution**کرنیز انقلاب**

تر اوسه پورې هم گڼ شمېر پرمختايي هېوادو کې، له هغې ډلې په افغانستان کې، کرنه عمدتاً مسلط سکتور دی، چې د هېواد نا خالص ملي تولید او بهرنۍ سوداګري کې ډېر ونډه لري. دغه سکتور تر ډېره بريده پورې په عنعنوي، ساده تکنالوژي پرمخ ځي. ضروري ده چې دغه هېوادونه د کرنې په سکتور کې یو ژور بدلون راولي. کله چې د کرنې په سکتور د حاصلاتو د اندازې زیاتېدل د تکنالوژۍ، د مدیریت او کرنیزو موسساتو (کرنیز بانک، کوپراتیفونو، څېړنیزو سټېشنونو...) کې د ژور بدلون له امله پېښ شي او په سلو کې له ۵۰ - ۱۰۰ پورې محصول د کروندګر د کورنۍ د مصرف لپاره نه، بلکې بازار ته د عرضه کېدو په خاطر اوچت شي یعنې کرنه تجاري او صنعتي بڼه غوره کړي، دې ته کرنیز انقلاب ویل کېږي. اوس گڼ شمېر پرمختیايي هېوادونو دغه ډول یو انقلاب راوستی دی.

Agricultural Sciences**کرنیز علوم**

په هغو پوهنو کې تخصص چې بوټي، ونې او څاروي د هغو د تولیدي وړتیا د زیاتولو او لاپراختیا په موخه مطالعه کوي او په

بیولوژیکي او چاپیریالي شرایطو کې د ونو بوټو او څارویو بڼه تولید رانښيي.

یا: کرنیز علوم هغو پرکتيکي او نظري عملیاتو او مفکورو یا تیوريګانو باندې لاسبری او پوهه ده چې له هغه طریقه انسان د خپل چاپیریال (د ځمکې د مخ او اتموسفیر) بیولوژیکي سیستم د گڼ شمیر پیچلو غیر بیولوژیکي عواملو او شرایطو په پام کې نیولو او په هغو باندې په پوهیدو سره د خپلو اړتیاوو د پوره کولو لپاره تر استفادې لاندې راولي.

Agricultural Show **کرنیزه ننداره**

د وسایلو، کرنیزو طریقو، تولید شویو میوو-دانو یا نورو هغه عملیات او نمایشات چې په یوه ځانګړي کلي یا کرونده کې کروندګرو ته د دوی د زده کړو، هڅونې یا معلوماتو لپاره ترسره کېږي. نمایشی قطعه.

Agricultural Sustainability**کرنیز ثبات**

د کرنې لپاره د څو عواملو ترکیب یا د کرنیزو محصولاتو د تولید په خاطر د ضروري فکتورونو داسې ترکیب کول چې وکولای شي د اوږدې مودې په ترڅ کې انساني ضرورتونه رفع کړي. معادله یی داسې ده

$$As = D (Pt . Sp . Wt . Ct) Dt$$

دلته:

As = ثبات لرونکي کرنه؛
 Pt = د یوې مودې په ترڅ کې له یوه تولیدي واحد څخه تولید؛
 Sp = عضوی چمتو مواد، د رېښو ژوروالي، د خاورې عضوی مواد؛
 Wt = د یوې مودې په ترڅ کې کښت ته چمتو اوبه؛
 Ct = اقلیمي عوامل (د لمر وړانګې، باد، هوا)؛
 T = زمان (وخت).
 پورتنی عوامل ټول سره ترکیب او پرته له دې چې چاپیریال ته زیان ورسېږي، د انسانانو د اړتیا وړ حاصلات ترلاسه کېږي.

کرنیز عملي کار Agricultural Train

د نویو کرنیزو طریقو د ښوونې او زده کړې هغه طریقه چې کار آموز یا ښوونکی د (ترویج مامور) علمي او عملي مهارتونه د اجرا کولو په واسطه بزګرانو ته ورښيي.

Agricultural Waste

کرنیز تَفاله جات

هر هغه څه چې له کرنیزو حاصلاتو څخه تر استفادې وروسته پاتې کېږي. د کرنیزو محصولاتو اضافي توکي. پسماندې. د اصلي حاصل تر څنګ نور اضافي ضایعات. د کرنیزو تولیداتو له پروسس څخه پاتې تفاله. د اقتصاد له پلوه زیات شمیر تفاله جات اوس اقتصادي ارزښت لری دا ځکه چی:

۱. یو شمیر کرنیز اضافي توکي لکه خاشاک، پانتي، د میوو پوټکي او نور بېرته خاورې سره ګډ او د کرنیزو خاورو کیفیت ښه کوي؛
 ۲. یو شمیر پسماندې او تفالي د انرژي منبع دي؛
 ۳. یو شمیر تفاله جات او پسمانده مواد د څارویو په خوراکه کې ګډېږي؛
 ۴. یو شمیر تفاله جات د صنعت په پرمختګ سره Recycle او بیا د استفادې وړ ګرځي په دی کې د څارویو نوکان، بیکي، ښکر، خوشایي او وړی هم راځي. د میوو- دانو پوټکي هم د پسماندو په جمله کې راځي.

Agricultural Resources of Inflation

د انفلاسیون کرنیز عوامل

د اد پیسو د پړسیوب یا د پیسو د پیروډلو په توان کې د کمښت هغه ځانګړی ډول دی چې د کرنیزو محصولاتو په لازمه اندازه نه زیاتوالي له امله د هغه بیه لوړه شي، د دې معنا داده چې د کرنیزو محصولاتو لپاره تقاضا د هغوي د عرضې په پرتله زیاتېږي، له دې امله چې کرنیز محصولات یوه جلا ځانګړنه لري، یعنې د ضرورت په اندازه تولیدول یا له بهر څخه وار ډول یې زیات وخت نیسي، نو په دې موده کې بیه نورې هم لوړېږي، کله چې کرنیز

بډایو هېوادونو کې دغه سلنه یوازې په سلو کې 20-30 پورې وي، په وروسته پاتې هېوادو کې د غذايي توکیو کمښت او کرنیز انفلاسیون د دې لامل کېږي، چې د دوی حکومتونه مجبور شي چې خپل خام مواد او کانونه په ارزانه وپلوري او خپل طبیعي منابع په ډېره ټیټه بیه د بهرنیو هېوادو په قراردادونو کې ورکړي، چې دا په خپله د استعمار یوه نوې بڼه او د دغه ډول هېوادونو د راتلونکي اقتصاد لپاره لوی گواښ دی، د دغه ډول انفلاسیون د مخنیوي لاره د کرنې د وضعیت ښه کول، د نویو کرنیزو ځمکو ترکار لاندې راوستل، د اوبو د زیرمو او جریان څخه سمه استفاده او د کرنې په سکتور کې پانگه اچونه اود کارد نیرو ښه روزل دي.

محصولات وروسته تر څه مودې وارد هم شي بیا هم په بيو چندان اغېزه نه کوي، خو بالمقابل وارداتي تورم زیات منفي تاثیر کوي، په دې توگه داد انفلاسیون یو ډول یا یو جلا عامل دی چې کرنیز و محصولاتوپورې تړلی تورم بلل کېږي. د کرنیزو محصولاتو انفلاسیون د دې لامل کېږي، چې د نورو برخو کارگران د زیات مزد غوښتنه وکړي او دا اضافي غوښتنه د دې لامل کېږي، چې په دغو نورو سکتورو نو (لکه صنعت، ترانسپورت او نورو) کې د تمام شد محصولاتو یا خدماتو لگښت زیات شي. د دغه لگښت زیاتېدل په خپله د دې لامل کېږي، چې د دغو برخو د محصولاتو په مصرف کونکو فشار راشي، دغه ځواکخیز فشارونه او د خوراکي توکیو د بيو لوړېدل د ټولنیزو ناخوښیو او کړکېچونو او بالاخره د سیاسي او اجتماعي بحران لامل کېږي، د خوراکي توکیو د بيو لوړېدل چې د ژوند لومړنۍ اړتیا ده د کارنیرو د ضعیف کېدو او په راتلونکي کې د کرنې په برخه کې د پانگې اچونې د کمښت لامل کېږي، په تېره بیا په پرمختیا یي اوروسته پاتې هېوادونو کې د کرنې انفلاسیون د پرمختللو صنعتي هېوادو په پرتله ډېره ژوره او ناوړه اغېزه کوي، دا ځکه چې په پرمختیايي او ورسته پاتې هېوادونو کې د کورنۍ په سلو کې 50-60 پورې لگښت په خوراکي توکیو باندې وي، خو په

Agriculture

کرنه

ټول هغه فعالیتونه او مدیریتی اجرات چې په کروندو کې د کرنیزو محصولاتو د تولید او د ځمکې له زیرمو او د اقلیم له شرایطو په گټه اخیستې سره د ونو- بوټو او څارویو د روزنې په خاطر ترسره کېږي، کرنه بلل کېږي. دلته بیولوژیکي او اقلیمی عوامل یو بل سره ترکیب کېږي او د انسان د کار په مرسته غذايي توکی چمتو کېږي. انسان په تیرو وروستیو ۱۰۰۰۰-۱۲۰۰۰ کلونو کې کرنې ته انکشاف ورکړ او اوس یې د علمي میتودونو او پرمختللي تکنالوژۍ په مرسته

عصری بڼه ورکړې چې موخه یې د کرنیزو محصولاتو (خوراکي توکو، فایبر او نورو) د ترلاسه کولو لپاره د اقلیمي، بیولوژیکي میخانیکي او فزیکي امکاناتو په ګډه په کار اچول دي. دا د لمر د انرژۍ او د ونو بوټو او څارویو د بیالوژیکي ودې له لارې د انساني اړتیاوو پوره کول دي.

Agriculture & Industry

کرنه او صنعت

دا صرف د دوو اقتصادي سکتورونو نومونه نه دي چې یو ځای راغلي او د (کرنه او صنعت) (Agr. & Ind.) په بڼه یې لولو، بلکې دا اوس په لاندې ډول یوه له لویې معنا ډکه اصطلاح او مفهوم ګرځیدلی دی: کرنه او صنعت یعنې د ټولنې د صنعتي کېدو په خاطر د کرنیزو تولیداتو لوړول دي، یا د کرنې د تولید د قدرت دومره اوچتول چې صنعت ورباندې پوره پراخ او پیاوړی ترڅو په کرنه کې کافي خام توکي تولید نشي صنعت وده نشي موندلای له بلې خوا صنعت باید دومره ځواک پیدا کړي چې د کرنې ټول خام توکي جذب او پروسس کړي، د کرنې د سکتور وروسته والي د دې لامل کېږي، چې په دغه سکتور کې د بوختو بشري ځواکونو د پېرورنۍ اندازه او ځواک ډېر کم شي، همدغه لږ پېرودنه د دې لامل کېږي، چې صنعتي اجناس ونه پلورل شي. د بېلګې په توګه باید

یو شمېر صنعتي محصولات او تولیدات لکه د کار وسایل، سره، د ناروغیو او افاتو ضد کیمیاوي توکي او نور. ترڅو د کرنې سکتور د صنعت تولید شوی اجناس ونه پېري صنعت وده نشي کولای په دې توګه په مجموع کې په اقتصاد کې تحریک نه راځي، خو برخلاف د کرنې او صنعت وده د تجارت، ترانسپورت او په پای کې په ټولو برخو غوره اغېزه کوي.

Agriculture Cooperative

کرنیز کوپراتیف

د څو تنو په ګډون هغه داوطلبانه او د خپلې خوښې تعاوني او ګډون چی د کرنیزو چارو د ښه کیدو، ګړندۍ کیدو او ښه نظم په خاطر د یوه شرکت په شکل جوړ شوی وی.

اګروفارستري Agro Forestry

د ځنګل روزنې، بوټو روزنې او څاروي روزنې ګډ کاروبار. یعنې د ځمکې په یوه ساحه کې په یوه وخت کې هم ونې کینول شوی وی او هم یو یا څو کرنیزو بوټي وکرل شي او هم د څارویو روزنې فعالیتونه پکې ترسره شي. د مالدارۍ، باغدارۍ او بوټو کرلو امتزاج. دغه میتود په دی وروستیو دوو لسیزو کې د Intensive Agriculture تر عنوان لاندې رواج شوی دی.

Agro Forestry Extension**د ځنگل کرنې ترویج**

هغه ترویجي زده کړې چې په یوه سیمه کې د ځنگلونو د ساتنې او پراختیا په موخه ترسره کېږي. په دې میتود کې ځنگلي ونې او بوټي تکثیر او کرل کېږي.

Agroecology **اگروایکولوژي**

د کرنیزو چارو په ترڅ کې د چاپیریال او ایکوسیستم هغه اصول او مفاهیم چې د ایکالوژیکي ارزښتونو د ساتنې په خاطر باید مطالعه، طرح او مدیریت شي. د ونو- بوټو او ژویو د ژوند د بقا په خاطر د دوی د ژوند او ماحول ترمنځ د اړیکو پالنه.

Agronomist **اگرونومیست**

د کرنې هغه متخصص چې د اگرونومي په څانګه کې کار کوي او د کرنیزو بوټو په روزنه او د غلو دانو د کروندې په تنظیم بوخت وي.

Agronomy **اگرونومی**

د یوناني ژبې له Agrus (کرونده) او Nomes یعنی برابرولو څخه جوړه شوی چې معنا یې د کروندې برابرول دي، خو په اصطلاح کې هغه علم یا هغه څانګه چې د کرنیزو محصولاتو تولید، د خاورې مدیریت او د کروندې له تنظیم څخه بحث کوي او د کرنې هغه برخه ده چې په تیره بیا د

حبوباتو، غلو دانو څخه بحث کوي او هغه خاوره مطالعه کوي چې پورتنۍ نباتات پکې کرل کېږي لکه غنم، وریجې، جوار، وربشې، او نور غله باب.

Air Dry **په هوا کې وچول**

د کرنیزو محصولاتو وچول په آزاده هوا کې. ډیر علوفه جات لکه رشقه او شوتله د ژمي د استفادې لپاره، یو شمیر میوې لکه انگور د ممیزو د جوړولو په خاطر او یو شمیر سابه د هغوی د رطوبت د نسبي کمښت لپاره آزاده هوا کې وچ او د استفادې وړ ګرځي.

Air Lift Pump **د اوبو پمپ**

د اوبو د پمپونو له جملې څخه یو داسې پمپ دی چې په عمودی ډول په څاه (کوڅی) کې ځوړند وي او په قاعده کې یی د فشاری پایپ په واسطه هوا لوی پایپ ته پمپ کوي. د کروندو د خړوبولو لپاره به غوره وي چې د پایپ قطر لوی وي تر څو اوبه په ډیر شدت جریان ونه مومي او لښتی تخریب نه کړي او نه هم د څاه خړه راپورته کړي یعنی په فشاری هوا خړه او خټه خپره نشي.

AKIS

د کرنیزې پوهې او معلوماتو سیستم
Agricultural Knowledge & Education System یا AKIS کې ټول
هغه متخصص وگړي، بنسټونه او وسایل
شامل دي چې په یو مهال کې د کرنې د
تکنالوژۍ او تولیدي پروسې د ښه کولو په
موخه فعالیت کوي او د تولید مدیریت ته
گټور دي.

Algae**الجي**

اوبړۍ. کلوروفیل لرونکي د اوبو بوټي چې د
لمر د وړانگو په موجودیت کې د فوتو
سنتیز عملیه اجرا کوي او زیاتره په ولاړو
اوبو او ډنډونو کې لیدل کیږي.

Alfred Kinsey**الفرد کنزی**

کنزی د ۱۸۹۴م. کال دجون په ۲۳ مه
زېږیدلی. امریکايي پروفیسور، حشره
شناس او زولوژیست و. ده په ۱۹۴۷ کې د
انډیانا د جنسیتي او تکرر د تحقیقاتو مرکز
تاسیس کړ، چې اوس د همدې په نوم
یادېږي (Kinsey Institute For Research
In Sex, Gender And Reproduction).
نوموړی نامتو عالم د ۱۹۵۶م. کال د اگست
په ۲۰مه ومړ.

Alkalies**القلیان**

قلوی مرکبات هغه دي چې په خپل آبي
محلول کې هایدروکسيل آیون تولیدوي،
حال دا چې د دی برخلاف، تیزابونه بیا د
هایدروجن آیون تولیدوي. دوی سور لټمس
کاغذ په آبي رنگ، فینو فتالین په سور-
ارغواني رنگ او میتایل اورنج له سره رنگ
څخه په ژېړ رنگ بدلولی له تیزابو سره
تعامل کوي او هغه خنثی کوي. القلی د
برېښنا هادي دي.

Alkaloids**الکلاییدونه**

الکلاییدونه د نباتاتو د یو زیات تعداد
فعالو خصوصیاتو درلودونکي دي چې قوي
فزیولوژیکي وظایف لري. د قلوي گانو په
شان له اسید سره د ترکیب کیدو په صورت
کې مالګې جوړوي. په طبابت کې
استعمالېږي او د Ine وروستارې یې نسبتا
ټولو مرکباتو کې استعمالېږي، لکه:
Atropine, Morphine, Nicotine,
Heroin او داسې نور.

قلوی سره Alkaline Fertilizer

هغه کیمیاوی سری چی د خاورې القلی خاصیت اوچت او تیزابیت یې کم کړی، دغه ډول سرو ته Basic Fertilizer یا قلیایی یا القلی کود هم ویل کیږي.

Allelo Pathic Weed**زهري هرزه بوټي**

په کرونده کی هغه ناغوښتل شوی او اضافه بوټی چی د نورو زیانونو ترڅنگ زهري او فاضله مواد ترشح کوی او ګټورو کرنیزو بوټو باندې منفي اغیزه کوی.

الرجن Allergen

هغه کیمیاوي ماده، چې د یو الرژیک یا حساسیتی ناروغۍ لامل کیږي؛ اکثراً د یو خارجي پروتین په توګه پیژندل شوی ده.

رسوبي جریان Alluvial

هر هغه څه چی د اوبو د جریان په ترڅ کې د لښتو او ویالو په متن کې له اوبو څخه رسوب کوي. هغه خاوره او ورسره جامد ذرات چی د اوبو په واسطه راوړل شوي وي.

خره Alluvium

د اوبو له جریان څخه پاتی یا پر ځمکه کیناستلي هغه ترسبات چی ذرات یی نسبتاً کوچنی وی او د کښت لپاره ډیره

مناسبه خاوره بلل کیږي. (و.گ: Mudflow)

بابا ادم یا الوکازیا Alocasia

د شپږو Araceae کورنۍ پورې اړه لري په منځنی اندازه لمر خوښونکی ده او د سانتي گراد ۱۵ - ۱۸ درجو پورې تودوخه کې ښه وده کوي. په پسرلی کی د ریښی د ټوټه کولو او کینولو په واسطه تکثیر کیږي. زینتی د لوړې بیې لرونکی بوټي دي چې په دې وروستيو کې یې بزنس ډیر شهرت موندلی دی.

الپاین Alpine

ټولې هغه غرنۍ ونی چی مخروطی شکل لري. الپاینونه د ډیرو اوچتو غرونو هغو څوکو ته هم ویل کیږي چې د ونو بوټو او ژویو د ژوند له ساحې څخه پورته وي، یعنی هلته د ژوند نښې نه وي.

دوه رګه شوتله Alsike Clover

د څارویو د تغذیې لپاره اصلاح شوی دوه رګه شوتله چې ګڼ ښاخونه Branches او پانې تولید او وده یی ګړندی وی. علمی نوم یی Trifolium Hybridum دی اوس په پاکستان او ایران کې هم کرل کیږي.

متناوبې پاني **Alternate Leaves**

د هغه ډول ونو او بوټو پاني چې په ښاخ يا ډنډر باندې په نا متقابل ډول يا په متناوب شکل وده کوي لکه توت پاني، زردالو او نور. زياتره ميوه لرونکي ونې دا ډول پاني لري. ليگيومي بوټي هم همدا سې دي.

Alternative Crops**متناوب بوټي**

په کښت کې تناوب د حاصلاتو په اوچتولو، د خاوري د خاصيت په ښه کولو او د هرزه بوټو د له منځه وړلو په برخه کې غوره اغيزې لري. هر هغه بوټي چې د تناوب په موخه کرل کېږي، متناوب بوټي گڼل کېږي د بيلگې په توگه؛ جوارو او غنمو پسې د شوتلي کرل

امينو اسيدونه **Amino Acids**

امينو اسيدونه هغه ساختماني واحدونه دي چې ترې د پروتين ماليکولونه جوړېږي. او يا هم د پروتين ماليکولونه پرې تجزيه کېږي. امينو اسيدونه د کاربن، اکسيجن او امين گروپ (NH_2) څخه ترکيب شوي

دي. د حيواناتو په غذايي موادو کې د پروتين ارزښت د با ارزښته امينو اسيدونو څخه ددغو پروتينونو ترکيب پورې اړه لري. دغه با ارزښته امينو اسيدونه لکه Lysine, Leucine, Isoleucine, Methionine, Threonine, Phenylalanine, Valine او Histidine. ددغو له جملې څخه Lysine د شيدو د توليد په زياتيدو کې ډير مهم دی. چې ځينې وخت په مصنوعي شکل تهيه او حيواناتو ته په غذايي موادو کې ورکول کېږي.

انابوليزم **Anabolism**

د ژوندی موجود د حياتی فعالیتونو په لړ کې له غذايي توکو څخه د عضوی موادو جوړښت. دا د کتابوليزم سرچېه عملیه ده. عضوی مواد جوړونه.

دپه تجزيه **Anaerobic Digestion**

په داسې ځای کې چې هوا (اکسيجن)، نه وي د عضوی موادو تجزيه کېدو ته دپه تجزيه وايي. کله چې په تړلي او دپ چاپيريال کې عضوی مواد تجزيه کېږي. مثلاً د ميتان گاز په همدغه ډول محيط کېږي له عضوی موادو توليديږي دغه پروسه د Aerobic Process سرچېه ده (و.گ: Biogas).

Analogy**انالوژي**

په طبیعي پېښو یا ټولنیزو ښکارندو کې د بېلابېلو عناصرو تر منځ د شباهت او ورته والی پېژندنه او مطالعه. د کروندې په چارو کې د ورته مسایلو درک او له هغو څخه کار اخیستل.

Anemophilous**انیموفیلی**

هغه ونې او بوټي دي چې د Pollination یا گرده لیږدونې او القاح کیدو په برخه کې یې باد رول لري لکه یولاف، جوار، بنگ، لبلبو، د څپړۍ ونه، غوزان او نور گڼ شمیر ونې او بوټي. د دغو ونو او بوټو گلان ډیر کوچنی او شمیر یی زیات وی. پولن یې د باد په وسیله تر ډیرو لری ځایونو لیږدول کیږی، د بېلگې په توگه د لبلبو پولن په هوا کی ۲۰۰۰ مترو پوری پورته کیدای شی او تر ډیرو لری واټنونو یی باد وړی، د جوارو یو بوټی په منځنۍ توگه پنځوس میلیونه مایکرو سپورونه (یو حجره گرده یا پولن) تولیدوی. خصوصاً په دښتو کی چی حشرات نه وی، د باد په واسطه القاح کیدل د ونو او بوټو لپاره حیاتي ارزښت لری.

Angiosperm**انجیو سپرم**

د میوو د تولیدوونکو ونو د گل دننه ښځینه جوړښت چی د تخمدان منځ کی وي او د ودې په ترڅ کې په میوه باندې بدلېږي.

Angstrom**انگستروم**

د اجسامو د اندازه کولو ډیر کوچنی واحد چی د مایکرون زرمه برخه کیږی.

Anheliophilous**سیوری خوښوونکی بوټی**

ټول هغه بوټي چې د لمر لږ رڼا ته ضرورت لري. په سیوري کې ښه وده کوونکی بوټی. یو شمیر دغه ډول بوټی په کوټه او دفتر کی دننه په گلدانونو کی روزل کیږی چی ښایسته پانی لری، حال دا چی رڼا خوښوونکی بوټی د کوټی دننه سالمه وده نشی کولای.

Animal Husbandry**څاروی روزنه**

د څارویو روزنه، د هغوی د نسلونو اصلاح او ساتنه. د غوښې او لبنیاتو د تولید په موخه د کورنیو څارویو لکه غوا، مینډې وزو او پسوونو روزنه. یو د لوړ عاید لرونکی کاروبار دی. افغانستان د کرنې په سکتور کی وروسته تر هارتیکلچر او بڼوالی د څارویو روزنی ښه پوتانسیل لری.

کلیوالي خوځښ Animation, Rural

هغه روزنیز پروگرام چې د هغه په ترڅ کې کلیوال او بزگران په کلیوالي سیمو کې د بدلون، د نوې مفکورې منلو، د کلیوالو د نوښتگر ځواک فعاله کولو او د کلیوالي سیمو د منابعو ښه په کار اچولو لپاره پرمخ بیول کیږي. د بیلگې په توګه ترویجی پروګرامونه د دغه ډول خوځښت عامل او سرچینې دي. د ترویج هر مامور Animator یو Extension Agent دی.

کلني محصولات Annual Crops

په کرنیز اقتصاد کې هغه ونې بوتې چې د څو کلونو لپاره حاصلدهي لري، له هغو سره توپیر کوي چې په یو موسم کې یې حاصل اخیستل کېږي، په دې توګه کلنۍ محصولات یا تولیدات هغه دي چې معمولاً واکښه ډوله بوتې، اوپه هماغه کال چې کرل شوي دي، په هماغه کال یې حاصل تولیدېږي. هغه بوتې چې د یوه کال په ترڅ کې یې د ژوند ټول مراحل لکه شنه کیدل، وده، د گلانو او تخم تشکیل او د میوې (تخم) پخیدل بشپړېږي، یعنې د ودې په یوه موسم کې یې جسمي (بدني) او جنسي وده تکمیل شي.

یو کلن څړځای Annual Pasture

هغه څړځای چې د یوه کال لپاره کرل کیږي، تر څو په دایمي څړ ځای فشار کم

شي. د یوه کال لپاره د دایمي څړ ځای په عوض د استفادې لپاره د یو کلن څړ ځای چمتو کول.

کلنۍ کړۍ Annual Rings

د معتدله او سړو سیمو د ونو د ډډ په عرضاني مقطع کې لیدل کیدونکي کړۍ چې هره یوه یې د ونې یو کال عمر ښکاره کوي.

انتو فیلوس Anthophilous

گل خوښونکي حشرات. هغه حشره چې پر گلانو ګرځي. هغه حشرات چې د ونو بوټو له گلانو څخه تغذیه کوي.

ګلریز Anthoptosis

د کال هغه موسم چې گلان پانی تویوي. د گلانو د توییدو وخت. د بوټو د گلانو رژیدل.

انثروپولوژی Anthropology

بشر پېژندنه. هغه علم چې د انسانانو د پیدایښت، نژادونو، او سیدلو او د ژوندانه په هکله بحث کوي.

Antibody (Ab)**انتي باډي**

هغه ځانگړې پروټينونه چې د فقاريه ژويو د لمفوئيد غړو په ژونکو کې د انتي جن تر ننوتلو وروسته جوړېږي او د ناروغيو په وړاندې وجود مقاوم کوي.

Anthrax**ټک**

يوه مهمه او خطرناکه ناروغي ده چې د انسان او حيوان ترمنځ مشترکه ده. دغه ناروغي حاده او مرگونې ده او د واښه خوړونکو حيواناتو ترمنځ معمول ده. ددغې ناروغي عمده نښه د حيوان ناڅاپه له منځه تلل دي. هر هغه حيوان چې په ناڅاپه ډول له منځه ولاړ شي بايد د ټک ناروغي شک پرې وشي او ورسره تماس ونه نيول شي. او له صحي چارواکو يا ډاکټر سره اړيکه ونيول شي.

Antigen**انتي جن**

هغه عضوي ماده ده چې له پروټينونو، يا پولی سکرایډونو يا پولی پيټايډونو يا هم له نيوکليک اسيدونو څخه جوړه شوی او کله چې عضویت ته ننوځي، په غبرگون کې انتي باډي توليدېږي. دغه ماده په وينه کې د يوه پردي جسم په توگه پيژندل کېږي، نو ځکه لمفوسيتونه د هغې په وړاندې حساسيت ښکاره کوي او تر يوې اندازې پورې د عضویت معافيت تحريکوي. دغه خواص يې د ناروغيو او د ناروغيو د درملنې له پلوه ډير مهم گڼل کېږي.

Antihelminthic**د چنجيو ضد مرکبات**

ټول هغه کيمياوي مرکبات چې د څارويو د چنجيو د له منځه وړلو لپاره په کار ځي. د چنجيو د ناروغيو لپاره کاريدونکی درمل.

Antipoverty Program**د بېوزلي د له منځه وړلو پروگرام**

هغه پلان او برنامه چې غواړي د خلکو د حد اقل معيشت او اساسي ضرورياتو څخه پورته حد کې واقع شي، يا د بېوزلي نښې له مېنځه وړل. دا اصلاً پخوا د امريکې په متحده ايالاتو کې د هغه پروگرام نوم و چې د جان اف کېنډي له خوا جوړ او بيا ليندون جانسن هم دوام ورکړ، او په امريکې کې په تېره بيا کليوالي سيمو کې د بېلابېلو قوانينو او پروگرامونو په اجرا سره فقر له منځه يووړل شو، په تېره بيا کله چې د امريکې دولت د بېوزله تور پورستو نارضايتي او په شپيتمو کلونو کې د ويتنام د جگړې له امله دولت ماتې وخوړه، نو د فقر د له منځه وړلو، د توپورستو د بېرته خوشحالي او د دولت دنوم د ښه کولو لپاره دغه پروگرام ته زور ورکړل شو، اوس هم په هره سيمه کې د بېوزلي په ضد دگړنديو پروگرامونو عملي کولو ته د (Antipoverty Program) نوم غوره کېږي. جنوبي کوريا هم خپل اقتصاد جوړول له کليو څخه راپيل کړ، د دغه

هيواد دملی عاید ډیره برخه په شروع کې له کلیوالي اقتصاد څخه وه، ترڅو چې دصنایعو او ښاری اقتصاد لرونکی شو. په دې توګه د فقر د له منځه وړلو اصلي زړی کلی دی.

Antiseptics **انتي سپتيکونه**
هغه کیمیاوی توکی دی چې د میکروبونو د له منځه وړلو یا د هغو د ودی د مخنیوی لپاره کارول کیږی، خو د کوربه د ژونکو لپاره یی زهریت دومره زیات نه وي چې هغه زیانمن کړی.

Antitranspirant

د خولی کولو ضد مواد
په بوټو باندې هغه استعمالیدونکي مرکبات چې د بوټو له پانو څخه تعرق او تبخیر کموي دا د پلاستیک او موم له جنس څخه هغه کیمیاوی توکی دي چې په بوټو باندی شیندل کیږي.

Apical Meristem

د څوکی مریستم
د ونو او بوټو د ښاخونو او ریښو د څوکو تکثر کوونکی برخه. د وده کوونکو ښاخونو او ریښو په څوکو کی تکثر کوونکی ژونکی. په تیره بیا دغه مریستمونه د ودې په پیل (بسرلي) کې ګړندی وده لري.

Apiculture **اپی کلچر**

د مچيو روزنی پوهنه. هغه څانګه چې د شاتو او شاتو د مچيو په هکله مطالعات ترسره کوی.

APP **منځنی فزیکي تولید**

د په کار تللو عواملو په وړاندې ټاکلي واحد تولید په لاس راځي. که چېرې ټول فزیکي تولید پرمصرف شوي تولیدي عامل تقسیم شي منځنی فزیکي تولید **Average Physical Product** په لاس راځي. که د تولید عامل په (X) ښکار کړو حل یې دادی :

$$APP = \frac{TPP}{x}$$

د لته TPP مجموعې فزیکي تولید دی.

Applied Sciences **عملي علوم**

د علومو هغه څانګې چې د بشریت د څیړنو او پوهنو لاسته راوړنې او د علمی مراکزو د بصیرت پایله په عمل او کار کې لګوي او پوهنه د عمل په ډګر کی تطبیق کوي. کرنه یو له هغو ساحاتو څخه ده چی پوهنه یې عملي اړخ لري او د کرنی د عملی څیړنو ډیره برخه **Pure Research** ، نه بلکی **Applied Research** وی.

Appraisal **ارزونه**

د کرنیز ترویج د پروګرامونو، په کلیو کی د پرمختیايي پروژو د پایلو کتنه، د ښودل

شویو لارښوونو هر اړخیزنه څارنه ده چې د قضاوت کولو په موخه ترسره کېږي.

Appropriate Technology

مناسبه تکنالوژي

هغه تکنالوژي چې یوه ځانګړې چاپیریال، ټولنه یا د کاري واحد لپاره له تخنیکي، اقتصادي، اجتماعي او محیطي پلوه مناسبه، اسانه، ساده، د منلو او پوهېدو وړ وي، یا له شرایطو سره موافقه تکنالوژي، له چاپیریال سره برابره تکنالوژي. د تجدید وړ انرژیکي سرچینو او د ساده ټیټ مهارت د کارګری ځواک کاروونکي تولیدی لاری چاری. د اړونده سیمې، سرچینو کلتور او اقتصاد لپاره مناسبه تکنالوژي. په پرمختیايي هیوادو کې د دغی تکنالوژي په کارولو سره د انساني کار ځواک څخه اعظمی استفاده کېږي، تخنیک یې ډیر پیچلی نه وي، پوهه ورباندې آسانه وي، سیمه ییزې منابع په کار وړي او ناوړه اغیزې نه لري. (وګورئ Technology).

Aqua Ammonia اوبلنه امونیا

اوبلنه یا په اوبو کې منحلې امونیا چې ۲۰ – ۶۶ سلنه نایتروجن لري، د وچې یا جامدې امونیا په پرتله د استعمال ښه وړتیا لري. د هغې لېږد او ساتنه آسانه او اقتصادی ده. دا ځکه چې جامده امونیا کلکو او د زنگ ضد صندوقونو ته اړتیا لری. دغه امونیا د

خاوری لاندې کارول کېږي دا ځکه چې په سطحي استعمال سره یی نایتروجن ضایع کېږي.

Aquaculture اوبیزه کرنه

په سیندونو، تالابونو، ویالو او د اوبو په مخزنو کې د کبانو یا نورو اوبو کې روزل کیدونکو ژویو روزنه. په اوبو کې د اوسیدونکو او وده کوونکو بوټو، کبانو او سمندري ژویو روزنه چی په یوه ټاکلی چاپیریال کی تر مدیریت لاندې راوستل کېږي.

Aquaculture Extension

په اوبو کی د روزل کیدونکو محصولاتو ترویج

د ترویجي خدماتو هغه برخه چې موخه یې د هیواد دننه ملی اوبو، ډنډونو او سیندونو کې په اوبو کې د ژوندیو ژویو او بوټو اصلاح، تکثیر او ترویج کول وي.

Aquifer اکویفر

تر ځمکې لاندې د اوبو زیرمه. تر ځمکې لاندې په بیلابیلو ژورتیاوو کی هغه طبقات چی اوبه لري. تر ځمکې لاندی د تیږو هغه خلل لرونکی ساحې چی اوبه پکې راټولی شوی. تر ځمکی لاندی اوبه چې د ځاګانو په توګه انسان ورڅخه کار اخلي.

د اکویفر تشیدل Aquifer Depletion

له اوبو څخه د ځمکې لاندې اوبیزو طبقاتو تخلیه کیدل. کله چې اکویفر له اوبو تش شي. دا حالت هغه وخت رامنځته کیږي چې د اوبو ایستل او بیرته چارج کیدل نابرابر شي.

Aquifer Management**تر ځمکې لاندې د اوبو زیرمو مدیریت**

یو ډیر مهم، نوی او حیاتي ترویجی پروگرام دی چې موخه یی د ځمکې لاندې اوبو د زیرمو بډای کول، بیرته ریچارج کول، مدیریت، له ککړتیا ساتل او له هغو څخه ښه استفاده کول دي.

د کښت وړ ځمکې Arable Land

د طبیعي منابعو د اقتصاد په علم کې او په مجموعي ډول د کرنې په سکتور کې هغو د کرنې وړ ځمکو ته ویل کیږي چې د دایمی څړ ځایونو او ځنگلونو څخه توپیر ولري او عموماً د کرنې لاندې وي، یعنی ندرتاً کیدای شي ونه کرل شي، اما هرومرو ځنگل یا څړ ځای هم نه وي. هغه ځمکه چی د کرنیزو بوټو د کښت او ودې لپاره مناسبه وي.

Arboretum**اربوریتیم**

ونی لرونکی بڼ. د ونو ټولگه. د نباتاتو پیژندنې هغه مرکز چې په لویو ونو کار کوي.

Arbicide**اربوريساید**

د لویو ونو وچوونکي مرکبات. هغه کیمیاوي مواد چې ونې وچې کړي.

Arboricole**ونه خوښوونکی ژوی**

ټول هغه ژوندي موجودات چې په ونو کې ژوند کوي لکه بیزوگان، کوالا او نور ژوی.

Area Level**د یوې ساحې په کچه**

هغه ترویجی پروگرامونه چې د ترویج واحد (تشکیل) تر ټولو په ټیټه کچه (د کلی په سطح) جوړ او مخامخ له کلیوالو او بزگرانو سره کار کوي او په سر کې یې د ترویج یو مامور وي.

Arenicole**شگه خوښوونکی**

هغه موجودات چی په شگو کې ژوند کوي. په شگه لرونکو خاورو کې وده کوونکي.

Arid Climate**وچ اقلیم**

د هغو سیمو اقلیم چې هلته پرته له اوبخوړ څخه د خاورې لمدبل د ونو – بوټو د تبخیر له اندازې څخه کم وي. دوه ډوله وچ اقلیم شته: یو د سړو سیمو وچ اقلیم چې د کلني

اورښت اندازه يې له ۲۵۰ ميلی مترو کمه وي، بل د تودو سيمو وچ اقليم چې د کلني اورښت اندازه يې د ۵۰۰ ميلی مترو شاوخوا وي. د بياباني او وچو سيمو بوټی يو شمير دښتې يا سارايی اغزي ډوله بوټي وي.

ارتروپودا **Arthropoda**

هغه حشرات چې بند لرونکې پښې لري. د حشراتو هغه صنف چې پښی يی له څو بندونو جوړې دي، لکه غڼی، جولاگان، خرسو بندی او لړم.

مصنوعی تغذیه **Artificial Feeding**

د چاپيريال د طبيعي خوراکی تر څنگ په مصنوعي ډول ترکیب شوي غذايي مواد چې کبانو، د فارم څارويو او الوتونکو ته ورکول کېږي.

مصنوعی سره **Artificial Fertilizer**

هغه کيمياوی مواد چې د ونو- بوټو د توليد د زياتوالی په موخه ځمکې کې ورغلاوه کېږي.

Artificial Forest

په لاس کرل شوی ځنگل

هغه ځنگل چې په سيمه کې په طبيعي بڼه نه، بلکې د انسان په لاس د يوه ټاکلی مقصد لپاره منځته راغلی وی لکه د لرگيو د توليد، د سيمی د ښکلا د زياتولو، د

خاوری او اوږد ساتنې، د تفریح ځايونو جوړولو، په اقليم غوره اغيزه او يا هم د دغو ټولو موخو لپاره.

ايره **Ash**

د عضوي موادو له سون څخه وروسته پاتې شويو موادو ته ويل کېږي.

اتموسفير **Atmosphere**

د ځمکې له مخ څخه پورته شاوخوا فضا چې دغه د ځمکې شاوخوا فضا بيا په دريو نورو برخو: بايوسفير، ليتوسفير او هايډروسفير ويشل شوې ده. د ځمکې له سطح پورته د اتموسفير هغه برخه چې ژوندي موجودات پکې موندل کېږي د بايوسفير په نوم اوتر هغی سطح پورې چې د اوبو پراس موجود دی، هايډروسفير بلل کېږي.

اتموسفير **Atmosphere**

د ځمکې له مخ څخه پورته د گازاتو طبقې ته اتموسفير ويل کېږي، چې دا پخپله بيا څو فرعي طبقې لري: توپوسفير، ستراتوسفير، ميزوسفير، ترموسفير او اګزوسفير.

تر ټولو زيات ژوندي موجودات د اتموسفير ځمکې ته نژدې برخه کې ژوند کوي لکه ژوي، ونې، بوټي او الوتونکي. د هوا په دغه برخه کې په سلو کې ۷۸ نایتروجن، ۲۱

آکسیجن، ۰،۹ ارگان، او ۰،۰۰۳ کاربن دای اکساید دی، ځینی نور عناصر لکه میتان، اوزون، هایدروجن، نیون، او هیلیم هم پکی شته، خو سپک گاز (هایدروجن) په ډیره پورته برخه کی دی. د گازاتو ډیر تراکم د اتموسفیر تر ټولو په ټیټ ضخامت یعنی ۵،۶ کیلومتره کی دی او په تدریج سره تر ۱۰۰۰ کیلو مترو پوری د ارتفاع په زیاتیدو د گازاتو کثافت او فشار کمېږی. (و.گ: تروپوسفیر، ستراتوسفیر، میزوسفیر، ترموسفیر او اکزوسفیر).

Atom

اټم

د یوه عنصر هغه اساسي واحد او ترتولو کوچنی برخه چې د عنصر ټول مربوطه خواص پکې موجود وي.

مراجعین، اوریدونکي Audience

د ترویج څانگې ته راغلي/راتلونکي بزگران. هغه کلیوال او بزگران چی د ترویج پروگرام ته ناست وي. هغه ډله بزگران چې د یوه هڅوونکي پروگرام د پام وړ Target دي. مخاطبین.

Audio Visual Aids

د لیدو او اوریدو وسایل

د ترویجي پروگرامونو او د روزنیزو میتودونو هغه وسایل چی معلومات هم په تصویر (انځور) او هم په غږ سره بزگرانو ته رسوي.

د وسایلو هغه سیستم چې بیسواده یا لږ سواد لرونکو کلیوالو او بزگرانو ته نوې مفکوره، د پروگرامونو محتویات او د ترویج موارد، د سلایدونو، فلم، تلویزیوني پروگرام او نورو له طریقه وررسوي.

Authoritarian Leadership

اوتوکرات مشرتوب

هغه لیډران او مشران چی د مادونانو موخی او کره وړه په خپله ټاکي او له هغوی څخه د هدایت او اوامرو د عملی کولو تمه لري. هغه لیډر چی د ډلی یا د کلیوالو د نظر په پرتله خپل نظر ورته ډیر مهم وي. اقتدار خوښوونکی مشرتوب.

Autocrat Leadership

خپلسری مشري

هغه مشران یا رهبري چط پرته له مشورې د خپل فکر او شخصی تصمیم له مخی اقدام او اجراء کوی. هغه مشري چی شخص دا په خلکو تحمیلوي.

Autotroph

اوتوتروف

هغه ونې او بوتې چې خپله غذا په خپله د لمر له وړانگو چمتو کوي. د دوی په پانو کې شنه رنګه پگمنتونه یا کلوروفیل د لمر د وړانگو په مرسته له کاربن دای اکساید او اوبو څخه قندونه جوړولای شی. دغو ونو او بوټو ته فوتوتروف هم ویل کیږي.

څوکه

Axil

د ښاخ، پانې، ډنډر یا ونې لوړه برخه

ازوتوبکتریا

Azotobacter

هغه باکتریاوې چې د یو شمیر لیګومي بوټو په رینسو باندې ژوند تیروي او د نایتروجن د نصب کوونکو Nitrification عامل په توګه عمل کوي. دغو بکتریاوو ته Nitobacter هم ویل کیږي.

څېړتیا

Awareness

د نوې مفکورې د خپراوي یا د نوې تکنالوژۍ د انتشار هغه لومړنۍ پړاو چې بزګران یا کلیوال خلک د دغې نوې تکنالوژۍ یا مفکورې په هکله د لومړي ځل لپاره خبریږي. دوی غواړي په دې پړاو کې د دغې کرنیزې نوی عملیې یا تکنالوژۍ په هکله لازيات وپوهیږي.

B, 6

B – Horizon (بی) طبقه

د خاورې **A** طبقې (A Horizon) لاندې بله طبقه چې تشکیل او جوړښت یې له پاسنۍ طبقې څخه د اوبو د مینځلو یا شستشو عملیې له امله رامنځته شوی وی. دی هورایزون ته هم د ونو رینښی رارسیدلی او وده پکې کولای شي. دا د **C** له طبقې نه مخکې او **A** او **B** هورایزونو ترمنځ ښه پوره د تشخیص او پیژندنې وړ ده. دغه هورایزن د **A** هورایزن په اندازه عضوي مواد نلري، خو د مالګې، ټینګې خاورې، د وسپنې د مرکباتو او المونیم لرونکې ده. البته دغه هورایزن کی د **A** له هورایزن څخه یوه اندازه عضوي موادو هم ترسب کړی وي.

B Vitamins بی ویتامینونه

د ویتامینو یو ګروپ (نیاسین، تیامین او ریبو فلاوین) دی. ګڼ شمیر سابه او میوې د انسان وجود ته دغه ضروري مواد لری.

Back up Program

د پروګرام ملاتړ کوونکي

هغه فعالیتونه یا یوه بل کوچنی پروګرام چی اصلی پروګرام سره مرسته کوی. لکه په کلیو کی د بزګری کوپراتیفونو د جوړولو په

خاطر د انجنیري داسې پروژې چې په کلیو کې د کوپراتیف د مرکزیت او دفترونو د رامنځته کیدو په خاطر ودانۍ او نور فزیکي بنسټونه جوړ کړي.

Back Up Services

ملاتړ کوونکي خدمات

کله چې په کلیوالی سیمو کې د کلیوالو او بزګرانو لپاره یو شمیر اصلي خدمات وړاندی کیږی، د هغو د ښه اجرا او آسانه تطبیق په خاطر یو شمیر نور ملاتړ کوونکي خدمات ارائه کول. لکه د ترویجی پروګرامونو څخه د غوره استفادې په خاطر بزګرانو ته د ترانسستور راډیو ګانو ویشل او له هغه څخه د کر- کیلې د پروګرامونو اوږیدل.

Back Ward وروسته پاتې

هغه ټولنه چې د اقتصادي ودې، د خپل تولید داندازې، کلتوري ارزښتونو تکنالوژیکي کچې او نورو له مخې په نسبي توګه وروسته پاتې وي. هر ډول هغه وضعیت چې راتلونکې کې یې د ودې او پرمختګ امکان وي.

Back Ward Economy**ور وسته پاتې اقتصاد**

د هغو هېوادونو اقتصاد چې د ښکېلاک د اوږدې مودې له امله له پرمختګ څخه پاتې شوي او اوس هم د ښکېلاک د دورې ناوړه اثار پکې ښکاري، یا د هغو هېوادونو اقتصاد چې د پېلېبلو عواملو له امله یې تراوسه پوره پرمختیا نه ده کړې. دغه ډول زیاترو هېوادو کې اوس هم کرڼه مهم سکتور بلل کېږي.

Bactericide**بکټریاوژونکي**

هغه مرکبات او مواد چې د بکټریاوو د له منځه وړلو لپاره په کار ځي.

Bacteriology**بکټریا پوهنه**

د علومو هغه څانګه چې بکټریا مطالعه کوي. د بکټریاوو د څېړنې څانګه.

Bacterium**بکټریا**

هغه یو حجروي ژوندي موجودات چې هر یو یې د حجروي دیوال لرونکي دي چې د هغو دننه DNA مارپیچي جوړښت وي. دغه ژوندي موجودات یعنې بکټریاوې یو شمیر ناروغۍ رامنځته کوي، خو یو شمیر بکټریاوې ناروغي نه رامنځته کوي، بلکې ګټورې دي، یعنې یو شمیر ګټور فعالیتونه تر سره کوي؛ د بیلګې په توګه بکټریاوې عضوی مواد تجزیه کوي او غذایی عناصر

بیرته دوران ته داخلوي. بکټریا میکروسکوپیک یو حجروي ژوندوي موجودات دي. چې په تغذیه او د امراضو په تولید کې عمده ونډه لري. Bacteria په حجروي انقسام یا (Division) شکل تکثیر کوي. اندازه یې له یوه مایکرون (د یو میلی متر زرمه برخه) څخه نیولې تر 8 مایکرونو پورې فرق کوي.

Bacterivore**بکټریا خوړونکی**

هغه ژوندی موجودات چې له بکټریاوو څخه تغذیه کوي.

Bagasse**د ګنیو ټفاله**

د ګنیو له شربت ایستلو څخه وروسته چې څه پاتې کېږي د Bagasse یا Begass په نوم یادېږي. له دغې ټفالې څخه د کاغذ جوړولو، تختو جوړولو، عایق توکو او د حیواني خوراکې لپاره کار اخیستل کېږي.

Bait**زهري مړۍ**

هغه د ناروغیو له منځه وړونکي مواد چې عموماً زهري مرکبات دي او دونو او بوټو د ناروغه کوونکو عاملینو د له منځه وړلو لپاره د غذایی طعمې په توګه په کار ځي.

بالر

Baler

هغه ماشین چې ریبیل شوي واښه گیدی گیدی تړی. د ریبیل شویو علوفه جاتو د بسته بندۍ ماشین. د ختړیو گیدی گیدی تړونکی ماشینونه. دا ماشینونه مختلف ډولونه لري: ځینی یې کرونده کې واښه (علوفه) سم له ریبیلو سره مروړی او څو څو گامه وروسته یې په کرونده کې د خپل تگلوري په مسیر کې په کتار ډول پریږدي، ځینی نور یې ځای پرځای د فارم پر غولی واښه په بارجامه کې بسته بندي کوي، ځینی یې په تارونو تړي او ځینی نور یې په قالبونو کې دا کار کوي.

شودیاره

Bare Fallow

هغه پټي یا هغه ځمکه چی د یوه فصل یا یوه کال لپاره ونه کرل شي، خو د خاوری د ښه کیدو او د هرزه بوټو د مخنیوی لپاره قلبه شوی وي.

ډیران

Barnyard Manure

ډیراني سره چې یوه موده د ورستیدو او پوره تجزیه کیدو په خاطر ډیران شوی وي.

Balanced Herbivory

متوازن خواړه خوړونکی

د پرمختیایي هیوادونو په اقتصاد کی څړځایونه اوچت ارزښت لری. د څړځای د ښی ساتنی لپاره د متناوب څړ تر څنگ دا هم ضرور ده چی په څړ ځای کی څریدونکی څاروی له بیلابیلو بوټو او گیاگانو استفاده او تغذیه وکړی، یعنی له بوټو څخه استفاده کولو کی توازن موجود وی.

Balanced Replication

توزینی تکرار

د علمي تجربو د اجرا په ترڅ کې که څیړونکی احساس کړي چې د څیړنې پایله د یو شمیر هغو خطاگانو (تیروتنو) له امله ده چې د تجربې په ترڅ کې پېښې شوي دي، نو په دې حالت کې باید تجربه یو دوه ځله بیا تکرار او تیروتنه اصلاح شي، دې ته بیلانس کوونکی یا توزینی تکرار ویل کیږي.

تړل شوی واښه

Baled Hay

د څارویو د ژمی د تغذیې او کادانې ته د وړلو په موخه مروړل شوي یا مکعبی بسته بندیو کی تړل شوی واښه دی چې د لږ ځای د نیولو په خاطر ډیر کلک مروړل کیږي.

دغه ډول سره کافي عضوی مواد لری او د خاوری کیفیت سره هم مرسته کوي. څومره چی ډیران تجزیه شي د هرزه بوټو تخمونه پکې ښه له منځه ځي.

Basic Crops

اساسي بوټي

د غلو ، دانو هغه ډېر مهم ډولونه چې د کرنیز محصولاتو په ډله کې اساسي بوټي وبلل شي. کرل کیدونکو بوټو په پرتله زیات مصرف کیدونکي او زیات کرل کیدونکي بوټي لکه غنم ، جوار ، وریجې ، پومیه او نور.

Basic Needs

اساسي اړتیاوې

د حیوان او نبات د ستاندارډ ژوند او حیاتي فعالیتونو د تامین په خاطر حد اقل غذایی توکي او د ژوند شرایط.

Basic Research

بنسټیزه څیړنه

هغه څیړنه چې موخه یې یواځې یوه ساحه او یوه څانګه نه وي، بلکې په مجموع کې د علم د پولو د پراختیا لپاره وي. د طبیعي پېښو د پېژندنې، د انساني، ټولنیزو او کلتوري ښکارندو د توضیح او په دغو برخو کې د واقعیتونو راسپړلو ته بنسټیز څیړنه ویل کیږي.

Basic Slag

دسلګ ټفاله

د پولاد جوړولو کارخانو کې د تولید په پروسه کې یو اضافي څر رنګه پودر د اضافي مادې په توګه تولیدیږي چې کوم ارزښت نه لري، خو د فاسفیتونو او ښورې ترکیبات لري چې د بوټو د ودې لپاره ډیر ګټور دي. فارمونه دغه پودر Basic Slag د سرې په توګه استعمالوي. دا د صنعتي اضافي موادو څخه په زراعت کې د اقتصادي استفادې یو ډیر ښه مثال دی.

Basic Training

بنسټیزه روزنه

هغه ډول روزنه چې د نورو زده کړو لپاره بنسټ جوړوي. په وروسته پاتې کلیوالی سیمو کې له ډیرو اختصاصی زده کړو څخه مخکې باید عمومي او اساسی زده کړې پر مخ بوتلل شي. لکه په بنگلادیش او هندوستان کی چی دغه ډول روزنی د کلیوالی پرمختیا پروګرامونو سره مرسته وکړه.

Basin

حوزه

د یوه سیند اړونده ټولی ځمکی چی د دغه سیند په اوبو خړوبیږی. په دغه حوزه کی د دغه سیند د اوبو د نفوذ له امله د ځمکو د اصلاح په موخه زهکشی هم همدی سیند پوری اړه لری. په دی توګه هر سیند د خړوبولو او زهکشي خپله حوزه لري. د

کرنیزو ځمکو او سیندونو ارتباط ته د آبیاری حوزه ویل کیږي لکه د آمو سیند حوزه، د کابل سیند حوزه او داسې نور.

حوضه یی اوبخور Basin Irrigation

کله چې په پولو باندې ایساره شوی کرونده ټوله په اوبو خړوبه (ډنډ) شي، دې ته حوضچه یی اوبخور وایي. دغه ډول اوبه لگول د قطره یی په پرتله نا اقتصادي او ممکن د خاوري میخانیکي خواص هم خراب کړي. د اوبو لگولو هغه طریقه چې له ویالې څخه اوبه په پټي ورځي او پټي ډنډ کیږي. په دې طریقه کې د اوبو مصرف ډیر زیات وي (و.گ: غرقاب).

تیتې ځمکې Basin Land

هغه ساحه ځمکه چې شاوخوا یې نورې لوړې ځمکې وي. نن ورځ د تخنیکي کار په واسطه دغه ډول ځمکې چې د اورښت پرمهال لوی ډنډونه پکې جوړېږي، د شاوخوا لوړو ځمکو له خاورو ډکي او پراخه کرنیزې ځمکې ورڅخه جوړې شوي دي.

ډنډ خوښوونکي Bathophilous

ټول هغه ژوندی موجودات چې د ځمکې په ژورو ډنډونو کې وده او ژوند کوي.

د ځایولو وړتیا Bearing Capacity

د یوه محیط هغومره وړتیا، ظرفیت یا گنجایش چې ټاکلې شمیر ژوندي موجودات تحمل کړي، خو تر دغه گنجایش اضافه شمیر ممکن د دغه محیط منابعو او فزیکي حالت ته زیان واړوي.

د کښت بستر Bed Planting

کله چې د تخم د کرنې څخه مخکې په تخنیکي وسایلو د تخم د کینولو (بذر) لپاره خاوره جوړېږي. کیدای شي د هوار پټي په شکل وي، کیدای شي د پشتو (جویه کشي) په شکل، د پولو اړخونو یا په کتار بڼه د کښت کیدونکو بوټو د کرلو لپاره وي.

مچۍ (غومبسي) Bee

غومبسي د جال وزرو Hymenoptera آرډر او د Vespoidae کورنۍ پورې اړوند ډیره ګټوره حشره ده چې د Benefical Organism یا ګټورو موجوداتو په لړ کې مهم ځای لري. مچۍ او غومبسي پرته له دې چې شات تولیدوي، د بوټو په ګرده ځنډولو (Pollination) کې مهم رول لري. نن ورځ د شاتو د مچيو ساتنه Bee Keeping یو ګټور شغل دی چې لګښت یې کم او عاید یې لوړ دی. په اقتصاد او زراعت کې د مچۍ ساتلو کاروبار ته Apiculture وایي. غومبسي د ایکو سیستم د زنځیر یوه مهمه کړۍ ده.

د جغندر ریښه یی برخه Beet Root

د جغندر یا لبلبو د نبات هغه اقتصادي- خوراكي برخه (ریښه) چې له هغې څخه شکره ترلاسه کیږي.

غوبارې Beetle

د حشراتو لوی آردر پورې اړوند کوچني موجودات دي چې د خپل ژوند د طرز او تغذیې له مخې بیلابیل ډولونه (سپیشرونه) لري.

Beef Animal

دغوبنې د تولید لپاره روزل شوی څاروی هغه څاروی چې یواځې د غوبنې د تولید په خاطر روزل کیږي.

چلند Behavior

د ژوند په چاپیریال کې له شاوخوا ټولو ښکارندو سره د یوه ژوندی موجود کره وړه. د ټولو هغو فعالیتونو مجموعه چې یو ژوندی موجود یې ترسره کوي او د دغه موجود د عقلي، عاطفي او فزیولوژیکي فعالیت له امله ترسترگو کیږي. د لویانو په زده کړه او د ترویجی پروگرام په بهیر کې د مخاطبینو هغه ذهني تجربې، کلامي محتوا او بدنی غبرگون ته ویل کیږي چې د پروگرام په وړاندې یا د پروگرام له اجرا وروسته ورڅخه ولیدل شي.

د جغندرو تڼاله Beet Pulp

کله چې له جغندر څخه د شکر په فابریکه کې بوره تولید شي، اضافي پاتې شوني (تڼاله) بلل کیږي چې کیدای شي چې مولاس او د څارویو تغذیه کې ورڅخه کار واخیستل شي.

د معیار نښه Bench Mark

په نښه شوې نقطه. یوه هغه لومړنۍ نښه یا د پروگرام د اجرا لپاره د ارزونې، نقشې جوړونې او سنجولو هغه معیاري نقطه چې پروگرام به له هغه ځایه پیل کیږي او د

ترویجی پروگرام د تطبیق د تطبیق په بهیر کې به لازم بدلونونه او پرمختګونه د هغې له مخې ارزول کېږي. د پروگرام د بریالیتوب د مقایسه او اندازه کولو لپاره یو تشخیص کوونکی معیار.

هغه معیار، ارتفاع او کیفیت چې په دقت سره ښودل شوی او په ثابت ډول معرفي شوی وی او پروگرام او پروژه یا د ترویج مدیریت یا بل سازمان باید هغه ته په رسیدلو ژمن وي.

زینه یي کروندې Bench Terrace

د شیب لرونکو غونډیو او خاوری لرونکو غرونو په لمنو کې هغه کروندې چې د تیرو د بارو په جوړولو سره طبقه په طبقه جوړې شوی وی. تراس بندی له یوې خوا د غرونو له لمنو او غونډیو څخه د کرنې لپاره د استفادې امکان برابرې، له بلې خوا د خاورو د له منځه تګ او شریډو مخه نیسي. دغه ډول تراس بندی د لغمان ولایت، کونړ، خوست او نورستان کې لیدل کېږي، خو په بهرنیو هیوادو کې د کانکریتی جوړښتونو په واسطه جوړېږي. د سیلاو د خاورې د رسوب له امله د لویو سیندونو تر غاړې جوړ شوي تراسونه یې هم یوه بیلګه ده.

ګټه اخیستونکی Beneficiary

د کرنې او کلیو د پرمختیا د پروگرامونو برخه وال یا ګټه اخیستونکی. هغه څوک چې له یوه شی څخه مادی او یا معنوی مفاد ترلاسه کوي. د ترویجی پروگرام شامل بزرګران.

د اوبو شنه بوټي Benthic Plants

هغه بوټي چې د اوبو ډیر لږ ژورتیا کې وده کوي او د لمر رڼا ته اړتیا لري، نو ځکه یې رنگ شین وي. د دغو بوټو یوه برخه، په تیره د هغو ریشې باید په اوبو کې وي. د لمر وړانګې د اوبو لږ ژورتیا پورې نفوذ کوي، غه لږ اندازه نفوذ هم د دې بوټو د ودې لپاره کافي ده.

د کنگل غرونه Berg

د کنگل غرونه Ice Berg د ځمکې د غونډاري د شمالی قطب هغه کنگلونه دي چې د نړۍ د اوبو زیرمې او د ځمکې د غونډاري د اقلیم تعادل بڅېښونکی بلل کېږي، کوم چې اوس له بده مرغه د انسان د افراطي صنعت او وسله والو سیالیو له امله مخ په ویلو کیدو دي.

BHA & BHT

بی. اچ. ای. او بی. اچ. تی

Butylated Hydrogen Anisole او Butylated Hydrogen Toluene هغه دوه مرکبونه دي چې د لبنیاتو او غذايي محصولاتو پروسس کې ارزښت لري. دغه دوه ترکیبات غوړي او غوړ لرونکي غذايي توکي د اکسیدیشن کیدو له خطر او تریووالي (خوندخرابیدو) څخه ساتي. اوس د کرنې او وترنري علومو پوهنځیو کې د غذايي محصولاتو د پروسس څانګې او د خوراکي توکو په صنعت کې د حیواني محصولاتو پروسس لکه د کوچو، پوڅی، خیدک او نور پروسس څانګړی ارزښت موندلی چې دغه ډول ترکیباتو ته اړتیا لري.

Biennial دوه کلن

هغه بوټی چې لومړی کال کې بدني وده بشپړوي، خو گل او میوه نه کوي، د خپل عمر په دوهم کال گل او میوه تولیدوي.

Binomial Nomen Culture

دوه ګوني نوم ایښودنه

د ژویو، ونو او بوټو او ټولو ژوندیو موجوداتو د ویش لپاره د نوم ایښودلو هغه طریقه چې لومړی ځل کارل لینوس پیشنهاد کړه او د ژوی یا بوټی جنس او سپیشز (نوع) ورباندې ښودل کېږي، دی ته علمی نوم ایښودنه هم وایي لکه د بادرنګ علمی نوم

Berseem Clover مصری شوتله

د *Trifolium Derandrinum* علمی نوم لرونکی لیګومي بوټي دی چې مونږ یې د شوتلو یو ډول پیژنو، خو د حاصل او د شکل د جذابیت له مخې دوه رګه شوتلو سره سیالي نشي کولای. دواړه ډولونه د *Trifolium* جنس پورې اړه لري (و.گ: Aalsik Clover).

Best Management Practice

د کرنیز پرمختګ ډیر ښه مدیریت

د کرنیزو پرمختګونو (د تخم کرلو، قلبی، مالی، حاصل ټولولو اوبه لګولو، سری ورکولو ..) هغه ډول مدیریت دی چې د خاورې ضایعات کم، د چاپیریال ککړتیا صفر، د غذايي عناصرو لګښت اصغري او حاصلات تر ټولو اوچت او د کار ځواک بوختیا مطلوب Optimum حد کې وي.

Beta Carotene بیتا کروټین

د کروټین هغه ډول چې په بدن کې په A ویتامین بدلیږي. دغه کروټین زیات په گازرو او بالعموم په ټولو هغو میوو او سبو کې موندل کېږي چې تیاره شین یا ژېړ رنګ لري. دغه ډول سابه مارکیټ کې لوړه بیه لري.

چی *Cucumis Sativus* دی. د جنس لومړۍ تورې غټ Capital او دوهم یی کوچنۍ Lower Case او د/ایټالیک *Italic* په خط (ملاست لیک) باندې لیکل کیږي.

ژوندی سره Bio Fertilizer

د سرې په موخه هغه ټول موضوعات چې د هغو اصلي توکي کوچنی ژوندي (میکروبی) ژوي؛ لکه: نایتروجن نصبوونکی بکتریاوې (آزوتوبکتریا، رایزوبیوم، آزو سپیریلیوم او نور) وي. دغه سره د نوې تکنالوژۍ یوه بیلگه ده چې په عصري کرنه کې دود شوې ده.

ژوندی کتله Bio Mass

د یوه ژوندی موجود هغه وزن چې د هغه د اوبو له لری کیدو وروسته په لاس راځي. د کوچنیو ژوندیو موجوداتو هغه خالصه کتله چې په یوه چاپیریال کې اوسیږي. د انرژي په بحث کې بایو مس هغو ټولو عضوی موادو ته ویل کیږي چې د سوځولو یا تخمر په واسطه ورڅخه انرژي ترلاسه شي. د یوه چاپیریال د ټولو ژوندیو موجوداتو وزن.

Biocentric Ethic

د ژوند په ارزښت متمرکز اخلاق
په دې باندې عقیده لرل چې ټول ژوند (ونو) – بوټو او ژویو ته باید درناوی وشي، د چاپیریال ژوندۍ برخه باید زیانمنه نشي،

دغه برخه باید یواځې د انسان له ژوند څخه قرباني نشي، خو کیدای شي د انسان په ګټه وکارول شي. اوسني وخت کې د بشر لخوا په صنعت کې د افراط او وسله والو سیالیو له امله د ژوند چاپیریال او ایکوسیستم ته د ګواښونو په پېښیدو د دغو اخلاقیاتو پلویان زیات شول او اوس یی یو نوی نړۍ لید (Biocentric World View) رامنځته کړی. دغه نړۍ لید ټول ژوندي موجودات د نړۍ د خلقت (لوی کیهان) محور بولي.

د ژوند تنوع Biodiversity

د ځمکې پرمخ د ایکوسیستم په ټوله مجموعه کې د راز راز ژوندیو موجوداتو شتون. د ژوند رنګارنګی. د ځمکې پرمخ د ژوند بډایتوب چې په میلیونونو بوټي، ونې او ژوي (له یو حجرو موجوداتو نیولی تر لویو پورې) پکې راځي او هیڅ یو ډول هم باید له انقراض سره مخامخ نشي. د ژوند رنګارنګی ساتل. Biodiversity د علمي څېړنو په پایله کې یوه اړتیا بلل شوی ده. علمی څېړنې وایي چې نور نو باید د نړۍ په سره کتاب کې یو نوم هم ور زیات نشي او د ځمکې د مخ کم له کمه ۱۲ سلنه باید د انسان له هر ډول فعالیت پرته نورو ژوندیو ته پرېښودل شي. په یوه ټاکلی ساحه کې د ژوندیو موجوداتو (ونو بوټو، ژویو) بیلابیل ډولونه چې هر ډول د انقراض له خطر څخه

بچ او د يوه سالم ایکوسیستم استازیتوب کوي. د بیلایلو ژوندیو موجوداتو د ټولنې یو گډ ترکیب.

Biogas

بایو گاز

هغه گازات چې د اکسیجن په نشتوالي (بی) هوا او تړلی محیط) کې د عضوی موادو له تجزیه کیدو څخه تولیدیږي؛ لکه میتان او کاربن دای اکساید. د بدرفتو تړلو څاگانو هغه تند بوی چې تر سپرمو کیږی د میتان نښه ده. په تیره بیا کله حیوانی ډیران او ونی او بوتی تر خاورو لاندی او د ځمکې په ژورو کې تجزیه شي بایو گاز تولیدیږي. (و.گ: Anaerobic Digestion)

بایو گاز ډیجیستر Biogas Digester

یوه نوې او تقریباً ساده تکنالوژي ده چې په یو تړلي محیط کې د غواگانو خوشایي تجزیه او له هغو څخه د استفادې وړ گاز ترلاسه کیږي. دغه گاز څخه په پخلنځی کې د سون د گاز په توگه، په کوټو او دفترونو کې د رڼا کوونکو گروپونو او د اوبو د پمپ کولو د انرژیکي منبع په توگه کار اخیستل کیږي.

Biolith

بایولیت

زیاتره تیږې او کانی توکی د نوم په آخر کې د (یت) روستاړی لري لکه کرومیت، گرانیت، سلکیت او نور، بایولیت. دا هغه

تیږی دي چې رېښه یی عضوی مواد یا ژوندی موجودات وي، یعنی په سیده توگه د ژوندیو موجوداتو د فعالیت په اثر رامنځته شوي وي.

Biological Control

بیولوژیکي کنترول

کله چې د کروندې هرزه بوټی یا حشرات او آفات (ناروغه کوونکی عوامل) د یو شمیر گټورو ژوندیو موجوداتو (لکه طبیعي ښکارکوونکو، حشره خوړونکي الوتونکو او نورو) په واسطه له منځه وړلای شي بیولوژیکي مبارزه بلل کیږی. دغه ډول کنترول د کیمیاوی کنترول په پرتله ارزانه او بی خطر او د میخانیکي کنترول په پرتله ارزانه ده، خو په دې طریقې سره ټول آفات نشي کنترول کیدای.

Biological Mineralization

بیولوژیکي منرالی کیدل

هغه پروسه او تبدیلات چې د هغې په ترڅ کې یو ژوندی موجود د خپلو عضوی ترکیباتو له مخی د تجزیې په اثر په معدني توکو بدل شي.

Biological Oxidation

بیولوژیکي اکسیدایز کیدل

کله چې ژوندی موجودات (بکتریا او نور کوچني ژوي) مړه شوی غټ ژوي یا پېچلی عضوی مواد تجزیه او تغذیه کوی. په

ولارو اوبو يا نورو ځايونو کې د ژونديو موجوداتو او عضوي توکو اکسیديشن او له منځه تلل (تجزیه کيدل). دې ته Biolysis هم ويل کېږي. له دغې تجزيې څخه چې څه ترلاسه شي هغو ته Biotic Decomposition ويل کېږي.

Biological Psychology

بيالوژيکي ارواپوهنه

د ارواپوهنې او بيولوژۍ ګډه پوهنه. هغه پوهنه چې اروايي مسايل د بيولوژيکي قوانينو او علایمو له مخې مطالعه کوي.

Biological Wealth

بيولوژيکي شتمني

د يوې سيمې ډير کيميايي او قيمتي ژوندي موجودات چې علمي، سوداګريز يا طبي ارزښت لري يا د ښکلا له مخې بيساري وي.

Biom

بايوم

د حيواناتو او نباتاتو ګډ ژوند محلات او طرز لکه ځنګلونه. د يو شمير ژونديو موجوداتو د اوسيدو ځانګړی چاپيريال. هغه ژوندی موجودات چې په ګډه يوه محيط کې اوسېږي او توافق يی کړی وي.

Biomass Energy

د ژوندۍ کتلې انرژي

له ژونديو موجوداتو څخه ترلاسه شوی انرژي.

Biopesticides

بايوپستيسايدونه

هغه آفت وژونکی او د ناروغيو د عاملينو دفع کوونکی چې ژوندی منشأ ولري. هغه آفت وژونکی چې له مصنوعي ترکيباتو څخه نه، بلکې د ژونديو موجوداتو له ترکيباتو لکه د ویرسونو، باکتریاوو، فرمنتونو او د طبيعي بوټو له مرکباتو څخه جوړ شوي وي.

Biophyte

بايوفایټ

هغه بوټي چې رېښه يې ژونديو موجوداتو کې وي. هغه کوچنۍ يا لوی نبات چې له نورو ژونديو موجوداتو تغذيه کوي.

Biopiracy

د بيولوژيکي سرچينو غلا

د نوی استعمار يوه بيلګه ده. هغه يو شمير صنعتی پانګوال هيوادونه چې د وروسته پاتې هيوادو د خلکو له سيمه ييزو عنعنوی معلوماتو څخه په استفادې طبي بوټو څخه د کار اخيستلو طرز تر کار لاندې راولی او د وروسته پاتې هيوادو طبي بوټي په خپلو لويو کمپنيو کې پروسس کوی. د وروسته پاتې او خوارو هيوادونو طبي بوټی او د نورو بيولوژيکي منابعو وړيا يا ارزانه ترلاسه کول، په پټه يې وړل او د هغو پروسس کول.

Bioregionalism**بيولوژيکي منطقويټوب**

کله چې سيمې او مناطق (Regions) د هغوی د حياتي منابعو له مخې تقسيم بندي شي. د مناطقو د بيولوژيکي منابعو له مخې فعاليتونه پرمخ بيول. کله چې سيمې د هغوی د طبيعي ژونديو موجوداتو د شتمنيو پر اساس تقسيم بندي او بيا کارې پلانونه ورته ترتيب شي.

Biosphere**بايوسفير**

د ځمکې مخ او هغه ته نژدې هغه فضا او ناحیه چې ژوندی موجودات لری او د ژوند کولو وړ وی. په دغه ماحول کې د ژونديو موجوداتو او محیط ترمنځ اړیکې شته. دا د ټول اتموسفیر یوه برخه ده.

دا د ځمکې د ټولې سطح او له هغې څخه لږ پورته، یواځې هغې برخې ته ویل کېږي چې د بیلابیلو ژونديو موجوداتو په واسطه اشغال شوی وي او د لیتوسفیر، هایدروسفر، په بحرونو کې ژوندی موجودات، او اتموسفیر (دهوا کوچنی ژوندی موجودات) هم را اخلی. یا په بله وینا: د ځمکې حیاتي قشر.

Biotechnology**بايوټکنالوژي**

په توليداتو او د غذایی محصولاتو په عرضه کې د بيولوژي له تکنالوژي څخه کار اخيستل. د توليداتو د کمښت او کیفیت په لوړولو کې د جنيټيک له علم څخه

استفاده. د ونو- بوټو د نسلونو اصلاح کول. د تخمر له عمليې او د مايکرو ارگانيزمونو له فعاليت څخه کار اخيستل. په حياتي پديدو باندې پوهنه او د اړتياوو په پوره کولو کې ورڅخه کار اخيستل.

Birth Control**د تولداتو کنترول**

د نسل په پيرولو يا کمولو کې هر ډول طرح او مداخله. هغه اقدامات چې د جنين د سقط او د نسلونو د ډيرښت د مخنيوی لپاره کيږي. د بلاربيټوب مخنيوی.

Bison**امريکايي سنډا**

هغه نژاد سنډاگان دی چې په شمالي امريکا کې ژوند کوي او غټ کوپان لري. په شمالي امريکا کې يې غوښه خوړل کيږي. دغه څاروی طبيعي څرخای کې ژوند لري. روزل کيږي نه، بلکې ښکار او بيا يې له غوښې کار اخلي.

Black Soil**توره خاوره**

هغه استعداد لرونکی خاوره چې د عضوی موادو د لرلو له کبله يې رنگ تور وي. د چرنوزوم سيمو خاوره د تورې خاورې لرونکو ځمکو طبقات. د چمن جوړولو لپاره

مساعدي تورې خاورې ته تورف او Black
Turf Soil ويل كيږي.

ژپړه شوې پاڼه Blight

د ناروغيو او باد وهنې له امله د ونو بوټو د پاڼو ناروغه كيدل. د دغو اېنارمليو له كبله هم پاڼه او هم ډنډر باندې داغونه پيدا كيږي چې لومړۍ مړاوې او بيا بالكل وچيږي. دا بيلابيل ډولونه لري.

بلاك Block

د علمي تجربو د ترسره كولو لپاره د كروندې د بلاكونو جوړول او په هر بلاك كې د ترتمنتونو آزمايل.

د بلاك په كچه Block Level

د څو كليو هغه اداري واحد چې د ترويجي پروگرام په تشكيل كې څو كلي پكې راغونډ شوي وي. له څو كليو او كلاوو څخه هغه جوړ شوي بلاك چې کرنيز پروگرام پكې پرمخ ځي او دغه پروگرام ته د بلاك په كچه جوړ شوي پروگرام ويل كيږي.

غوټۍ كول Blooming

په غنميانو (گراسونو) كې د بوټي د ژوند هغه پړاو چې وږي تشكيل او بشپړيږي، لكه په نورو گل لرونكو بوټو كې چې د Anthesis مرحله راوړسيږي.

آبي انقلاب Blue Revaluation

په معاصر وخت كې اوبه د اقتصادي مادې په توگه پيژندل او د هغو د مديريت كولو ضرورت سره سم دغه نومونه دود شوه چې په اوبو كې د شنه انقلاب سره برابره ده. کرنې، څښلو، صنعت او د ژوند ټولو چارو كې خوږو او تازه اوبو Fresh Water ته اړتيا دغه انقلاب راپېښ كړ. دغه انقلاب د اوبو هر څاڅكي ته ارزښت وټاكه. كه Blue Revaluation د كلمې له مخې وژباړل شي، نو ممكن شين انقلاب وليكل شي، مگر په دري ژبه كې هم شنه رنگ او هم د اوبو دواړو ته اشاره لري، خو دا له Green Revaluation سره توپير لري، حال دا چې دواړه د کرنې سكتور كې مهم دي، نو ځكه نن ورځ د Blue Green اصطلاح هم ډيره كارول كيږي. Blue Green له آبي انقلاب سره تړلې او مفهوم يې دا دی چې په شنه غذا (د نباتاتو توليد) كې د اوبو ارزښت وپيژندل شي او په کرنيزو توليداتو كې د اوبو اهميت اوچت شي. (و.گ: Green Revaluation)

د تمباكو پاڼه Bogie

د تمباكو د بوټي مړورل شوي پاڼه، د تمباكو د پروسس لپاره مړورل شوي پاڼه. Bogey يا Bogy د سگرتو د جوړولو خامه ماده (تمباكو پاڼه).

Boll**غوزه**

د پومبي د بوټي د ښاخونو په څوکو کې هغه تشکیل شوی غوزه چې د مالوچو او د مالوچ د تخمونو لرونکي وي. دغه غوزه چې وغوړيږي او غونچه شي مالوچ ورڅخه ټولېږي.

Bone Meal**د هډوکو پوډر**

د څارويو د تغذيي او څارويو روزلو فارمونو کې مروج اصطلاح ده. کله چې د څارويو د غذا او د جيري د جوړولو لپاره هډوکي په ژرنده کې اوږه شي د هډوکو پوډر ورڅخه جوړېږي. دغه پوډر د ونو بوټو په سره کې هم گليږي، چې خصوصاً د کلسيم ښه منبع ده.

Borax**بورکس**

د ونو- بوټو د غذايي ضرورت لپاره د بور د عنصر ترکیب چې په کمه اندازه خاوره کې ورعلاوه کېږي. دی ته بورات سوديم هم وايي. بور د بوټو لپاره يو Micro Element يعنی کم مصرفه عنصر دی.

په پولو کې کښت Border Cropping

کله چې په يوه کرونده کې د اصلي بوټو شاوخوا يو بل بوټی د کتار په بڼه وکرل شي. د کروندی د اصلي کښت شاوخوا د يو بل بوټی کښت.

Botany**بوټاني**

د بيولوژي د علم هغه څانگه چې د ونو بوټو وده، تکثر امراض، جنيتیک، جوړښت او پېژندنه ورتړغاړې ده.

Bottom up Approach**له ښکته څخه پورته**

د ترويج د پروگرامونو په هکله هغه پريکړې او لومړيتوبونه ښودل چې په هغو کې بزگران او کليوال اصلي رول لري. دوی اړتياوې او نظرونه لوړو مراجعو ته استوي.

Brain Storm**د مغزو توپان**

د تدريس او روزنی هغه تخنیک چې په هغې سره د زده کوونکي (د ترويج د کورس او پروگرام شامل بزگران) نوښت او فکر کول وهڅول شي. د فکر کولو له لارې د نويو لارو او طريقو د موندلو تحریک کوونکی. دا د لويانو د تدريس يو ميتود دی.

Breeder Seed مورني نسلي تخم

هغه تخم چې د نسلگیری د متخصص تر نظر لاندې د ترویج کولو په موخه انتخاب شوی وی او له هغه څخه نور د ښه کیفیت لرونکي ترلاسه شوی تخمونه. هغه اصلي مورني تخم چې د تخمونو د تکثیر او ترویج د متخصصینو تر نظر لاندې او د همدوی په سپارښت تولید شوی او بزگرانو ته د تکثیر په موخه ویش ته چمتو شوی وی. د نرسری بریدر د تجارت او مارکیټ لپاره تخم عرضه کوی خو د ترویج او تحقیق مرکرونه د اصلاح شویو او نویو مقاومو وراثتیو د ترویج په موخه تولید شوي تخمونه تکثیر کوي. هغه تخم چې د پام وړ وراثتي د ترویج لپاره غوره شوی وي، دې ته د تکثیر وړ تخم هم وايي. دا د تخم اصلاح کولو ځانگړی اصطلاح ده چې په سیده توگه د یوه ځانگړي ډول میوی او بوټی د انکشاف په خاطر رامنځته شوي وي.

Breeding د نسل اصلاح

د نسل د ښه کولو په خاطر نسلگیری. په نورو راتلونکو نسلونو کې د مطلوبو ځانگړتیاوو د رامنځته کولو او د اصلاح په خاطر د جینونو تکثیر او د ونو بوټیو، تخم او څارویو غوره کول.

Bridging The Gape سره نښلول

یوه عمومي اصطلاح ده، خو د ترویج په بحث کې د تحقیق د مرکزونو او د بزگرانو

یو بل سره تړل او نښلول دي، تر څو د علمي څېړنو پایلې د عمل ډگر (کروندی - فارم) ته ورسوي او تطبیق شي.

Briefing لنډه وریښندنه

د ترویجي برنامې، روزنیز پروگرام یا کرنیز نندارتون یا بل فعالیت ډیر مهم ټکي په لنډ ډول عرضه کول.

Brix بریکس

د بورې او نورو قندي موادو د پروسس په عملیه کې د گینو، جغندر او نورو سکروز لرونکو د ملاس (شیري یا څوښا) د قند د فیصدي د معلومولو لپاره یو شاخص دی.

Broad Casting Method

د تخم د شیندلو په طریقه کښت

هغه ډول کښت چې بوټی په کتار بڼه نه، بلکه د شیندلو په طریقه کرل کیږي. کیدای شي تخم د لاس یا د ماشین په طریقه وشیندل شي.

Broad Leaf Species پلن پانی

ټول هغه بوټي چې پلنې پلنې پانې لري. هغه بوټي چې اوږدې پانې نه، بلکه داسې پانې لري چې براوسور یې یو برابر وي.

Broadcast شیندل

یوه عمومي اصطلاح ده چې ډیرو مواردو کې هره ورځ استعمالیږي، خو په کرنه کې

د خړ ځای بوټی **Brown Plant**

هغه بوټي او ونه ډوله بوټي او وابنه چې د هغو ښاخونه څارويو ته د خوړلو وړ وي. هغه څاروي چې د دغو بوټو له ښاخونو او پانو څخه تغذیه کوي د Browser په نوم یادېږي.

د ونو او بوټو د استفادې په خاطر د جامدې او مایع سرې (کود) پاشل او هر بوټي ته رسول دي. د خاورې پرمخ د سری خپرول. هغه طریقه او عملیه چې په هغې سره آفت وژونکي، کیمیاوي درمل، سره یا تخمونه په یوه سطح باندې شیندل کیږي، د Broadcast Application په نوم یادېږي. په معاصره او میکانیزه کرنه کې د دغه هدف لپاره پاشوونکي ماشینونه جوړ شوي چې هغو ته Broad Cast ویل کیږي.

بروشر **Brochure**

د اشتهاراتو او اعلاناتو هغه پاڼه چې سوداگر، کمپنۍ او کاروباریان په هغې سره د خپل تجارت او تولیداتو اعلانونه، پته، د جنس او خدمت ډول او نور معلومات نشروي. په کرنیزترویج کې د پوهاوي او د معلوماتو د رسولو هغه ډیره کوچنۍ چاپ شوې پاڼه چې بزگرانو ته په آسانه د پوهیدو وړ وي.

برایرلر **Broiler**

هغه ځوان چرگان چې عمرونه یې ۶ - ۸ اونۍ پورې وي او ۳ - ۵ پونډه پورې دروندوالی ولري او له غوښې څخه یې د استفادې په موخه روزل شوي وي او د چرگانو د روزنې فارمونه یې بازار ته عرضه کوي.

خړی اوبه **Brown Water**

د صنعتي فعالیتونو له امله په اوبو کې د فاضله موادو د گډېدلو له کبله د اوبو د طبیعي رنگ خرابیدل. په اوبو کې د عضوي مرکباتو د گډېدو له امله د اوبو د رنگ ژړ او خړ اووښتل، چې دغو ککړو اوبو ته خړې اوبه ویل کیږي. خړې د هغو د رنگ له امله ورته ویل کیږي، نه دا چې پر ځمکه د بهیدو او د میده خاورې د گډولو له امله خړی (خت) شوی وي. خړې شوی اوبه ککړې نه دی، خو خړې اوبه Brown Water ککړې دي.

تیغنه **Bud**

له تخم څخه لومړنۍ تنکۍ ټوکیدونکې پاڼه. جینینې ډنډر یا گل. هغه د ودې په حال کې مریستمی ژونکې چې د یوه پوښ په واسطه پوښل شوي وي. د ښاخونو په څوکه تنکۍ غوټۍ. کله چې تخم نوی له

خُمکې څخه سر وهی دی ته تیغنه وهل یا Budding ویل کیږی.

Budding

تیغنه وهل

د تخم له کښت وروسته د تخم د شنه کیدو لومړی پړاو چې د تخم پوتکی چوي او لومړنۍ نازکی پانې ورڅخه راوځي.

Bulb

پیازکی

په یو شمیر بوټو کې د دوی هغه تر خُمکې لاندې بدني جوړښت ته ویل کیږي چې غوښنې پانې یې یو پر بل پرتې او د پنډوسکي په شکل وده کوي لکه زنبق، پیاز، هورډه او نور.

Bulb Crops لرونکی بوټی

ټول هغه بوټی چی د پیازګۍ (پیازک یا پیازچه) په واسطه تکثر کوی لکه زنبق گل او داسی نور.

Bulletin

بولتن

هغه خپرونه چی خبرتیا یې ښه لري او د ځانګړې ځانګې (د تخم د تولید، د کوپراتیفونو د ریاست، د سبو مارکیټ ...) له خوا یوه موضوع په رسمی توګه اعلانوی. اوس ډیر علمی موسسات او د کرنیزو څیړنو ستیشنونه هم بولتونه نشروي.

Bulletin Board

د خبرتیاوو دږه

د اعلانونو او خبرتیاوو لپاره هغه ځانګړی ویتړین او دږه چې بولتن ورباندې ځړول کیږي.

Buzz Group

د ډلې بحثونه

د کروندې د کار په ترڅ کې د څو تنو بزگرانو سره راټولیدل او د هغه څه په هکله خبرې کول چې دوی اوریدلی دي. له دغې لارې د ډلې غړي نویو مسایلو سره اشنا کیږي.

Buzz Session

د ډلګیو غونډه

د کلیو په چوتره، درمند ځایونو یا د راټولیدو نورو ځایونو کې د بزگرانو د گروپونو راټولیدل او د کر- کیلې، کښت اوکروندې په مسایلو بحث کول. د کرنیزو تولیداتو ځانګړو کوچنیو بزګري گروپونو (د لبنیاتو تولیدوونکو، شولو کروونکو، تاک لرونکو، چرګانو روزونکو ...) لپاره په لنډو موضوعاتو بحث، مشوره او د هغوی د ستونزو د حل یا د دوی تر منځ د خپلو تجاربو د شریکولو فرصت برابرول.

C, c

پانې دي، چې هم خامې او هم پخې د استفادې وړ دي.

C Horizon د خاورې C طبقه

د ځمکې له سطح څخه ښکته خواته د ځمکې د هورایزونو دریم هورایزون. (و.گ: A Horizon او B هورایزون).

Cabbage کرم

یو نامتو سابه دی چې علمي نوم یې *Brassica Oleraceae* دی. له تاریخي شواهدو څخه ښکاری چې له میلاد څخه ۲۵۰۰ کاله مخکې په یونان کې کرل کید. اوس هم د نړۍ ډیرو هیوادو کې او له هغې جملې په افغانستان کې کرل کیږي. دغه بوټۍ حقیقي ساقه (ډنډر) نه لري او پانی یې خوړل کیږي. پانی دایروي شکل لري او په یو بل پرتي دی. ځینې ډولونه شني، ځینې یې سري او ځینې سپین بخني رنگ لري. لاندنۍ پانی یو بل څخه یو څه واټن لري او شاو خواته کړی وی، خو پاسنۍ پانۍ یو د بل د پاسه تاو شوی او کرم ته د یوه توپ شکل ورکوي د انسان د روغتیا لپاره ګټور بوټی دی. د خوړلو وړ برخه یې

Cadaster کادستر

د ځمکو د اسنادو، اندازه کولو اوښودنې او ثبت چارې. هغه مهم سکتور او اداره ده چې د نه لیردیدونکي شتمني ځمکې ثبت او مطالعات ورپه غاړه دي.

Cake کونجاړه

د پومبې له دانو څخه د غوړیو له ایستلو وروسته چې کومه تفاله پاتې کیږي، کونجاړه بلل کیږي چې د څارویو لپاره مناسبه خوراکه ده.

Calcification د ښورې زیاتیدل

د خاورې د داسې بڼې جوړیدل چې په هغې کې د کلسیم مقدار زیاتوالی ومومي، دغه ډول ځمکو کې یو شمیر بوټي له زیات ښوره والي سره حساسیت ښکاره کوي.

Calcium کلسیم

کلسیم یو مهم عنصر دی چې د کوچنیوالي له عمر څخه د غاښونو، نوکانو اود بدن د

کالوری**Calorie**

د انرژي د اندازي د ښودنې اساسي واحد دی. یو کالوری انرژي هغه اندازه تودوخه ده چی د یو گرام اوبو تودوخه د سانتی گراد یوه درجه لوړه کړي.

کالکس**Calyx**

په بوټو کی د گلانو له گلپانو لاندې شنی پانی چی د گل لپاره یې د کاسې بڼه جوړه کړی وی. گلپانی معمولاً رنگه وی، خو کاسه پانی شین رنگ لري.

کمپاین**Campaign**

موخه ورڅخه د کرنیز فعالیت، د کښت او کار پر مهال هغه منډی ترړی او پرلپسی پییلی پروگرامونه دی چی د یوه ځانگړی هدف په خاطر ټول بشري او مادی امکانات او وسایل سمبال او کار ورڅخه اخیستل کېږي. د ټولو ترویجی میتودونو په ګډه کارول.

کانال**Canal**

یو د اوبو رسولو چینل دی چې په مصنوعی توګه کیندل کېږي او طبیعی سیند سره

هډوکوپه وده کې رول ری، دغه کانی توکی په یو شمیر میوو او په تیره بیا لبنیاتو کې پیدا کېږي او د بدن د ودې لپاره ډیر مهم دی. دغه عنصر د زړه په فعالیت، اسکلیتی عضلاتو په فعالیت، د وینې په پرنټ کیدو، د د عصبي سیالو لپرد او د حجروي دیوار د نفوذ قابلیت په کنترول کې عمده ونډه لري. کلسیم همدارنگه د اسید-قلوي میتابولیزم او په شخوند وهونکو کې د رومن (د شخوند وهونکو معده) د قلویت او تیزابیت په خنثی کولو کې د Buffer په حیث فعالیت کوي. د کلسیم جذب او فعالیت د ځینو نورو عناصرو په ترکیب پورې اړه لري لکه فاسفورس، ویتامین D او مګنیزیم.

Calendula Officinalis**همیشه بهارگل**

دغه بوټی د شمکي ستوري ډوله کورنی Asteraceae پورې اړه لري او د منی د موسم په گلانو کی شمیرل کېږي (ددغوبوټوگلان د ستوري شکل لري). خلک ورته همیشه بهار وایي، لکه د بنفشی د گل په شان په اوږی کې په نرسری کی کرل کېږی او په منی کی اصلی ځای او گلدانیو ته وړل کېږی او د نیالی په شکل کینول کېږی د همیشه بهار گلانو رنگونه ژېړ، کم رنگه ژېړ او تیز نارنجی دی.

توپیر لري. کانال هم له ذخیروي بندونو او هم له انحرافي بندونو او هم له سیندونو څخه کیندل کیدای شی. نن ورځ ډیرې زراعتي بریالۍ او لویې پروژې د همداسې کانالونو په واسطه خړوبیږي په افغانستان کې یې یوه غوره او بریالۍ بیلگه د ننگرهار د کانال پروژه وه چې له ۱۳۷۱ کال مخکې فعاله وه او بیلایل کرنیز او دمالدارۍ محصولات او تولیدات یې لرل.

سرطان Cancer

سرطان (Neoplasia) د یوې واحدې ناروغۍ په ځای اکثراً د ناروغیو یوې مجموعې یا گروپ په حیث پیژندل کیږي. ټول ډولونه یې د حجراتو د غیر نارملې یا نه کنټرولېدونکې ودې باندې پیژندل کیږي. سرطان کیدی شي خبیث (Malignant) وي چې په دې ډول کې یې د حجراتو تومور د لیرې کیدو څخه وروسته بیرته وده کوي یا هم سلیم (Benign) وي او سرطاني حجرات د جراحي څخه وروسته بیرته را ونه گرځي.

Capacity Development

د وړتیاو پرمختیا موندنه

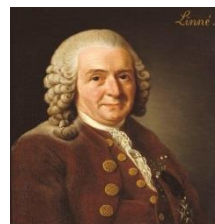
د روزنیزو پروگرامونو، ترینګ او Coaching په واسطه د وړتیا اوچتول، د مهارت ښه کول او د توانمندی پیاوړتیا.

کپلری اوبه Capillary Water

د خاورې په دننه کې تر ټولو کوچنیو ذراتو کې د اوبو مقدار چې رینې ته د جذب وړتیا لری. د ډیرو کوچنیو رینو په واسطه د خاورو له ژورتیا څخه د اوبو جذب.

کارلوس لینه Carl Linnaeus

کارلوس لینه یا کارل لینوس هغه نامتو عالم و چې ټول ژوندي موجودات یې د دوی ترمنځ د نژدې خواصو له مخې وویشل او دوه گونې نوم ایښودنې په سیستم یې معرفي کړل. نوموړی ۱۷۰۷ میلادی کال د می په ۲۳ می کې سویډن کې نړۍ ته سترگې پرانیستي دي. لینه بوتانیست، زولوژست او فزیکدان و، خو د ده ډیر شهرت اکثره د دوه گوني نوم ایښودنې یا Binomial Nomenclature په خاطر دی. کارل لینوس یا کارلوس لینه ته د ملرنې تکسانومي پلار هم ویل کیږي. د ده د نوم ایښودنې سیستم تر اوسه پورې علمی اعتبار لري او دود دی. نوموړی د اويا کالو په عمر د ۱۷۷۸م. کال د جنوري په لسمه نیټه ومړ.

Carbon Fixation**د کاربن تثبیت کیدل**

کاربن دای اکساید یو بیرنگه او بی بویه گاز دی. کاربن دای اکساید د عضوی موادو له سون، له گلتنونو او د میکروبیونو له تجزیه کیدو په هوا کې رامنځته کیږي. دغه گاز د فوتو سنتز (د بوټو او ونو په پانو کې د غذا په جوړیدو) کې مهم رول لري. د ونو- بوټو په شنو پانو باندې د لمر د وړانگو په لگیدو سره د فوتوسنتز عملیه ترسره کیږي. په دی عملیه کې د هوا کاربن دای اکساید په پانو کې په گلوکوز بدلیږي. د هوا د کاربن دای اکساید ترکیب او د غذا جوړیدو په فابریکه (پانی) کې د هغه فعالیت ته د کاربن تثبیت ویل کیږي. د کاربن دغه ډول زیرمه او فوتو سنتیزس کیدل له اتموسفیر څخه د گلتنو گازونو د کمښت لامل کیږي.

Carbon Mono Oxide**کاربن مونو اکساید**

یو ډیر زهری گاز دی چی له یو اتم کاربن او یو اتم اکسیجن څخه جوړ شوی دی. که د انسان په واسطه تنفس شي د مړینې لامل یې کیدای شي.

Carcinogen**سرطان زیږوونکی**

هر هغه وخت چی کیمیاوی توکي، په تیره بیا حشره وژوونکي او نور په نا مناسب ډول

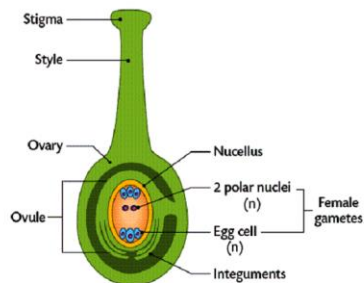
استعمال شي او د انسان په وجود کې د سرطان لامل وگرځي د Carcinogen په نوم یادېږي. ځینی دغه سرطان زیږوونکی ممکن ډیر ژر نه، بلکې کلونه کلونه وروسته د ناروغۍ لامل وگرځي.

Carnivore**غوښه خوړونکی**

هغه لوی او کوچنی ژوي چی د نورو ژویو له غوښې څخه خوراک کوي.

Carpel**کارپل**

د بوټو په گلانو کې ښځینه تکثری غړی(آله) ده چی د گل په منځ کې وي. کارپلونه دوه ډوله دي: د ساده جوړښت لرونکی او د پیچلی جوړښت لرونکی.

Catabolism**کتابولیزم**

د ژونديو موجوداتو د میتابولیزم عملیه دوه برخو څخه جوړه شوی ده، یوه یې انابولیزم او بله یې کتابولیزم ده چی یو د بل سرچپه دي. کتابولیزم د ژوندی موجود په بدن کې د عضوی ترکیباتو تجزیې ته ویل کیږي.

Catalyst**کتلست**

هغه ماده او عامل چې کیمیاوی تعاملات گړندی کړي. هغه ماده چې یو کیمیاوی پروسی سره مرسته کوي. مثلاً انزایمونه د هضم عملیه آسانه کوي، چې په دې حالت کې کتلست بلل کېږي.

Catastrophic Erosion**د خاوري بحراني ویجاړیدل**

کله چې د کرنیزو خاورو ویجاړیدل او شړیدل په زیات حجم او ډیر گړندي حد کې وي د بحراني تخریب په نوم یادېږي. په دغه حالت کې په یوه کال کې له یو هکتار ځمکې څخه له ۲۰۰ مکعب مترو څخه زیاته خاوره مینځل کېږي.

Catch Crops**تعویضي بوټي**

هغه مزروعي نباتات چې د یوه بل کرنیز بوټي د نه شنه کیدو په صورت کې د هغه په عوض کرل کېږي.

Cation**کټیون**

د خاورې د مثبت چارج لرونکي ایونونه دي؛ لکه کلسیم، سودیم، پتاشیم او یو شمیر نور.

Cattle Market**نخاس**

د څارویو د پلورنې بازار. په افغانستان کې لا اوس هم د څارویو روزنې ځانگړي فارمونه نه لرو، د څارویو روزنه انفرادي او پوونده

وگړو پورې اړه لري. دوی دښارونو حاشیوي سیمو کې یوې ټاکلې سیمې ته څاروی د پلورلو لپاره راوړي، په محلي دلالانو یا یې په سیده توگه مشتریانو باندې پلوري. دغه محل ته نخاس ویل کېږي.

Cattle Range**د غواوو څرځای**

هغه پراخه څرځای چې هلته غواگانې روزل کېږي. دغه لوی څرځای ته په نږدې مناسب محل کې وروسته تر څرځه د راستنیدو ځای، د لوشلوځای، کلنیک، د ساتونکو کوټې، دترانسپرتي وسایلو لاره او نور ملحقات جوړېږي.

CBD**د بیولوژیکي تنوع ساتنې کنوانسیون**

هغه نړیوال کنوانسیون چې د هغه د توافق او پرېکړو له مخې هیوادونو، حکومتونه او د چاپیریال ساتنې ادارې دنده لري چې د ژوندیو انواعو ساتنه وکړي. Convention On Biological Diversity د بیولوژیکي انواع حفاظه د ایکوسیستم د ساتنې د ژوند د چاپیریال د نه تخریب یو عامل بولي.

ارچه Cedrus

علمی نوم یې *Cedrus Deodara* دی چې د Pinaceae کورنۍ پورې اړه لري. یوه تل شنه ستن پانې ونه ده چې دغرونو په لورو څو څو کی هم وده کولای شي، تودوخې او یخني سره توافق کولای شي. لرگي او گني ځنگلونه یې فوق العاده ارزښت لري، ډیرې پیاوړې رېښې لري چې د خاورې په ساتنه او د Erosion مخنیوي کې مرسته کوي؛ بیلابیل ډولونه لري.

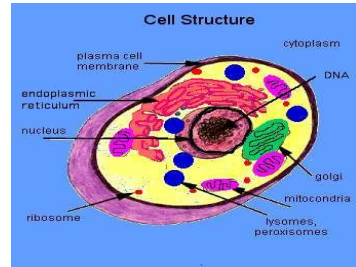
اطلسی سرو Cedrus Atlantica

د Pinaceae په کورنۍ پورې اړه لري. نباتي خصوصیات یې په لاندې توگه دي: پانې: شین رنگ لري، لنډې او د ستنې په شان دي چې اوږدوالی یې ۲ - ۲،۵ سانتي متره وي. وده یې ډیره ورو او ځنډنۍ ده.

ژونکه Cell

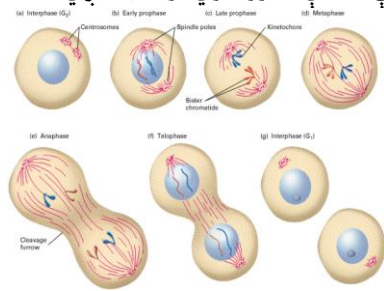
حجره یا ژونکه د ژونديو موجوداتو د جوړښت اساسي واحد دی چې له حجروي دیوال، پرتوپلازم او هستې څخه جوړه ده. په پرتوپلازم کې دننه یو شمیر نور پېچلي جوړښتونه شته. یوه ژونکه تر ټولو کوچنۍ مستقل حیاتي واحد دی د ژوند ټولې ځانگړتیاوې لري. یو شمیر ژوندی موجودات صرف یوې حجرې څخه جوړ وي، خو لوی ژوي، بوټي او ونې په میلیونونو ژونکې لري چې یو د بل په خوا کې فعالیت کوي. نباتي او حیواني حجرات یو بل سره

لږ توپیر لري، خو له توپیر سره سره دواړه د ژونديو موجوداتو د ساختماني واحدونو په توگه تعریف کېږي.

حجروي تقسیمات Cell Division

له یوې حجرې څخه د دوو حجرو د جوړېدو یا حجروي ویش په ترڅ کې د حجرې د هستې او سیتوپلازم په دوو برخو جلا کیدل. په ژونديو موجوداتو کې هغه حیاتي بیولوژیکي پروسه چې د هغې په ترڅ کې یوه مورنۍ ژونکه وروسته تر څو پړاوونو په څو نورو ژونکو د خپلو ځانگړتیاوو له مخې همدې ته ورته وي، ویشل کېږي.

سلولوز Cellulose

د گلوکوز له مالیکولونو څخه جوړه شوې د غټو مالیکولونو لرونکې ماده ده چې د ونو-بوټو د حجراتو دیوالونه Cell Wall یې تشکیل کړي دي. په دې توگه د لرگي او د

بوټو د لرگینې برخې اصلی ماده سلولوز ده. د انسان معده سلولوز نشی هضمولی، نو ځکه انسان ته غذایی ارزښت نه لری، خو وابښه خوړونکي څاروي یی هضمولی شي.

Center Pivot Irrigation

باراني اوبخور

د حوضه یي او غرقاب اوبخور په پرتله یوه ډیره اقتصادی آبیاري ده. نوې کرنیزې تکنالوژی له اوبو څخه د اقتصادی استفادې په خاطر د څو مترو په اوږدوالي داسې نلونه جوړ کړي چې د هغو په پای کی یو گرځیدونکی څرخ وی. دغه څرخ له نل څخه اوبه د څاڅکو په بڼه شیندي. دغه نلونه کله چی یوه برخه اوبه کړي بیا بله برخه اوبه کوي. په دې توگه اوبه په جاري بڼه نه، بلکې د باران په شکل بوټو ته رسیږي. په دې طریقه کې د اوبو د ضایع کیدو مخه نیول کیږي او د خاورې د جوړښت له پلوه هم گټورتیا لري.

Central Planning

مرکزي پلان جوړونه

د رهبري شوي اقتصادي نظام ځانگړتیا ده، چې د بازار او عرضې او تقاضا په عوض ټول اقتصادي مسایل د دولت د مرکزي پلان جوړونې له خوا رهبري کېږي. په دغه ډول نظام کې د حکومت اداره (د پلان وزارت یاد پلان جوړونې دولتي کمېټه) د اقتصاد لپاره پلان جوړ او تطبیقوي او په پراخ ډول یې کنټرولوي. د تولید حجم او اندازه او د تولید ټوله پروسه او سازماندهي او د منابعو تخصیص ټول د مرکزي پلان له مخې کېږي. تر نویمې لسیزې پورې ټولو دمرکزی اقتصاد لرونکو هېوادونو او یو شمېر پرمختیايي هېوادونو همدغه سیستم او نظام درلود، په دغه ډول نظام کې په اقتصادي چارو کې د دولت مداخله ډېره پراخه وه، د خصوصي سکتور ونډه ډېره لږه وه، هغه په داسې حال کې چې رهبري کوونکي او ارشادي رول د دولت په لاس کې و، خصوصي سکتور د دولت پلان ته د لارښود په توگه کتل. دغه ډول پلان جوړونه کې کړنه د یوه مهم او مولد سکتور په توگه په پام کې نیول کیږي.

Cereal

غلي دانې

د کرنیزو تولیداتو یو ډیر گټور، ضروری او مهم جز دی لکه غنم، وربشې او نور چې د انسانانو د غذا مهمه برخه جوړوي. د غلو

دانو علوفه (بوټی) د څارویو لپاره خوراکه گڼل کېږي. په دی توگه غله اصلی محصول او د هغو بوس او واښه یو متمم محصول دی.

Cersis Siliquastrum

ارغوان (یاسمن)

د بقولات Fabaceae کورنۍ پورې اړه لري. د گلانو موسم یې په پسرلي کې دی، مخکې تر دې چې پانې یې وده وکړي، گلان کوي. د تکثیرطریقه یې دا ده چې د ژمی په وروستیو کې د بوټی له ډډ څخه قلمه اخیستل کېږي.

Certificate

تصدیق

یو رسمی، د اعتبار وړ او تائیدوونکی سند دی چې د یوه جنس (مثلاً اصلاح شوی تخم یا د کیمیاوی مرکباتو...) یا تخصص (د ترویج د مسلکې زده کړو...) قرارداد یا بل څه لپاره لیکل شوی وي او د مربوطه صلاحیت لرونکي آمر لخوا لاسلیک او د مربوطه ارگان لخوا ورکول کېږي.

Certification

تصدیق

هر هغه سند، اجرائیې طریقه، مهر، لیک او لاسلیک چې یو رسمی دفتر یې د یو موضوع د صحت لپاره ارائه کړی. د کرنیزو تخمونو، غذایی توکو، واردیدونکو میوو، غلو دانو د ستندرد، د کیمیاوی محلولونو او

آفاتو ضد درملو او ډیرو نورو مسایلو لپاره د کرنې اړوند دفترونه او مراجع دغه ډول تصدیقونه او تصدیق لیکونه ارائه کوي. دا دخلکو د صحت، د موادو کیفیت، د ناروغیو د قرنطین او ډیرو نورو ستونزو په حل کې اساسی روش دی.

Certified Seed تصدیق شوی تخم

د تحقیق د مرکز او د تخمونو د ملی ادارې له خوا د تحقیق، آزمایشت او سپارښت څخه وروسته هغه ترلاسه شوی تخم چې دغو ادارو ورته د تکثیر او پراخه ترویج اجازه او سند ورکړی وي. د ترویج مامور بزرگانو ته د تصدیق شوي تخم بیلگه معرفي کوي او بزرگان تصدیق شوی تخم پیژني.

یا: د لومړنۍ نسل هغه کرلو ته چمتو په نښه شوی تخمونه چې د تخم د تولید د مرکز یا نورو تحقیقی مراکزو لخوا تایید شوی او د مربوطه متخصصینو تر سیده نظارت لاندې تولید او بیا تصدیق شوی وي او لیبیل ورباندې موجود وي.

Cespititouse Land

چمن

هغه ځمکه چې چمنی بوټي پکې وي. چمني بوټي معمولاً څو کلن پیاوړی بوټي وي چې ځمکې باندې خواره او د ځمکې سطح پوښوي. دغه بوټو ته Cespititouse Perennials وایي چې ډنډرونه یې ډیر لنډ خو پیاوړی وي. اوس د عصری پارکونو او د

کانال**Channel**

د پوهاوي راپوهاوي هغه وسایل او چینلونه چې د هغو په ذریعه بزگرانو او کلیوالو ته پیغام استول کېږي لکه راډیو، پاملفیت، بروشر، تلویزیون او نور. د پیغام د لیږد وسیله.

وراسته خواړه**Cheldium**

هغه ژوندي موجودات چې د غذایی پاتی شونو له پاسه گرځي او له هغو څخه خوراک کوي.

Chemical Technology**کیمیاوی تکنالوژی**

د ناروغه کوونکو عاملینو، هرزه بوټو او آفاتو د دفع او کنترول لپاره هغه په کار تلونکی کیمیاوی مرکبات چې په کرونده کې استعمالېږي. کیمیاوی تکنالوژي له کروندې پرته د څارویو د آفاتو د مخنیوی او د ناروغیو د درملنې لپاره هم په کار ځي. دغه تکنالوژي ځینی وخت جانبی عوارض Side Effect هم لری او په پرمختیایی هیوادو کی بزگرانو ته گرانه پریوځي، نو ځکه د میخانیکي او بیولوژیکي تکنالوژۍ او مبارزې پلویان زیات دي.

کیمیاوی اوبخور**Chemigation**

هغې طریقې ته ویل کیږي چې کیمیاوی سره او یا هم د ناروغیو او آفاتو کنترولوونکي

حویلی چمنونو ته ځانگړی اصلاح شوی کبله دود شوې ده.

سیستودا**Cestoda**

د پلنو چنچیانو Platyhelminthes په فایلم پوری تړلی صنف دی چې په دی کی هغه چنچیان راځي چې زیاتره یی د فقاریه لرونکو ژویو داخلي پرازیتونه دی. ځینی وخت د ناپاکه چاپیریال له کبله د انسان پرازیت هم جوړوی چې د ژوند یوه برخه په کولمو کی تیروی، پلن جوړښت لری او د انسان او کورنیو څارویو یو خطرناک پرازیت دی.

غلبیل**Chaffer Screen**

هغه وسیله چې غلې- دانې له بوسو، خسو خاشاکو څخه پاکوی. سوری لرونکی وسیله چې د فارمونو غلی دانې وروسته تر درمند څخه د آخری پاکولو لپاره ورته استول کیږی. زمونږ وطنی دایروي شکله غلبیلونه هم همدا دنده اجرا کوي.

د بدلون مامور**Change Agent**

په کلیو کې گومارل شوی ترویجی کارکوونکی چې د کلیوالی ژوند د بدلون، په مفکوره کی د مثبت تغیر راوستلو او کلتوری تحولاتو په خاطر د ترویج د مدیریت له خوا کار کوي.

کیمیاوی توکي د اوبخور په اوبو کې گډ او کرونده ورباندې خړوبیږي.

Chemosterilant

شنډوونکي کیمیاوی توکي

هغه مرکبات چې د آفاتو او امراضو د تکثر مخه نیسي او د نوي نسل له زیاتیدو څخه مخکې په دغو موادو شنډ او د هغو شمیر کمښت مومي. دغه طریقه د هغو لارو چارو په عوض په کار کې چې په سیده توگه آفات کنټرولوي.

Chernozem

چرنوزوم

هغه خاوره چې د عضوي موادو کلسیم او کلسیم کاربونیت له پلوه بډایه او تور رنګ لري. معمولاً دغه ډول خاوره په A هورایزون کې وي، یعنی هغه خاورې چې A هورایزون یې تر B او C پریږي وي.

Chicken Coops

د چرگانو کپس

د چرگانو روزنې هغه ساده تکنالوژي چې چرگوري پکې ساتل کیږي.

Chilling Injury

یخ وهنه

کله چې ونې او بوټي د ساړه ژمی له تیریدو وروسته او په ټیټه تودوخه کې یخني ووهي. دغه حالت د سانتي گراد له ۵ - ۱۰ درجو تودوخه کې پېښیږي چې علت یې د پاڼو او ډنډرونو په ژونکو کې د لیپدونو زیات غلظت ښودل شوی دی.

Chisel

چزل کولبه

هغه قلبه ده چې د غټو لوټو د ماتیدو په موخه او د ۴۰ سانتي مترو ژورتیا په لرلو سره ځمکه اړول کیږي. تر ډیسک او کلتواتور څخه ژوره، خو تر مولد بورډ لږ څه برسیرن او سپک پرکتس دی. د Chisel Disked په پرکتس خاوره کاملاً په بل مخ نه اړول کیږي، بلکې Chisel Disked Soil هغه میده خاوره ده چې غټی لوټی ونه لري.

Chitin

کیتین

هغه نایتروجن لرونکی پولی سکرایډی مواد دی چې د غوږو او نورو حشراتو د بدن د شا کلک پوټکي یې جوړ کړی دی.

کلوروفیل

Chlorophyll

کلوروفیل هغه شین رنګ یا د رنګ دانې دي چې د عالي نباتاتو (ونو - بوټو) د فوتوسنتیزس (د غذا جوړولو د عملیې) لپاره د لمر د انرژي د جذبولو مسئولیت لري. دغه جوړښتونه په Chloroplast کلوروپلاستونو کې ځای پرځای شوي دي. کلوروپلاستونه د رنګه ژونکو پلاستیدونه دي. دوه کلوروفیلونه شته Chlorophyll $C_{55} H_{70} O_5 N_4$ B او $C_{55} H_{72} O_5 N_4$ Mg .Mg

رنګ بایلل

Chlorosis

کله چې د یو شمیر ناوړه شرایطو له امله بوټو ته پوره غذایی عناصر ونه رسېږي او کلوروفیل پوره وده ونه کړي یا یی د تشکیل پروسه خنډ سره مخامخ شي، نو د بوټي د پامو رنګ مخ په ژړیدو او بیا سپین واوړي، په دې توګه پامه او ډنډر خپل رنګ بایلي.

غوره توب

Choice

انسان تل هڅه کوي چې د ډیرو اړتیاوو څخه یې هغه ډیرې ضروري د کمیابه او محدودو سرچینو څخه غوره او پوره کړي. دا چې انسان د ډیرو اړتیاوو له جملې د یو څو د پوره کولو لپاره محدود منابع غوره کوي؛ دې ته د ټاکنې اختیار یا Choice وایي.

کلورین کول

Chlorination

په کلور سره له مکروبوونو څخه د اوبو پاکول. د کلیوالي پرمختیا په پروګرام کې د هغو کلیو د ځاګانو کلوریشن کول چې د څښلو پاکي اوبه نه لري. په ځاګانو کې د کلور اچول د هغو پاکوالي ډاډمن کوي. په لری پرتو کلیو کې چې د څښاک د پاکو اوبو ستونزه وي او خلک له ژورو ځاګانو سره بلد نه وي او عادي ځاګانو څخه اوبه څښي، کلیوالي روغتیايي تیمونه دوی ته د اوبو د بی ضرره کولو په خاطر سپارښت کوي چې لږه اندازه کلورین څا کې واچوي. په عمومي توګه په یو لیتر اوبو کې باید د کلورین اندازه له ۰.۱ - ۰.۲ ميلي گرامه څخه زیاته نشي. په دی توګه کلورین په آزاده توګه اوبو کې حل کېږي او د اوبو پاکولو یوه آسانه طریقه بلل کېږي، ځینی وخت کوټو ته د لمر ورکولو، په صابون د لاس مینځلو د تړلیو بیت الخلاګانو او نورو پروګرامونو په لړ کې کلورینیشن هم د کلی په کچه د ترویج د واحد په آډنډا کې شامل وي. د پاکو اوبو یوه بله طریقه د سکرو، غټ جغل او شګې له درې طبقو څخه د اوبو تیږول دي چې کومه کیمیاوی ماده پکې نه استعمالېږي.

ساطور

Chopper

هغه تیغ چې د څارویو د خوراک لپاره شوتله، جوار، باجره او نور بوټي میده کوي. اوس دغه وسیله د ماشین په شکل جوړه شوې چې د یوې فلزي دایرې په دننه کې څلور تیرې پرې دوران کوي او د شوتلې، جوارو یا باجرې د بوټو په وردننه کولو سره هغه ټوټه ټوټه کوي. دغه میده شوي واښه اخور ته آسانه لیردول کیږي، د څارویو د کاملې استفادې وړ گرځي او د ضایعاتو مخه یې نیول کیږي.

کروموزومونه

Chromosomes

د حجرې دننه او بیا په هسته کې هغه جوړښتونه دي چې جینونه پکې دي او جین د یوه ژوندی موجود د ټولو ارثي خواصو مسئولیت لري.

پراخه بیکاري

Chronic Unemployment

په یوه ټولنه کې د بیکارۍ یا د وزگارۍ اندازه د یو ټاکلي نسبت له مخې وخت په وخت ارزول کېږي، کله چې د وزگار تیا نسبت Unemployment Rate ډېر اوچت شی دی ناوړه حالت ته پراخه (مزمنه) بیکاري ویل کېږي.

د مړۍ یا حلق بندیدل

Chocking

په لغت کې Chocking د تنفس د بندیدو په مانا ده، خو په اصطلاح کې، په فارمي حیواناتو کې د غذايي مجرا یا مړۍ په مکمل ډول یا نیمه ډول بندیدلو ته ویل کیږي. دغه ستونزه معمولا په سپیانو کې زیاته لیدل کیږي چې خارجي اجسام یا د غذايي موادو غټه مړۍ خوري. همدارنګه په غواګانو کې په مکمل ډول د کچالو، منې یا د رېښو سره د وښو خوړلو له امله کیدی شي واقع شي

Choice Indicators

د غوره کولو شاخصونه

په کرڼه کې ډیر ځله د یوه انتخاب په ټاکنې نور فرصتونه له لاسه وځي. د غوره کولو شاخصونه هغه معیار دی چې د دوه یا زیاتو عواملو ترکیب ښکاره کوي او دا د نسبت په واسطه ښکاره کیږي لکه د تعویض نسبت.

Chomophyte

د تیږو بوټي

هغه بوټی چې په تیږو راشنه کېږي، رېښې د تیږو په چاودو کې وده کوي او د غرونو په کمرونو کې یې توافق کړی دی. د اقتصاد ډیر غرونه دا ډول بوټی لري.

CIMMYT**International Center For Mize
And Wheat Improvement****د غنمو او جوارو د اصلاح مرکز**

د غنمو او جوارو د اصلاح نړیوال مرکز. د غنمو او د جوارو د اصلاح د څیړنو مرکز. اوس افغانستان هم د جوارو او غنمو د اصلاح خپل مرکز لري. د دغه مرکز لوگو په ټولو هیوادو کې پیژندل شوی ده.

Cistern**تالاب**

هغه غرنی تالابونه، بندونه او ډنډونه چې یا په طبیعي توګه موجود دي یا په مصنوعي ډول جوړ شوي او د باران اوبه پکې زیرمه کېږي. دغه جوړښتونه لږ باران لرونکو سیمو کې فوق العاده ارزښت لري چې د کښت او کبانو روزنې لپاره ډیر ګټور دي. د هدوکش د غره لمنې، سپین غر او د کونړ غرونه ټول د غرنیو تالابونو د جوړیدو امکانات لري.

Civic Education مدني ژوند ښوونه

د روزنې هغه برنامه چې د سیمه ییزې ادارې لخوا خلکو ته په ټولنه کې د ژوند

غوره لارې چارې، له تمدن او پرمختللي ژوند سره د آشنایې مفاهیم او اداب او پرمختللي چاپیریال سره د توافق محتویات ولري.

Clay**متینه خاوره**

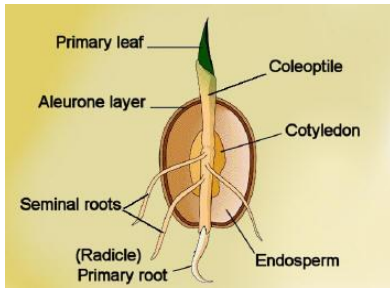
کلی **Clay** هغه ډول خاوره ده چې ذرات یې ډیر کوچني وي او د ۰،۰۰۲ میلی مترو څخه تجاوز نه کوي. دغه خاورې د معدني ډیرو کوچنیو ذراتو څخه جوړې دي چې د خړوبولو او لوندوالي پرمهال ډیرې نرمې وي، خو سم له وچیدو سره ډیرې کلکېږي، خو که چیرې ډیر لږ شګه ورسره یو ځای شي لوم **Loam** خاوره ورڅخه جوړېږي، بیا یې نو خواص یو څه ښه کېږي. (و.ګ: Loam).

Clean Tillage**پاکه کولبه**

د تخم لپاره د داسې بستر چمتو کول چې ټول واښه او هرزه بوټي په ژورې کولبې سره تر خاورې لاندې شوي وي او د تخمونو د ټوکیدو پرمهال پرته له اصلی بوټي نور هېڅ هرزه واښه په کرونده کې ونه لیدل شي.

Cleoptile**کلیوپتیل**

د یو مشیمه یي بوټو هغه لومړنۍ پاڼه چې له خاورې څخه د را زرغونیدو پر مهال د یوه ساتونکي غلاف په توګه عمل کوي.

Client د پام وړ وگړي

هغه بزگران او کلیوال چی د ترویج یوه پروگرام ته رابلل کیږی. د یوې نوې مفکورې د زده کولو یا د یوې نوې تکنالوژۍ سره د بلدتیا په موخه غوښتل شوی کلیوال. مراجعین. (و.گ: Audience).

Climate اقلیم

په یو ټاکلی ځای کی یو معین وخت کی د متروولوجیکي پدیدو مجموعه ده. په طبیعي بڼه د یوې سیمې یا چاپیریال د اوبو، هوا، تودوخې، اورښت او لمدبل شرایط او وضعیت.

Climber پیچکونه

ټول هغه بوټی چی په لویو ونو، پایه، دیوال په اړخ یا بل څه باندې پورته څیږي. دغه بوټی په ښاخونو یا پایه باندې په تاویدو یا د خپلو هوایی ریشو په واسطه په دیوالونو باندې په نښتلو پورته څیږي. لکه پیروټی، عشقه پیچان او نور.

Clod لوټه

هغه وچه شوې خټه چې په موجودیت سره یې تخمونو د بستر کیفیت خرابیږي.

Closed Society تړلې ټولنه

(و.گ: Caste)

Cluster وښکالۍ

وړی، خوشه یا وښکالۍ Cluster په ځینو بوټو او ونو کې د گلانو داسې جوړښت دی چې د غونچې په شکل وی. یا په یوه محور باندې د گلانو وده او بیا د میوې تشکیل کیدل.

Collective Behavior ډله ییز چلند

د کلیوالی ټولنې یو اساسی مفهوم دی چې موخه ورڅخه د وگړو هغه کره وړه دی چی د ټول چاپیریال او ټولنی له حالت او عادت څخه اغیزمن شوی وي.

گډې کروندې Collective Farm

پر ځمکه باندې د څو کروندگرو کورنیو په شریکه کار کول او په گډه د هغه د حاصل اخیستل. د سوسیالیستي اقتصادي کلخوزونه د دغه ډول کروندو یو مثال و، چې پراخه دولتي ځمکې به کروندگرو کرلې، او حاصل به د ټول کلخوز مال گڼل کېده او د ټولو د معیشت مشترک ملکیت و، خو یو کور، د شخصي استفادې لپاره څاروی، د ژوند شخصي وسایل چې په تولیدي وسایلو کې نه راځي، دا شخصي ملکیتونه وو، لکه د جامو مینځلو ماشین، تلویزیون، یخچال او نور.

Collective Leadership**ډله ییزه مشري**

هغه ډول مشرتوب چې پریکړې د اکثریت لخوا وی او له گروپ، ډلې یا لاس لاندې وگړو سره مشوره کوي. دا د خپلسری او اتوکرات مشرتوب برعکس ده. دی ته دیموکرات مشري هم ویل کېږي.

COLP**د اوزون طبقې د حفاظت کنوانسیون**

د اوزون د طبقې د حفاظت کنوانسیون Convention On Ozone Layer Protection چې افغانستان یې هم غړیتوب لري، د ځمکې پرمخ د ژوند د پابښت په موخه د غړو هیوادونو یو توافق دی چې په

تیره بیا د گلټوني گازونو د کنترول او د چاپیریال ساتنې د اصولو په رعایت تاکید کوي.

Combine**کمباین**

د ریبلو (لو)، غوبل او غلو- دانو د پاکولو ماشین، د بیلابیلو ابعادو او ډولونو لرونکي هغه ماشینونه چې د کرنیزو محصولاتو د ریبلو، ټولولو او بسته بندۍ دنده ترسره کوي. ډیر مهم یی د غنمو، جوارو او وربشو کمباینونه دي. معمولاً له کمباین سره د غلو- دانو د ټولولو پرمهال یوه لاری (ډمیترک یا تراکتور پسې تړل شوی تړالی هم روانه وی، چې پاکه شوې غله پکې لوږی) او سواره د کمباین شاته په کرونده کې پاتی کېږي. ځینی کمباینونو سره لاری نه وی، په خپله کمباین د غلې د ټولولو ځای لري.

Commensalism**کومنسالیزم**

د دوو ژوندیو موجوداتو داسې گډ ژوند چې یوه ته ګټور او بل ته نه ګټور او نه زیان رسوونکې وی البته داسې گډ ژوند هم وی چې دواړو ته ګټور وي او د دوو ژوندیو موجوداتو یو بل سره اوسیدل داسې هم وی چې یوه ته ګټوره خو بل ته زیان رسوونکې وي.

Commercial Agriculture**تجاری کرڼه**

د معیشتې (ګوزاروې) (مه مړه مه رغیږه) کرنې برخلاف، هغه کرڼه چې په هغې کې د محصولاتو ډیره برخه بازار ته د عرضه کیدو په موخه تولیدیږي، نه د بزگرانو د کورنۍ لپاره. په دغې کرنې کې زیاتره عوامل له بهر څخه چمتو کیږي، حال دا چې په معیشتې کې تخم، د کار وسایل، د کار ځواک او آن ډیران او د محصولاتو د زیرمه کولو امکانات د بزگر له خپل کور څخه وي.

Commercial Extension**تجارتی ترویج**

د ترویج هغه ډول برنامه او پروګرام چې خدمات یې د ګټې په موخه بزگرانو ته وړاندې کیږي. په دې وروستیو کلونو کې د دغو خدماتو د خصوصي کولو په موخه په آزمایشی ډول دغه طریقه دود شوی ده چې په مقدماتي پړاو کې ده.

Commercial Farm**سوداګریزه کرونده**

کله چې د کروندې خاوند یا یو بزگر د خپلو تولیداتو په سلو کې 50-100 پورې په بازار کې د عرضه کولو او خرڅلاو لپاره تولیدوي دې ته تجاري کرڼه وايي، پرته له هغه، که چېرې بزگر یا د کروندې خاوند یوازې د خپل ځان د کفایت لپاره کرنیز تولیدات تولیدوي، دې ته معیشتي (Subsistence Farm) ویل کېږي، په افغانستان کې د کندز د خټکیو کروندې، د ننگرهار د کلي او لېرو کروندې، د پروان انګور او د کندهار انار د سوداګریزو کرنیزو تولیداتو غوره بېلګې دي، چې د خپلو مالکانو د اقتصاد په ښه کېدو او د ټول هېواد په ملي عاید کې د زیاتوالي لامل کیږي.

Commercial Forest تجاری ځنګل

هغه ځنګل چې تولیدات یې بازار ته د عرضه کولو لپاره وي، دا ډول ځنګل په دوامدار ډول بیا احیا کیږي او پیاوړی مسلکي مدیریت لري. په دې کې اصلي پانګه (ځنګل) ساتل کیږي، خو له ګټې (محصولاتو) څخه یې استفاده کیږي.

Common Law**عرفی قانون**

د یو شمیر منل شویو اصولو او معیارونو نامدونه مجموعه ده چې ټول یې په اجرا او رعایت مکلف دي دغه ډول عرف د قانون

جوړونې د کار گانونو لخوا نه دی جوړ شوی، مگر د عدل، ذاتي حس، بيدار وجدان او تعقل پر بنسټ ولاړ دی. په افغانستان کې ولسي نرخونه، ځلي او د سپين ږيرو لخوا اېښودل شوی تېره د دی مثال کيدای شي.

Commonage د څړځای حق

له څړ ځای څخه دگډې استفادی حق. په افغانستان کې د څړځایونو ټول مساحت ۳۰۰۰۰۰ هکتاره ده چی زیاتره په هلمند، غزني، هرات، غور او بدخشان کې دی. د څړځای لپاره کوم مدون حق، سند او قبالة نشته خو له دی امله چی مالداري د هیواد اقتصاد کی مهم رول درلود، دغه څړځایونه د مالدارانو مشترک حق و، په تیره بیا د هیواد کوچیانی نفوس له دغو ټولو څړځایونو د استفادی حق درلود. په نړۍ کی د څړځایونو د حق لپاره منظور شوی رسمی اسناد او Commonage موجود وي، مثلاً انگلستان کی د کرنی د سکتور ۷۰ سلنه عاید د څړځایونو او مالداري څخه دی، د فنلند شمال کی طبیعی څړځایونه د څارویو روزونکو حق بلل شوی، په امریکا کی دغه ډول طبیعی څړځایونو کی ۱۱۰ میلیونه څاروی روزل کیږی، آسترالیا کې د څړځای حق تصویب او قانون یی نافذ دی، ارجنتاین کی څړځای د ملی اقتصاد ستون بلل شوی او په څړځایونو کی یی ۶۰ میلیونه

څاروی روزل کیږی خصوصاً د پامبا سیمه د قانون له مخی د څړځای حق بلل شوی دی.

اپړیکې Communication

هغه پروسه ده چی د هغی په ترڅ کې معلومات له یوی مرجع، نورو ته رسول کیږی. په شفاهی، غیر شفاهی، انځوریز، لیکلی او نورو بڼو باندې د معلوماتو لیږدول. نن ورځ د نړۍ پوهنتونو کی Extension, Communication And Education د کرنې د پوهنځیو یوه څانگه ده.

Communication Network

د اړیکو شبکه

د وگړو، سازمانونو، ادارو او نورو تر منځ د اړیکو سیستم او طریقه او د اړیکو ټینګولو هغه مجموعه چې دغه سیستم جوړوي.

Communication Process

د اړیکو چلند بیلگه

هغه یو بل پسی ترلي پړاوونه دي چې په هغو سره اړیکې بشپړیږي. واقعی پیغام هغه وخت له لیږونکي څخه اخیستونکي ته رسېږي چې دغه چلند بیلگه بشپړه شي او د هغې څلور عناصر (لیږونکی، پیغام، چینل او اخیستونکي C.M.S او R) ټول موجود وي.

Community Development**د ټولنې پرمختیا**

د یوې ټولنې (کلي، سیمې او تر هغې په لویې کچه) د پرمختګ وړتیا او د خلکو په ګډون او هڅو سره د اقتصادي، ټولنیزو او کلتوري بدلونونو راتګ. د ټولنې کمی او کیفي بدلون.

Community Service**د ټولنې خدمات**

هغه چارې چې د ټولنې د وګړو لخوا (معمولاً په رضا کارانه او داوطلبانه ډول) د ټولنې د پرمختګ او د خلکو د هوساینې لپاره ترسره کېږي. د دغو خدماتو زیاتره برخه ممکن د بیوزلو لپاره وي.

Compaction د ځمکې تخته کیدل

په کوم فشار سره د خاورې هغه تخته کیدل چې ذرات یې یو بل ته ډیر نژدې او د هوا منفذونه بند شي. په دغه حالت کې د ونو بوټو رینښې په آسانه وده نشي کولای او یو جذب او د هوا نفوذ پکې ستونزمن وي، خو د باران اوبه یې په سطح په آسانۍ سره بهیږي او له لاسه وځي.

Competitive Ability**د سیالي توانایی**

له نورو وراښو سره د یوې ځانګړې وراښۍ د سیالي کولو توان. په یوه کرونده کې د

رنا، اوبو او غذايي توکو په جذب کې د یوه نبات د رقابت کولو بریالیتوب. هغه بوټي چې کولای شي نور سیال بوټي له ودې پاتې او پخپله په کرونده کې اصلي بوټي وګرځي. هغه بوټي چې د پسرلي په پیل کې ګرندۍ وده لري، د نورو بوټو د ودې مخه نیسي او پخپله پوره وده کوي. دې ډول بوټي ته Competitive Crop ویل کېږي.

Competitive Products**رقابتي محصولات**

دوه تولیدات هغه وخت رقابتي کېږي، چې د یوه تولید په کچه کې زیاتوالی د بل د کمښت او دبل کمښت د دې اول د زیاتوالي لامل شي، چې دوی ته ثابته اندازه منابع تخصیص شوي وي، په دې صورت کې د دوی دتعویض نهایی اندازه منفي ده. د دوو رقابتي محصولاتو د تولید په هکله بېلابېل تصامیم نیول، کېدای شي، د هغو دعواملو چمتووالی، د تولید د پروسې اسانتیا، د پانګې دتخصیص په بازار کې یې بیه او نور یو بل سره پرتله اویا یې د تولید تصمیم ونیول شي، چې دا مقایسه او تصمیم د تصدی مدیریت پورې اړه لري.

Complete Fertilizer بشپړ کود

هغه کود چې له بیلابیلو سرو (کودونو) څخه ترکیب شوی وي او د بوټو لپاره درې واړه ضروري عناصر NPK ولري.

Complete Ration بشپړه څیره
د څارویو هغه څیره (غذا) چې هم علوفه
(واښه) ولري او هم دانه.

Complex Fertilizer مرکب کود
معمولاً هغه کیمیاوي سرې چې په تجارتي
بڼه بازار ته راځي، هره یوه یې د بوټو لپاره
کم له کمه دوه ضروري عناصر لري. هغه
کود چې کم له کمه دوه ضروري عناصر
ولري نا مکمل کود بلل کېږي، خو هغه
مرکب کودونه چې درې واړه ضروري
Macro Element عناصر (N.P.K) ولري،
بشپړ کودونه ورته ویل کېږي.

Compost کمپوست
هغه عضوی مواد چې په تود او لمدبل
لرونکي ځای کې پوره تجزیه شوی وي.
ځینی وخت دغه ډول کمپوست شویو
عضوی موادو سره یو څه معدنی مواد هم یو
ځای کېږي چې د گلدانو او کروندو لپاره
ډیره مناسبه سره ورڅخه جوړېږي. په اروپا
کې هغی خاوری ته کمپوست وایي چې په
گلدانو کې اچول کېږي. په کمپوست
شوی سره کې د هرزه بوټو تخمونه له منځه
ځي او د خاورې د اصلاح کولو وړتیا یې ښه
کېږي، نو ځکه ورته Composted
Manure یعنې کمپوست شوی کود وایي.
هغه تجزیه شوي عضوي توکي چې د وخت
په تیریدو سره د هغو د داخلي تعاملاتو له
امله تجزیه شوی وي یا د تجزیې په حالت
کې وي. په دې کې نباتی بقایا، اضافی

پروړې، د جوارو ټانټې، د آښرخانو اضافه
مواد او نور چې د تجزیې وړ وي، راځي.

Condiment Crops مساله جات
هغه ډیر اقتصادي بوټی چې د اصلی
خوراکونو خوند او رنگ ښایسته او په زړه
پورې کوي او ورسره یو ځای غذایی ارزښت
او ځینی یې طبی ارزښت هم لری لکه دڼیا،
تورمرچ، زیره، کورکمن او نور.

Conference کنفرانس
د متخصصینو هغه رسمي ناسته چې په یوه
ځانگړې موضوع (په تیره بیا د کرنې برخه
کې دنویو څیړنوپه پایلو) باندې د بحث
کولو په موخه جوړه شوی وي. هغه غونډه
چې د یوې مسلکي موضوع په هکله جوړه او
په معلوم (ټاکلي) وخت د موظفې کومیتې له
سمبالښت سره سمه دایره شي.

Confind Aquifer تړلی اکویفر
تر ځمکې لاندې د اوبو هغه ډیره بډایه
زیرمه چې هم له پورته خوا او هم له ښکته
خوا څخه د کلکو طبقو پوښلې او اوبه یوې
خواته هم نشي وتلای. په کلکو ډبرینو طبقو
احاطه شوې د اوبو زیرمه.

Confinement Housing جای بندی روزنه
کله چې څاروي ځای پرځای تغذیه او روزل
کېږي او د نه گرځیدو یا لږ تحرک له کبله
ښه غوښه اخلي او لږ انرژي مصرفوی دې ته
جای بند روزنه وایي.

Conflict **شخړه**

د وگړو تر منځ هغه اگاهانه مخامختيا چې د خپلې موخې د ترلاسه کولو په خاطر د مقابل لوري د مغلوبه کولو هڅه کوي. د هدفونو، گټو يا افکارو د توپير له امله يو بل سره تضاد. د کلیوالي خلکو شخړې د اوبو د منابعو، د لارې د تیرولو، دڅرخای دملکیت (چې عامه ملکیت دی) او دې ته ورته مسایلو باندې پیښیږي.

Conifers **ستن پانې يا مخروطیان**

هغه لویې ونې چې هم په هواره او هم په غرونو کې موندل کېږي. ونه یې مخروطی شکل او پانې یې نرۍ او تل شنې وي؛ لکه سدر، لمنځه، څیړۍ او نور.

Conifers Plants **ستن پانې ونې**

هغه عالی نباتات (ونې) چې مخروطي شکله زیرې غوزې تولیدوي، تل شنې وي او ستن ډوله پانې لري (و.گ: Conifers).

Conservation **محافظت کول**

له طبیعي منابعو او د چاپیریال له سرچینو (ځنگل، وحشي ژویو، ځمکې، څرخای او

نورو) څخه داسې گټه اخیستل چې د هغو پوتانسيل وسائل شي او د بیا کارولو وړتیا یې اوچته شي او په اوږده موده کې یې اقتصادي او اجتماعي مزیتونه کمښت ونه مومي. له ژونديو موجوداتو د استفادې مدیریت. باید له هغو څخه د استفادې تر څنگ د هغوی د نفوسو د شمیر د زیاتیدو ډاډ ورکړي. د سرچینو داسې پلان چې د خاورې حاصلخیزي او د اوبو کیفیت ښه والی ومومي او د هغو د لاسه وتلو مخه ونیول شي.

Conservation **محافظه کاري**

د ټولنیزو بدلونو په وړاندې د عنعنوي او رواجي ادابو او کړو- وړو (چلند) څخه ننگه او د نویو مفکورو، طریقو او چلندونو په وړاندې ایډیالوژیک مخالفت. په عقلی او معرفتي مفروضاتو باندې د ولاړو دودیزو ارزښتونو د ساتنې لپاره د نویو ارزښتونو په وړاندې مخالفت کول. د نوې تکنالوژۍ د خپرولو (Technology Diffusion) یوه ستونزه همدا ده.

Conservative Farmers**محافظه کار بزگران**

هغه بزگران چې پخپلو پخوانیو ذهنی او علمی تجربو باندې ډاډمن وی او د نوښت او نوې مفکورې په وړاندې مشکوک وي. هغه بزگران چې دوی د گټورو بدلونو په منلو کې ځنډ کوي.

مشوره **Consulation**

د مرکې په بڼه له بزگرانو سره خبرې- اتری او د کلی په عمومي تجمع، دیره، حجره، چوتره یا بل مناسب ځای کې د هغوی د ستونزو د حل په موخه هغوی ته مشوره ورکول.

مشاور **Consultant**

د ترویج هغه ماهر چې په ترویجي پروگرام یا د ترویج اداره کې اجرائیوی دنده نه لري، خو د یوه سلاکار په توګه مشوره او نظر ورکوي او د اصلاحی ټکیو ښودنه کوي.

مستهلك **Consumer**

هغه څوک چې اقتصادي مالونه مصرفوي، هغه مشتریان چې د استهلاک او استفادې لپاره اجناس پيري.

مصرفوونکی **Consumer**

د غذایی زنځیر په لړ کې هغه ژوندی موجود چې د نورو موجوداتو له عضویت یا د هغو د عضویت له تولیداتو څخه د خپلې انرژي او تغذیې په موخه استفاده کوي.

لګښت **Consumption**

د یوی یا څو ذاتی اړتیاوو په موخه د اجناسو لګول. د کرنیزو محصولاتو مصرفول د فزیالوژیکي اړتیاوو په موخه.

Consumption Use**مصرفي استعمال**

انسان له طبیعي منابعو او خپل چاپیریال څخه څو څو ډوله استفاده کوي، خو هغه استفاده چې د خپلو اصلی اړتیاوو (خوراک، پوښاک، سرپناه، سون) لپاره کوي هغې ته مصرفي استفاده ویل کیږي.

په اړیکه کې بزګر **Contact Farmer**

هغه بزګر چې د یوه ترویجی پروگرام په بشپړولو کې د ترویج د مامور او نورو بزگرانو ترمنځ د نوښتونو د راوستلو، د نوې مفکورې د ترویج او هغوی ته د معلوماتو د ورکولو په موخه د منځګړي په توګه غوره شوی وي. هغه سیمه ییز مشر، تجربه لرونکی کلیوال، او نوښتګر بزګر چې د کرنیز ترویج د ادارې یا د ترویج د مامور او نورو بزگرانو تر منځ د اړیکو د ټینګولو او له ترویجی پروگرام څخه کلیوالو ته د معلوماتو د لېږدولو لپاره غوره شوی وي.

د اړیکو مهال **Contact Time**

موخه ورڅخه هغه وخت او مهال دی چې د ترویج مامور له بزګر یا بزگرانو سره د هغوی د پوهولو په خاطر هغوی سره مخامخ بوخت وي. هغه موده چې د ترویج مامور او پروګرام یې له خپلو مراجعینو سره تېروي.

Content**محتویات**

د پام وړ هغه درسي مفردات، هغه معلومات او د ترویجی پروگرام اجزأ چې د ترویج مامور یې د یوه وخت لپاره چمتو کوي. زیاتره وخت دغه اجزأ او مفردات په لیکلې بڼه ترتیب کیږي.

Contingent Symbiosis**با همي یا گډ ژوند**

کله چې دوه موجودات یو بل سره یو ځای ژوند کوي. یو کوچنی موجود د لوی موجود په بدن کې داسې ژوند پرمخ بیایي چې یو بل ته ګټور وي، خو یو یې بل ته طفیلی نه وي. یو بل سره مرستندوی ژوند چې یو په بل ډډه لګوی د Symbiosis یا Symbiotic په نوم یادېږي.

Continues Grazing **پرلپسې څړ**

کله چې څاروي پرته له ځنډ او دمې په یوه څرخای کې څړ کوي او د څړ ځای بوتو ته د ودې فرصت نه ورکول کیږي، د مداوم یا پرلپسې څړ په نوم یادېږي. لکه هغومره چې Over Grazing یا مفرط څړ د څړ ځای لپاره زیان اړوونکی دی، همداسې هم مداوم څړ د څړ ځای بوتو ته زیان رسوي.

Continues Guidance**دوام لرونکی لارښوونه**

د لویانو د زده کړې او غوره لارښوونې یوه ځانګړتیا دا ده چې باید پرلپسې وي. لویان،

بزگران او کلیوالی مراجعه کوونکی به هغه وخت نوی مفکوره تطبیق کړي چې په مستمر ډول دوی سره کار وشي.

Contour Farming**د غونډیو په اړخ کې کښت**

هغه غونډۍ او د خاورې لرونکي د غرو لمنې چې نشیب یې له ۳ - ۸ سلنه وي د کښت لپاره غوره کول او په هغو باندې په کتارونو د بوتو کرل چې په ډیر ښه ډول خاورو د شړیدو او مینځل کیدو مخه ونیول شي. له تراس بندۍ سره یې توپیر دا دی چې ځمکه د کروند په بڼه نه جوړېږي، بلکې د غونډۍ په ډډه بوتی کرل کیږي. د غونډیو د خاورو او د کښت کیدونکو بوتو د ځانګړتیاوو له مخې د کتارونو ترمنځ فاصله Contour Interval رعایت کیږي. دا د خاورې د شړیدو او مینځل کیدو د کنترول ښه طریقه ده.

Contract Extension**قراردادي ترویج**

د ترویجی خدماتو د وړاندې کولو په موخه د خصوصی یا دولتي او نیمه دولتي

تعاوني

Cooperative

د گډ کاروبار، گډو اقتصادي موخو لرونکو کسانو او ډلو په وسیله د یوې گډې همکارۍ په وسیله د یوه داسې سازمان جوړول چې مشترکو اهدافو ته رسیدل آسانه کړي. د خپلو اړتیاوو د پوره کولو لپاره سره راټولیدل دي لکه د بزگرانو کوپراتیف او داسې نور. د بزگرانو یوه داوطلبانه او د خپلې خوښې اتحادیه، انجمن یا ټولنه ده چې د تعاون او گډو گټو پر بنسټ د قانون له مخې جوړېږي. هغه تعاونی سازمان (جوړښت) چې فعالیتونه یې د مشارکت له مخې وي. دا د دیموکراتیکې ادارې له اصولو سره سم صرف یوه د گډو هلو ځلو اتحادیه ده، نه سرمایوۍ. ډیر صناف کولای شي دغه ډول ټولنه جوړه کړي، دلته زمونږ موخه کرنیز کوپراتیفونه د. په افغانستان کی یې اهداف داسې ښودلای شو:

۱. د کوچنیو ځمکو لرونکو بزگرانو او لږ شمیر څارویو لرونکو مالدارانو سره یو کول؛
۲. د ځمکو د تولید د کچې لوړول؛
۳. د بزگرانو او مالدارانو د ټولنیز شعور (پوهې، درک او معلوماتو) لوړول؛
۴. د کلیوالي خلکو (چې عمدتاً بزگران دی) د ژوند د کچې لوړول.

په کوپراتیف کې بزگران د ځان او ولس په گټه ډله ییزه او رضاکارانه مفکوره ترلاسه کوي، دوی د اصلاح شویو نسلونو، مناسبې تکنالوژۍ، نویو کرنیزو پرکتسونو او د

موسساتو (اداراتو) او د ترویجی ادارې (مدیریت) ترمنځ هغه قرارداد چې د ترویجی خدماتو اجرا او پرمخ بیولو په موخه ترسره کیږي. په دی وروستیو کی دا یو نوی طرز دی چې له دولت څخه خصوصی سکتور ته د یو شمیر خدماتو د انتقال په بهیر کی ورته پاملرنه شوی ده. په تیره بیا کله چې تولیدوونکی یو ځانگړی محصول تولیدوي او د ترویج د ادارې له سپارښت څخه په استفادی سره دغه محصول دولتي یا نیمه دولتي، کوپراتیفی یا خصوصی ادارې ته تولیدوي.

کنوانسیون

Conventio

د کرنې، چاپیریال ساتنې، تغذیې او روغتیا او نورو مسایلو په هکله د یوه تړون رامنځته گول، یا د یوه توافق د ترلاسه کولو په موخه د ملی اونړیوالو سازمانونو هغه غونډه چې پایله یې د یوې پریکړې په توگه مرعی الاجرا وبلل شی، لکه هغه کنوانسیونونه چې د ملگرو ملتونو د سازمانونو له خوا د چاپیریال ساتنې، د وحشي ژویود حفاظت، د کلیوالو لپاره د خدماتو د پراختیا او نورو چارو په هکله شوي دي. د اوبو د زیرمو په هکله نړیوال کنوانسیون، د حیاتي تنوع د ساتنې، د گلتنی گازونو او داسې نورو حیاتي موضوعاتو په اړه کنوانسیونونه. کنگره، تړون. موافقه لیک.

کرنیزو کريدتونو په ترلاسه کولو بريالي کيږي، محصولاتو ته يې آسانه مارکيټ موندل کيږي او په کليو کې د سواد اندازه پراخېږي.

که فکر وکړو چې په يوه کلي کې ۳۰ تنه غوا لرونکي دي، دوی هر يو درې ورځو کې يوه کټو مستې بازار ته د عرضه کولو لپاره ولری، په انفرادي توگه به ډيره ستونزمنه وي چې درې درې ورځې وروسته يوه کټو مستی بازار ته يوسي او هلته يې مناسب هټيوال باندې په مناسبه بيه وپلوري، خو که په کلی کې يو کوپراتيف تشکيل او په ښار (مارکيټ) کې يوه ټاکلي هټيوال سره قرارداد وکړي هره ورځ به لس لس کټوی مستې دغه هټيوال ته وروړی. هم به مارکيټ کې د مستو عرضه ثابته وي (مستهلکو ته سهولت) او هم به دوي ته لويه اسانتيا او ښه مفاد ترلاسه شي. په افغانستان کې کوپراتيفونو په څلويښتمه لمریزه لسيزه کې ايجاد او د امريکې د متحده ايالاتو او FAO په تيره بيا د PACCA پروژې په مرسته يی فعاليتونه پراخ شول. په تيره بيا په پروان کې د انگورو د ښوالي کوپراتيف ډير بريالی و. دغه غورځنگ تر شپيتمی لسيزې ښه پرمختگ وکړ په ۱۳۶۸ل. کال کې په افغانستان کې په ټولو ولايتونو کې د کوپراتيفونو رياستونه فعال او زرگونه کوپراتيفونو موجود وو، خو د تنظيمي خپل منځي جگړو پرمهال له

منځه ولاړل. کوپراتيف په انگلستان کې د Robert Owen (1858 – 1771) لخوا رامنځته او بيا يې په اروپا او بالاخره ټوله نړۍ کې پراختيا ومونده. اوس هر هيواد کرنيز کوپراتيفونه لري.

Cooperative Extension

Education

کوپراتيفی روزنيز ترويج

د راچدیل د اصولو پربنسټ هغه مهم کوپراتيفی معيارونه دی چې د هغو له مخی په کلیوالی سیمو کې د کرنیز کوپراتيف د غړيتوب، د کوپراتيف جوړولو او د کوپراتيف د چارو پرمخ بيولو په اړه روزنه ورکول کيږي.

همغږي کوونکی Coordinator

هغه مامور چې د يوه پروگرام يا د پروژو او د کاري ډلو تر منځ د اتصال کړی وي. هغه متخصص چې د فنی او مسلکی معلوماتو په لېږد کې آسانتيا راولي.

کاپرسيلفت Copper Sulphate

د مسو سلفيت په کرنه کې يو ډير استعماليدونکی مرکب دی. له هغه څخه د سرې په جوړولو، د هرزه بوټو د کنترول او د پوډرو د مخلوط په توگه کار اخيستل کيږي.

Corn Stover**ټانټې**

جوار وروسته تر غنمو او وریجو مهمه غذایی ماده ده. د جوارو ټانټې او توکه وروسته د دانی ترلاسه کولو دوه متمم محصولات دی. ټانټې د څارویو د ژمی علوفه ده او توکی په تنور کی د سون توکی په توگه په کار ځي. له دی پرته د جوار د وړې په سر کی یو ږیره ډوله (Corn Silk) دی چې په محلی طب کی ارزښت لری. له جوارو څخه د نن ورځی د غذایی محصولاتو په صنعت کی د **Corn Gluten** په نوم یو ۲۰ - ۲۴ فیصده پروتین لرونکی ماده جوړیږی. چی په سلو کی لس فایبر هم لری.

Correspondence Education**غیر حضوری زده کړې**

هغه ډول زده کړه چی زده کوونکی په حضوری ډول زده کړه نه کوي، بلکې روزنیز مواد په غیر حضوری ډول ترلاسه کوي. په دغه ډول زده کړه کی روزنیز مواد د ښوونکی له خوا زده کوونکی ته استول کیږي. دې ته Correspondence Course هم ویل کیږي.

Cortex**کارتیکس**

هغه دوهم نسجي پوښ چی تر برسيرن پوښ (اپیدرمس) لاندې وي.

Cost Minimization**د لگښتونو اصغری حد ته رسول**

د مصارفو اصغری کول یوه اقتصادی اصطلاح ده، خو د کرنی د سکتور ډیرو برخو کی د استعمال ځای لری، دا هغه ټول تدابیر دی چی د هغو په اثر د ثابتو او جاري لگښتونو اندازه ټیټ حد کې وي. د دې معنا دا هم ده چې تر ټولو زیات حاصل په لږ لگښت سره ترلاسه کړای شو.

Cost Of Cultivation**د کښت لگښت**

په تولیدی یوه واحد باندی د ټولو تولیدی عواملو مصرف. د ځمکې په یو واحد باندی د تولید په موخه مصرف تر سره کول.

مصرف شوی پیسی

د کښت لگښت = $\frac{\text{مصرف شوی پیسی}}{\text{یو هکتار ځمکه}}$

Cotton Seed**پومبه دانه**

د کرنې په تولیداتو کې یو لوړ ارزښت لرونکی محصول دی چی تیل (غور) یی په ډیرو مواردو (صنعت، خوراکي توکو، طبابت) کی او کونجاړه (تفاله) یی په حیوانی تغذیه کی کارول کیږي. پومبه دانه د مالوچ تر څنگ یو متمم محصول دی. د پومبه دانی هغه تفاله چی څارویو ته په ځیره کې گډیږي د Cotton Seed Food په نوم یادیږی. خو په ځانگړی توگه کونجاړی ته Cotton Seed Meal ویل کیږي.

Cotton Gin د مالوچو ماشین

د مالوچو د پاکولو هغه ماشین چې له کروندې څخه د مالوچو د حاصل راټولولو وروسته له مالوچو څخه دانه (تخم) جلا او مالوچ په تصفیه شوی شکل جلا کیږي.

Cotton Striper**پومبه ټولونکی ماشین**

هغه ماشین دی چې د پومبې د حاصل په پخیدو (د مالوچو د غوزی له پرانیستل کیدو) وروسته پخې شوی غوزی راټولوی، حال دا چې تړلې (خامې) غوزی او اصلی بوټی پخپل حال وی. د پومبې لومړنی حاصل لوړ سورت او د عالی کیفیت لرونکی وي.

Cotyledon**کاتیلیدون**

هغه لومړنی تیغنه وهونکی پاڼه (پاڼی) چې د بوټو له تخم څخه د شرایطو (لمدبل + تودوخې) په برابریدو سره راټوکېږي. په یو مشیمه یی بوټو کې یوه نیغه پاڼه راپورته کیږي لکه جوار او غنم، خو په دومشیمه یی کی دوه غبرګې پاڼې راپورته او د خاورې په سر یو له بله جلا کیږي لکه په لوبیا او نخودو کی. دغه جوړښت د یو څه لنډ وخت لپاره پخپله زیرمه شوي غذايي توکي لري. (و.گ: Cleoptile)

Cover Crops پوښوونکی بوټی

هغه بوټی او په مجموع کی نباتی فرش چې د ځمکې د مخ د پټولو په موخه کرل شوي وي چې هدف ورڅخه د خاورې ساتل یا بل څه وي.

Covertescape بد خونده بوټی

په څر ځای کې هغه بدخونده یا د څارویو د نه استفادې وړ بوټی چې د بد کیفیت له امله یی څاروی نه خوري. کله چې د څرځای غوره بوټی د څارویو په واسطه وخوړل شی دغه بوټی پاتی کیږي او د گټورو یا غوره بوټو بیا ځلی وده تاثیر لاندی راولی، نو ځکه باید وربیل شی او څرځای ورڅخه پاک شی.

Crassula**کراسولا**

د کراسولاسی Crassulaceae کورنۍ پوری اړه لری. دغه جنس له ۳۰۰ څخه زیات ډولونه لري. یو شمیر یی د اپارتمانی بوټو په توګه روزل کیږي. تکثیر یی په پسرلی او اوړی کی د قلمه کینولو په واسطه کیږي.

نوښتگر فکر کول Creative Thinking

هغه افکار چې ډیرې غوره او رغاوونکې پایلې ولري. هغه ډول تفکر چې پیچلي مسائل حل کوي او ستونزو ته لار هواروي او د ابداع او اختراعاتو لامل کیږي.

کریپ Creep

د ډیر گړندي باد په ذریعه د خاورو د غټو ذراتو لیږدېدل او شړېدل چې اندازه یی له ۰،۵ میلی مترو څخه غټ وی. دغه ذرات د باد په واسطه پرځمکه رغړي او د کروندی مخ لوڅیږي.

د بوټو ساتنه Crop Protection

ټول هغه عملیات، تدابیر او د څیړنیزو پایلو تطبیق کول چې موخه ورڅخه د آفاتو او ناروغیو په وړاندې د ونو بوټو ساتنه وي، ځینی وخت ورته Plant Protection هم ویلای شو.

سواره Crop Residue

په کرنه کې د بوټو هغې برخې ته ویل کیږي چې وروسته تر رېلو څخه په کرونده کی پاتې کیږي لکه د غنمو له رېلو وروسته پاتې شوی سواره.

کرنیز تناوب Crop Rotation

په کرونده کې د هرزه بوټو د ودې د مخنیوی، د خاورې د خاصیت د ښه والی

او له هر فصل څخه د غوره کار اخیستو په موخه داسې بیلابیل بوټی کرل چې غذایی عناصرو ته یی اړتیا، د رینښې خصوصیت او نور توپیرونه لري. تناوب هم په یو کلنو بوټو او هم په دوه کلنو کې د تطبیق وړ دی (و. ک: Rotation)

Crop Water Requirement

د بوټو د اړتیا وړ اوبه
د ټولو لگول شویو اوبو هغه برخه چې د ونو- بوټو د ودې لپاره په واقعی ډول اړتیا وې چې په فی نبات میلی متر باندې ښودل کیږي. د ونی بوټی د یو گرام وچې مادې د تولید لپاره مصرف کیدونکی اوبه.

د بوټو دوه رگه کول Cross Breeding
د بوټو د غوره خواصو د انکشاف او مقاومتې او لوړ حاصل لرونکي وراثتي د ترلاسه کولو په خاطر د دوو ډولونو کراس کول په داسې ډول چې غوره خواص یې متباز شي.

سارپه خوښوونکی Crymophilous
هغه ونې او بوټي چې د سړو او د کنګل په وړاندې کلک دي. دغه بوټی زیاتره د شمال قطب سړو سیمو او د لوړو غرونو واورو لرونکو څوکو کی لیدل کیږي. هر هغه ژوندی موجود چې سارپه چاپیریال سره توافق لری د Cryophile په نوم یادېږي، د سړی هوا او یخنۍ په وړاندې د ژوندی

موجود چلند او غبرگون ته Cryptotropism
ویل کېږي.

کریپتومریا *Cryptomeria Japonica*

هغه ښایسته گلان دي چې د Takodiaceae په کورنۍ پورې اړه لري. نباتي خصوصیات یې داسې رالندولای شو: پانی روښانه شین رنګ لري، نرمی دی او د ستني په شان نرۍ دي چې ۰،۶ - ۲،۵ سانتی مترو پورې اوږدوالی لري. مخروطي ډوله میوه لري چې قطر یې ۲،۵ سانتی متره ده. د غه بوتی ډیره ورو او ځنډنۍ وده لري.

کلینګ *Culling*

په انتخابی توګه د مضر وژو وژل چې د دوی نفوس هغومره پاتې شي چې کروندو ته ډیر مضر نه وي لکه د مورکو، سویانو، خرس او نورو په محدود ډول له منځه وړل چې نسل یې بیخي ورک نشي.

Cultivated Areas

تر کښت لاندې ځمکې

هغه سیمې چې کرنه پکې کېږي، هغه ساحه چې شاړه او خاره نه وي، بلکې د Arable Land په ځمکو کې وشمېرل شي او د ونو بوټو کرنه Cultivation پکې وشي، د کرنې ساحې Cultivated Areas پراختیا په سیده توګه د کلیوالي خلکو له اقتصادي ودې او پرمختیا سره اړیکې لري.

Cultivated Rain Fed Area

للمی زار

هغه ځمکې چې د باران په تمه کښت او کرل شوي دي او د اوبو دايمي ثابت سرچینې نه لري.

کرنیز عملیات *Cultivation*

کښت. کرل. تخم شیندل. هغه عملیات او فعالیتونه چې کښت او د تخم شیندلو ته ځمکه چمتو کوي. کرکيله. د خاورې داسې چمتو کول چې بوتی پکې وده وکړي. د ونو بوټو د روزنې په موخه د کروندې سمبالول. د خوراکي توکو د ترلاسه کولو په موخه د تخمونو تر خاورې لاندې کول.

C Cultivator کلتیواتور

هغه میخانیکي وسیله ده چې ترکتور پسې تړل کېږي او له ژورې کولبې او د پټی له اړولو وروسته د لاندې موخو په خاطر په پټي باندې ګرځول کېږي:

۱. د کولبه شوې ځمکې د لوټو ماتول او د ځمکې ښه نرمول؛
۲. د هرزه بوټو کنترول او له منځه وړل؛
۳. د هرزه بوټو د پاتې شونو او اضافه خټلو راټولول؛
۴. په پسرلی کې شدیارې ځمکې اړول (د ۱۵ - ۳۰ سانتی مترو په ژوروالی)؛
۵. د خاورې داسې جوړول چې د لمدبل ښه ساتنه وکولای شي؛

۶. د تخم او سرې له خاورې سره گډول او خاوری لاندی کول؛

۷. د خاورو لاندې برخې د اوبو د نفوذ کولو وړتیا اوچتول؛

۸. د څړځایونو بیا رغاونه.

په دې توگه کلتواتور تر کولبې، ډسک او مالې زیاتې دندې ترسره کولای شي. کلتیواتور د لومړۍ ژورې کولبې غټی لوتی رابرسیره کوي او د میده کولو امکان یی برابروي. کوچنی کلتواتور په دوو نقطو کی او لوی په درې نقطو کې تراکتور سره وصل او د هایدرو لیکی سیستم په وسیله کښته پورته کیږي کلتیواتورونه له ۴ پالیز نیولی تر ۱۲،۹ او ۱۸ پالونو او په دی وروستیو کې ۲۴ او ۳۶ پالیز کلتیواتورونه هم جوړ شوي دی. کلتیواتور له پالونو، بازوگانو، سپرنگونو او له ترکتور سره د تړل کیدو له زنگون څخه جوړ شوی دی. هغه لاسي رمبی ډوله خیشاوه کوونکی کلتواتور چې ۳-۵ شاخه لري او په لاس باندې کار ورباندې کیږي د) 3-5prong Hand Cultivator (په نوم یادوي، خو په میکانیزه پرمختللی کره کې هغه کلتیواتورونه استعمالیږي چې څو پال لرونکي دي. زموږ بزگران اوس هم کلتواتور ته کولبه وایی او د کولبی کار ورڅخه اخلي، حال دا چې دغه میخانیکي وسیله صرف خیشاوه کوي او پټی وروسته تر کولبه کولو هواروي.

کلتوري بدلون Cultural Change

هر هغه تغییر او اصلاح چی د ټولنې په کلتوري برخو کې راوستل کیږي. د چاپیریال او شاوخوا پېښو په هکله د ټولنی د وگړو د فکر، چلند، پوهې او باورونو په برخه کی د تصور نوي کول. د ټولنیزو ارزښتونو او د وگړو د پوهې ترمنځ د انډول بدلون.

Cultural Deprivation

کلتوری محرومیت

د وگړي یا د یوې ټولنې د ځینو وگړو د استعدادونو د ودې په مخکی خند، د هغوی د معنوی پرمختگ په لاره کې ستونزی. د کلتوری پرمختیا په لاره کی د

امكاناتو د نشتوالی له امله د رویتیا او روښانتیا نه مهیا کیدلو حالت چې وروسته پاتې سیمې ورسره مخامخ دی. د کلتوري محرومیت له منځه وړل د کلیو د پرمختیا د برنامو په آڅندا کې شامله موضوع ده.

کلتوري خدمتونه Cultural Services

د کلیوالو د ژوند د بسیاینې په خاطر د کلتوري امکاناتو چمتو کول، لکه سپورتی امکانات، کتابتونونه، موزیمونه، د ودې لپاره سیمه ییزه راډیو او تلویزیون او نور.

کلتور Culture

د بشري ټولنو ټولې هغه مادې اومعنوي لاسته راوړنې انگیرنې، روایات، عقاید، کره-وړه ښوونه او روزنه، د کار وسایل، د ژوند اسباب اونور ټول چې د تاریخ په اوږدو کې یې ترلاسه کړي او نسل په نسل همدا سې رالېږېدلي دي، کلتور بلل کېږي. البته دوخت د تېرېدو په ترڅ کې یې ډېری هغه برخې چې د پاینښت وړتیا یې له لاسه ورکړې، یا یې گټورتوب نه درلود، له منځه تللي، خو د پاینښت وړ او مثبت اړخ یې پاتې اونوره یې هم وده موندلې ده. په انګلیسي او اروپایي ژبو کې د کلتوري ټولو مادي او مانیزو ارزښتونو لپاره همدا د کلچر/کلتور لغت کارول کېږي، خو په پښتو او دري کې فرهنگ د کلتور تر ټولو متعالي برخه ده لکه ادب، پوهه، د مشرانو د رنواۍ، مېلمه

پالرنه، ټول عالي انساني سجايا او دې ته ورته ویاړلي او اوچت ارزښتونه، حال دا چې یو شمېر نور دودونه چې متعالي ارزښت نه لري، په کلتور کې شمېرل کېږي، اما فرهنگ نه دی. د بېلګې په توګه د هلك د زېږېدو پر وخت په ټوپک ډزې کول، په میله او رخصتیاو کې د چرګانو یا سپیو جنگول، په چلم باندې دمړیو او ځوندیو تړل اوداسې نور کلچر دی اما فرهنگ کې نه راځي.

وچ واښه Cured Forage

د څارویو هغه ژمنۍ خوراکه چی د ژمی لپاره د زیرمه کیدو په خاطر وروسته تر ریلو وچه شوی وي او یا هم په څرخای کی په طبیعی توګه وچه شوی وي او د څارویو د مصرف وړ وی. کله چی دغه وچه شوی علوفه میده شی هغی ته Dehydrated Chopped Forage ویل کیږی چی یوه ډیره غوره ژمنۍ خوراکه ده.

مشری Customer

هغه څوک چی تولید شوی محصولات پیری، د کرنیزو تولیداتو هغو تقاضا کوونکی چی د کرنیزو محصولاتو مارکیت ته مراجعه کوی.

قلمه

Cutting

د سالم او روغ بوټي څخه د کرل کیدو په موخه هغه پری شوی برخه وی چې د ودی استعداد لری. کیدای شي قلمه له ډنډر، ډډ، ښاخ، ریښی یا بلی برخي څخه وی.

سایتولوژی

Cytology

د بیولوژی د علم یوه څانگه ده چې د ژونکی (حجری Cell) د جوړښت، حجروی غشا، د حجری د تقسیم او دندو څخه بحث کوی. سایتولوژی د ژونکی د اناتومی، فزیولوژی، پتالوژی او بیوشیمی علم دی. یا: سایتولوژی هغه علم یا علمی څانگه ده چې د ژونکو له جوړښت، دندو، تکثر او نورو ځانگړنو څخه بحث کوي.

Cut Flowers

د گلدانیو گل لرونکی بوټی

د زینتی بوټو تر ټولو زیاته برخه همدا گل لرونکی بوټی دی. گڼ شمیر زینتی بوټی له خپل اصلی او مورنی بوټی د جلا شویو او پری شویو برخو په توگه په بازار کی د عرضه کیدو وړ دی. لکه د میخک گل بیلابیل ډولونه، ژربرا، رز او ارکیده.

قلمه

Cutting

د نبات له ښاخ یا کومې بلې برخې څخه هغه پری شوی برخه چې د تکثیر په موخه کارول کیږی. قلمه یی تکثیر په یو شمیر ونو او بوټو کی پخوانی طریق ده لکه گلاب، وله، چنار، جریبن گل او نور. کله چې د یوه بوټی د ډډ، پانی یا نیلی یوه برخه له مورنی بوټی څخه پری او د خاورې، لمډل او اقلیم منابعو شرایطو کې کینول شي، نوې وده کوونکی بوټی د Clone په نوم یادېږی چې د مورنی نبات ټول خواص لري.

D, d

Dahlia

دالیه

یو ښایسته او په گلدانی کې د زړه وړونکی منظری جوړوونکی گل دی چې غوټه ډوله (غده یی)، غوښنې رینې لري چې له هغو څخه ډنډر وده کوی. تولید او روزنه یی د لوړ عاید لرونکی او فرحت ښوونکی شغل دی.

Dairy Farm د شیدو د تولید فارم

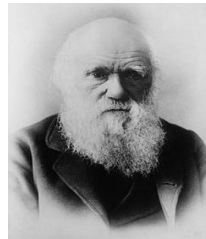
د غواگانو د روزنې هغه فارمونه چې د شیدو د تولید په موخه ساتل کېږي. په افغانستان کې د هډی او غازی آباد فارمونه د دغه ډول فارمونو ښی بیلگی یی د جلال آباد ښار او په کابل کې روغتونونو او عسکری فرقو ته او عامه خلکو ته د بیې په وړاندې عرضه کیدی، خو د تنظیمی خپل منځی جگړو په ترڅ له منځه ولاړل. هغه کسان چې دغو

فارمونو کی کار کوی د Dairy Men په نوم یادېږی.

Darwin, Charles

داروین

چارلز داروین په ۱۸۰۹ م. کال کی په بریتانیا کی زیږیدلی. د ژونديو موجوداتو د تدریجی تکامل نظریه د لومړی ځل لپاره همده ورکړی ده. په پنځوس کلنی عمر کی یې د ژونديو موجوداتو د بیلابیلو ډولونو منشا او د پیدایښت ځایونه وښودل. د ده د نظریاتو نچوړ دا و چی ژوندی موجودات د اوږدی مودی بدلونونو څخه وروسته تکامل کړی او اوسنی برید پوری رارسیدلی دی. د انسان د پیدایښت او تکامل په هکله یی هم نظریه ورکړی ده.

Data Collection د معلوماتو راټولول

د یوه پروگرام لپاره له بیلابیلو سرچینو څخه د معلوماتو راټولول. هغه فعالیت چی د

هغه په ترڅ کې د ترویجی پروگرام لپاره له بیلابیلو سرچینو څخه ارقام راټولول شي.

Data Processing

د ارقامو پروسس کول

د علمي څیړنې او د تجربې په ترسره کولو کې د خامو معلوماتو او لومړنیو ارقامو هغه تحلیل او تجزیه چې د څیړنې پایله په کمی او کیفي توګه ورباندې ودرول شي او واقعیت ورباندې ثابت شي.

د ورځې اوږدوالی Day Linght

د ورځې په اوږدو کې هغه ساعتونه چې لمر لري او د لمر خوښونکو بوټو د ودې لپاره یې په پام کې نیول ضروري دي. په ۲۴ ساعتونو کې ونو بوټو ته مهیا د لمر وړانګې . په یوه شپه - ورځ کې ونو بوټو ته د رڼا د ساعتونو شمیر د هغو په وده کې مهم عامل دی، البته یو شمیر بوټي د رڼا د کمښت او زیاتوالي یا د Day Linght په وړاندې بې توپیر د یو هغو ته Day Natural Plant ویل کیږي.

Debeurre

د خاوری د حاصل ورکولو کمښت

د باد، باران، سیلاو او نورو عواملو له امله د خاوری له لاسه وتل (فرسایش او مینځل کیدل) او وار په وار د ځمکې د حاصلاتو کمښت. دا د خاوری د اصلاح او بډایني سرچپه وضعیت دی. د خاوری د حاصل

ورکولو کمښت د افغانستان ډیرو سیمو کې لیدل کیږي.

د مښوکې پرې کول De-Breaking

د چرګانو په روزنه کې د دې لپاره چې چرګان یویل ونه خوری (Cannibalism) یا خپلې بڼکې ونه شکوي نو په لومړیو څو اونیو کې د چرګانو د پورتنې مښوکې یو پر دریمه برخه پرې کیږي. خو باید احتیاط وشي ترڅو له نوموړي حد څخه زیاته پرې نه شي.

جریان Debit

هغه مقدار اوبه چې سیند کې بهیږي او د هغوی له مربوطه حوزې وځي او په یو ثانیه متر مکعبو اندازه کیږي.

تجزیه کوونکی Decomposer

هغه ډیر کوچني ژوندي فارچونه او بکتریاوې چې له عضوي موادو څخه تغذیه کوي او د دغې استفادې په ترڅ کې دغه عضوی مواد تجزیه کوي. دغه ډول فارچونه او بکتریاوې د له منځه تللو ونو - بوټو، مړو شویو څارویو، د څارویو مدفوع او د څارویو له پسماندو څخه تغذیه او په هغو باندې ژوند کوي. په دې توګه دغه تجزیه کیدل او په ساده عناصرو د عضوی مغلقو موادو بدلیلد د طبیعت یوه پروسه ده. د دغو تجزیه کوونکو عمل ته Decomposer

Food Chain ویل کېږي. د تجزیه کیدو پروسه Decomposition په څو پړاوونو کې صورت نیسي چې هم وخت ته او هم لازمو محیطي شرایطو (لمدبل، تودوخی ...) ته اړتیا لري. تر څو د میکروبي فعالیت په ترڅ کې تجزیه بشپړه شي.

د شولو ټکول Decortication

د وریجو د ترلاسه کولو په موخه د شولو د پوستکي لرې کول. د پوستکي لرونکو غلو دانو د پوستکي لری کول. د ځینو بوټو د بهرنی پوستکي لری کول.

ژوره ایکولوژي پوهنه Deep Ecology

د صنعتي فعالیتونو او وسلو د تولید د افراطي زیاتوالي له امله د چاپیریال ستونزې وار په وار زیاتي احساس شوي دي. د شلمې پېړۍ په اوایمه لسیزه کې په اروپا (اتریش، ناروی، فرانسه او نورو هیوادونو) کې د چاپیریال ساتنې غورځنگ فعال شو او د ایکولوژي په برخه کې ژورې څېړنې پیل شوي. په دې ترڅ کې د ناروی د هیواد یوه نامتو فیلسوف Arne Naess د ایکوسیستم او چاپیریال په هکله ژورې څېړنې وکړې. پوهانو دغو څېړنو ته د Deep Ecology نوم ورکړ دا هغه تفکر دی چې د هغه پر بنسټ د چاپیریال ستونزې په بنسټیزه توګه تحلیل او په ډیره ژوره توګه مطرح کېږي، کومه چې د اوسني دوران لویه غمیزه ده. د چاپیریال ساتنې او ایکوسیستم دغه اخلاقي

تفکر وایی چې ټول ژوندی موجودات مساوی ارزښت او اهمیت لري.

د څړ ځنډول Deferred Grazing

تر ډیر څړ وروسته د یوې مودې لپاره له څړ ځای څخه د څارویو راګرځول او په څړ کې ځنډ راوستل تر څو د څړځای بوټي بیرته خپل قوت ترلاسه کړي. د څړ ځای استراحت. په کافي اندازه د وښو او بوټو بیرته وده کول. د څړځای دغه ځنډول او دمه کول د تناوب په شکل وي چې Deferred Rotation Grazing هم ورته ویل کېږي. د څړ ځای د مدیریت د ځانګړي پلان له مخې د بوټو د لازمي ودې د ساتنې او د څړځای د ظرفیت د ساتنې لپاره دغه تناوب په پام کې نیول کېږي.

Deforestation

د ځنگلونو له منځه تلل

د ځنگل د ونو د پرله پسې وهلو، د یو شمیر نورو عواملو له کبله د ځنگلونو لوڅیدلو ته ویل کېږي. دغه منفي پیښه په اقلیم د خاورې په ساتنه، د وحشي ژویو په ژوند او د خلکو د اقتصادي سرچینو په زیرمو ناوړه اغیزه لري.

Degraded Ecosystem

شړیدلی ایکو سیستم

د ژوند فزیکي یا بیولوژیکي چاپیریال یا د دغه چاپیریال یوه برخه چې له شدید فرسایش او له منځه تلو سره مخامخ وي.

هغه ژوندي موجودات چې شمیر یې له داسې ګواښ سره مخامخ وي چې د ورکیدو (انقراض) ویره یې موجوده وي، خو د یو شمیر تدابیرو له مخې یې بیرته ایکوسیستم کې عادی حالت ته راوستلای شو. لکه پانډا چې له کامل انقراض څخه وژغورل شول. هغه خاورې چې له بشپړ تخریب سره مخامخ وي د هغو ساتنه او د اصلاح تدابیر. د طبیعي شتمنیو د تخریب شویو شتمنیو بیرته پیاوړي کول.

د ودې ورځې Degree Day

د ټولو هغو ورځو مجموعه چې د هغو په بهیر کې باید یو بوټی په عادي توګه خپله ټوله وده او د ژوند پړاوونه بشپړ کړای شي.

Delivery Extension

سپارل کوونکې ترویج

د ترویج دغه طریقه د معلوماتو د اړائو کولو او بزګر ته د میتودونو په ایراد ولاړه ده، چې په دې حالت کې بزګر د ترویج مامور ته مراجعه نه کوي، بلکې برعکس مامور بزګر ته ورځي او نوی مفکوره، نوی تکنالوژي یا میتود ورته اړائو کوي.

دلتا Delta

د اوبو د سیند پای چې له انتقال شوی شګې او څړې څخه د مثلث په ډول یو رسوب تشکیل شي.

Demand For Scientific Extension

علمي ترویج ته تقاضا

د بزګرانو، څاروی روزونکو او فارمونو هغه اړتیا او تقاضا چې له سلو کلونو رادی خوا د ترویجی خدماتو او د کرنیز ترویج د څانګو له جوړیدو راهیسې په اروپا او امریکا کې لیدل کېږي. په دې بهیر کې تل بزګرانو او څاروی روزونکو له ترویجی سرچینو څخه د علمی لاسته راوړنو وروستی پایلې غوښتی او هغه یې ترلاسه او بیا یې عملی کړي دي.

Demonstration نمایش

د ترویج او کرنیزو ښودنو هغه میتود دی چې معلومات او د کښت طریقی د عملی ښودلو او نمایش په واسطه بزګرانو ته ورښودل کېږي. په دې طریقه کې د روزنې پروسه قدم په قدم د بزګرانو تر مخې عملی کېږي او هغوی هر پړاو وینی او زده کوي یې. د ترویج یوه آسانه او اغیزمنه طریقه ده چې په هغې سره بزګرانو ته د دوی د کښت، ریلو، درمند کولو، زیرمه کولو، د محصولاتو راټولولو یا نورو زراعتی فعالیتونو د اصلاح کولو لاری چاری د یوې نمونوي کروندې په ښودلو سره ورښودل کېږي.

Demonstration Plat نمایشی قطعه

هغه یوه غوره شوې کرونده چې د ترویج مامور غواړي نورو بزګرانو ته د هغې کښت،

د ودې او پالنې طریقي او هغی کی کار کول ورزده کړي. د ترویج څانگه، دغه کرونده نورو بزگرانو ته د زده کولو په موخه ښکاره کوي.

تکاثف Density

په یوه ټاکلې ساحه کې د ژوندیو موجوداتو شمیر. یو نسبی مفهوم دی چی نظر یوې سیمې ته د بلې سیمې په یوه مساحت کی د ژوندیو موجوداتو اندازه مقایسه کوی. د نفوسو تراکم Population Density په یو مربع کیلو متر کې د وگړو شمیر.

دڅارویو سټومانه حالت Depression

په حیواناتو کې افسرده گي هغه حالت ته ویل کیږي چې حیوان د شعور اندازه کميږي، یعنې د محیط د تحریکاتو په مقابل کې عکس العمل نه ښیي. همدارنگه د حیوان فعالیت کمیږي. په یواځي محیط کې حیوان په دغه رنځ ژر اخته کیږي.

استهلاک Depreciation

له منځه تلل، زړېدل، د ارزښت کمېدل، دیوه کال په ترڅ کې د سرمايوي وسایلو له منځه تگ، دغه کلنی استهلاک کېدای شي، د تصدۍ په کچه اویا هم آن د ټول لوی (ملي) اقتصاد په کچه محاسبه شي، په یوه کرونده کې استهلاکات خامخا سنجول کېږي، ترڅو د سرمايوي اجناسو د ارزش

کمښت محاسبه شي، استهلاک یا زړېدل څو ډولونه لري:

الف: د وخت په تېرېدو سره زړېدل (زمانې مشروط یا غلی او خاموش استهلاک) : کله چې ماشینونه، ودانۍ، د کار اسباب اونور سرمايوي اجناس د زنگ وهلو، تودوخې د هوا د اغېزې اونورو عواملو له کبله له منځه ځي، یعنې استهلاک پرته له استعمال څخه هم واقع کېدای شي. غلی یا خاموش استهلاک تر فعالو وسایلو په غیر فعالو کې لا زیات وي، لکه هغه تراکتور چې ډیره موده بیکاره ولاړ وي.

ب: د کار اخیستلو له امله زړېست (استفادوي استهلاک) : کله چې وسایل د تخنیکي کارله امله زړېږي.

ج: ناڅاپي استهلاک: کله چې وسایل او سرمايوي اجناس د اورلگېدنې، زلزلې، سیلاب او نورو ناڅاپي پېښو له کبله له منځه ولاړ شي.

د: د تخنیکي پرمختگونو له امله استهلاک: کله چې په تکنالوژۍ کې پرمختگ راځي، زاړه او پخواني وسایل په خپله خپل ارزښت له لاسه ورکوي، دا ځکه چې نوي وسایل د تولید او کیفیت له پلوه وي، نوځکه زاړه هیسته غورځول کېږي.

ه: د اقتصادي بدلونونو له امله فرسایشات: کله چې د مزدونو په بدلون کې د اړتیا په بدلون او د سیاست د بدلون له امله د وسایلو موده بشپړه شي.

۱: په خطي (Liner) بڼه استهلاک او دهغه محاسبه: که چېرې دیوه ماشین یا د وسایلو د وخت له بېشپړېدو څخه روسته دهغو له ارزښت او بېې څخه بېخي سترگې پټې کړو، نوپه دې حالت کې خطي استهلاک داسې محاسبه کېږي، چې د وسایلو او ماشینونو د چمتوکولو ټوله بیه د هغو د استفادې په موده باندې تقسیم کېږي، یعنې:

$$\frac{\text{بیه دماشین}}{\text{استهلاک خطي}} \times \text{وخت}$$

۲: هندسي نزولی طریقه: دغه طریقه په سلنه یا فیصدۍ ښودل کېږي، یعنې دا چې د استفادې په هر کال کې څو سلنه استهلاک صورت نیولی او څو سلنه پاتې دی، د سنجش طریقه او فرمول یې دادی:

$$\frac{\text{د استهلاک سلنه} \times \text{د ماشین بیه}}{\text{د استهلاک سلنه} \times \text{د ماشین بیه}} = \text{استهلاک}$$

د بېلگې په توګه د ماشین بیه ۵۰۰۰۰ افغانۍ د استفادې کلونه: ۳ د استهلاک سلنه: ۱۰

حل

د لومړي کال استهلاک =

$$\frac{50000}{100} = ۵۰۰۰۰ \text{ افغانۍ}$$

$$\frac{500000}{100}$$

د دویم کال استهلاک =

$$\frac{45000 \times 10}{100} = ۴۵۰۰۰$$

$$\frac{4500000}{100}$$

درېیم کال استهلاک =

۴۰۵۰ افغانۍ =

$$\frac{40500 \times 10}{100} = \frac{405000}{100}$$

د خاورې خوږول Desalinization

هغه عملیات، لارې- چارې، زهکشي او د خاورې د اصلاح نور اقدامات چې له هغې څخه ښوره، مالګې او هغه معدنی توکي چې په زړه پورې او ګټور نه وي لری او ځمکه کښت ته چمتو شي. کرنې ته د ښوره زارو او مالګینو خاوره چمتو کول.

صحرا (سارا) Desert

هغه پراخ ډاګونه چې تاوده بادونه لري، ځمکه یې شګلنه او بی بوتو وي. پرته له څو ډولو اغزیو نورې ونې او بوتې ونه لری، لمډل یې ډیر لږ او هوا یې توده او زیاتره تاوده بادونه هم لری. په سارا کې یواځې یو څو د ګوتو په شمیر ژوي او بوتې چې د وچوبې او تودوخې سره توافق لری ژوند کولای شی. د بشریت لویه اندیښنه دا ده چې د سارا بې (بیابانې) کیدو Desertification پروسه په ټوله نړۍ کی ګرځندی شوی ده. چې په کرنیزو ځمکو او شنو ځنګلونو یې بده اغیزه کړې ده. دا هغه پراخه ساحه ځمکه ده چې بې وښو، بوتو ونو او آن دا چې د ژوند لپاره مساعده ساحه نه وی، اورښت یې کم او د شپې او ورځې ترمنځ یې د حرارت درجې تفاوت

زیات وی، اکثراً ډیر وچ اقلیم لری، ندرتاً ځینی خاص د وچې سیمې اغزی ډوله بوټی پکی شنه کیږی.

Desertification Extension

د دښتو د آبادی ترویج

د ترویجی خدماتو په پراختیا او د نویو ځانگو په رامنځته کیدو سره د دښتو او صحرايي سیمو اوسیدونکو ته هم خدمات په پام کی ونيول شول. د دښتو د آبادی ترویجی خدمات هغه فعالیتونه او ښوونیز پروگرامونه رااخلي چی د هغو په واسطه د سارا اوسیدونکو ته د دښتو د پراختیا د مخنیوی او د هغو د آبادولو پروگرامونه ارائه کوی.

د ټاکل کیدو وړتیا Designatability

بزرگرانو او کروند گرو ته د یو شمیر پېښو، سببونو او پایلو د ښه ثابتولو لپاره باید ترویجی میتود د تعریف، طراحي او ټاکنی وړ او Designatability لرونکی وی. دغه وړتیا دا امکان برابروي چی پېښه، سبب، طریقه او د هغی پایله د تشخیص وړ وگرځي.

Detoxification د زهریت کمول

هغه تخنیکونه، لارې- چارې او اصول چې په میخانیکي او کیمیاوی روشونو سره د یوه چاپیریال (فزیکی محیط یا د ژوندیو

موجوداتو) زهریت کم شی. لکه د درنو فلزاتو تقلیل، د خاورې د ښوری مینځل او داسې نور.

Dew

شبڼم

هغه لمدبل (ځینی وخت د څاڅکو په بڼه) چی د شپې له خوا په ځمکه راغورځیږی. په تیره بیا په تاوده موسم کی.

Dew Point

د پرځي غورځیدل

داسې محیطي شرایط برابریدل چې د هغو په اثر د هوا نسبی لمدبل ډیر لوړ برید (په سلو کې تر سل پورې) ته ورسیري، په دی ډول شرایطو کی براس د څاڅکو په بڼه پرځمکه لویږی. لکه د پسرلی په ورځو او د اوړی په لومړیو کی چی سهار د بوټو په پازو پرځه لویدلی وی. د پرځی یا شبڼم نقطه هماغه سلنه لمدبل دی چی له براس څخه څاڅکی جوړ شی.

Dian Fossey

دیان فوسی

دیان فوسی د ۱۹۳۲م. کال د جنوري په ۱۶مه په امریکا کې زیږدلې دغه امریکایی Primatologist د غرنیو بیزوگانو (Mountain Gorillas) په اړه پراخې څیړنې ترسره کړې دي. هغې خپلو مطالعات ته د رواندا په غرنیو ځنگلونو کې دوام ورکړ. وروسته تر ډیرو څیړنو د ژویو او بوټو د تنوع دملاتړ کوونکی په توگه وپیژندل شوه. مقالې یې په زړه پورې او د

ژویو په هکله حیرانونکې مسایل لري، نو ځکه ډیر لوستونکي لري.

Diapause د رکود دوره

د یو شمیر حشراتو د ژوند په دوران کې هغه پړاو دی چې له ناوړه شرایطو سره د مخامخ کیدو په حال کې د حشرې میتابولیزم تر ټولو ټیټ حد ته رسېږي.

Diazotroph دی ازوتروف

هغه کوچني ژوندي موجودات چې مالیکولي نایتروجن په امونیا باندې بدلولی شي.

Dietary Supplements سپلمنتونه

Suppliments د غذا بشپړوونکي دي چې د ویتامینونو او کانی توکو په بڼه د څارویو په څیره کې ورگډېږي تر څو په نهایی حد سره جذب شي، خو د یوې جلا او پیژندل شوې معمولی خوراکې په توګه رواج نه ده.

Diffuse Skill د خپرولو مهارت

د نوی تکنالوژي په خپرولو کې د هڅونې، لارښوونې او تبلیغ وړتیا چې د کلیوالی

خلکو، بزگرانو او څاروی روزونکو مفکوره باندې اغیز وکړي.

Digestible Dry Matter

د هضم وړ وچ مواد

د غذا او تغذیې په علم کې د څارویو د خوراکي د ترکیب او د جذب وړ اندازی د معلومولو لپاره د هغو وچو موادو تخمین کول چې پرته د هغو په ترکیب د اوبو څخه به هضم شي.

Digestion هضم کیدل

له خوړلو وروسته په هضمي سیستم کې د خوراکي توکو هغه بدلون یا د خوړل شویو توکو هغه پروسه چې د هغې په ترڅ کې خواړه په ساده توکو باندې بدل او بدن ته جذب وړ گرځي.

Diminishing Return نزولي بهر

ښکاره خبره ده چې د تولید په پروسه کې ګټه او بهر یا دکار پایله د یو شمېر لګښتونو له مخې وي، یعنې موږ تولیدي عامل یا عوامل په کار اوچوو ترڅو بهر یا د هغې (Return) بهرته ترلاسه کړو، د تولیدي عواملو په کار اچولو سره باید د ګټې (بازدهي یا بهري) اندازه معلومه وي. که چېرې موږ یو ټاکلی عامل (که نور تولیدي عوامل ثابت فرض کړو) وار په وار زیات کړو، نو هیله کېږي، چې په تولید کې به هم زیاتوالی راشي، خو یو مهال

داسې نقطې ته رسېږو، چې د تولید په مقدار کې د اضافه شوي عامل په اندازه کې توپیر نه راځي، آن دا چې کېدای شي یو وخت د تولیدي عامل په زیاتولو سره په تولید کې هیڅ زیاتوالی رانشي، په دې توګه په یوه لنډه موده کې تر یو حده پورې د تولیدي عامل په زیاتولو سره د بهرې زیاتوالي ته د نزولي بهرې قانون (Low Of Dimishing Return) وایي چې وروسته به توضیح شي، یعنې د تولیدي عامل یا عواملو استعمال او ترکیب د یوې قاعدې اوقانون تابع دی.

Diplopoda

هزارپای

دا یوه کوچنۍ ژپړه یا سوررنگه چینجی ډوله حشره ده چې په پښتو کې ورته خرسوبنده هم وایي. له دې امله چې د بدن دوو خواوو ته ډیرې زیاتې کوچنۍ کوچنۍ پښې لري نو ورته هزار پای وایي. د آرتروپودا Arthropoda په فایلیم او د Diplopoda په آرډر پورې اړه لري. دوی ټول په وچه کې ژوند کوي او نورو ژوندیو اجسامو له بقایا څخه تغذیه کوي. د هزار پای یا خرسوبندې نوم (Millipedes) دوو لاتیني کلماتو یعنې Mille یعنې زر او Pod یعنې پښو څخه اخیستل شوی دی. د دغې حشرې د مطالعې څانګې ته Diplopodology ویل کېږي او هغه حشره پوهان چې په دې څانګه کې څیړنې کوي، د Diplopodoologist یا دیپلوپودولوژیستانو

په نوم یادېږي. هزار پایان هغه لومړني ژوي دي چې د Silurian جیولوژیکي دورې پرمهال یعنې ۴۱۹،۲ یا ۴۴۳،۸ میلیون کاله پخوا یې د ځمکې پرمخ کالوني ګانې جوړې کړې وې. د دوی لومړنیو ډولونو له یو شمیر لومړنیو بوټو او عالي بوټو څخه ځانته خوراک برابر او. د دوي لومړني ډولونه Pnewmodesmus Newmani وو چې ۴۲۸ میلیون کاله مخکې یې ژوند کاو او یو سانتي متر غټوالی یې درلود. تر اوسه پورې د دوی ۱۲۰۰ ډولونه پیژندل شوي دي. دغه ژوي په ۱۶ آرډرونو او ۱۴۰ کورنیو ویشل شوي دي. په بیلابیلو ډولونو کې یې شمیر توپیر لري چې له ۱۱ څخه تر سلو پورې رسېږي چې د بدن په هره کړۍ یا حلقه کې، پرته له سر څخه دوه جوړه پښې لري. هر بند او ورسره یې یو جوړه پښې یو بهرنۍ اسکلیټ لري چې پنځه کاتیني صفحې Chitinons Plates لري. ځینو ډولونو کې یې دغه صفحات دومره سره نژدې وي چې یوه استوانه یي کړۍ جوړوي. دغه صفحات کلک او د کلسیم مواد لري. هزار پای له هغو نورور کوچنیو ژویو څخه په آسانی سره توپیر کېږي چې دوی سره ورته والی لري. مثلاً له صد پای یا Chilopoda سره یي توپیر کول آسانه دی، دا ځکه چې صد پای په هر بند یا د بدن په هره کړۍ کې یوه جوړه پښې لري خو هزارپای دوه جوړه پښې لري.

لکه هسې يې چې نوم دی، دوی یو هم زر پښې نه لري. په دوی کې یو شمیر يې د بیلگې په توګه *Illacme Plenipes* تر ۷۵۰ پورې پښې لري، خو په نورو معمولي ډولونو کې يې پښې له ۳۶-۴۰۰ پورې وي. اوږدوالی يې له ۲-۳۵ ميلي مترو پورې وي چې تر ټولو اوږد ډول يې *Archispirostreptus* نومېږي چې اوږدوالی يې ۳۸ سانتي متره دی چې په افريقا کې ژوند کوي. هزار پای ډير ورو خوځېږي او بدن يې نرم او خپل ځان پورې منجوله کيدای شي او د يوه پنډوسکي په شان را توليدای شي. د سر پورتنۍ برخه يې ګرده مرده وي، خو لاندې برخه يې پلنه وي. چې ورباندې دوه ښکرګي لري. هر ښکرګی اوه يا اته بندونه لري او په خپل سر کې حسي مرغېږي يا غدوات لري. ځينو ډولونو کې حسي اعضا د ښکرګيو په بيخ کې وي چې له هغو څخه د لمډبل، رڼا او د چاپيريال د نورو پېښو د پېژندنې لپاره کار اخلي. سترګې يې د سر دوو خواووته دي چې يو څو ساده عدسيې لري. زياتره هغه ډولونه چې په ژورو ځايونو کې ژوند کوي ليدل نشي کولای. پوستکی يې کوم ډول سريښناک يا مومي مواد نه لري، نو ځکه يې د بدن لمډبل يا اوبه ژر ضايع کېږي، نو ځکه په لمډبل لرونکو ځايونو کې ژوند کوي. له سر څخه وروسته يې د بدن لومړنی بند پښې لري چې د غاړې په توګه يې پېژندل کېږي، خو له

دوهم بند څخه وروسته تر څلورم بند پورې يې يوه جوړه پښې لري چې هغو ته هپلو سيګمنت يا ځانګړې حلقه (*Haplosegment*) ويل کېږي، پاتې نورې د بدن ټولې کړۍ چې له پنځم بند څخه وروسته پيل کېږي، هره يوه د دايپلوسګمنت *Diplosegment* په نوم ياديږي چې دوه ګوني حلقه يا کړۍ هم ورته ويلای شو، چې دا هره يوه دوه جوړې پښې لري. په وروستۍ کړۍ کې پښې نشته او همدلته يې مقعد دی. تنفس يې د هوايي کڅوړو له لارې کېږي چې هر بند يا کړۍ کې يوه دانه وي. زړه يې د ټول بدن په سراسر کې د يوه شريان په بڼه دی چې د سر په برخه کې پای ته رسېږي. د هاضمې ساده سيستم يې يوتيوب دی چې د خولې له لعابيه مرغېږيو څخه پيل کېږي او د خوراک په هضمولو کې مرسته کوي. اطراحيه دستگاه يې دوه جوړې ملپيګي لولې يا تيوب ته ورته جوړښتونه دي چې *Malpighian Tubules* نومېږي. دغه جوړښت د کولمو په منځنۍ برخه کې ترسترګو کېږي. په هزار پای کې جفت کيدل په بيلابيلو بڼو وي. خو په عمومي توګه نارينه ډول يې دوه بدلون موندلې پښې لري چې هغو ته *Gonopods* ويل کېږي چې د جوړه کيدو پرمهال په هغو سره ښځينه جنس ته سپرم لېږدوي. په بيلابيلو ډولونو کې د دغو بدلون موندلو پښو

• واښه خوړونکي؛

• او غوښه خوړونکي.

دا ژوي زياتره وراسته څيزونه خوري، يعنې د ونو ورستې پاڼې خوري چې د باغونو او په تيره بيا د گلټون لپاره لوي آفت بلل کيږي. د دوی د ځينو ډولونو خوراک الجي او فنجي دي. يو شمير نور يې غوښه خوړونکي دي، نور حشرات خوري، ځينې نور يې هرڅه چې په مخه ورشي خوري يې هم ونې او بوټي او هم نور ژوي. هزار پای ډير طبيعي دښمنان لري لکه موږکان، مږې، نولۍ، بيزوگان او نور. له دې امله چې ډير ورو روان وي او له بلې خوا پوښښ نه لري، نو ډير ژر ښکار کيږي، خو يو مهم ميکانيزم او دفاعي وسيله لري چې هغه د زهرجنو موادو ترشح کول دي. کله چې دوی د خطر احساس وکړي، ځان منجوله کړي، خپلې پښې ځان کې ونغاړي او د ځان پر شاوخوا زهري مواد ترشح کوي. چې دغه مواد يا ښکار کوونکی وژني يا هغه سوځوي. دغه مواد انسان ته زهري نه دي. خو که د بدن پوټکي سره تماس پيدا کړي د بدن د پوستکي هغه برخه له منځه وړي. هغه شمير هزارپای چې دغه ډول مواد نه لري، زهري بلل شوي دي چې په بدن باندې يې ويښته ډوله جوړښتونه دي چې دا ډول ويښتان د دې لامل گرځي چې له ښکار کيدو څخه وساتل شي. پخوا به له دې ژوي څخه په دوديزه درملنه يا عنعنوي طب کې

موقعيت توپير لري. د بيلگې په توگه په يو شمير کې شاته وي، خو په يو شمير نورو کې د بدن په اووم بند يا کړۍ کې وي، خو يو شمير نور يې پرته له جوړه کيدو څخه نسل توليدوي. د ښځينه جنس تکثري آله د بدن په درېيم بند کې وي. د نارينه جنس د تکثري آلې د جوړښت يو لوړوالی يا څوکه لري چې Penis ته ورته دی او د ښځينه جنس تکثري آله د يوه سوري بڼه لري چې Vulva ورته وايي. ښځينه جنس په يوځل کې له ۱۰-۳۰۰ پورې هگۍ اچوي. هگۍ له زيرمه شوي سپرم څخه القاح کيږي. دوی زياتره به نوجنو خاورو او ورستو عضوي موادو کې هگۍ اچوي، خو يو شمير نور ډولونه يې شته چې ځالې جوړوي او په هغو کې هگۍ اچوي. هگۍ وروسته تر درې اونيو څخه تفرېخ کيږي او بچي ورڅخه راوځي. په پيل کې بچيان پښې نه لري، دا مهال يې لومړنۍ پوستکۍ غورځيږي، وروسته تر څه مودې وده کوي، يو څو نور بندونه او پښې پيدا کوي. سره له دې چې هزار پای زياتره په نوجنو او د پانږېزو ونو ځنگلي سيمو کې وي او هغه ځمکه باندې هم ژوند کوي چې هلته تل شنې ونې وي. يا دښتې او سمڅې وي او آن دا چې په الپايني ايکو سيستم، تروو اوبوو، خوړو اوبو، د څارويو فضله جاتو او د خاوره په مخلوط عضوي موادو کې هم موندل کيږي. هزار پای د تغذيې له پلوه دوه ډوله دي:

کار اخیستل کید. د بیلگې په توگه په نایجریا کې د تېې د آرامولو او د درد د کرخت کولو لپاره او د ماشوم د زیریدو پر مهال به ورڅخه کار اخیستل کید. په زمبیا کې دغه ژوي وچوي، ټکوی یې او د ټپونو د درملنې لپاره ملهم ورڅخه جوړوي. په هماليا کې د Bhotiya په نوم یوه قبيله ده چې دغه ژوي وچوي او د بواسيرو د درملنې لپاره یې کاروي.

دایوشیز Dioecious

هغه ژوندی موجودات چې دنارینه اوشځینه تکثري اعضاوو جوړښت یې یوه موجود کی نه، بلکی سره جلاوی. جلا نارینه او شځینه جنسونه.

Direct Observation

مخامخ یا سیده کتنې

په علمی تجربو او څېړنه کی د څېړونکی لخوا په سیده توگه د مشاهداتو کتنه. په ترویج کی د روزنی هغه طریقه چی زده کوونکی ته د زده کړی مواد او د زده کړی موضوع د هغه د ډیر ښه درک او پوهیدو لپاره ورښودل کیږی.

سیده پلورنه Direct Selling

کله چې کروندگر یا د فارم لرونکی خپل محصولات په سیمه کې سم له درمند کولو سره د کروندی په سر مستهلکینو باندې

پلوري یا د چرگانو، کبانو او د شاتو د تولید له محل څخه په سیده توگه د مشتري پیږودنه.

د اوبو وتل Discharge

دغه اصطلاح ډیرو مواردو کې کارول کیږي، خو د اوبو د زیرمو او د اوبو د مطالعاتو په بحثونو کې هغه اندازه اوبه دی چی یوه ټاکلی وخت کې له یوې ټاکلی مقطع څخه تیریری او په فت مکعب یا هم مکعب متر په یوه ثانیه باندی ښودل کیږی. کله چی تر ځمکی لاندی اوبه د پمپونو په واسطه راییستل کیږی تر ځمکې لاندې زیرمې Discharge کیږی، د دې په وړاندې باید د اورښتونو او نورو بډایه کوونکو عملیو په واسطه بیرته ریچارج شی.

Discovered Lands

وچ شوي ډونډونه

هغه ځمکې چې د پخوانیو ډنډونو یا اوبو له وچېدو څخه وروسته رامنځته شوی وی. هغه ځمکې چې پخوا سیندونه ورباندې بهېدل خو یا سیند وچ شوی یا یې بهیر بل لوري ته تللی. دسیندونو پخواني بسترونه. د دې ډول ځمکو خاوره د کرنې ښه وړتیا لري.

د بحث ډله Discussion Group

هغه ډله بزگران، کلیوال یا څاروي روزونکي چې د یوی نسبتاً کوچنۍ ډلې په توگه پر یوه موضوع باندې د بحث کولو لپاره کینول

کېږي. دوی د پام وړ موضوع د خبرو اترو او بحث له طریقه زده کوي. مهم ټکي یې دا دي چې گروپ باید د موضوع د زده کړې لپاره ګډه مینه او علاقه ولري.

Disease Resistant

د ناروغیو په وړاندې ټینګښت
د کرنیزو ناروغیو او آفتونو په وړاندې د کلکو وراپتو ترویج او د کرنیزو ناروغیو د مخنیوي تدابیر.

District Development Assemble

د ولسوالۍ د پرمختیا شورا
DDA په یوې ولسوالۍ کې د خلکو ولسي او انتخابي شورا ده چې د پرمختیايي، اقتصادي ټولنیزو او نورو چارو په هکله د خبرتیا او بحث کولو. په پلانونو کې د شاملیدو په خاطر د ولس او د ولسوالۍ د ټولو خلکو په استازیتوب ولسوالۍ ته استول کېږي.

د ولسوالۍ په کچه District Level
د ترویج په تشکيلاتي جوړښت او نظام کې هغه عملیاتي واحد چې د ولسوالۍ په کچه فعالیت کوي. په دې ډول تشکیل کې څو څو کلي او کلاوې ورګډیږي.

Ditcher

ویاله کیندونکی

د کرنیزې تکنالوژۍ په پرمختګ سره تخنیکي وسایل زیات شول چې بیلابیلې چارې پرمخ بیولای شي. پخوا به د کوچنیو ویالو، لښتو او چرې (جویه کشی) لپاره چزل استعمالیده خو دا نامناسب استعمال اوس اصلاح شوی دی او د ویالود کیندلو لپاره دیتچر (دیشر Ditcher) په ترکتور پسې تړل کېږي او د کروندو او بڼونو لوري ته ویالې کښلې شي.

Ditcher Trencher

دیچتر ترینچر

هغه درنه تخنیکي وسیله چې ویالې ورباندې ایستل کېږي یا د ویالو کیندلو اکسکواتور. دغه ماشین لوی، متوسط او نسبتاً کوچنی ډولونه لري (و.گ: Excavator).

Diminishing Marginal Rate Of Technical Substitution (DMRTS)

یا د تخنیکي تعویض اضافي نزولي نسبت د تخنیکي تعویض د اضافي یا نهایی (Marginal) تعویض د نسبت یوه څرګند، ځانګړتیا همدا ده چې نزولي ځانګړتیا لري،

کېږي، چې په یوه محور باندې د (X) عامل او په بل د (Y) عامل مقدارونه ښکاره کوو او پخپله رسم کېدونکي منحنی د تولید مقدار دی، د لته د (X) عامل د نهایي فزیکي تولید په کمښت سره د (Y) نهایي فزیکي تولید زیاتېږي، نو ځکه د یوه ټاکلي مقدار تولید (د بېلگې په توګه د شلو کتابچو د تولید) لپاره د (Y) کم او نور هم کم مقدار ته ضرورت دی، ترڅو بالمقابل د (X) عامل یو واحد اضافه شي، هغه نسبت چې په هغه سره دغه دوه عوامل یو بل سره تعویض کېږي، د اښکاره کوي چې ایا دغه دوه تولیدي عوامل په کوم برید سره یو د بل سره تعویض کېدای شي، مثلاً د یوه تن کارګر په اضافه کېدو سره کېدای شي د کار وخت دوه نیم ساعته کم کړو، په داسې حال کې چې د تولید اندازه د هماغه شل کتابچې وي، څومره چې دغه د تعویض د نسبت له مخې دغه تخنیکي تعویض اندازه د بدلېدو وړتیا له لاسه ورکړي او د ټاکلي تولید د ثابت ساتلو لپاره ضرورت پېښ شي، چې باید نور نو عوامل سره تعویض نشي، بلکې ثابت پاتې شي، نو له دې څخه ښکاري په دې حالت کې دوه تولیدي عوامل په بشپړ ډول له یو بل سره تعویض کېدای شي او یو د بل ځای نیولای شي.

یعنې څومره چې د (Y) له عامل څخه ډډه وشي او د هغه پرځای (X) عامل ته ځای ورکړ شي د تخنیکي تعویض نهایي نسبت راکمېږي، دغه موضوع هغه وخت اهمیت لري چې د یو جنس په تولید کې دوه بېلابېل تولیدي عوامل په بېلابېلو اندازو ترکیب شي او د دواړو له ترکیب څخه د تولیدي مصرف اندازه یي ترکیب کېدای شي او د دواړو بالمقابل د تولید د اندازه یي تغییر هم سنجول کېدای شي، د یوه عامل په زیاتولو سره باید بل عامل کم کړو، یعنې که چېرې (X) عامل زیاتېږي، او (Y) کمېږي، نو د (X) د عامل د هر واحد په اضافه کولو سره (Y) د یوه واحد په وړاندې د (Y) یوه ټاکلې اندازه کمښت مومي، ان دا چې ممکن د (X) یو واحد د (Y) یوه کمه اندازه بدله کړي ترڅو په مجموعي حاصل کې کوم بدلون رانشي، مثلاً د کارګرانو او ماشینونو تعداد، د کارګرانو شمېر او د کار د ساعتونو شمېر او داسې نور ترکیبونه. همدغه اصل ته د تخنیکي تعویض د اضافي یا نهایي نسبت د کمیدو یا نزولي اصل ویل کېږي، دا په حقیقت کې د نزولي بهرې د قانون عملي اړخ دی چې د دوو تولیدي عواملو نهایي فزیکي تولید (Marginal Physical Product) رابطه څرګندوي. د (X) عامل په زیاتېدو او د (Y) عامل کمېدو څخه یو منحنی ترلاسه

DNA**ډي ان ای**

ډي ان ای یا Deoxyribo Nuclier Acid د ژوندیو موجوداتو د ارثي خواصو د لېږد مسئول عامل دی چې په خپل ذات کې یو عضوی طبیعي پیچلی مالیکول دی.

Docking**لکۍ غوڅول**

د ځینو ځانگړو مقاصدو لپاره د څارویو د لکۍ د یوې برخې لنډول او پرې کول.

Dogmatic**تجبر**

هغه ډول فکر چې تړلی وی او د نوښت، خوځښت او بدلون منلو ته چمتو نه وي. دغه ډول فکر لرونکي کسان په ژوند کې بریالیتوب نه لري او د ټولنې غړو سره په اړیکو کې ستونزو سره مخامخ وي.

Domestication**اهلی کول**

هغه پروسه چې دهغې په ترڅ کې زرگونه کاله مخکې انسانانو د څارویو اهلی کول پیل کړل. په تیره بیا له نن څخه ۱۲۰۰۰ کاله مخکې چې کله کرنه پیل او بشریت پر ځمکه د تخم شیندل او د بوټو کینول زده کړل یو شمیر څارویو ته اړشول. په دې توګه سپی، پیشو، آس پسونه او ډیر نور څاروي په تدریج اهلی شول. عجیبه ده چې یو شمیر څاروي اوس هم د نیمه اهلی او نیمه وحشی دوران کې دي. مثلاً وزه د پسونو په پرتله ډیره وروسته اهلی شوې چې ممکن په

لږ بې پروایۍ بیرته غرونو ته ولاړه شي. په دې لړ کې آس، اوبښ، خر، کچره او غویۍ هغه ډیر ګټور څاروی دی چې د کار کولو په برخه کې انسان سره مرسته کوي، خو غوا او وزې د شیدو لپاره اهلي شوي او داسې نور مثالونه.

Dormancy**د خوب دوره**

هغه دوره چې د هغې په ترڅ کې نبات د استراحت په حال کې وي او زایلیم او فلویم انساج فعال حالت کې نه وي.

Drainage**زهکشي**

د ښه کښت او د بوټو د مناسبې ودې په موخه د خاورې له برسیرنې برخې یا لاندنیو برخو (د رینښو د ودې له ساحې) څخه د اضافي اوبو ایستل. زهکشي یا زیم ایستنه له خاورو څخه د اړتیا څخه اضافه اوبو کښل یا د څړوبولو سرچپه عملیه ده. د زیم کښلو موخې دا دي: د اوبو د ډنډ کیدو مخنیوی، د ځمکې د مالګین کیدو کنترول او مخنیوی، د خاورې اصلاح، د سیلاوونو کنترول، له شړیدلو Erosion څخه د خاورې ساتنه او د چاپیریال او روغتیا ساتل.

Draw Well**لاسي کوهی**

هغه کوهی (څاه) چې د انسان د مټ په زور ورڅخه اوبه راایستل کیږي. د پړي او

سلواغې لرونکې څاه گانې. په سلواغې باندې اوبه ایستل.

کټار کښت Drilling Method

د میکانیزه او عصري کرنې یوه بیلگه ده چې د غلو- دانو ټول تخمونه په عین ژوروالی سره په کټار بڼه د ماشین په ذریعه کرل کیږي او د ټولو تیغنه وهل تقریباً هم مهاله وي.

قطره یی اوبخور Drip Irrigation

هغه تکنالوژي چې د کوچنیو سوریو په لرلو سره او په څاڅکي څاڅکي بڼه د بوټو بیخ ته اوبه رسوي. له اوبو څخه تر ټولو سپما کوونکی طریقه.

Drip/Tricking Irrigation

قطره یی څړوبول

د اوبو د اقتصادي لگښت په موخه بوټو ته د څاڅکو په بڼه اوبه رسول. د څړوبولو هغه طریقه چې د کټار کښت په طریقه کې د ځانگړې تکنالوژۍ په مرسته اوبه څاڅکی څاڅکی بوټو ته رسول کیږي.

Drive

هڅه

د ترویج په بحث کې د یوه وگړي هغه باطني لیوالتیا چې غواړي ښودل شوی دنده ترسره کړي، ځان ښودل شوې موخې ته ورسوي او خوځنده وي. په لیډرشیپ کې هغه ځواک چی ترلاس لاندې وگړي د اهدافو خوا ته بیولای شي.

هڅه او انرژي Drive And Energy

هغه فردي مساعد صفت چې وگړي د ښودل شوي مقصد یا مقاصدو خواته نژدی کوي. بریالي لارښوونکي په ټولنه کې دغه ډول مساعد صفت رامنځته کولای شي.

Drough

وچکالي

په یوه اوږده موده کې د اورښت نه کیدل. د بارانونو د نشتوالي له کبله د خاورې د لمډبل له لاسه ورکول چې له امله یې د سیمې بوټی او ونې وچيږي.

Drug Plants

طبي بوټی

هغه ډیر اقتصادي بوټي چې په درمل جوړولو کې ورڅخه کار اخیستل کیږي یا یې خلک د طبی او روغتیایی غوره اغیزو له کبله مصرفوي.

للمی کرنه Dry Farming

بې اوبو. للمی کرنه چې هلته د اوبو کومه ثابته منبع لکه سیند، کانال، ویاله، کوهی یا نور څه نه وي، صرف د اورښت په صورت کې کرل کیدای شي.

هغه ځمکې چې داوبو ثابته منبع (ویاله ، سیند، چینه ، کاریز) ونه لري او د باران په تمه وکرل شي. یو شمېر آسیایي او افریقایي هېوادونو کې بې اوبوځمکې د للمې په بڼه کرل کېږي. یو شمېر هېوادو کې له ډېرو لرې ځایونو اوبه ورته راوستل کېږي، او ځینې وخت د ورښت پرمهال اوبه زیرمه کېږي او د اوږي په ورځو کې ورڅخه کار اخلي. لنډه دا چې په ټولو موسمونو کې د اوبوله ثابتې منبع پرته کرنه للمي بلل کېږي. د Dry Land Farming په نوم هم یادېږي.

خوړونه Dry Wash

هغه شیلې او نارونه چې یواځې د بارانونو په موسم کې اوبه لري. د اوبو د موقتي جریان خوړونه.

Dualistic Economy**دوه گونی اقتصاد**

پرمختیایي او وروسته پاتې هېوادو کې د ښارونو او کلیو ترمنځ د ژوند د کچې ډېر توپیر ته ویل کېږي، په دغه ډول هېوادونو کې معمولاً په ښارونو کې څه نا څه پرمختللی چوپړونه لکه برېښنا، تېلېفون ،

ترانسپورت، عامه روغتیا او ښوونه او روزنه موجوده وي، خو په کلیو کې لا هم یو عنعنوي او وروسته پاتې سکتور په خپل حال پاتې وي.

Dublin Water Principles**د دوبلن د اوبو اصول**

تر ډیر وخت پورې اوبه یوه پریمانه او مفت ته تحفه بلل کیده، خو د شلمې پېړۍ په وروستیو کې د اوبو موضوع د پوهانو پام ځانته واړاو او د دوبلن په کنفرانس کې اقتصادي ماده وبلل شوه. یو شمیر سیاستپوهانو دا هم ورباندې اضافه کړه چې: راتلونکي جنگونه به د تیلو پر سر نه، بلکه د اوبو پر سر وي!

د دوبلن د اوبو له اصولو څخه موخه د هغه علمی او لوی کنفرانس پریکړو ته اشاره ده چې په ۱۹۹۲ م. کال د دوبلن په ښار کې د اوبو د منابعو په هکله دایر شو. دغه کنفرانس د اوبو د اقتصادي اهمیت او د اوبو د سرچینو د ساتنې له مسایلو برعلاوه د د ثبات لرونکي مدیریت په هکله یو څو مهم اصول د رایو په یووالی ومنل، چې هغه دا دي:

۱. خوږې (تازه) اوبه Fresh Water یوه ډیره محدوده او زیان منونکی سرچینه ده چې د ځمکې پرمخ د ژوند د دوام او د چاپیریال د خونديتوب یوه ضروري ماده ده.

۲. د اوبو د مدیریت پرمختیا باید د یوه مشارکتی او گډ پلان او تگلارې له مخې وي، چې پالیسی جوړوونکي، د پروگرامونو طراحان او لگښت کوونکي باید په شریکه په ټولو کچو کې په دې موضوع فکر وکړي او معقول تصمیم ونیسي.

۳. ښځې د اوبو د ساتنې او ډاډمنتیا په برخه کې لویه ونډه لري.

۴. اوبه د مصرف په ټولو ډولونو (څښلو، صنعت، کرنې ...) کې اقتصادي ارزښت لري او باید د اقتصادي جنس په توګه وپیژندل شي.

Dump Truck

ډمپ ټرک

هغه لارۍ ډوله موټر چې دمحصولاتو د چلولو لپاره لویه کجاوه لري، د فارمونو دننه ګرځي له کروندې څخه حاصلات د فارم تر ګودام یا دروازې پورې وړي، په عمومي سړکونو کې ډیر ورڅخه کار نه اخیستل کېږي. خو په فارمونو کې د حاصلاتو ټولولو، خاورې چلولو، سړې او ډیران چلولو او ډیرو نورو چارو لپاره کارول کېږي. د امریکې د متحده آیالاتو په کرنیزو فارمونو کې د کار یوه مهمه میخانیکي وسیله ده چې وروسته تر ترکتور او کمباین دریم رول لري چې ورته Hauler هم وایي.

Dune

شگلنې غونډۍ

هغه کوچنۍ او لویې ریګي غونډۍ چې په دښتو او شگلنو خاورو کې د باد د لګیدو له امله جوړېږي.

Dung

ډیران

د څارویو خوشایي. حیواني سره، عضوی سره، د څارویو او الوتونکو هغه فضلات چې د سړې په توګه ورڅخه کار اخیستل کېږي. د دغې سړې (ډیران) ګټه دا ده چې د کیمیاوي سړۍ په شان جانبي ناوړه تاثیرات نه لري او د خاورې جوړښت ډیر ښه کوي.

Durm Wheat

ډورم غنم

غنم د انساني خوراکې یوه تر ټولو مهمه برخه ده، چې له نیکه مرغه بیلابیل ډولونه لري. ده یو کلن بوټی د غلو دانو Poaceae یا Gramineae په کورنۍ او د Triticum په جنس پورې اړه لري چې په خپل وار ۴۰۰ ډولونه (سپېزشونه) لري. هغه ډیر معمول

غڼم چی ډوډۍ ورڅخه پخیرې Bread
 Wheat په *Triticum Aestrium* پوری اړه
 لری چی یو څه پاسته غڼم دی خو ډوروم
 غڼم چی په *T. Durum* جنس پوری اړه
 لری کلک دی او د مکرونی د جوړولو لپاره
 په کاریري. د اوړو رنګ لږ څه سورچک
 دی. د دغه جنس اوسنی نوی علمی نوم
Triticum Turgidum دی چی د هغه د
 اصلاح کولو لپاره ډیر ژر کار شوی او په
 خوراکی صنعت کی یوه قیمتی غله ده.
 بوټی او بوس یې د حیواني علوفې په توګه او
 اوړه یی د غذایی محصولاتو په پروسس او د
 مکرونی د تولید لپاره کارول کیږي (و.گ:
 غڼم Wheat).

Dust**گرد او غبار**

زمونږ شاوخوا فضا کې هغه ټول ډیر کوچني
 ذرات چی غټوالی یې صرف د یو میکرون
 په شاوخوا کې وي او معمولاً په هوا کې
 معلق ښکاره کیږي. دغه کوچنی جامد
 ذرات د صنعتی فعالیتونو او د وسایطو د
 حرکت او نورو عواملو له کبله د عضوی او
 کاني توکو د ټوټه کیدو او سولیدو له کبله
 پیدا کیږي.

Duster**گرد شیندونکی**

د صنعت په پرمختیا سره په کرڼه کې د
 سړط استعمال د مایع محلول، جامدو دانو
 او کیمیاوی مرکباتو په ښه امکان موندلی
 دی. همداسې هم د ونو – بوټو د ناروغیو د
 عاملینو او آفاتو ضد مواد هم په مایع ډول،
 د طعمې په شکل او د جامدو غټو او
 کوچنیو دانو او ذراتو په شکل استعمالیږي.
 هغه وسیله چی د ناروغیو ضد درمل د گرد
 یا غبار په شکل شیندي هغې ته Duster
 ویل کیږي. او د گرد شیندنې عملیې ته
 Dusting ویل کیږي.

E, e

Eacaliptus

ایکالیپتوس

د استوایی سیمو د ونو یو نامتو جنس دی چې ۳۴۲ ډولونه لري. یو ډول یې چې د ننگرهار کانال له پروژې وروسته زمونږ ننگرهار کونړ، لغمان او کندهار کې هم رواج شوی خلک یې ابلېټس بولي. د دغو ونو یو ډول خپلو پاڼو کې لږ سلنه ځانگړي غوړي لري چې طبی ارزښت لري او په وترنری کې د څارویو د تپونو درغولو لپاره ورڅخه درمل جوړېږي. د دغو ونو د یو شمیر ډولونو له لرگي څخه الکول، سرکه، تیزاب او بیلایل رنگونه جوړېږي که په فارمونو کې د باد شکن په کتار وکرل شي فارم ته مفید تمامېږي او له کروندې څخه د اوبو د پراس په سلو کې ۲۵ کموي. روزنه او تکثیر یې آسانه، خو ارزښت یې اوچت دی.

Ear

وږی

د جوارو، غنمو او وریشی وږی. د غلو دانو د تخم د تولید هغه جوړښت چې دانی ورباندې نظم پیدا کوي. معمولاً دغه

جوړښت پخپل منځ کې یو محور (لرگی)، بیا په هغه باندې دانې، په دانو باندې پوښ او په پورته برخه کې یو غونچه کاکل لری چې سوغکې هم ورته ویل کیږي. په جوارو کې دغې برخې ته (د جوار ږیره) وایي.

Early Adopter

مخکنس تطبیق کوونکی

هغه بزرگان یا د ترویجی پروگرام زده کوونکي چې تر نورو په زده کړو کې تکره او مخکنس وي. دوی د نوی مفکوری لومړنی تطبیق کوونکی دی او د ډلې د نورو غړو په پرتله نوښت لومړی او ژر مني.

مخکې له وخته ریل Early Cutting

کله چې حیواني علوفه له پوره رسیدلو او پوخوالي مخکې ورېبل شي.

لومړنی ډیرکی Early Majority

په ټولنه، ډله یا گروپ کې هغه وگړي چې تر Early Adopter څخه وروسته او له منځو ډلې څخه دمخه نوښت او نوی تکنالوژي ژر مني او هغه تطبیق کوي.

Early Maturity**مخکې له وخته پخیدل**

له ټاکلي مودې مخکې د بوټي یا ونو د دانو او میوو پخیدل. د بیلگې په توگه که چیرې ونې او بوټي له گرمي او وچوبې سره مخامخ شي. کومې ونې او بوټي چې د یوه فزیولوژي بدلون له مخې خپله میوه او دانه پخوي. ممکن د دغې میوې او ونې کیفیت په لازم حد کې نه وي.

د خاورو ډنډونه Earth Dam

هغه بندونه او ډنډونه چې د خاورو په پټم ایسار شوي وي.

د ځمکې ورځ Earth Day

بشریت د اوسیدو لپاره د ځمکې ایک یواځې یو غونډاری لري. خاوره د انسان د چاپیریال مهم عنصر دی. د ځمکې د غونډاری د همدغه ارزښت له مخې

بشریت د ۱۹۷۰ م. کال څخه وروسته د کلیزو په پانوی باندې یوه ورځ (د اپریل ۲۲ مه یا د ثور دوهمه) د ځمکې د ورځې په نوم ونوموله. د دغې نظریې مخکښ گایلورد نلسن و. د دغې ورځې لمانځنه په دې موخه کېږي چې بشریت چاپیریال ساتي، د خاورې ارزښت او د ځمکې استعمال ته ځیر کړي.

Earth Summit**د ځمکې په هکله غونډه**

د ملتونو هغه مهمه غونډه چې د ۱۹۹۲ م. کال د جون په میاشت کې د برازیل په ریو د ژنیرو ښار کې د چاپیریال او پرمختیا د مسایلو په اړه تر سره شوه. په دې غونډه کې پوهانو، د کرنې متخصصینو او چاپیریال پیژندونکو نظریات وړاندې کړل. اوس Earth Summit یوه نامتو او پیژندل شوی اصطلاح ده چې موږته هغه محتویات، بحثونه او پریکړې راپادوي چې ریو د ژنیرو ښار کې د ټولو په توافق صادر شوی وو.

د خاورو چنچي Earth Worm

د Annelida آرډر پورې اړوند چنچیان دي په هر ځای کې په کرنیزو ځمکو او یا د ویالو تر غاړو موندل کېږي. افغانستان کې د دغه معمول ډول چنچي له ۵ - ۱۴ سانتي مترو لیدل شوی، خو په نړۍ کې یی ۳۰۰۰ ډولونه پیژندل شوی دی. بدن یی له

بندونو جوړ شوی او خوراک یې تر خاورو لاندې د ونو بوټو پاتې شونې، خاورې لاندې کاغذونه پلاستیک او نور عضوي مواد دي چې د چنجیو غوره رول په دې کې دی چې دغه مواد تجزیه کوي او بیا د دغو چنجیو فاضله مواد د خاورو د غنی کولو او حاصلخیزه کولو لپاره ډیر ګټور دي. له دې پرته دغه چینجی تر خاورو لاندې د ګرځیدو په حال کې وي او هغه تونلونه چې دوی یې په خاورو کې جوړوي د هوا او اوبو په نفوذ بڼه تاثیر کوي، نو دغه چینجی دوه ګټې لري یو د عضوی او اضافي موادو تجزیه او بل د خاورې بڼه کول.

Echeveria

آشوريا

د کراسولاسیه Crassulaceae په کورنۍ پورې اړه لري. پستې غوښنې پانې لري، پانې په دایروي شکل لري چې د گل په محور راټولې شوي دي او ډیر کوچني سپین تارونه ورباندې ښکاري. یو شمیر ډیر لنډ ډنډر لري چې هیڅ نه لیدل کیږي، یعنی گل د ځمکې پر مخ باندې وي. تکثیر یې د پانې په قلمه کولو سره په پسرلی او اوړي کې د تودوخې په ۱۵ درجو کې کیږي. قلمې په دغه موسم کې په خاوره کې کینول کیږي.

Economic Geology

اقتصادي ځمکپوهنه

د ساینسي علومو هغه څانګه ده چې د ځمکې د معدني موادو، د هغو د ډول اوجوړښت او د تشکيل (رامنځته کيدو) له شرايطو څخه بحث کوي.

Eco Centric

طبیعت محور

هغه فکر او هغه تحلیل چې طبیعت او چاپیریال باندې متمرکز وي. د دغی اصطلاح لومړۍ برخه له ایکولوژۍ او ایکوسیستم څخه اخیستل شوی او دوهمه برخه یې تمرکز کول معنا لري، په دې وروستیو کې د چاپیریال ساتنې د موضوع د اهمیت له امله او پایدونکي او ثبات لرونکي کرنې (Sustainable Agriculture) ته د توجه له امله دغه تفکر ډیر پلویان موندلي دي.

Eco District **ایکولوژیکي ناحیې**

د ځمکې پرمخ، یوه جغرافیایي سیمه، یوه هیواد، یوه ښار او ولایت کې هغه بومي سیمې او ایکولوژیکي ساحات چې د خپلو ځانګړو خصوصیاتو له مخې یو ځانګړی ایکولوژیکي ارزښت ولري لکه د خاورې د خصوصیت له مخې، د گیاهي پوشش له مخې، د ډنډونو د موجودیت له مخې او داسې نور، مثلاً کاناډا خپل هیواد کې ۱۰۳۰ د وچې ناحیې او ۴۸ د اوبو ناحیې په نښه کړي دي.

Ecological Economics**د ایکولوژي اقتصاد**

د اقتصاد هغه څانګه چې نه یواځې دا چې د سرچینو (منابعو) په تخصیص او ویش تاکید کوي، بلکې د چاپیریال پرموضوعاتو هم بحث کوي او له چاپیریال څخه د مادې او انرژي په جریان غږېږي چې څرنګه اقتصادي سیستم ته داخلېږي، څرنګه دغه خام توکي اقتصادي فعالیتونو کې پروسس او بیا په څه ډول د اضافي توکو په توګه محیط ته غورځېږي.

د برانټ لنډ راپور چې د (زمونږ ګډه راتلونکي) تر عنوان لاندې لیکل شوی دی، وایي: ثبات لرونکي پرمختیا هغه ده چې زمونږ د اوسنیو او راتلونکو نسلونو اړتیا پوره شي او چاپیریال څخه داسې ګټه واخلو چې د راتلونکي نسلونو لپاره کوم ګواښ

رامنځته نه کړو. د ده اشاره همدغه د ایکولوژي اقتصاد ته ده. یوه عالم د Pezzy په نوم د اوږدې مودې لپاره د انسان په هوساینه فکر کړی او وایی چې د طبیعت شتمنی باید د پانګې په توګه راتلونکي نسل ته پاتې شي.

Ecological Factor**ایکولوژیکي فکتور**

هر هغه عامل چې په چاپیریال یا د چاپیریال په یوه برخه باندې اغیزه ولري. د ژونديو موجوداتو پر ژوند اغیز کوونکی عوامل.

Ecology**ایکالوژي**

هغه علم او پوهه چې په چاپیریال کې ژوندي موجودات او د هغوی ژوند، یو بل سره، د دوی حیاتي اړیکې او په مجموع کې د ژونديو موجوداتو تاثیر په چاپیریال او د چاپیریال په یوه ځانګړې ماحول کې د ژونديو موجوداتو په ژوند باندې بحث کوي اود ژوند له چاپیریال سره د ژونديو موجوداتو متقابل ارتباط تشریح کوي. دغه پوهنه د طبیعت د ښکلا او اقتصاد څخه بحث کوي (موخه یې د طبیعت د شتمنیو او ثروتونو ساتنه ده). د ایکالوژي د پوهنې د مطالعې تمرکز په دې باندې دی چې له طبیعي شتمنیو د پانګې د ګټې په توګه استفاده وشي، خو اصلي پانګه چې د

راتلونکو نسلونو امانت دی باید ثابتې وساتل شي. دغه علم وایی هر نسل حق لری چی د طبیعی ثروتونو څخه کار واخلی، خو هیڅکله حق نلری چی هغه له منځه یوسي.

اقتصادي ساحه Economic Area

هغه سیمې چی د هغو بریدونه د اقتصادی معیارونو له مخی ښودل شوی وی او په هغو کی ځانگړی اقتصادی فعالیتونه ترسره کیږي. په افغانستان کی یې مثالونه له اویایمې لسیزې مخکې د کندز د مالوچو او جغندر کرل کیدونکی سیمې، د ننگرهار د زیتونو د تولید سیمې او د کندهار د انارو د تولید ساحات وو.

اقتصادي انسان Economic Man

هغه وگړی چی پخپل گټور کار او فعالیت سره د ټولنې د اړتیا وړ ضروري اجناس تولیدوي. بزگران او مالدارن په ټولنه کې د مادي گټې زیاتوونکي او د خپلې افزاري ځانگړنې ترڅنگ د عقلانیت لرونکی دی او د خپل مولد فعالیت له امله د اقتصاد د مطالعې او بحث موضوع ده.

ایکوسیستم Ecosystem

د چاپیریال د فزیکي او بیولوژیکي دواړو چاپیریالونو مجموعه ده. دغه سیستم د فزیکي چاپیریال په وړاندې د ژوندیو اجسامو متقابل عمل دی. ایکوسیستم

ایکولوژی یو اساسی واحد دی چې د ژوندیو اجسامو په ژوند او د ژوند په مراحلو اغیزه لری او همداسې هم ژوندي موجودات په ایکو سیستم اغیزه لري او هغه بدلوي. د بیلگې په توگه په اوبو کی د ککړونکو، په هوا کی د مضره گازاتو او په خاوره کی د کیمیاوی موادو اندازه ټول په انسانی فعالیتونو پورې تړلی ده. د ځمکې د مخ شین فرش، د ژوندیو موجوداتو تنوع او د انقراض مسایل چی د دغه سیستم اجزا دي د ژوندیو موجوداتو (په تیره بیا د انسان) له چلند څخه اغیزمن دی.

ایکالوژیکي مالیه ټاکنه Ecotaxation

د چاپیریال ساتنې یو تحفظي تدبیر دی. کله چی اقتصادی فعالیت له هغه برید څخه واورې چی چاپیریال زیانمن شي، نو په دغه فعالیت باندی یوه اوچته مالیه وضع کیږی، تر څو زیانمن کوونکی د دغی اوچتی مالیی له امله خپل فعالیت محدود کړي. د ککړتیا د مخنیوی مالیه. هغه مالیه چی د ککړوونکو د مخنیوي په موخه وضع کیږي.

ایډاپولوژی Edaphology

هغه علم چې په ونو بوټو او نورو ژوندیو موجوداتو باندی د خاورى اغیزه مطالعه کوی. د خاورې پوهنې دغه علمی څانگه د خاورې د علم (Soil Science) یوه

ځانگه(برخه) ده. دغه پوهنه دا رابښی چی په څه ډول سره په خاورو باندې د ونو- بوټو د روزنی لپاره کار وکړو او ځمکې په څه ډول د کومو مقاصدو لپاره وکاروو. Edaphic یعنې ټول هغه تدابیر او مسایل چې په خاوره پورې اړه لري. (و.گ: Soil Science)

د خوړلو وړ Edible

د ونو بوټو صرف هغه برخه چی انسان ورڅخه د خوراک په توگه کار اخلی. لکه په پټاتو او گازرو کی رېښه، په پالکو کی پانه په گلپي کی گل او په پښی کی ډنډر. ځینو بوټو کی غوټه Bulb د خوړلو وړ وي لکه پیاز د ځینو بیا یواځی دانه د خوړلو وړ وي.

Educational Hardware

روزنیز کلککالي

د ښوونې او روزنې، په تیره بیا د ترویجی آموزشی پروگرام په بهیر کی هغه فزیکي لوازم چې د لویانو او کلیوالي خلکو په زده کړې کې مهم دي لکه وایت بورډ، چارتونه، د غږ خپرونکي او د تصویر ښودونکی وسایل (Audio Vision) او داسې نور.

مربی Educator

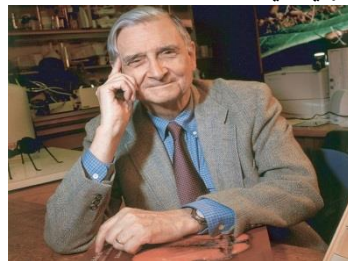
هغه غوره شوی یو تن چی د ترویج مامور یی نورو ته د خپلو نویو روزنیزو طریقو او

موادو د ښوونې په خاطر روزی او هغه ته د یو شمیر بزگرانو د روزنې دندې وسپاري.

Edward Osborne Wilson

ادوارد ویلسون

نامتو امریکایی حشره پیژندونکی او د ژوندیو موجوداتو د جغرافیایي ویش د څانگې متخصص دی. نوموړی د ۱۹۲۹ م. کال د جون په ۲۹ مه زیږیدلی. د خپلو غوره علمی آثارو له کبله یی په ۱۹۹۰ م. کی د کرافورډ جایزه، په ۱۹۹۱ کی یې د پولیترز جایزه او په ۲۰۰۰ م. کال یی د کیستلر جایزه او په ۲۰۰۱ م. کال کی یی د نیرنبرگ جایزه ترلاسه کړی ده. همدارنگه د وحشي ژویو د نړیوال صندوق د سرو زرو مډال او د جاپان له دولت څخه یی یوه نړیواله جایزه ترلاسه کړې ده. څه موده په امریکې کې د ژویو د موزیم د حشره پیژندنې د برخی ریاست ورپه غاړه و. ده د هاروارد پوهنتون کی د تطبیقي حشره پوهنې په برخه کې هم څیړنی کړي دي.

Effective Precipitation**اغيزمن اوربنت**

په يووخت کې له ټول اوربنت څخه صرف هغه برخه چې د کرنيزو بوټو په گټه وي او ونې او بوټي ورڅخه کار واخيستلای شي. د اوربنت هغه اندازه اوبه، څاڅکي او لمډل چې د ونو- بوټو او کرنې لپاره د لاسرسي او استفادې وړ وگرځي.

Effective Soil**د خاوری اغيزمنه ژورتيا**

د کر- کيلې په موخه د خاورې هغه ضخامت او ژورتيا چې په هغی کې د ونو او بوټو رېښه وده کوی. د ځمکې له مخ څخه تر هغی ژورتيا پورې هغه عمق او د خاوری ژورتيا چې په هغی ساحه کې د ونو او بوټو رېښی له اوبو او غذايي عناصرو استفاده وکولای شي.

Effluent د ککړتيا په وړاندې ورکړې

يو ډول هغه ورکړه چې د جريمی په شکل هغو صنعتونو باندې حواله کېږي چې د دوی فعاليت يا توليدات د چاپيريال لپاره زیانمن واقع شی. دغه ورکړه د هغو فاضلاتو په تناسب وی چې په خاوره، هوا يا اوبو کې وراضافه کېږي.

El Nino ال نينو

هغه منفي ښکارنده او ناوړه واقعيت چې د قطبونو کنگل مخ په ویلی کیدو دی. يعنی

د اقليم هغه مهم بدلون چې اوبه په غیر عادی توگه تودېږي او د آرام سمندر خواته بهیږي. له همدی امله دا ویره شته چې د آرام سمندر د اوبو کچه به پورته شی. همدا اوس د امریکې په جنوب او د پیرو د هیواد شاوخوا اوربنتونه زیات شوي، خو په یو شمیر سیمو کې اوربنتونه کم شوي دي. د اوبو د پورته برخې د تودوخې زیاتیدل د سمندرونو په بایو سیستم هم منفي تاثیر لري. له کله راهیسې چې د آرام سمندر د اوبو برسیره تودوخه زیاته شوی د دغه سمندر د کبانو په ژوند یې منفي تاثیر کړی دی.

Elevating Grader**خاوری پورته کوونکی گریډر ماشین**

هغه پیاوړی ماشین چې لوړ ځایونه او خاوره شپړی او په یوه پورته کوونکې پټۍ باندی خاوری پورته کولای هم شی او د کانالونو د جوړولو او د ویالو کیندلو کی هم کار ورکوی.

Emasculation**گل پرې کول**

د ونو بوټو د نسل د اصلاح او د حاصلاتو د لوړولو په موخه د دوه رگه کولو په عملیې سره د یو ځانگړي جنس دگل هغه برخه چې گرده افشانی کی رول لري، لرې کېږي، تر څو بوټی پخپله گرده باندی القاح نشي.

Emission**خپریدل**

د یو شمیر گازونو او مرکباتو خپریدل هوا ته. د تعاملاتو یا د انساني فعالیت له امله په هوا کې د یو شمیر گازاتو ور اضافه کیدل. علمی څیړنو د دغو گازونو د مقدار لپاره یو ستندرد ښودلی چې د Emission Standard په نوم یادېږي. دا هغه ټاکلی حد دی چې له هغه څخه اضافه اجازه نشته، پرته له هغه ممکن د هوا د زیاتې ککړتیا لامل شي.

Empirical**تجربي**

هر هغه عمل، د کښت طریقه، د محصول ټولول، د بوټو غوره کول او نور کرنیز پرکتسونه چې په تجربه باندې ثابت شوی وي. هغه معلومات چې د تجربو او شواهدو له مخې اثبات او ترلاسه شوي وي.

Empiricism**تجربه پالنه**

هغه تفکر او د ارزښت ورکولو هغه معیار چې د تجربې لرلو ته اهمیت ورکوي او افکار باید د تجربې محصول وي. د تجربې لرلو پلویان. کلیوال خلک مشرانو باندې ځکه باور کوي چې هغوی د تجربې خاوندان بولي.

Employment**په کار بوختیا**

په یوه کار کې بوخت اوسیدل. داسخدام حالت. مسلک او مصروفیت. د بېکاری په وړاندې دپه کار گومارېدنې حالت .

Endangered Species**له انقراض سره مخامخ انواع**

د ونو - بوټو او ژویو هغه ډولونه چې د بیلابیلو عواملو له مخې د ځمکې له مخ څخه د ورکیدو له خطر سره مخامخ دي.

Endo Parasite**دندنی پرازیت**

هر هغه قارچ او پرازیت چې د ونو - بوټو رېښه کې دننه ژوند او له رېښې څخه تغذیه کوي.

Engineering Based Water Saving**په فني توگه د اوبو ساتنه**

د بشریت په ژوند کې او د کرنې او مالدارۍ په برخه کې د اوبو د ارزښت د ورځ په ورځ لوړېدو په موخه ټول هغه تخنیکي فني او د انجنیرۍ وسیلو په ذریعه د اوبو د ضایع کیدو د مخنیوی لارې چارې دي چې په هغو سره له اوبو څخه د اعظمې استفادې امکان برابرېږي. په بله وینا: د انجنیرۍ او تخنیکي کار په واسطه له اوبو څخه گټه اخیستل.

Engrossment**احتکار**

د ډیرو ضروري اجناسو (خوراکي توکو - غلې- دانې او اوږو) زیرمه کول او ساتل په

دی موخه چې د زیاتې گټې د ترلاسه کولو په موخه یی د بیو د لوړوالی په ورځو کی بازار ته عرضه کړي.

بډای کول **Enrichment**

په غذایی توکو کې د یو شمیر ضروري عناصرو او منرالونو اضافه کول. مثلاً کله چې د پروسس په ترڅ کی د یو شمیر غلو دانو غذایی کیفیت زیانمن کیږي بیرته د Enrichment Cereals په واسطه ضایع شوی مواد جبران کیږي، یا په غوړیو کی د ضروري عناصرو او منرالونو اضافه کول. د صنعتی عملی په واسطه په طبیعی غذایی توکو کی د ضروري غذایی موادو علاوه کول. غني کول.

انتمولوژی **Entomology**

د ساینس هغه څانګه چې سروکار یی د حشراتو جوړښت، ژوند، تکثر، زیانونو، ناروغیو او نورو ښکارندو سره ده.

حشره خوړونکي **Entomophage**

هغه ژوندي موجودات چې د دوی په غذایی زنجیره کی حشرات هم شامل دی. حشره خوړونکی ژوی. یو شمیر موجودات شته چې په طبیعی توګه د مضره حشراتو په له منځه وړلو کې برخه اخلي.

د ژوند چاپیریال **Environment**

ټول هغه حیاتی او غیر حیاتی (ژوندی او نا ژوندی) عوامل چې د ژونديو موجوداتو پر ژوند اغیزه کوی. د ژوند چاپیریال د ګڼ شمیر پیچلو عواملو یوه مجموعه ده، په دې کی هوا، اوبه خاوره او ژوندی موجودات شامل دي. یعنی د ژوند چاپیریال دوه برخې لری یو یی فزیکي او بل یی حیاتی. د هر ژوندی موجود ژوند او وده د همدغو دوو برخو تر اغیزې لاندې ده.

یا: د فزیکي او بیولوژیکي عواملو هغه مجموعه چې د ژونديو موجوداتو ژوندي پاتې کیدل خپلې اغیزې لاندې لري. د ژوند چاپیریال یو فزیکي ایسار شوی سیستم دی چې د انرژي او کتلې د تبادلې په واسطه د ژونديو موجوداتو او تدریجي بشپړیا تر اغیزې لاندې راولي.

د ژوند چاپیریال یو سیستم یا یوه ښکارنده ده چې د فزیکي او بیولوژیکي اجزاوو له مجموعې توازن څخه جوړ شوی دی. دغه اجزاء ژوندي او ناژوندي موجودات دي چې د ژونديو موجوداتو

فزيکي برخه يا د اوسيدو ځای (Habitat) بلل کېږي. لکه څرنګه چې په طبيعت کې مخلوقات او ژوي طبقه بندي شوي دي، په چاپيريال کې هم په کټ مټ ډول ویش شوي دي چې ځانګړې ځانګړې دندې لري. په دې ډول سره طبيعت او چاپيريال يو بل سره مترادف کلمات دي او يوه معنا لري. د چاپيريال ټول اړخونه يو بل سره همغږي دي او يو پر بل اغيزې لري. فزيکي او بيولوژيکي اړخونه يوبل بشپړوي. د چاپيريال د بيولوژيکي اړخ روغ پاتې کيدل او سلامتيا د هغه د فزيکي اړخ د سلامتيا ضمانت کوونکی ده، همداسې هم د چاپيريال د فزيکي اړخ ويجاړتيا بيولوژيکي چاپيريال اغيزمن کوي او په دې ډول سره د چاپيريال توازن ګډوډېږي.

برتانوي ايکولوژيست پروفيسور تانسلي په ۱۹۴۱م. کال کې د ژوند چاپيريال ته د ايکوسيستم نوم ورکړ. ده وويل چې ايکوسيستم عضوي او غير عضوي غړي لري چې د دې ټولو يوځايوالي طبيعت جوړوي. د طبيعت جوړوونکي اجزا دومره سره کلک او يو بل سره تړلي دي چې لکه د انرژي او مادې په شان يو بل ته مهم او انرژي او ماده يو واحد جسم جوړوي. په پايله کې ويلای شو چې د فزيکي او بيولوژيکي چاپيريالونو يوځای کيدل طبيعت جوړوي او طبيعت يعنې د ژوند چاپيريال.

د چاپيريال ژوندی اړخ يا بيولوژيکي سطح په دغو ګروپونو ويشل کېږي: انسانان، ونې او بوټي، ژوي او میکرو ارګانيزمونه. دغه ګروپ هغه موجودات دي چې پېچلي غړي لري چې له وحيد الحجروي څخه تر کثیر الحجروي پورې په دوي کې شته. د ژوند د چاپيريال ثبات د ژونديو او نا ژونديو موجوداتو توازن ته اړتيا لري. د دوي جوړښت د زنځير د کړيو په شان دی چې يو بل سره تړلي دي. د دغه زنځير کړۍ د ژوند چاپيريال همدغه ګروپونه دي. ښکاره خبره ده چې د دغه زنځير کلکوالي د دغه زنځير تر ټولو ضعيفې کړۍ کلکوالي پورې اړه لري، دا ځکه چې لرونکی زنځير يا له کړيو څخه جوړ شوی زنځير د هغه له ټولو څخه د ناتوانه او ضعيفه کړۍ څخه ماتېږي. په دې توګه د ژوند د چاپيريال ثبات د هغه د دغو دوو اړخونو په کلکوالي کې دی او که ماتېږي هم، له ضعيف اړخ څخه يې ماتېږي.

د ژوند د چاپيريال فزيکي اړخ يا سطح اوبه، هوا، خاورې، د لمر وړانګې، تودوخه، لمډبل، د هوا جريان او نور دي، چې د ټول د ژوند چاپيريال باندې اغيزه لري. هغه ټول فکتورونه چې د ژوند په چاپيريال اغيزه لري، د لاندنيو څلورو عناصرو په غبرګون سره ټاکل کېږي.

۱. د لمر رڼا: يو مهم چاپيريالي عامل دی، دا ځکه چې د دغې رڼا په واسطه د طبيعت د

ماشین خرڅونه تاوېږي. همدا د لمر رڼا د ونو او بوټو د ودې لپاره ضروري ده چې ونې او بوټي بیا د ژویو، څارویو او انسانانو خوراکي توکي دي. ونې او بوټي د خپلو پاڼو له لارې د لمر رڼا د فوتو سنتیز د عملیې په واسطه په کیمیاوي انرژي (کاربوهایدریتونو) باندې اړوي. د لمر د رڼا په نشتوالي کې ضیایي ترکیب یا فوتوسنتیز نه ترسره کیږي، نو چې دغه عملیه ترسره نشي د ځمکې پرمخ ژوند له منځه ځي.

۲. تودوخه: د ژونديو موجوداتو ټول فزیولوژیکي فعالیتونه تودوخې پورې تړلي دي. د ونو او بوټو راشنه کیدل او وده د یوې مناسبې تودوخې (د سانتې گراد له پنځو څخه تر ۴۰ درجو پورې) ممکنه ده. خو که چیرې له پنځو کمه شي یو شمیر بوټي وده نه شي کولای. که تودوخه له څلویښتو زیاته شي په پاڼو کې د اوبو پراس زیاتیري او د ترلاسه شویو اوبو په پرتله له لاسه وتلې اوبه زیاتې او بوټي وچېږي. همدارنگه سړه هوا نه یواځې ونو بوټو، بلکې ټولو ژونديو ژویو ته زیان اړوي.

۳. اوبه: د چاپیریال یوبل ډیرمهم فکتور دی چې پرته له اوبو ژوند ناممکن دی، د ژونديو موجوداتو په سلو کې ۷۵-۸۰ برخه اوبه جوړوي. د ژویو، ونو او بوټو ټول فزیولوژیکي فعالیتونه د اوبو په مرسته ترسره کیږي. اوبه د حیاتي فعالیت لپاره د غذایي موادو محلل دي.

۴. د هوا جریان: د هوا جریان په چاپیریال هم مثبتې او هم منفي اغیزه لرلای شي. د بیلگې په توگه کله چې هوا جریان ونه لري ممکن د آکسیجن کمښت احساس شي. که هوا جریان پیدا نه کړي اکسیجن به له منځه ولاړ شي. او دا به د ژونديو موجوداتو د له منځه تلو لامل شي. د دې سرچپه؛ که د هوا جریان (باد) ډیر گړندی هم شي زیان لري. که د باد گړندیوالی په یوه ثانيه کې له ۲۷ مترو زیات سي، د توپان لامل کیږي او چاپیریال ویجاړوي.

بشریت د خپلو ټولو اړتیاوو د پوره کولو لپاره لکه خوراک، درملو، کور، جامو او نورو لپاره چاپیریال ته اړ دی. دې وروستیو کې د نړۍ پر مخ د نفوس زیاتوالي چاپیریال ته زیاتې ستونزې پیدا کړي دي. د تکنالوژي او صنعت ډیر زیاتوالي چاپیریال ته د زیان اړولو گواښ پېښ کړی دی. د بیلگې په توگه د حشره وژونکو موادو، کیمیاوي سرو او گیاه وژونکو استعمال، وسله والو سیالیو، د صنعتي فابریکو او باروتو استعمال د چاپیریال ستونزې رامنځته کړي او طبیعت ته یې لوی گواښ پېښ کړی دی او گڼ شمیر روغتیايي ستونزې یې پیدا کړي دي. په دې توگه بشریت اړ دې چې د چاپیریال ساتنې ته ملاوتري او د طبیعت سلامتیا ډاډمنه کړي. د چاپیریال د ساتنې لومړنی قانون په نولسمه میلادي پېړۍ کې جوړ شو. دا هغه لارې-چارې وې چې د

ژوند د چاپیریال د ککړتیا د مخنیوي لپاره وښودل شوې، د بیلگې په توګه د فابریکو د لوګي او د اوبو د ککړتیا د مخنیوي لارې یې وښودې. په ۱۹۱۱م. کال کې په انګلستان کې د چاپیریال ساتنې په برخه کې یو قانون تصویب شو او په ۱۹۱۸م. کال کې په پخواني شوروي اتحاد کې د اکتوبر تر انقلاب وروسته د ځنګلونو، ژویو، ځمکې او نور چاپیریال د ساتنې په هکله یو فرمان صادر شو. له ۱۹۶۰ لسیزې وروسته د پوهانو له خوا چاپیریال ته د ورپېښو خطرونو او ګواښونو په هکله څېړنې او پراخه ویناوې او تبلیغات وشول او عمومي افکار دغې مهمې موضوع ته را واړول شول چې ډیر مناسب غبرګون یې درلود آن دا چې دا مسئله په یوه فکري غورځنګ بدله شوه او په پیاوړې ډول په نړیواله کچه مطرح شوه. په دې لړ کې د اروپايي اتحاديې ونډه ډیره ده چې دوی د چاپیریال ساتنې څو تړونونه لاسلیک کړل. په ۱۹۶۴م. کال کې د چاپیریال په هکله د اروپا کنفرانس په تیره بیا د هوا د ککړتیا د مخنیوي په هکله ډیر مهم و. وروسته تر دغه کنفرانس څخه ډیر هغه مسایل چې د ملګرو ملتونو سازمان کې، اروپايي ټولنه، ناټو او د اقتصادي پرمختیا د مرستو په سازمان کې بحث لاندې ونيول شول، له همدې کنفرانس څخه را اخیستل شوي وو. په ۱۹۶۸م. کال کې د افریقایي هیوادونو ټولنې د طبیعي سرچینو د ساتنې

او د ژوند د چاپیریال د سلامتي په هکله یو تړون لاسلیک کړ، چې د چاپیریال ساتنې په هکله یو مهم ګام و. همدارنګه په ۱۹۷۲م. کال کې ملګرو ملتونو د (یواځې د ځمکې یوغونډاری لرو) تر سرلیک لاندې یو کنفرانس جوړ کړ. په دې کنفرانس کې پریکړه وشوه چې د ځمکې د مخ ټل ژوندي موجودات یو بل سره تړلي یو سیستم دی، د دغو موجوداتو په وړاندې بې پروايي او ناوړه چلند په ټوله ځمکه ژوند ته ګواښ دی. په دې برخه کې د استکهلم د کنفرانس پریکړه لیک هم ډیر مهم و، چې د ژوند د چاپیریال په هکله یې د نورو ټولو اعلامیو بنسټ جوړ کړ. دغې پریکړې یوه ۲۶ توکیزه سریزه درلوده چې په کنفرانس کې د ګډون کوونکو هیوادونو نظریات او دریځونه یې جوت کړي دي. کنفرانس په خپله اعلامیه کې د یوشمیر اندیښنو د څرګندولو په ترڅ کې د پرمختیايي هیوادو وضعیت د چاپیریال په هکله څرګند کړ او په نړیوالې مرستې یې ټینګار وکړ. د استکهلم د کنفرانس یوه ډیره غوره پایله د ملګرو ملتونو د چاپیریال ساتنې د پروګرام (UNEP) جوړول و. دغه پروګرام د ملګرو ملتونو د سازمان چوکاټ کې جوړ شو. د ژوند چاپیریال تر ټولو غوره پروګرام د ملګرو ملتونو د ژوند د چاپیریال پروګرام دی چې د ځمکې د ټول غونډراري لپاره ترتیب شوی دی. د دغې ادارې دفتر په

نایروبي کې دي چې د کینیا د هیواد د پلازمینه ده. دغه ټول فعالیتونه د ملگرو ملتونو او د یو شمیر خیریه سازمانونو له خوا پرمخ وړل کېږي. البته پرته د ټولو وگړو له مرستې دغه پروگرامونه نشي تطبیق کیدای. دغه اهداف د ټول بشریت گډو هلوځلو ته اړتیا لري. د ژوند د چاپیریال ساتنه د ټولو انسانانو او ټولو هیوادونو وجیبه او دنده ده.

Environmental Change

د چاپیریال بدلون

د بشر د فعالیتونو له امله د نه نوی کیدونکو منابعو (Non Reproducible) په کیفیت او کمیت کې بدلون. د ژوند په چاپیریال کې نا طبعی تغییرات.

Environmental Education

چاپیریالی روزنه

د چاپیریال په اړه د مفاهیمو، مهارتونو او د اړتیا وړ هغو معلوماتو ورکول چې په هغو سره د چاپیریال په هکله د خلکو پوهه زیاته شي. د چاپیریال په وړاندې د چلند په برخه کې معلومات ورکول. د چاپیریال ساتنې په برخه کې زده کړی.

Environmental Ethics

چاپیریالی اخلاق

هغه فلسفې مکتب او نظریات چې د چاپیریال اخلاقي ارزښتونه بیانوي. دغه

نظریات له چاپیریال سره د مناسب چلند او د ژوندیو موجوداتو د حقونو په هکله بحث کوي چې تر څو د راتلونکو نسلونو لپاره د چاپیریال شتمنۍ ساتلې پاتې شي.

Environmental Impact

چاپیریالی اغیز

د یوې فابریکې، صنعت یا ډیزلې ماشینونو هغه تاثیرات چې د ژوند په چاپیریال باندې یې واردوي.

Environmental Economic

د چاپیریال اقتصاد

چاپیریال ساتنه د شملې پېړۍ د بحث موضوع ۱ و د ملگرو ملتونو په اجندا کې شامله ستونزه ده. د زیرې په اهدافو (Mdgs) کې یو هدف چاپیریال ساتنه وه. چاپیریال ته ورپېښ خطرونه راز راز دي، یو شمېر خطرونه د وسلو د سیالۍ له امله، یو شمېر د ناوړه پالیسو له امله، خو زیات شمېر خطرونه د اقتصادي او صنعتي افراطي فعالیتونو له امله دي، نو ځکه د چاپیریال د اقتصاد څانگه رامنځته شوه چې په چاپیریال باندې د اقتصادي فعالیتونو له اغېز بحث کوي. د چاپیریال ساتنې اهمیت او په دې موخه د اقتصادي فعالیتونو تنظیم یې موضوع ده ترڅو د چاپیریال ساتنې، اقتصادي او نورو ټولنیزو اهدافو ترمنځ توازن رامنځته شي. د یو شمېر

اجناسو تولید یا یو اقتصادي فعالیت ممکن چاپیریالي ستونزې رامنځته کړي، خو مصروونکي ورته اړتیا لري، په دې توګه باید دې ته معقوله د حل لار وموندل شي. همدغه لارې چارې د چاپیریال د اقتصاد په نوم یادېږي.

Environmental Economics

چاپیریالي اقتصاد

چاپیریال ساتنه د شملې پېړۍ د بحث موضوع ۱ و د ملګرو ملتونو په اجندا کې شامله ستونزه ده. د زیرزې په اهدافو (Mdgs) کې یو هدف چاپیریال ساتنه وه. چاپیریال ته ورپېښ خطرونه راز راز دي، یو شمېر خطرونه د وسلو د سیالۍ له امله، یو شمېر د ناوړه پالیسو له امله، خو زیات شمېر خطرونه د اقتصادي او صنعتي افراطي فعالیتونو له امله دي، نو ځکه د چاپیریال د اقتصاد څانګه رامنځته شوه چې په چاپیریال باندې د اقتصادي فعالیتونو له اغېز بحث کوي. د چاپیریال ساتنې اهمیت او په دې موخه د اقتصادي فعالیتونو تنظیم یې موضوع ده ترڅو د چاپیریال ساتنې، اقتصادي او نورو ټولنیزو اهدافو ترمنځ توازن رامنځته شي. د یو شمېر اجناسو تولید یا یو اقتصادي فعالیت ممکن چاپیریالي ستونزې رامنځته کړي، خو مصروونکي ورته اړتیا لري، په دې توګه باید دې ته معقوله د حل لار وموندل شي.

همدغه لارې چارې د چاپیریال د اقتصاد په نوم یادېږي، چې د تولیدوونکي سلوک او دمصرفوونکي غوښتنې څېړې. په پایله کې داسې لارې ښيي چې دواړو ته مثبت ځواب ووایي. دا د اقتصاد دنورو عملي څانګولکه د کار اقتصاد، د روغتیا اقتصاد، پولي اقتصاد، صنعتی اقتصاد او د پرمختیا د اقتصاد په شان یوه عملي ساحه ده.

ایفمر Ephemera

هغه ژوندي موجودات چې ډیر لنډ او کم عمر لري. هغه بوټي او کوچنۍ ژوندۍ موجودات چې سم له پیدایښت سره وروسته تر لږ عمر بیرته له منځه ځي.

حاد Epidemic

د یوې ناروغۍ ډیر پراخه خپریدل. په یوه سیمه کې د یوه میکروب یا ناروغه کوونکي عامل شیوع.

Epithelial Tissue

د پوستکي برسيرن نسج

هغه انساج چې د حیوان او نبات د بدن او اعضاوو بهرنۍ سطح او د غړو د خالیګاو دندنۍ سطح پوښوی او بدن له بهرنیو صدماتو څخه ساتي. یوه بله دنده یی د عضویت د مایعاتو د زیاتو ضایعاتو مخنیوی کول دي.

Eradication**له منځه وړل**

له یوې سیمې، کروندې، بڼې یا تر دې څخه پراخه وربوی او چاپیریال څخه د هرزه بوټو یا ناروغه کوونکو عاملینو پاک له منځه وړل. محوه کول. ورکول.

Erectophile**ارکتوفیل**

ټول هغه بوټي چې نیغې او هسکې پانې لري.

Erosion**د خاورې شریدل**

کله چې د باد، باران، سیلاو اود واورو د شریدو (برفکوچ) له امله د یوې سیمې خاورې ومینځل شي. له حاصل ورکونکې او پستې خاورې څخه د باد، باران یا سیلاو یا کوم بل عامل له کبله د یوې سیمې تشیدل، یا: د خاورې، خصوصاً کرنیزو خاورو له ځایه بیځایه کیدل او آن دا چې تر لری مسافو انتقالیدل او په نتیجه کې د کرنیزو خاورو ضایع کیدل. د باد، باران او اوبو د خاورې مینځلو او تخریب قدرت ته Erosivity ویل کیږي.

Ethnobotany**د سیمو د اصلي بوټو پیژندنه**

د یوې سیمې د بوټو او ونو پیژندنه او دا چې عامه کلتور ورسره څه چلند لري او له بوټو څخه کار اخیستل.

Ethnography**وگړي پیژندنه**

هغه علم چې د انساني ټولنو، نژاد او قوم مطالعه کوي او تر مطالعې وروسته یې ثبت او لیکي او Ethnology بیا هغه څانگه ده چې وگړي پیژني او له سیمو او فردي ځانگړتیاوو سره یې ارتباط ورکوي.

Euphorbiaceae**د فرفیون کورنۍ**

دا یو ډول کوچنۍ ژېړ رنگه گلان دی چې څوک ورته ډیره پاملرنه نه کوي. له نورو مهمو گلانو وروسته دوهم کتار کی راځي. سور رنگه ډول یی د پاملرنی وړ گل دی.

Euphrbia Pulcherrima**بنت القنسل**

دفلوریکلچري بزنس یوه لویه لاسته راوړنه د گلانو د یوې داسې ورايتۍ اصلاح کول دي چې روزنه یې آسانه، خو په مارکيټ کې یې بیه لوړه ده چې په دې کې یو هم د بنت القنسل گلانو روزنه او هغو ته تجارتي بڼه ورکول دی. په اروپا کې د جشنونو په شپو د دغو گلانو بازار دومره تود وي چې د مشتریانو لپاره ډیر لږ په لاس ورځي. د دغی ډلی گلانو انگلیسی نومونه دا دی: Christmas Star, Poinsettia Christmas Flowers. بنت القنسل د لنډو ورځو گل دی. تکثیر یې د ډنډر د قلمه کولو په واسطه کیږي.

Evaluation

ارزونه

د پروژې يا پروگرام تر پای ته رسيدلو څخه وروسته د ټاکل شويو اهدافو له مخې ترلاسه شوی نتايج مقايسه کول او ددې ټکي روښانه کول چې څومره موخې ترلاسه شوي دي او سرچينې څومره په معقول ډول لگول شوي دي، ارزونه بلل کيږي.

Evaporation

براس

د لمدبل له لاسه ورکول. د مايع ماليکول په گاز بدليلد کله چې د لمر د وړانگو، تودوخې يا باد له کبله اوبه په بخار بدلېږي. د هری مايع (اوبو، تيلو، شيدو او نورو) د ماليکول په گاز باندې بدليلد، تبخير يا براس کيدل بلل کيږي. د کرنې په چارو کې براس په چاپيريال کې د تودوخې او د لمر د وړانگو په اثر د اوبو له سطح، د نباتاتو له پاڼو او له خاورې (کروندې) څخه هوا ته د اوبو د ماليکولونو پورته کيدو ته ويل کيږي.

Evaporation/ Consumptive Use of Water

د اوبو براس کيدل اومصرفی کارونه

د اوبو مصرفی کارونه او دکروندې اوبخور کې يې لگول د اوبو هغه حجم دی چې له خاورې څخه تبخير او دپاڼو دتبخير په بڼه د کښت د ودې په دوران کې مصرفيږي. د باران او شبنم هغه اوبه چې د نبات تنی ته له ننوتو څخه مخکې تبخير شي هم د اوبو دمصرفی کارونې يوه برخه ده کله چې د کښت اوبو مصرفي کارونه وپيژندل شي، نو د لويو پروژو اوبه محاسبه کول اسانه دي. Evaporation يا براس د اوبو مايع شکل په بخار بدليدو ته وايي، د تبخير(براس) اندازه د سطح د فشار او د جاري هوا د فشار په تفاوت پورې اړه لري. د دالتن له قانون سره سم، کله چې د غرقاب په طريقه ځمکې ته اوبه ورکول شي يو غټ مقدار اوبه پرته له دی چې د فصل ريښو ته ورسېږي د ځمکې د سطحې په واسطه تبخيرېږي ترانسپيريشن او د هغه نسبت د نبات په واسطه تبخير دواړه هغه پروسه ده چې د بوټو او ونو د تنی، پاڼو او ښاخونو له لاری يو مقدار اوبه ضايع شي ترانسپيريشن نسبت د هغه اوبو د وزن ته چې د نبات د ودې پرمهال تبخيرېږي او پرته له ريښو څخه د نبات وچ موادو د وزن ترمنځ يو تناسب دی. لاندني عوامل د اوبو په زيات لگښت اغيزه لري:

۱. تبخیر (دځمکې سطح، د لمر وړانگو او د هواد جریان گرځندیتوب پورې اړه لری)؛
 ۲. د تودوخې میاشتني درجه؛
 ۳. د کښت د ودی موسم او د کښتونو د کرلو تناوب؛
 ۴. په سیمه کې د اتوموسفیري ترسباتو اندازه؛
 ۵. ځمکې ته د اوبو ورکولو د ژوروالي اندازه؛
 ۶. په ساحه کې د باد چټکتیا؛
 ۷. خاوره او توپوګرافي؛
 ۸. د اوبو ورکولو میتودونه.
- الف: د مصرفي کارونې مستقیم اندازه کول.
- مصرفي کارونه یا تبخیر د لاندې پنځو اصولو له مخې اندازه کېږي:
۱. د ټانک او لیسیمتر میتود په واسطه؛
 ۲. د ځمکې تجربوي برخې؛
 ۳. د خاورې د لنډه بل مطالعه؛
 ۴. ټول په ګډه.

تل شنې ونې Evergreen

هغه ونې او بوټي چې د ژمی په موسم کې یې پانی نه توپیږی. د کال په ټولو فصلونو (موسمونو) کې شنی ونی لکه ستن پانی، نارنج، خرما او نور. د دغو ونو پانی په دوامدار ډول د کال په ترڅ کې تل توپیږی او نوی پانی یې پرځای وده کوي.

Evergreen Broad Leaf Trees

تل شنې پلن پانی

هغه ونې او بوټي چې دمدیترانه یی اقلیم سره ښه توافق لری او تل شنه وی لکه: کافور، جاپانی ازگیل، د اکلیپتوس بیلابیل ډولونه، ښوون، ماګنولیا او نور.

کټ مټ تکرار Exact Replication

کله چې موخه د یوې تجربې د ثقه والی او غوره پایلی ترلاسه کول وي، څیړونکی هغه مراحل د هغو په ټولو هغو جزئیاتو سره تکراروي چې لومړی ځل یی ترسره کړي وو.

اطراح Excretion

ټول هغه اضافه مواد، له خوراکي توکو څخه طرح شوي فضله مواد او ضرر رسوونکي توکي چی د ژوندی موجود د اطراحیه غړو په واسطه بهر ته ایستل کېږي. دغې عملیې ته اطراح کول وایی.

هغه عمل چی د هغه په ترڅ کې یو ژوندی موجود، اضافی (فاسد) مواد او فضلات له خپل وجود څخه بهر کاږي.

نندارتون Exhibition

د تولیداتو نندارې ته د ایښودلو هغه ځانګړی ځای چې د تولید د معرفی، اشتهاراتو او پلورنې په موخه هلته محصولات په ځانګړو کړکيو کې تنظیم او د خلکو د رابلنې لپاره اعلانېږي. نندارتون

تجربه**Experiment**

په کرنه کې د علمی تحقیق یو ځانګړی تخنیک دی چې په بیلابیلو بنو ډیزاین کېږي. په علمی تجربه کې متحول Variable د څیړونکي په خوښه په یوه جوړ شوی شکل چمتو کېږي، دا ځکه چې باید د څیړنې په پای کې هغه اغیزه / اغیزې معلومې شي چې پر بل متحول / متحولینو یی لری. هغه متحول چې څیړونکی یی ټاکي د Independent Variable په نوم او هغه چې په هغه باندی اغیزمن کیدل په پام کې وي، هغه د Dependent Variable په نوم یادېږي.

Experimental Group**تجربوي ګروپ**

د هغو موضوعاتو، پېښی، د پام وړ تخم یا بل هر هغه څه چې د تجربوي ترتمنت لپاره په کار ځی. په یوه تجربه کې کیدای شي یو وی یا څو اجزا په یوه ګروپ کې اداره او استعمال شي.

Experimental Hypothesis**تجربې یا آزمایښتي فرضیه**

د دې خبرې اټکل کول چې په پام کې نیول شوی عامل به د پېښې یا پایلې لامل وي.

ټاکلی موده (خوورځې) وي او معمولاً په ځینو مناسبونو دایرېږي.

Exobiology**اکزو بیولوژی**

د معاصرو علومو هغه نوې څانګه چې د ځمکې له غونډارې څخه بهر او په نورو ستورو کې حیاتي مسایل او د ژوند څرک مطالعه کوي.

Exosphere**اګزوسفیر**

د ځمکې د اتموسفیر تر ټولو آخري طبقه ده چې د ځمکې له مخ څخه ۹۰۰ کیلو متره لوړوالی لری، د ژوند څرک پکې نشته، تودوخه یې د سانتيګراد ۷۵۰ درجو شاوخوا کې ده او تر مطلقې خلا پورې دوام لري.

Exotic Species**پردي نوع**

په یوه سیمه، کرونده، بڼ یا ساحه کې د یوه ژوندی موجود هغه ځانګړی ډول چې پخوا په دغه سیمه کې نه و. هغه بهرنی موجود چې په سیمه کې یی توافق نه وي کړي.

Experiment**تجربه**

په کرنیزو علمی څیړنو کې هغه روش چې د یوې پېښې واقعیت ورباندې ثابت یا یوه فرضیه ورباندې تائید (Accept) یا هم رد (Reject) شی. دا د علمی څیړنې یو تخنیک دی چې په ځانګړو اصولو، تکرار او ارزونې اجرا کېږي.

تجربې پلات Experimental Plot

هغه وړې ټوټې ځمکې، کوچني کوچني پتي چې د علمي تجربې د ترسره کولو لپاره تر کار لاندې نیول کېږي. د علمي کار په ډگر کې هغه په طبیعي ساحه کې جوړ شوی پتي چې د مقایسې، ارزونې او تجربې لپاره کښت او کرل کېږي.

ترویج Extension

په انګلیسي ژبه کې یې لغوی معنا پراخول، رواجول، اوږدول او زیاتوال دی. په پښتو دري - پارسي کې یې معنا دود کول دی. په اصطلاح د کرنې یوه څانګه ده چې بزگرانو ته د دوی مفکورې او مسلکي پوهې رواجول او رسول ورپه غاړه دی. دغه نومونه د لومړي ځل لپاره په ۱۸۶۶ م. کال کې د کمبریج او اکسفورډ په پوهنتونو کې رامنځته شوه، ورپسې د انګلستان په نورو کرنیزو موسساتو کې او بیا د نړۍ په ګڼ شمیر پوهنتونو کې د یوه مستقل دپارتمنت او مسلکي څانګې په توګه وپېژندل شوه، اوسنی وخت کې یې ډیر نوم او بریالیتوب ګټلی او د کرنیزو تولیداتو د لوړولو د کښت د نویو طریقو او نویو وړایتیو په معرفي او د کلیوالي ژوند د هر اړخیز پرمختګ په برخه کې یې زښته زیات بریالیتوب او غوره نوم ګټلی دی. اوس په لنډیز سره ترویج د یوې علمي مسلکي څانګې په توګه داسې تعریفوي: ترویج په

ټولنه کې د عامه ګټو په ډاډمن کولو سره د غوره بدلون د راوستو په خاطر د ترویج د مدیریت له طریقه یو مسلکي او پوهنیز اقدام دی. په بله وینا:

ترویج هغه دوام لرونکې پروسه ده چې کلیوالو، بزگرانو او څاروي روزونکو ته د نوی تکنالوژي په ورپېژندلو، د هغې د استعمال په وړښودلو او د ژوند په طرز کې د نوی بدلون د راوستو په برخه کې ګټور معلومات وړاندې کوي. یو شمیر پوهانو ترویج Extension په یواځیتوب سره د روزنیز نظام د ماهیت د پېژندنې لپاره کافي نه بولي، نو ځکه د زده کړې کلمه Education هم ورسره یو ځای کوي او Extension Education د ترویجی روزنې یا ښوونې په معنا سره کاروي. زیاتره کارپېژندونکي بیا په ترویج کې د روزنې او ښوونې ځانګړتیا نغښتې بولي. په افغانستان کې د کرنې وزارت د ترویجی خدماتو لپاره لوی پوښښ غوره کړی و او د کرنیز تبلیغ ترویج او زده کړې نوم یې ورکړی و. یو شمیر پوهنتونو کې د دغې څانګې نوم Extension Education & Communication غوره شوی دی. د افغانستان د کرنې، مالدارۍ او اوبو لګولو وزارت د دغه پروګرام ټولې محتوا ته ترویجی خدمات هم وايي، خو په عربي هیوادو کې ورته ارشاد الزراعه او په آلماني

ژبه ورته د کرنې د لارښوونې پروگرام یا Landwirtschaff Berating او په انگلستان کې ورته د کرنیزو مشورو خدمات یا Agricultural Advisory Service ویل کیږي. په فرانسه کې ورته د کرنې د پوهنې د عامولو پروگرام Agricole De Vulgarization ویل کیږي. په فرانسه کې د کرنې د پوهنې د عامولو د پروگرام تر څنګ ترویج ته ورته یو بل پروگرام چې د Animation Rural په نوم یادېږي پر مخ بیول کیږي چې د کيوالو د روزنې هڅونه ده او په ترڅ کې یې د کلیوالو د نوښت، خلاقيت او خبرتیا د زیاتولو لوري ته پاملرنه کیږي. د ترویج په ادبیاتو کې د Extension او Advisory کلماتو څخه په مترادفه توګه کار اخیستل کیږي او په افغانستان کې هم ځینی وخت (توسعه زراعتي) په مترادف ډول ورته کارول کیږي. د امریکې په متحده آیالاتو کې په ۱۹۱۴ م. کال کې د Agriculture Extension اصطلاح د کرنې په برخه کې د غیر رسمي اختیاري روزنیزو خدماتو د ترسره کولو لپاره غوره شوه چې زیاته برخه او لویه موخه یې د بزگرانو او څاروي روزونکو د پوهې اوچتول و. په ګڼ شمیر اروپایي هیوادونو کې دغه پروگرام چې د Agricultural Advisory په بڼه تطبیق کیږي چې د مشورې بڼه لري. په دې شکل سره بزگران د مشورې اخیستو لپاره مراجعه

کوي او تصمیم بیا خپله نیسي. په افغانستان کې د دې لپاره رسمي او پیژندل شوې اصطلاح ترویج Extension ده.

Extension Administrator

د ترویج اداره کوونکی

هغه مدیران چې اصلی دنده یې د ترویج اداره کول دي. دوی د ترویجی سازمان په سر کې دي او زیاتره په پالیسي جوړولو باندې بوخت وي.

د ترویج مامور Extension Agent

د ترویج اصلی عامل او عملي کوونکی چې بزگرانو او کلیوالو ته د ښوونکي په توګه د کلی په کچه کار کوي. دغه ترویج کوونکی مامور هره ورځ بزگرانو سره په سیده توګه اړیکې لري او په بیلابیلو برخو کې د ترویجی روزنیز، پروگرام پر مخ بیوونکی وي.

Extension Approach

د ترویج لارې چارې

هغه په پوره دقت سره سنجول شوی لارې او وسایل چې ترویجی میتود یا د میتودونو یو ترکیب د یوې ځانګړې موخې لپاره تطبیق شي. دا یوه ګړنلاره ده چې په هغې سره د ترویج طریقه یا طریقه پر مخ بیول کیږي.

Extension Field Workers**د ترویج ساحوي کارکوونکي**

د ترویج هغه کارکوونکي چې په کلیو او کروندو کې بزگرانو او څاروي روزونکو ته ترویجی لارښوونې کوي. دوی دفتري کارکوونکي نه دی دوی ته Field Extensionists او Field Advisory هم ویل کېږي.

Extension House د ترویج کور

هغه ځای چې هلته د ترویج عامل او مامور له مراجعینو سره کيني او مشورې ترسره کوي. کیدای شي دا دیره، حجره، د کلي چوتره، د ترویج سیمه ییز دفتر یا بل ځای وي.

Extension Manager د ترویج مدیر

د ترویج د دفتر هغه چارواکی چې د ترویج د تشکیلاتو د لارښوونې، همغږي او پلان کولو دندې لري. نوموړی د ترویج نور کارکوونکي سمبالوي او د تشکیلاتو په سر کې وي.

Extension Media ترویجی رسنۍ

بزگرانو، کلیوالو او مالدارانو ته د پیغام، معلوماتو او خبرونو د لیږد چاپي یا برېښنایي وسیله ده چې د مجلې، اخبار، تلویزیوني پروگرام یا راډیويي زراعتي

پروگرام، بروشر، پامفلیت، انټرنېټ او نورو بڼو باندې فعالیت ولري.

Extension Methods**ترویجی میتودونه**

هغه لارې- چارې، بیلابیلی طریقی او روشونه چې بزگرانو، کلیوالو او مالدارانو ته روزنه ورباندې ورکول کېږي لکه لکچر، گروهی یا انفرادی ښوونه، د نندارتون ښوونه، نمایشي قطعات، د چاپی رسنیو له لاری ښوونه، تور، د کور او کروندې ملاقاتونه، راډیويي پروگرامونه، د کروندې ورځ، د کروندې جنډې، نتیجوي نمایشات او نور

چې په هغو سره د ترویجی پروگرام محتویات د بزگرانو، کلیوالو یا څاروی روزونکو د پام وړ ډلو ته رسول کېږي، لکه نمایشي قطعات، راډیويي پروگرام، پوسټر، دفتري کتنې او نورې.

Extension Organization**د ترویج سازمان**

د ټولو هغو وگړو، امکاناتو، وسایلو، روزنیزو موادو او کارکوونکو مجموعه چې د ترویج د روزنیز پروگرام د تطبیق او اجرا لپاره په کار ځي.

د هغه سازمان نوم دی چې دنده یی د ترویجی فعالیتونو پروگرام کول، سمبالول، همغږی کول، اجرا کول او ارزول دی. دغه

سازمان د کرنې د ادارې، علمي مرکزونو) پوهنتون یا د تحقیقاتو د ستیشنونو) او بزگرانو تر منځ اړیکې ساتي.

Extension Program

د ترویج پروگرام

د هغو ټولو موخو، د پام وړ ډلو، وخت، سرچینو، طریقو او امکاناتو مجموعه ده چی د ترویج واحد (سازمان) هغه داسې تنظیموي تر څو په لازم وخت کې ترویجی پروگرام د پام وړ ځای کې اجرا او تطبیق شي.

Extension Science د ترویج علم

هغه پوهنه ده چی په هغی سره د ترویج د ټولی پروسې اړونده موضوعات څیړل کیږي او پایلې یې د عمل ډگر (کړنده، سیمې، فارم او کلیو) کې په بریالی او پایله لرونکی بڼه تطبیق شي. دا علم د مفکورې یا ایډیا له پیدایښت د هغې تر اجرا ټول مراحل مطالعه کوي.

Extension System د ترویج سیستم

دا هغه سره تړلی فعالیتونه او اهدافو ته د رسیدلو طریقی او وسایل دی چې خپل تشکیل او جوړښت لري چی د دولت او انجیو گانو له خوا پرمخ وړل کیږي.

Extension Workers

د ترویج کار کوونکی

د ترویج د ادارې (سازمان) ټول ښځینه او نارینه کارکوونکي لکه تکنیشن، مروج، کار پیژندونکی، متخصصین، دفتري مامورین او د ترویجی پروگرام ملاتړ کوونکی چی له دفترونو تر عملی ساحې په همدې ډگر کې بوخت دي.

Extensive Agriculture

منبسطه کرنه

په دغه ډول کرنه کې هڅه کېږي، د تولیدي منبع (د ځمکې) اندازه وسعت پیدا کړي، او نوې کرنېزې ځمکې تر کرلو لاندې راوستل شي، یعنې پراخه ځمکو کې کرنه چې ممکن د هر واحد د تولید اندازه د تشدیدي کرنې (Intensive Agriculture) په پرتله کم وي، حال دا چې په تشدي استعمال کې د ځمکې ټوټه یا اندازه نه پراخېږي، بلکې د سرې په استعمال د تکنالوژي په ښه کولو، تناوب، د امراضو په مخنیوي او نورو طریقو د هر واحد حاصل لوړېږي، نو ځکه د منبسطې په پرتله په تشدیدي کې د هر واحد د حاصل اندازه زیاته وي، تشدیدي یا Intensive Agriculture کې مصرف زیات وي، نو حاصل زیاتېږي. د افغانستان په شان پرمختیایي هېواد ونولا اوس هم د کرنې په برخه کې د خپلو ځمکو او اوبو څخه پوره استفاده نه ده کړې، یعنې لاهم د منبسط

استعمال په حالت کې یاستو، د ځمکو تر کر لاندې راوستل نه یوازې دا چې د منابعو استعمال ښه کوي، بلکې بیکاري له منځه وړي، د غذايي توکو تولید زیاتېږي او بهرني تجارت کې د وارداتو تعویض صورت نیسي.

Extensive Agriculture

منبسطه کرنه

په دغه ډول کرنه کې هڅه کېږي، د تولیدي د منبع (ځمکې) اندازه وسعت پیدا کړي، او نوې کرنېزې ځمکې تر کرلو لاندې راوستل شي، یعنې پراخه ځمکو کې کرنه چې ممکن د هر واحد د تولید اندازه د تشدیدي (Intensive Agriculture) په پرتله کم وي، حال دا چې په تشدي استعمال کې د ځمکې توتېه یا اندازه نه پراخېږي، بلکې د سرې په استعمال د تکنالوژي په ښه کولو، د امراضو په مخنیوي او نورو طریقو د هر واحد حاصل لوړېږي، نو ځکه د منبسطې په پرتله په تشدي کې د هر واحد د حاصل اندازه زیاته وي. تشدیدي یا Intensive Agriculture کې مصرف زیات وي، نو حاصل زیاتېږي، حال دا چې د افغانستان په شان یوه پرمختیايي هېواد کې لاس اوس هم پراخه د کرنې وړ ځمکې لا هم تر کرنې لاندې نه دي راغلي. دغه ډول هېوادونه باید لومړی خپلې طبیعي منابع د فزیکي چوکاټ له پلوه وروستي حد ته ورسوي، بیا دی وروسته

اقتصادي چوکاټ باندې پیل وکړي، موږ لا اوس هم د کرنې په برخه کې د خپلو ځمکو او اوبو څخه پوره استفاده نه ده کړې، یعنې لاهم د منبسط استعمال په حالت کې یاستو، د ځمکو تر کر لاندې راوستل نه یوازې دا چې د منابعو استعمال ښه کوي، بلکې بیکاري له منځه وړي، د غذايي توکو تولید زیاتېږي، او بهرني تجارت کې د وارداتو تعویض صورت نیسي.

Extensive Cultivation

منبسط (پراخ) کښت

منبسط کښت هغه دی چې په پراخو ځمکو کې د ډېری لږ پانگې اونورو تولیدي عواملو په لگولو پیل کېږي، او د تشدیدي Extensive Cultivation په پرتله کم حاصل ورکوي او پرمختللی او پېچلی کرنیزې عملیې او تکنالوژي هم پکې نه استعمالېږي. (و.گ: Extensive Agriculture).

Extensive Grazing

تشدیدي څړ

کله چې د څارویو د زیاتو خریدو له امله د گیاه اثار ورک شي. له حده زیات افراطی څړ. د څړځای له ظرفیت څخه اضافه پیول، په داسې ډول سره بوټي د بیرته شنه کیدو او ودی وس له لاسه ورکوي. د زیات خریدو له امله د بوټو د شنه کیدو، فرصت له لاسه وتل.

Exteralinguistic Behavior**له وینا پرته چلندونه**

کله چې د ترویج مامور بزرګانو ته د وینا تر څنګ د هغوی د ښه پوهولو لپاره یو شمیر وضاحت ورکوونکي حرکات لکه د غږ زیږو بم کول، یوه شیبه چوپټیا ساتل او نور اجرا کوي او هدف یې ښه پوهول او د کلیوالو د توجه پوره را اړول وی. دا له غیر شفاهي مفاهمي سره ورته والی لري. دا هغه سلوکي حرکات دي چې د ده د وینا په متن کې درج او شامل نه دي، خو د ترسره کولو اړتیا یې وي.

External Parasites**بهرني پرازیتونه**

هغه آفات، د مرض عامل او مکروب چې په ونې - بوټي یا څاوري باندې له بهر څخه یرغل کوي او په هغو باندې برسیره ژوند تیروي.

Extinction **له منځه تلل - انقراض**

د ونو بوټو یا ژویو د نسلونو ورکیدل. د چاپیریالي ناوړه عواملو، بدو پیښو، ښکار، اقلیمي یا بل منفي عامل له کبله د یوه جنس یا ډول منقرض کیدل. په دایمي توګه د طبیعت له لمنې څخه د یوه ژوی، بوټي یا ونې ورکیدل دی. ایکوسیستم او په مجموع کې د ژوند چاپیریال د سره تړلیو کړيو او یوه زنجیر حیثیت لري، چې د یوې کړۍ ماتیدل هم دغه سیستم له زیان سره

مخامخ کوي. د هر ژوندی وجود ځای د طبیعت د توازن لپاره ضرور دی د ژوندیو موجوداتو تنوع Diversity د ایکوسیستم د بډاینې معنا لري. د یو شمیر ونو بوټو او ژویو منقرض کیدو د ساینس پوهانو د اندیښنې لامل ګرځیدلی. ساینس پوهان وایي چې د انسان د پیدایښت په پیل کې د ۵۰۰ میلیونو شاوخوا ژوي، ونې او بوټي وو، خو اوس یواځې دوه میلیونه ډولونه پاتې دي. د انقراض زیات عوامل د انساني ډیرو افراطي فعالیتونو او د ژوند چاپیریال سره د ناسم چلند له امله دي.

Extrovert **سازگار شخص**

د ټولنپوهنې او ترویج په بحث کې هغه چاته ویل کیږي چې پراخه او ټولنیزه طبع او سازگار خوی ولري او ځان له راز راز دریځونو او حالاتو سره ډیر ښه برابر کړای شي. دغه ډول وګړي په ډیر ښه ډول او په آسانی سره له نورو خلکو (بزرګانو، کلیوالو او د ترویج مامورینو) سره اړیکې ساتي او توافق ته رسیدلای شي. دا صفت په زده کړې پورې اړه نه لري، بلکې یو ذاتي صفت دی، نو ځکه په کلیوالي خلکو او بزرګانو او څاروي روزونکو کې هم Extrovert شخصیتونه شته چې د ترویجی پروګرام په تطبیق کې ډیر بریالي دي.

F, f

Face To Face Communication

مخامخ مفاهمه

د مفاهمې او خبرو- اترو هغه بڼه ده چې د ترویج مامور له بزگر سره په سیده توګه مخامخ خبرې کوي او د هغه ستونزو ته ځواب وايي. لکه دفتري ملاقات یا د کروندې پر سر مخامخ خبرې اترې. ښیګڼه یې دا ده چې ستونزې ښې حل کیږي او پیغام مکمل رسول کیږي، خو ستونزه یې دا ده چې د وخت ضایعات پکې زیات وي.

مخامخ کتنه Face To Face Contact

د معلوماتو، نظریاتو، پوښتنو او ځوابونو د تبادلې په خاطر د وگړو تر منځ سیده او مخامخ ناسته چې یو بل سره مسایل طرح او خبرې ورباندې کوي. په ترویج کې ورته حضوري لیده کاته هم وايي.

آسانه کوونکي Facilitators

تسهیل کوونکي، مرستیال. هغه څوک چې له ترویجي کارکوونکو سره د ترویج په پروسه کې د توکو او وسایلو په چمتو کولو او د روزنیز پروګرام په پرمخ بیولو کې مرسته کوي.

Factorial Design

څو عامل لرونکی ډیزاین

د علمي تجربو په ډیزاین کې هغه ډول آزمایښتي ډیزاین ته ویل کیږي چې په هغه کې په یوه وخت کې له یوه څخه زیات مستقل متحولین شامل کړل شي.

د تولید عامل Factorial Production

په اقتصاد کې تولیدي عوامل کارځواک ، پانګه ، ځمکه اومدیریت دی، چې داجناسو او خدماتو د تولید او عرضې لپاره کارول کېږي، چې ډېر مهم یې ځمکه ، پانګه او کار دی. په تېره بیا پرمختايي هېوادو کې دوه منابع (ځمکه او کار ځواک) په کافي اندازه دی، خو د مدیریت عامل د وړتیاوو په لوړولو سره ایجادېدای شي او دغه ډول هېوادونه پانګه هم له بېلابېلو مدرکونو، په تېره بیا د خپلو سپماوو له طریقه ایجادولای شي. دغه عوامل په لوی اقتصاد کې هم د بحث موضوع ده اوپه کوچني اقتصاد او د تصدۍ په کچه هم. په دې اړوند زیاتره د عواملو د ګټې (Factor Income) څخه هم خبرې کېدای شي. هره هغه ګټه چې د

گومارلی شي. گڼ شمېر پرمختیايي هېوادونه شته چې د خپلو عواملو د مهیا الې او موجودیت (Factor Endowment) له مخې په اوچته کچه کې دی، ان یو شمېر یې د اوسنیو پرمختللو صنعتي پانگوالو هېوادو څخه هم په اوچته کچه کې دی، خو له بده مرغه د ښکېلاک د دورې ناوړه اثراتو له امله یې له دغه موجودیت استفاده نه ده کړې، بلکې د دوی ډېر فاکتورونو یا عواملو څخه ښکېلاکګروګټه اوچته کړې ده. په دې توګه (Factor Endowment) د تولیدي عواملو دلاسرسي هغه کچه ده چې په یوه ځانګړي هېواد یا سیمه کې تعریف شوي وي.

په اوسنیو صنعتي پرمختللو پانگوالو هېوادو کې د پرمختیا یي هېوادوپه پرتله د عواملو له ترکیب څخه د تکنالوژۍ په مرسته په اوچت کیفیت او ترکیب کار اخیستل کېږي، د دغو عواملو موجودیت یوې سیمې ته د بلې په پرتله مزیت او مطلق مزیت ور په برخه کولای شي. د یوه وروسته پاتې هېواد د عواملو په وړاندې د ورکړې اندازه د پرمختللي صنعتي هېواد په پرتله ټیټه ارزول کېږي. سره له دې چې ساموسن ویلي و چې عرضه او تقاضا دغه ورکړې او بیه په خپله سره نژدې او برابر وي، خو دلته یو شمېر عوامل شته چې دې خبرې تحقق نه کوي، چې هغه ترانسپورت، مهارت او معلومات دي.

اجناسو او د خدماتو له جاري تولید څخه په سیده توګه ترلاسه کېږي، د عواملو ګټه ده چې دا هم په ترتیب سره څلور ډوله ده مثلاً د کار په وړاندې مزد، د ځمکې په وړاندې اجاره، د پانګې په وړاندې رېح او د مدیریت په وړاندې د مدیریت د مفاد حق. کله چې د راکړې- ورکړې موضوع یادېږي، نو د عواملو بازار (Factor Market) څخه هم خبرې کېدای شي.

د عواملو بازار کې کورنۍ پلورونکي دي (دوی یو شمېر منابع لکه د کار ځواک، ځمکه، پانګه او مدیریت پلوري)، اقتصادي تصدی او تولیدي یا خدماتي واحدونه هریو یې اخیستونکی دی، دولت یا هغه نظام چې پیسې یې جاري کړی دی، د دغو عواملو پیرودلو او پلورلو ته د ارزش ټاکنې زمینه او د عمومي اعتماد یا باور زمینه برابروي او همدغه عمومي باور پیسو ته د اجناسو او خدماتو د پیریدلو او پلورلو لپاره قدرت وربښي. په دې توګه لکه د اقتصاد د نورو برخو په شان درې اقتصادي واحدونه (انفُسونه) رول ادا کوي. د تولید په پروسه کې موږ د دغو څلورو وړو عواملوپه وړاندې ورکړې لرو، چې هغو ته (Factor Payment) وایو. بریالي اقتصاد هغه دی چې دغه عوامل ښه تخصیص او ترکیب کړي، البته د مدیریت د عامل وړتیا دغه درې نور په ډېر ښه ډول د اقتصادي ثمریت او د مولدیت اوچتولو ته

Facultative Anaerobic**اختیاری ژوند**

هر هغه ژوندی موجود چې د هوا (اکسیجن) په موجودیت او نه موجودیت (دواړو کې) ژوند وکولای شي. کله چې یو ژوندی موجود اختیار لري چې په مساعده هوا یا بی هوا (ترلی) محیط کې ژوند کوي او نسل زیاتوي.

Fallow Tillage**شدیاره**

هغه کرونده (ځمکه) چې تیاره کولبه شوی وي او کښت ته چمتو وي. له کښت څخه مخکې هغه پټی چې کولبه شوی وي.

Family – Unit Agriculture**کورنۍ کروند گري**

په پرمختیايي هېوادو کې یو په زړه پورې د ودیز کرنیز سیستم دی، په دې سیستم کې یوه ټوټه ځکه یوې کورنۍ پورې اړه لري او تولید یا حاصل یې د همدې یوې کورنۍ اړتیا پوره کوي، که ډېر لږ اضافه تولید هم ولري، هغه په سیمه ییزه کچه د هغو اړتیا وړ توکو لپاره تبادله کېږي، چې نوموړی کورنۍ ورته اړتیا ولري. په دغه ډول کرنه

کارخانه یی کرنه Factory Farm

د پرمختللې او معاصرې کرنې هغه بڼه چې هلته کرونده (فارم) په بشپړ ډول د یوې صنعتی تصدی یا کارخانې بڼه لري. په دغه ډول کرنه کې کرنیز محصولات د یوې فابریکې د اجناسو په بڼه تولیدیږي او فارم د یوې لویې صنعتی فابریکې په شان فعالیت کوی لکه د خړپړیو د تولید فارم. د هگيو د تولید فارم او نور. اوس په هالنډ کې د لبنیاتو تولید کاملاً د فابریکوي(کارخانه یي) صنعت بڼه نیولې ده.

صنعتی کروندې Factory Farming

د کښت او څارویو روزنې هغه فني او میکانیزه طریقی چې په بشپړ ډول یوه صنعتی کار ځای کی ترسره کیږي. خوراک ته د انسانانو د اړتیا په زیاتیدو سره په فارمونو کې د هورمونونو، انټی بیوتیکونو او نورو مصنوعی او صنعتی طریقو او وسایلو په واسطه د حاصلاتو د زیاتولو نوې لارې-چارې پرمخ بیول کیږي. ممکن دغه مصنوعی، کیمیاوی او صنعتی وسایل د انسان د وجود میکانیزم سره توافق ولري یا یې هم ونه لري او ممکن ډیرو حالاتو کې د انسان روغتیا ته زیان واړوي.

کې د ځمکو ټوټې کوچنۍ او تولیدي وسایل او تکنالوژۍ ساده او دودیزه وي، د پانگه کښ پرځای چارکښه وي چې تجارتي بڼه نه، بلکې صرف معیشتي بڼه لري(و.گ):

(Farm Family)

کورنۍ کرونده Family Farm

هغه کرونده چې یوه کورنۍ د هغې مالکیت لري او په هغې بوخته وي. دغه ډول کرونده کیدای شي تجارتي بڼه ولري یعنې زیاته برخه محصولات یې بازار ته د عرضه کولو په خاطر وي، یا هم کیدای شي یواځې گوزاروي وي، یعنې محصولات یې د کورنۍ د لگښت لپاره وي.

ناوړه تغذي Famine

کله چې یو ژوندی موجود د غذایی توکو یا په غذا کې د یو شمیر ضروري اجزاوو له کمښت سره مخامخ وي. په ژوندی موجود کې د کم خوراکي او بې کیفیته غذایی توکو نښې ښانې.

FAO

د کرنې او غذايي توکو نړیوال سازمان

Food and Agriculture Organization
of the United Nations

دا سازمان په حقیقت کې دملتونو د ټولنې اړوند د(کرنې نړیوالې مؤسسې) ځایناستي گڼل کیږي.

د کرنې نړیواله مؤسسه دملتونو د ټولنې (دملتونو ټولنه دلوړمۍ نړیوالې جگړې له پای ته رسیدو وروسته په نړۍ کې د سولې دټینګښت او یو شمیر نړیوالو درنو مسئولیتونودمنلو په موخه جوړه شوې وه، خو خپل ماموریت کې ډیره بریالۍ نه وه، چې وروسته ددوهمې نړیوالې جگړې څخه یې دم.م. سازمان پرځای جوړ شو) دفعالیت پرمهال، جوړه اودکار او روغتیا له نړیوالو سازمانونو سره یې داطلاعاتو په راکړه ورکړه کې نږدې همکاري لرله. دغې مؤسسې دنو- بوټو په ساتنه او وده کې هم اغیزمنې هڅې ترسره کړې وې، خو د خوراکي توکو او کرنې سازمان (Food And Agriculture Organization) له جوړېدا وروسته، له نوموړې مؤسسې څخه د اروپا دسیمه ییز دفتر په توګه کار واخیستل شو، چې بالاخره په ۱۹۴۸م. کال کې په رسمي توګه ړنګه او مسؤلیت یې نننۍ FAO ته وسپارل شو. د FAO د تاسیس طرح په لومړي ځل د ۱۹۴۳م. کال د می په میاشت کې د امریکا دولسمشر (فرانکلن روزولت) له خوا دخوراکي توکو او کرنې په مناسبت په جوړ شوي نړیوال کنفرانس کې، چې د امریکا په ویرجینیا ایالت کې جوړ شوي و، وړاندې شوه. په دغه کنفرانس کې چې نږدې ۳۴ هیوادونو برخه لرله، په نړۍ کې د بیوزلۍ او دلوړې پر وړاندې دمبارزې په موخه دیوه نړیوال سازمان د جوړېدو پر

اړتيا خبرې وشوې. د سازمان غړو د ۱۹۴۵م. کال په اکتوبر کې د کانادا په کیوبک ښار کې خپله لومړۍ غونډه وکړه، چې په ترڅ کې یې د غړو هیوادونو له خوا د سازمان اساسنامه لاسلیک شوه. د اساسنامې له لاسلیک وروسته د خوراکي توکو او کرنې نړیوال سازمان د یوه تخصصي سازمان په توګه په رسمي ډول په فعالیت پیل وکړ چی موخې یې دا دی:

۱. دخلکو د ژوند د سطحې لوړول،
۲. د کرنیزو توکیو تولید، اصلاح او د خوراکي او کرنیزو محصولاتو ویش،
۳. په کلیوالي سیمو کې د پرمختیايي پروژو پلي کول. یعنې په عمومي توګه له نړیوال اقتصادي پرمختګ سره مرسته او د عامه هوساینې پراختیا.

د دغه سازمان جوړښت او ارکان دا دی:

۱. کنفرانس: د FAO تر ټولو لوړ ارګان دي، چې په کال کې یو ځل غونډه کوي. اصلي او څارونکي غړي کولای شي کنفرانس ته خپل استازي ولېږي، خو یوازې اصلي غړي په کنفرانس کې دراپې حق لري. که کنفرانس لازمه وګڼي کولای شي، د هغو نړیوالو سازمانونو استازي؛ چې موخې او فعالیتونه یې د کنفرانس له فعالیتونو سره ورته والي ولري، په غونډو کې د ګډون لپاره کنفرانس ته راوغواړي. یاد سازمانونه به یوازې د څارونکي په توګه په کنفرانس کې ګډون

کوي او د کنفرانس په پریکړو کې د رایې ورکولو حق نه لري.

۲. شورا: شورا د سازمان اجرائیوي ارګان دي، چې ۴۹ غړي لري د شورا غړي د کنفرانس له خوا د دریو کلونو لپاره ټاکل کېږي. شورا د کنفرانس له خوا د ورکړل شویو واکونو د پلي کولو مسؤلیت لري.

۳. منشي: د خوراکي توکو او کرنې سازمان منشي د سکرټریټ مشرتوب په غاړه لري. منشي د کنفرانس له لوري دیوې دورې په موخه د شپږو کلونو لپاره ټاکل کېږي. د سازمان منشي د کنفرانس د توافق په صورت کې کولای شي، سیمه ییز دفترونه پرانيزي.

Farm

فارم- کرونده

هغه محل او هغه پورې ټول اړونده ملکیتونه او فعالیتونه چې هلته کرنیز یا د څارویو روزلو چاری پرمخ وړل کیږي لکه د غلو دانو کرل، سابه کرل، د گلانو تولید، د څارویو روزنه، کبانو روزنه او نور.

یا: د ځمکې یوه معلومه ټوټه (اندازه په مساحت) چې د څرګندو حدودو په دننه کې په هغې باندې یا ونې بوتې د تولید په موخه روزل کیږي او یا هم د څارویو د روزنې کاروبار ورباندې دوام لري. د اقتصادي واحد په توګه هغه تصدۍ ده چې یا په خصوصی مالکیت پورې اړه لری یا هم

عامه مالکیت پورې او د تولید په موخه مدیریت کیږي.

د کروندې ټولګی Farm Classroom

هغه ساده جوړښت لرونکی ځای چې په کلي کې یا د کروندې خوا کې د کلیوالو او بزګرانو د روزنې لپاره جوړ شوی وي او د کښت طریقی پکې ښودل کیږي.

د کروندې برخه Farm Duty

د اوبو لګولو یا د خړوبولو د لګښت په بحث کې هغې اندازې اوبو ته ویل کیږي چې د یوې کروندې حق او برخه وي او کروندې ته ورکړل شوی وي.

کروندګره کورنۍ Farm Family

هغه کورنۍ چې په ګډه په کرونده کې کار کوي اود کار او ګټې - وټې ډېره برخه یې له کروندې څخه وي، په پرمختیايي هېوادو کې کلیوالي سیمو کې ډېرې کورنۍ دغه ډول ژوند لري (و.ګ: Family Unit Agriculture)

کروندګره کورنۍ Farm Family

هغه کورنۍ چې په ګډه په کرونده کې کار کوي اود کار او ګټې - وټې ډېره برخه یې له کروندې څخه وي، په پرمختیايي هېوادو کې کلیوالي سیمو کې ډېرې کورنۍ همدا ډول ژوند لري.

د کروندې تمویل Farm Finance

تمویل یعنې د مالي منابعو او پوړونو تدارک او استعمال. د پوراخیستنې د اقتصادیت په پام کې نیولو سره څومره اندازه له کومې مالي ایجنسۍ څخه د کومو شرایطو لاندې پوراخیستل، د ترلاسه شوی بهرنۍ مالي سرچینې په ځیرکتیا او چیرې او څه ډول له هغو استفاده کول ترڅو په دغه پانګه باندې بیرته ترلاسه کیدوکې ګټه اعظمی شي.

Farm Management

د کروندې مدیریت

هغه علم او فن دی چې د تولید په موخه د کروندې چارې تنظیم شي. هغه تخصص او انساني مهارت چې د تولید نور درې عوامل (ځمکه، کار او پانګه) یو بل سره ډیر ښه ترکیب او په ډیر ښه ډول په مناسب وخت کې د کښت او څاروي روزنې څانګې او د تولید ډولونه غوره کړي، پلان او راپورونه ترتیب د تمویل منابع ولټوي او د چارو ښه سازماندهی وکړي (و.ګ: Management, Farm)

د کروندې ستونزه Farm Problem

د کروندې په اقتصاد او مدیریت (تنظیم) کې یوه ځانګړې اصطلاح ده چې د بزګرانو عوایدو او له کروندې څخه د دوی د هیلو په مخکې راپیدا کېدونکې ستونزې ته اشاره کوي. کله چې په بيو کې موسمي بدلونونه

راځي، كله چې کرنیز محصولات د درمند پر مهال انبار شي او د زیاتې عرضې له امله بیې راولوېږي، د دې احتمال واقع کېږي، چې بزگران به تمه کېدونکي ګټه ترلاسه نه کړي، نو دولت د دې ستونزې د حل لپاره په خپله په لوړه قانوني بیه د کروندګر محصولات پیري او بزګر له احتمالي زیان څخه ژغوري. البته دولت کولای شي دغه محصولات زیرمه یا پروسس کړي او په لازم وخت کې یې عرضه کړي، په دې توګه له ستونزې سره د حل لاره مومي.

Farm Radio Program

د کرنې راډیو پي خپرونه

د راډیو هغه پروګرام چې د بزګرانو او کلیوالو لپاره د کرنې او مالدارۍ په هکله معلومات وړاندې کوي. د افغانستان راډیو له ۱۳۷۰ کال څخه مخکې دغه ډول پروګرام درلود چې د (کلی، کور او کرنه) په نوم به د ماښام له شپږو تر اوو بجو نشر ته سپارل کید. پېښو راډیو د کرکېلې په نوم یو فارم راډیو پروګرام لری چې هر مازیګر خپریږي.

Farm Subsidies

د کروندې سبسایډي

په هغو پرمختیايي هېوادونو کې چې غوره انکشافی برنامې او مدبر نظامونه لري، د کرنې، صنعت او سوداګرۍ د پرمختیا لپاره د راز راز تشویقي، رهنمو دي او حمایتي پروګرامونه لري، له دې امله چې یو

شمېر پرمختیايي هېوادو کې لا اوس هم کرنه عنعنوي او عمدتاً مسلط سکتور دی، نو د کرنیزو محصولاتو د ملاتړ په خاطر د دولت له خوا مالي مرستې کېږي، دغه مرستې ممکن د وارداتو په برخه کې د اسانه تعرفې په بڼه د صادراتو په برخه کې سبسایډي (ترڅو کرنیز تولیدات د بهرنیو محصولاتو مقابل کې د دولت له خوا د یوه تضمین شوي قیمت په بدل کې وپیرودل شي)، دپورورکړه او د داسې نورو مرستو په بڼه وي، مثلاً د حاصلاتو د ټولولو (درمند) پرمهال دولت د بازار له نرخ څخه په یوه لوړه بیه له بزګرانو څخه خرید کوي، چې وروسته یې په دولتي سیلو ګانو، زیرمتونو اوسپرو خونو کې ساتي، کله چې د حاصل د اوچتولو موسم تېر شي، او نرخونه لوړ شي له بازار څخه یې په ټیټ نرخ عرضه کوي، هم بزګرانو سره یو ډول مالي کمک دی، او هم د متسهلیکنو لپاره غوره بیې دي، بزګران معمولاً د درمند پرمهال بېره لري، چې د خپلو ضرورتونو د پوره کولو لپاره ډېر ژر خپل حاصل وپلوري، له بلې خوا دوی زیرمتون نه لري، نو ځکه جلا یان د دوی محصول ارزانه پیري، خو د دولت له خوا په یوه مناسب قیمت پیرودل د وی سره یو مالي کمک دی، دولت له کروند ګرو سره دغه ډول سبسایډي ځکه مني چې:

(۱) د هېواتد د ننه دغذایي توکیو لپاره ضرورت پوره شي؛

(۲) په کرنیزو تولیداتو باندې د قیمتونو د نوساناتو اغېزه کمه شي؛
 (۳) په کلیو کې د ژوند چاپیریال خوندي وي.

د کروندې کتنه Farm Visit

د مخامخ کتنې هغه ډول ترویجی روزنه ده چې د ترویج مامور بزگر سره په کرونده کې گوري او د ستونزو په هکله خبری ورسره کوی یا هم د نوی تکنالوژی، ورايتیو او طریقو په هکله ورسره خبری کوي.

Farmer To Farmer Extension

د بزگر له خوا بزگر ته ترویج
 د ترویج په دغه طریقه کې د مخکښو بزگرانو لخوا نورو بزگرانو ته ښودنه کېږي. د تجربه لرونکو بزگرانو لخوا نورو بزگرانو ته د کرنیزو طریقو ښودنه.

Farmers Lung

د بزگرانو تنفسی ناروغی
 د درمندنو د ټولولو پرمهال یا په گردجن ماحول کې د بزگرانو د کار کولو له امله

ځانگړی تنفسی ناروغی چې د گرد د تنفس له امله پېښېږي، په تیره بیا تودو سیمو کې.

Farming کروند گری

هغه اقتصادي فعالیتونه چې د کرنیزو محصولاتو د ترلاسه کولو په خاطر منابع له انساني ځواک سره یو ځای کېږي او په کار اچول کېږي.

Fatalism فتالېزم

د پرمختیايي هېوادو کلیوالي وروسته پاتې سیمو کې له سواد او پوهې څخه د پاتې خلکو هغه خرافي ذهنیت چې د ژوندانه لپاره تدابیر نلري، تصمیم نشی نیولای اوهرڅه اوهامو ته حواله کوي. دوی په خپل برخلیک باندې پیریان، شیشکې یا بل څه مسلط بولي. د حرکت کولو اوبیا د الله (ج) له لوري د برکت کولو په فلسفه نه پوهېږي. دغه ډله خلک فقط په توکل امید ترې، خو تدبیر ورڅخه هیروي. فتالېزم په دغه ډول سیمو کې ژوند له تحرک څخه غورځولی، فعالیتونه مبهم او بې نظمه او سرچینې ټولې له لاسه وتونکی دي. فتالېستان د ټولنې د اوږو بار وگړي وي.

Fatalism فتالېزم

د گڼ شمیر وروسته پاتې ټولنو د کلیوالي خلکو هغه خرافي باور چې هر څه او هره

پېښه او آن خپله راتلونکي مېهمو تياروته سپاري. دوی هر څه او هره پېښه تقدیر ته سپاري او له ځانه کوم تحرک، تدبیر او اقدام نه څرگندوي.

Fauna**فونا**

د ځمکې د مخ ټول هغه ژوندي ژوي چی د تکسانومی د ویش له مخې د حیواناتو په برخه کې ځای نیسي. له فلورا پرته نور ژوندی موجودات.

Feedback**غبرگون**

د مفاهمې په بحث کې د پیغام اخیستونکي چلند. د لیږل شوي پیغام ارزونه او د پیغامونو د لیږلو او د پوهاوي د لازيات اغیزمنتوب لپاره اصلاحي پروگرام.

Fever**تبه**

دڅارویو په مکروبي ناروغيو کې د بدن تر ټولو عامه نښه ده. په تبه کې د بدن د حرارت درجه له نارملې اندازې څخه پورته ځي. په تبه کې د مکروب وژونکي عواملو فعالیت او دوینې په واسطه د هغوی انتقال آسانه کیږي او ناروغي د عامل په لمنځه وړلو کې ونډه اخلي.

Feeding Value**غذایی ارزښت**

د غذا او تغذیې په بحث کې د علوفې یا خوراکې یو توصیفی حالت دی. د څارویو د خوراکې هغه ځانګړتیا چی د هغی غذایی

ارزښت ښکاره کوی په بله وینا: د علوفه جاتو هغه کیمیاوی، فزیکي او بیوکیمیکل جوړښت چی د غوښی، شیدو یا وړیو د تولید ظرفیت ډاډمن کړای شی.

Feedrake**ښاخۍ**

هغه وسیله او سامان چی د لاس د پنځی په بڼه جوړښت لری او د څارویو د خوراکي د ګډولو او دروشته کولو لپاره په کار ځی دغه ډول وسیله د کروندی او مالدارۍ په نورو برخو کی هم په کار ځي. اوس داسې سپکې او په آسانه ډول

استعمالیدونکی ځانۍ جوړې شوي دي، چې هم یې مقاومت زیات دی او هم ګړندی کار کوي.

Ferdinand Von Mueller**فردیناند وون مولر**

مولر په ۱۸۲۵ م. کال کې په ۳۰ د جون زیږیدلی جرمني-آسترالیایی فزیک پوه، جیوګرافر او تر ټولو مهمه، یو نامتو

بوتانیست و. هغه د آسټرالیا د سلطنتي باغ د رییس په حیث او د آسټرالیا دولتي بوتانیست په حیث دنده ترسره کړې چې د دندې پرمهال یې اکثره د آسټرالیایي بوټو نوم ایښودنه ترسره کړې وه.

Fermentation

تخمیر

هغه کیمیاوی بدلون چی د ژوندی موجود یا انزایم، په تیره بیا د بکتیریا او مایکرو ارګانیزمونو په واسطه په یو حجروي نباتاتو لکه خمیر مایه Yest، نرمو خاورو Molds او فنجیانو او مرخپړیو کی تر سره کیږی. یو کیمیاوی تعامل دی یا د کیمیاوی بدلون یوه پروسه ده چی د هغی په ترڅ کی انزایمونه کتلازیم کیږی. د اوږو یا مستو په رسیدلو کی د تومنی فعالیت یی یو مثال دی. همدارنگه د یو شمیر میوو یا بوټو ځوښا کې هم د تخمر عملیه رول لري.

Fertility of Land

د ځمکې حاصلخیزې

د یو واحد ځمکې د حاصل ورکولو هغه توان دی، چې عوامل پکې ښه ترکیب شوي وي او د ځمکې ذاتي ظرفیت څخه پوره استفاده وشي. دا د کرنیز اقتصاد ځانګړی مفهوم دی، خوله دې امله چې ځمکه په اقتصاد کې یو عامل دی، نو د ځمکې حاصلخیزې د صنعت په هکله هم صدق کوي، یعنې د ځمکې داسې غوره کول چې تر ټولو اوچت او ښه ضروري، محیطي، ټولنیز، محسوس او غیر محسوس ګټور توبونه ولري.

ertility of Land

د ځمکې حاصلخیزې

د کرنې په سکتور کې د ځمکې ښه‌رازي د لوړ تولید لپاره یو معیار دی. طبعاً ځمکې د خاورې د جوړښت د رڼا او اوبو موجودیت او د عضوي موادو د ترکیب له پلوه توپیر لري. د ځمکې ښه‌رازي او حاصلخیزې د کرنیزو محصولاتو په تولید کې د ځمکې د یو واحد ذاتي وړتیا (Capacity) ده. کله چې دوه ټوټې ځمکې د عین اندازه لګښت په لرلود حاصل له پلوه توپیر ولري، نو په Fertility کې یې توپیر دی.

Fertility Rate

د تولداتو نسبت

په یوه هېواد کې د هغو ماشومانو شمېر چې یوه مور یې درلودای شي. دا په هرو زرو تنو کې د نویو ژوندیو زېږېدلو،

ماشومانو شمېر دی چې (Birth Rate) هم ورته ویل کېږي، دا د دیموګرافي په علم کې د نفوسو د بدلون یو مستقیم معیار دی، په یو هېواد کې ټولو تولیداتو ته غیر خالص تولدات یا زېږېدنې (Crude Birth Rate) ویل کېږي، چې په هرو زرو تنو کې موندل کېږي، او فرمول یې دادی:

$$CBR = \frac{\text{په یو کال کې د زېږېدنو شمېر}}{\text{د کال منځ نفوس}} = R$$

دلته د K رادیکس معمولاً (1000) منل شوی دی، دا یو ډېر ښه معیار ګڼل شوی دی او په نفوسو کې هر بدلون د زرو په ثابت (K) ښودل کېږي، په بله وینا: که چېرې په یوه کال کې د تولداتو شمېر په B د کال منځ نفوس په P او منل شوي د زر ثابت عدد په (K) وښیو فرمول یې دا شکل غوره کوي:

$$CBR = \frac{B}{P} \cdot K$$

Fertilization

سره ورکول

هر هغه فعالیت چې په خاوره کې غذايي توکي ورزیات او د خاورې حاصلخيزي Fertility سره مرسته وکړي. سره خاوره کې د ضروري موادو اضافه کول دی، خو اوسنی وخت کې یواځې د رېښو له لارې نه، بلکې د ونو او بوټو په پاڼو هم ځینې ترکیبات استعمالېږي چې د بوټو د پیاوړي کیدو لامل کېږي. هغه مرکبات چې د ونو-

بوټو ضروري عناصر ولري د Fertilizer په نوم یادېږي.

ملوک الطوايفي Feudal System

یوه تاریخي مرحله ده چې په هغې کې ځمکوال د حاکمانو په توګه واکمن وي او کوچنۍ کوچنۍ ساحې یا څو څو کلي یې تر حکم لاندې وي. په اروپا کې دغه ډول نظامونه له نهمې پېړۍ څخه تر پینځلسمې پېړۍ پورې واکمن وو. دځمکو خاوندانو ته یې لارډ ویل، نورعادي خلک د دوی مرئیان او بزګران وو، دغه وخت په یوه هېواد کې یو سراسري واحد دولت موجوده و.

فيوداليزم Feudalism

د ځمکې د تولید نظام. په دې نظام کې حاکمه طبقه ځمکوال یا ملاک دی او د کار ځواک بزګران دی، چې پرځمکه کار کوي. په اروپا کې په منځنیو پېړیو کې دغه ډول نظام موجود و. پاچا کولای شول ځمکې په تیول او اقطاع کې ورکړي، د خپلې واکمنۍ د ټینګښت لپاره به یې ځمکه د قبیلو مشرانو او سیمه ییزو ځواکمنو افرادو ته ورکولې. لویو ملاکانو کولای شول، د ځمکو لویې ټوټې نورو کوچنیو ملاکانو ته په اجاره ورکړي. پر ځمکه مالکیت میراثي و، د ملاک لپاره سرف کار کاو. د همدې نظام په پای کې بازار رامنځته شو، پانګې جوړښت وموند او د صنعت په تېره بیا د

ماشیني صنعت ننې څرگندې شوې. دغه نظام په اروپا کې د روم د امپراتورۍ له پرځېدو سره سم ټینګ شو او لویو ځمکوالو سیاسي قدرت ترلاسه کړ. دوی د اروپا بېلابېلو سیمو کې یو ډول منظمه او ټینګه ملوک الطوایفې جوړه کړه، یعنې هر فیوډال خپل ور بوی درلود او یو ډول تړلی اقتصاد یې رهبري کاوه. هر لارډ د یوه پاچا مثال درلود. په فرانسه، آلمان او ایټالیا کې پاچاهانو او شهزادګانو د فیوډالو په زور تکیه کوله او خپل حاکمیت یې د دوی په زور په سیمه ییزه کچه ټینګ ساتلی و. سرف (بزرګ یا د ځمکې کارګر) نشو کولای د خپل ملاک له اجازې پرته بل ځای کار وکړي، خو د سرف ازادي دمرثیانو په پرتله زیاته وه، یعنې دغه دوره د مرثیتوب په پرتله یوه څه پرمختللې وه. په دې نظام کې بهرنۍ راکړه ورکړه نه وه، بلکې دیوه تړلي اقتصاد بڼه یې لرله. د دې دورې مانو فاکتور اولاسی کارونو در اتلونکي ماشیني صنعت او پانګوالی بنسټ کېښود.

Fiber Crops

فایبري بوټي

هغه بوټي چې د هغو د البافو یا فایبرونو (ریښکیو) د ارزښت او استفادې په موخه کرل کېږي.

Fibrous Root System

وینښته ډوله ریښه یي سیستم

هغه بوټي چې ډیرې زیاتې ریښي تولیدولای شي، اصلي ریښې په ډیرو نورو ریښو انشعاب مومي.

Field

ډګر، کرونده، څانګه

Field په لغت کې بیلابیلی معنا گانې لري، خو خاصاً په ترویج کې د ترویجي فعالیت د ترسره کولو ساحې او ډګر ته ویل کېږي چې هغه معمولاً کروندو او فارمونو ته اطلاق کېږي. ځینې وخت په کرنیزو پروګرامونو کې Field په مجموع کې کلیو ته ویل کېږي.

Field Advisor

د کار د ډګر مشاور

د ترویجي روزنې او پروګرام هغه تجربه لرونکی او پوخ کارکوونکی چی په ساحه (کرونده) یا د ترویج په ډګر کې خپلې مشورې او لارښوونې وړاندې کوي.

Field Burning

د کروندې سوځول

د درمند له ټولولو وروسته د بوټو د پاتې برخو سوځول چې موخه ورڅخه د ناروغیو د عاملینو، آفاتو او حشراتو له منځه وړل، د هرزه، بوټو ختمول، او د خاورې له جوړښت سره مرسته کول وی، خو د دغه عمل ډیر سپارښت نه کېږي.

Field Day**د کروندې ورځ**

په ترویجی طریقو کې د ترویجی پروگرام او روزنی یوهغه میتود او طریقه ده چی د یوې ځانگړې ورځې په ترڅ کې بزگران راتولېږي او یوه بیلگه ییزه کرونده گوري یا یو نندارتون څخه لیدنه کوي. د دې توپیر له نورو طریقو څخه دا دی چی بزگرانو ته په زړه پورې وي او ډیرې پوښتنې یې حل کیږي ځکه چې عملاً هم پروگرام کتلای شي. یا:

هغه ورځ یا څو ورځې چی د هغی/هغو په ترڅ کی بزگران (د ترویج د برنامی گډونوال) یوه نمونوی بریالی کرونده له نژدې څخه گوري. زده کوونکی خپل معلومات پوره کوي او پوښتنو ته یی ځواب ویل کیږي او د کروندې حالت، تخنیک، د تخم د کښت او نورو په هکله له نژدی څخه معلومات تر لاسه کوي. دغه کرونده په هر موسم کی کتل کیدای شي او ممکن شخصي کرونده وي، یا د ریسرچ د مرکز یا هم دولتی فارم وي.

Field Day Extension**د کروندې د ورځې نندارتون**

د محصولاتو، د کښت د طریقې، نوی تخم، نوی تکنالوژی یا بل روزنیز پروگرام او هدف هغه عملی ښودنه چی په یوه ځانگړی ښودل شوې ورځ کلیوالو (بزگرانو او څاروي روزونکو) ته ښودل کیږي.

Field Experience **د ساحې تجربه**

ټول هغه تجارب چې د لابراتوار یا څیړنې له ساحې څخه ترلاسه شوی وي. د څیړنیز سټیشن له فعالیتونو بهر د شخصي لاسته راوړنو پایلې. د عملي ډگر تجربه.

Field Flag **د کروندې جنډی**

هغه خبروونکی جنډی یا بیرغ چې د ترویج د مامور او د کروندگر په توافق په کرونده کی ځړول شوی وي او بزگر ته د ترویج د مامور یا مامور ته د بزگر د یوه پیغام لرونکی وي. کله چی د ترویج مامور د کروندو کتنی ته ځي او له لری څخه په یوه کرونده باندی هسکه شوی جنډی وگوری، نو پوهیږی چی دغه کروندگر ته کومه ستونزه پیښه شوی یا معلوماتو او مشوری ته اړتیا لري. نو ورځی او هغه سره گوری او لازمه مشوره ورکوی. دا د ترویج یو میتود یا طریقه ده.

Field Trails ساحوي آزمینښت

د دې لپاره چې د روزنیزې دورې او ترویجې پروگرام گټورتوب و آزمایږي، هغه یو ځل په ساحه کې تجربه کېږي، که چیرې یې د عمل په ډگر کې پایله غوره وه دغه پروگرام او میتود ته دوام ورکول کېږي او که پایله سمه نه وه د پروگرام محتوا او د ترویج میتود کې اصلاحات او بدلون راوستل کېږي. دی په عمل کې د ترویج روزنې د تولیداتو آزمایږي هم وایي.

Film Strip د فلم پټاره

د کلیوالو او بزگرانو لپاره د نمایش یوه په زړه پورې طریقه ده چې د پرلپسې ثابتو انځورونو یوه مجموعه چې ټول یوه موضوع څرگندوي، دوی ته ښودل کېږي. د فلم په واسطه د یوې طریقې ښودنه.

Filtration فلتر کول

هغه عملیه ده چې د هغې په ترڅ کې له یوه مایع محلول څخه د هغې معلق کوچنۍ ذرات او یا رسوب جلا شي. له یوې طبقي څخه د اوبو تیږول هم فلتر کول بلل کېږي، چې د اوبو په تصفیه کې مهمه مرحله ده. که محلول فلتر کېږي دغه محلول ته سوسپنشن او هغه مایع چې له فلتر څخه تیرېږي د Filterat په نوم یادېږي. پخوا به لابراتوارونو کې یو شمیر صاف کاغذي

فلترونه استعمالیدل اوس له چین لرونکو فلترونو څخه کار اخیستل کېږي.

Fining لوټی ټکول

معمولاً کلکې خاوري وروسته تر کولبه کولو غټې لوټې تولیدوي چې د تخم لپاره مناسب بستر نه جوړېږي. هغه عملیات چې د لوټو د له منځه وړلو او ماتولو لپاره پکار ځي لوټي ټکول بلل کېږي ماله کول یې یوه بیلگه ده. د کروندی پستول.

First Generation Pesticides

د آفت وژونکو لومړۍ نسل

هغه عنعنوي لومړنيو طریقو ته اشاره ده چې ډیر پخوا به بزگرانو په هغو سره ناروغۍ او حشرات کنټرولول لکه د ایري استعمال، د میده شویو تنباکو شیندل او داسې نور.

Fishing کب روزنه

د هغو کبانو روزنه چې اقتصادي ارزښت لري. هغه کسب و کار چې کبان روزي او پلوري یې.

Five Elements Model

د پنځه گونو عواملو موډل

د پرمختیا لپاره پنځه ضروري فکتورونه (Emplemination) سمبالټیا، Organization تنظیمول، Education ملاتړ، روزنه، تخنیکي

Technicalsupporting او د پایلو ترلاسه کول (Outcome) دي.

Fixed Resources

د تولید ثابتې سرچینې

د سرچینو هغه پولې چې په نهایت کې د تولید د کچې د نور زیاتوالي امکان یی نه وي. دغه ډول منابع یا سرچینې د تولید د یوې دورې (موسم) لپاره د عاید له پلوه په ثابت شکل وي لکه ځمکه، تعمیر، ماشین آلات، باغ او نور. دا سرچینې د خپل ټاکلې کمیت له پلوه زیاتیدای او کمیدای نشي، دغه ډول سرچینې په کرڼه کې زیاتې لیدل کېږي.

Flag Leaf

بیرغ پانه

د غنمو د ډنډر تر ټولو پورته پانه. هغه دوه پانې چې د غنمو د وږي لاندې دي. په ټولو غنمیانو کې د وږي د بیخ پانه بیرغ پانه بلل کېږي.

Flavonoids

فلاونوییدونه

د طبیعي فینولونو هغه ګروپ چې د ونو بوټو په انساجو کې په ګلايکوزید شکل چې زیاتره ژېړ رنګ لری موندل کېږي تر اوسه پورې له ۲۰۰۰ زیات فلاونوییدونه پیژندل شوي. په تیره بیا د نباتاتو ځوانو انساجو کې ډیر لیدل کېږي. په اوبو، الکولو او قلویاتو کې حل کېږي. د فلاونوییدونو اصلی منبع

رنګه ګلان، د ژېړو پانو لرونکی سابه، ژېړ رنګه میوې، شین چای، د میوو زیږی او نور دی د دغه ماده د مکروب او ویروس ضد، د قرحو، سرطان او الرژي ضد، انټی اکسیدانت، استیروجنتیک او استطباب فارمکولوژیکي اثرات لري.

Flexible

بدلون منونکی

هغه چلند، پروګرام یا د ترویجی پروګرام محتوا چې د وخت، ځای، اوریدونکو او وسایلو د غوښتنې له مخې په هغو کې انعطاف او بدلون راوستل شي. له دې امله چې کلیوالي خلک، مالداران او بزګران د پوهې، تجربې، د کروندې شرایطو او نورو له مخې یو بل سره توپیر لري، نو غوره به وي چې په ترویجی میتود او پروګرام کې انعطاف پذیری او Flexibility په پام کې ونیول شي.

Flood

سیلاو

د ځمکې پرمخ د واورې، باران، د لویو بندونو د شړیدلو یا نورو عواملو له کبله د اوبو یو ناڅاپی جریان چې زیاتره وختونه ویجاړوونکي وي. سمندری توپانونه هم سیلاو لامل کېږي. یا: د اوبو هغه ګړندی جریان چې زیان اړوونکی وي. سیلاوونه د اورښت له امله، د سیندونو د اوبود زیاتیدو او په کرونده باندې د غرقاب اوبخور له امله پېښیدای شي.

گل کرنه

Floriculture

د کرنې په سکتور کې هغه شغل چې د زینتي گلانو - بوټو له کښت، تولید او بازار ته عرضه کولو سره سروکار لري. گل روزنه چمن روزنه، کاکتوس او نیالګیو روزنی او بازار ته یې عرضه کولو ته فلوری کلچر وایي. کیدای شي په دوه ډوله ساحه کې عملی شي، آزاده فضا کې Outdoor/Garden Plants او د کور دننه، په خونو، دفتر او حویلي کې چې دی ته Indoor/House Plants ویل کېږي. دغه څانګه ښایسته او فرحت بخښونکي بوټي چې ځیني گل لرونکي Flowering Potted Plants دی لکه جریڼ پټونی، ختمی گل، سیکلامن او ځیني ښایسته پاني لرونکي Foliage Potted Plants دی چې ګڼې-ګوري شنې او ښایسته پاني لری لکه گلبرګ، حُسن یوسف، مرجان، چنار بوټي، پوتوس، کراسولا، گلبيد، فیکوس او نور. (و.ګ: Aechmea , Peperomia , Catus , Monstra)

گل روزنه

Floriculture

د کرنیزو علومو هغه څانګه چې د زینتي گلانو له روزنې څخه بحث کوي. د ښایسته گلانو او زینتي بوټو د کښت او تولید څانګه.

غرقاب کول

Flooding

د پټي پوره ډنډ کول چې د اوبو اندازه له ۱۵ - ۲۵ سانتي مترو پورې لوړه وي، په دې موخه چې هرزه بوټي له منځه ولاړ شي (و.ګ: Water Logged او Flooding Irrigation)

غرقاب اوبخور

Flood Irrigation

د اوبو لګولو هغه عنعنوي طريقه چې ويا له په کرونده باندې ورخوشي کېږي او کرونده په اوبو ډنډ کېږي. په اوسني وخت کې، ورځ په ورځ د اوبو د ارزښت په لوړېدو سره، د غرقاب په عوض د پاشلو او څاڅکو په بڼه اوبخور د پراختيا په حال کې دی خو په يو شمير ځانګړو وختونو کې غرقاب يوه ضروري طريقه ده (و.ګ: Water Logged).

فلورا

Flora

د يوې سيمې د ټولو بوټو ډولونه. په يوه سيمه کې هغه نباتاتي پوشش چې موندل کېږي. د يوې منطقي ټول پيژندل شوي نباتات.

Fodder د څارویو خوراکه

هر هغه ډول وېش چې د څارویو د تغذیې په موخه کارول کېږي. ځینی نباتات شته چې یواځې د څارویو د خوراکي په موخه کرل کېږي مثلاً Fodder Coin هغه ډول جوارۍ چې د دانی لپاره نه، بلکې څارویو ته د تغذیې لپاره کرل کېږي، دې ته بزگران (مادگی) هم وایي او Fodder Green ټول هغه شنه بوټي دي چې څارویو ته ورکول کېږي.

Fodders دروشته

د حیواني خوراکې هغه ډول چی وچ وېش له تازه سره یو ځای څارویو ته ورکول کېږي.

Food Chain غذایی زنجیر

په طبیعت کی د تولیدوونکو، لومړنیو مصرفوونکو، دوهمی مصرفوونکو او د لومړی کچې مصرفوونکو د مراتبو سلسله ده د ایکوسیستم په اجزاوو کی د انرژي او غذایی عناصرو یو ځانگړی او منظم مسیر دی. دغه مسیر له تولیدوونکی څخه تر مصرفوونکی پورې دوام مومي. غذایی زنجیر له یوې ساده شبکې مخ په پیچلی شبکې پر مخ ځي.

Food Grain خوراکي دانه باب

ټول هغه کرل کیدونکی مزروعی دانه باب (غلې- دانې) چی د انسان د خوړو ډیره

برخه جوړوي لکه غنم، وربشې، وریجې، جودر او نور.

Food Security غذايي مصُونیت

دغه اصطلاح په ۱۹۴۴ م. کال کې د خوراک او کرنې سازمان په یوه ټولنه کې هغه حالت ته تعریف کړه، چې هلته د خلکو لپاره دومره کافي اندازه خوراکي توکي وي چې دوی نه یوازې دا چې وېري پاتې نشي بلکې د کیفیت له پلوه او د مربوطه ټولنې د اجتماعي او کلتوري لحاظه هم مناسب وي. خلک له رواني پلوه د خوراکي توکو د کمښت ویره ونه لري، دغه غذایی توکي باید دانرژۍ، منرالونو، ویتامینونو او نشایستې له پلوه د بدن ماشین د چلولو توان ولري. یعنې غذایی مصُونیت یوازې د قطعي نشتوالی نه، بلکې یو څلور بٌعدي حالت دی، چې غذا باید له دغو څلورو بٌعدونو خلکو ته مناسبه وي، چې هغه یې د کافي والي، مٌغذي والي، اجتماعي والي او له رواني پلوه د ډاډه والي بٌعدونه دي.

غذایي خونديتوب Food Security

په یوه ټولنه کې غذایي توکو ته د ټولو خلکو لاسرسی چی د بیوله پلوه، له روحی پلوه، له ټولنیز پلوه او د غذا د کیفیت له پلوه ستونزه ونه لیدل شي. دغه اصطلاح په ۱۹۴۴ م. کال کې د خوراک او کرنې سازمان په یوه ټولنه کې هغه حالت ته تعریف کړه ، چې هلته د خلکو لپاره دومره کافي اندازه خوراکي توکي وي چې دوی نه یوازې دا چې وړې پاتې نشي بلکې د کیفیت له پلوه او د مربوطه ټولنې د اجتماعي او کلتوري لحاظه هم مناسب وي. خلک له رواني پلوه د خوراکي توکو د کمښت ویره ونه لري، دغه غذایي توکي باید دانرژۍ ، منرالونو، ویتامینونو او نشایستې له پلوه د بدن ماشین د چلولو توان ولري. یعنې غذایي مصئونیت یوازې د قطعي نشتوالی نه ، بلکې یو څلور ب ُ عدي حالت دی، چې غذا باید له دغو څلورو ب ُ عدونو خلکو ته مناسبه وي، چې هغه یې د کافي والي، مغذي والي، اجتماعي والي او له رواني پلوه د ډاډه والي ب ُ عدونه دي.

د پښې پل Foot Print

یوه نوې رامنځته شوی اصطلاح ده چې خصوصاً د چاپیریال ساتنې بحثونو کې په کار ځي. موخه ورڅخه د CO_2 د هغی اندازې زیاتیدل دي چی د یو شمیر فعالیتونو له کبله محیط ته ورځي.

همدارنگه له چاپیریال څخه د یو شی له منځه وړل. معمولاً دغه اثرات د یوه شخص، فابریکې، ځانگړې صنعتی فعالیت او ترانسپورتي وسایطو له خوا رامنځته کیږي، د دی تر څنگ په ضمنی توگه د Hand Prints اصطلاح هم معموله ده. دا د هغو فعالیتونو او آثارو رامنځته کول دی چی گټور دی. د Foot Print د آثارو کمول هم په Hand Print کی راځي.

د څارویو وچ وابښه Forage

د ژمی د ورځو لپاره د څارویو د خوراکي هغه زیرمه یا هغه وابښه چی وچ شوی وي. اوس دغه ډول ریبیل شوی وابښه د پکي لرونکو ځانگړو ماشینونو په واسطه وچیري چې هغو ته Forage Drier ویل کیږي. هغه ماشینونه چی د ژمي لپاره د څارویو وابښه ریبی هغه ته Forage Harvester وایي.

وابښه Forage Crops

ټول هغه بوټی چی د څارویو د روزنې او خوراک لپاره کرل کیږي، معمولاً په شنه ډول ریبیل کیږي او د څارویو د خوراکې په توگه استعمالیږي.

پلن پانی بوتې Forb

هغه بوتې چې لرگین ډنډر نه لري، بلکې صرف پلنې پانې تولیدوي د Forb په نوم یادېږي چې زیاتره یې گټور بوتې دی.

Forest**ځنگل**

لږ تر لږه له نیم هکتار (د دوه جریبو) ځمکې څخه زیاته ساحه چې لږ تر لږه په سلو کې لس برخه یې د میوه لرونکو یا بی میوو (په طبیعي یا مصنوعي شکل) ونو او نیم قدونو څخه پوښلی وي.

Formal Education**رسمی ښوونه او روزنه**

رسمی سیستماتیکه او د ټاکلي نصاب لرونکي او له ټاکلو مقرراتو څخه بلانحرفه روزنه چې د پوهې د ترلاسه کولو په موخه په لومړنۍ منځنۍ او مکمل متوسطه کچه پرمخ وړل کېږي. د دولت رسمي معارف.

Four H Club**د امریکې د متحده آیالاتو د ځوانو****مروجانو ټولنه**

د امریکې د متحده آیالاتو د ترویج هغه تشکيلات دي چې غړي یې په فردي او ډله ییز ډول روزنیزې پروژې پر مخ وړي. دوی د ټولنې د پرمختګ، هوساینې او ښه والي په خاطر لوړه کوي او شعار یې څلور انگلیسي کلمات دي: Heart سر، Hand زړه، Health لاس او Health یعنی روغتیا. دوی لوړه کوي چې د ټولنې د پرمختګ لپاره خپل فکر، زړه لاسونه او سلامتې په کار اچوي. دوی په Four H کې غږیتوب

ویار بولي اوس یو شمیر نورو هیوادو کې هم له همدغې کلمې څخه کار اخیستل کېږي.

Front Line Officer**د کلي د ترویج مامور**

د ترویج په تشکیل کې هغه مامور چې د هغه دنده په کلي کې په یوه تر ټولو کوچنۍ جغرافیه کې وي او د ترویج تر نورو ټولو کارکوونکو کلیوالو ته نژدې او هغوی سره په زیات تماس کې وي. د لومړۍ کرښې مامور.

Fruit**میوه**

په نباتاتو کې هغه پوخ شوی Ovary تخمدان دی چې Ovule شاوخوا یا د تخم Seed پوښوونکي وی میوه د Fertilization په نتیجه کې رامنځته کېږي. په حقیقت کې میوه د تخمونو د دانو یو لوبښی بلل کېدای شي.

Fungicide**پوپنک وژونکي**

پوپنک، قارچونه یا چناسی هغه بی کلوروفیله گیاه ده چې په یو شمیر خوراکي

شودپاره

Furrow

هغه ځمکه چې قلبه شوي وي. هغه پټی یا کرونده چې پولې یې جوړې شوي او قلبه شوی وي او د کښت لپاره چمتو وي.

Furrow Irrigation

جويچه یی اوبخور

د خړوبولو یو ډیر عام شکل چې اوبه په کوچنیو چروکې کروندې ته جاري کیږي. د ځمکې میلان باید داسې وي چې اوبه پخپله ورو جریان ومومي. دا د روزمینی آبپاري هغه طریقه ده چې د نسبتاً غټو بوټو د خړوبولو لپاره چې په چرو کې کرل کیږي کارول کیږي.

فنجی

Fungus

فنگسونه یا فنجیان کوچني ژوندي موجودات دي چې خپل جوړښت کې له عالي نباتاتو سره ورته والی لري چې له جسم Mycelium او سپور Spore څخه جوړ دي. مایسلیم هغه اوږدې ریشکې (الیاف) دی چې د ښاخونو یا هایفا Hypha او فلامنت Filament شکل لري او سپور یې تکثري غړی دی چې د ځایونو په څوکو کې دي. فنجی په وچه او اوبو او په ټوله نړۍ کې خپار دی د انسانو ژویو او ونو او بوټو په بدن کې هم لیدل کیږي. په صنعتي پروسه لکه ډوډۍ، شرابو، بیر جوړولو، عضوی اسیدونو، د پنسلین درملو او نور انتی بیوتکونو، لنډه دا چې له غذایی صنعت څخه نیولی تر طبیی صنعت پورې ارزښت لري، خو د ناروغيو عاملین او پرازیتونه هم دي. یو شمیر یې له څارویو څخه انسانانو ته سرایت کوي یعنې Zoophitic یا Zoonoses دي چې د Antifungas په واسطه درمل کیږي. غټ فنگسونه لکه مرخپري د خوړو په بڼه استعمالیږ.

G. g

GAP

ښې کرنیزې طریقې

Good Agricultural Practices د ټولو هغو غوره کرنیزو فعالیتونو او طریقو په معنا ده چې په فني توګه او د ترویج د ادارې له هدف سره سم وي.

Garden Fork

لوټه ماتوونکی

د دهقانانو په منځ کې په کلخ شکن هم یادېږي د تخم د بستر د ښه چمتو کولو لپاره په ځمکه کې وروسته تر پستولو څخه پاتې شوې لوتي ماتوي.

Gardenia Cape Jasmine گل ګارډنیا گل

همیشه بهار یا تل شین بوټی دی چې لمدبل لرونکو سیمو سره ښه توافق لري. ۲۵۰ بیلابیل ډولونه لري، لوړوالې یې له ۵۰ - ۱۰۰ سانتیمتره پورې وي او پراخوالی یې ۳۵ سانتی متره کیږي. د یوه کال په ترڅ کې دوه ځله (پسرلي او اوړي کې) گل کوي. وسپنه لرونکی کود ته اړتیا لري او د ودې په موسم کې په هرو دوو اونیو کې یو ځل بشپړ کود ته اړتیا لري. د منفی دوو درجو څخه ټیټه یخني نشي زغملای د ودې مناسب ځایونه یې لمر لرونکی ځای، د لمر

سیورلن اړخ او لمدبل لرونکی ځای بلل شوی، نو ځکه په سیوري کوټه یا دفتر کې یا د اپارتمانونو په دهلیزونو کې ښه وده نشي کولای، د دې په عوض په باغچو او پارکونو کې کرل کیږي. تکثیر یې د ښاخونو له څوکی څخه د پانی لرونکې قلمې په واسطه چې ژمي او مني کې باید کینول شي، کیدای شي.

Gardens

باغونه

هغه ساحات چې هلته میوه لرونکې او بې میوې ونې او څو کلن بوټي کرل شوي وي او موخه ورڅخه کاروبار او د تولید ترلاسه کول وي لکه د میوو باغونه، تاکستانونه او د زینتي بوټو باغونه.

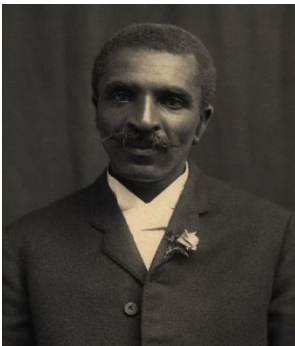
Gasteria

ګاستریا

د سوسن ګلانو Liliaceae په کورنۍ پورې اړه لري، پلنې، غوښنې او پرپرې پانې لري، په پانو باندې سپین یا کریمی رنګه ټاپې لري. د ګلانو د روزنې د صنعت یوه لویه برخه د همدغو ګلانو روزنه او بازار ته عرضه ګول جوړوي.

George Washington Carver**جورج واشنگتن کارور**

ج.و. کارور په ۱۸۶۰ مې میلادي لسیزې کې زېږېدلی، لوی او نامتو امریکایي بوټانست او مخترع و. ده داسې میتودونو ته انکشاف ورکړ چې په دوامداره توګه هغه خاوره چې د پنبې د کښت په واسطه ضعیفه شوې وه قوي کړي او کروندګرو ته یې د ځایناستي بوټو لکه خوړو کچالانو او ممپلي د کښت لارې چارې وښودې ترڅو د تغذیې په موخه ورڅخه استفاده وکړي. نوموړی د چاپیریال ساتنې د غورځنګ پیاوړی ملاتړی و اود Tuskegee په انستیتیوت کې د کرنې استاد هم و. ده د خپل بیساری زیار په پایله کې دبیزولو تورپوستو بزګرانو په ژوند کې ډیر ژور مثبت بدلون راوست. ده ته د امریکې د دولت له خوا څو مډالونه او جایز ورکړل شوي دي. بشریت ته د ډیر غوره خدمت څخه وروسته د اتیا کلونو په عمر په ۱۹۴۳م. کال کې د جنوري په پنځمه ومړ.

Gene**جين**

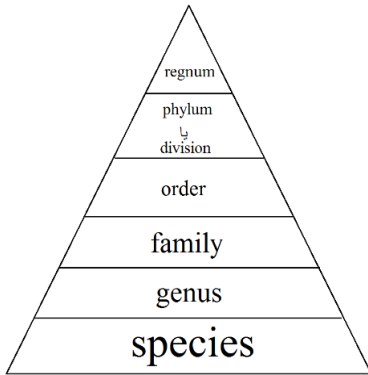
جينونه هغه ارثي فکتورونه دي چې له يو نسل څخه بل نسل ته خواص انتقالوي او په بل راتلونکي نسل کې د يوه ارثي صفت د راښکاره کيدو لامل ګرځي. دا د DNA ماليکولي يوه برخه ده چې په کروموزومونو کې موقعيت لري.

Genetics**جنيتيک**

د جينونو د مطالعې علم ته جنيتيک وايي. د جنيتيک علم هغه پوهنه ده چې جينونه (د ژونديو موجوداتو د ارثي ځانګړنو د لېږدولو جوړښتونه يا واحدات) مطالعه کوي، لکه والدينو سره د اولادونو ورته والي، يو نسل څخه بل ته د ارثي خاصيت لېږدول، د جينونو د کيمياوي او فزيکي اغيزو څرنگوالي او نور.

Genus**جينس**

هغه ډله ژوندی موجودات چې د دوی انواع د خپلو ځانګړتياوو له مخې له نورو سره توپیر ولري یعنې یو جینس د څو سره ورته انواعو څخه جوړېږي. جینس د ژونديو موجوداتو د ویش او نوم ایښودنې یو مستقل واحد دی، خو تر ټولو کوچنی واحد نه دی. سپیشزونه، جینس او جنسونه کورنۍ جوړوي. د ژونديو موجوداتو د ویش تګسون داسې ښودل کېږي:

میکروب وژونکی Germicide

هغه کیمیاوی مرکبات چې د میکروبونو Germs د له منځه وړلو لپاره استعمالیږي، د دغو موادو د استعمال هدف د ناروغیو د رامنځته کونکو کوچنیو ژوندیو موجوداتو له منځه وړل دي.

د شنه کیدو وړتیا Germinability

د تخمونو د تیغې وهل وړتیا. په کروندو کې د یوه کرل شوی تخم د تیغې وهلو سلنه. دا یو معیار دی چې د سالم او ښه تخم کیفیت ورڅخه معلومیږي.

تیغې وهل Germination

د تخم راټوکیدل، د هغه لومړني بوټي یا جنین Embryo نوی راشنه کیدل دي چې د کرل شوي تخم په دننه کې وي. د بوټو په دانو او تخمونو کې امبریو یا ځوان ژوندی بوټی د استراحت په حالت کې وي او د مناسبو شرایطو (تودوخې او لمډل) په

برابریدو سره فعاله کیږي او خپله وده پیل کوي.

د جغرافیایي معلوماتو سیستم GIS

د سیمو د موقعیتونو، اقلیم، توپوګرافۍ او نورو جغرافیایي خصوصیاتو په هکله معلومات. د جغرافیایي معلوماتو هغه سیستم (Geographical Information System) او د دغو معلوماتو مجموعه چې د کرنیزو فعالیتونو، پلانونو او تولید لپاره ورته ضرورت لرو.

مرغیږی Gland

هغه عضویت چې ځانګړي ترشحات لري. غدوات. د ژوندیو موجوداتو د فعالیت د ښه تنظیم په خاطر د ځانګړو ترکیباتو تولیدونکی غړي.

نړیوال ګډ ټکی Global Commons

بشریت د ځمکې پر مخ ډیر مشترکات لري. اوس چې د ځمکې غونډارۍ (د انساني ټولنو ګډ کور) یو شمیر نویو ستونزو سره مخامخ شوی، نو دغه ټکي نور هم سره نژدې او مهم شوي دي. له ۲۰۰۰ م کال راوروسته بشریت Mdgs کې هم په ګډو ټکو توافق وکړ او د ساینس پوهانو په مخکې دغه جهاني مشترکات په پوره اهمیت مطرح دی. علمي څیړنو، ساینسي مراکزو او بشرپاله پوهانو د هغو سیستمونو د

ساتنې او هغو ته د پاملرنې موضوع مطرح کړې چې د کوم ځانگړي هيواد په ملکيت کې نه، بلکې د ټول بشريت گډ برخليک دی لکه اتوموسفير، نړيوالې اوبه، د اوزون طبقه او داسې نور. علمي مرکزونه او څيړنيز موسسات د Global Commons په آښودلو کې په همدغو موضوعاتو کار کوي. په دې کې Global Extension (کله چې يو ژوندی موجود د ټولې نړۍ له مخ څخه ورکيږي، Global Warming (نړيواله تودوخه)، د گلتوني گازاتو اغيزې او نور مسایل راځي، چې اهميت يې د ځمکې د مخ هر اوسيدونکي ته يو شاته دی.

Glucose

گلوکوز

د شکر په ډله کې يوه ساده شکره ده چې د ونو او بوټو د کلوروفيل او د لمر د وړانگو په تعامل د فوتوسنتيز يوه اصلي توليد شوی ماده بلل کيږي. په ونو او بوټو کې د سلولوز اصلي جوړوونکي او په ژونديو موجوداتو کې د ژونکو د تنفس په ترڅ کې د انرژي د لگښت مهم واحد دی.

Gluten

گلوتين

د غلو او دانو د پروتين مهمه برخه ده. د غنمو د دانو د ژوولو په ترڅ کې يا د اوږو سربيناکه برخه د همدغې مادې ښودنه کوي.

GNP

ناخالص ملي توليد

Gross National Products د يو هيواد دننه د ټولو هغو توليداتو مجموعه ده چې لگښتونه ورڅخه نه وی منفي شوی. يا د ملي محصول ټول ارزښ. په افغانستان کې د کرنې توليدات د GNP په سلو کې ۷۱ جوړوي.

Grafting

پيوند کول

د تکثير کولو هغه ډول دی چې د بوټو له ښاخونو، زخې او پنډکونو څخه پيوند اخيستل کيږي او په بل بوټي کې کيښودل کيږي. دغه دوهم بوټي ته پايه ويل کيږي، لومړني بوټي ته مورنۍ بوټی دوهم ته پيوند بوټی هم ويل کيږي. د ونو او بوټو د يوې برخې جلا کول او په يوه بل نيله بوټي کې يې کينول. دغه عمليه د حاصل د کيفيت د ښه والي او د بوټو د حاصل ورکولو د قدرت د زياتولو په موخه ترسره کيږي.

Grain Thresher

تريشر

هغه ماشين چې په هغه سره درمند ميديري او غلي - داني له بوسو څخه جلا کيږي، اوسنی وخت کې د پرمختيايي هيوادو کوچنيو کروندو کې د غنمو، وريجو او وريشو د درمند کولو لپاره ورڅخه استفاده کيږي. په پرمختللي ميکانيزه زراعت کې کمپاين دغه دنده اجرا کوي.

دغلي چلولو لاری **Grain Truck**

هغه لاری چې له کمباین (په هممال ډول ریبونکي او تریشر کوونکي ماشین) سره خوا په خوا اود هغه تر څنگ قدم په قدم روانه وي او له کمباین څخه راتوییدونکی غله-دانه پکی لویږي او هغه یې بیا تر ژرندې، درمند ځای یا گودام یا سیلو پورې وړي.

د غلی گودام **Granary**

د غلو - دانو هغه لوی زیرمتونونه چی د رطوبت، تودوخې او تهویې د کنترول وسایل لري.

کبلی **Grass**

د چمني بوټو هغه لویه کورنۍ ده چې ۱۷۰ جینسونه او ۱۴۰۰ ډولونه لري. دا بوټي په غنمیانو کی شمیرل کیږی چی د ډنډر منځ یی تش او دوه اړخیزه(متقابلې) پانی لري. د پانو رگونه یو بل سره موازي بڼه لري. دغه بوټي په هرځای کې، په تیره بیا په چمنونو کې لیدل کیږي.

ولسونه **Grass Roots**

هغه عادي وگړي او د ټولنې افراد چې په اصل کې ټولنه له همدوی څخه جوړه ده، په تیره بیا د کلیو او بانډو خلک. دا هغه د ټولنې د عمومی علایقو لرونکي خلک دي چې د ټولنیز خوځښت اصلي او بنسټیزه برخه جوړوي. د ترویج هدف ولسونو ته او په ولسونو کې کار کول دي.

گراسي هرزه بوټی **Grass Weeds**

ټول هغه هرزه بوټي چې پانې یې متقابلې، نری، اوږدې او ساده وي او د پانو رگونه یو بل سره موازی وي، د بوټی ډنډرونه وروسته تر یو څه فاصلی څخه بندونه لري. د ریښو سیستم یی انشعابي او Fibrous وي.

ملخ **Grasshopper**

یوه مضره حشره ده چې د ژوند څو پړاوونه لري. په اوږي کې په بشپړه حشره بدلېږي او په کروندو باندې یرغل کوي.

Graze of پوره څر

په څر ځای کې د څارویو هغومره څریدل چې د بوټو پانې او ډنډر پوره وڅوري خو د بوټو د راتلونکي ودې امکانات محدود نشي او رینې هم سالمې وي. له دې څخه اضافه څر **Overgrazing** بلل کېږي چې د څر ځای د ویجاړیدو لامل ګرځي.

Grazing Pressure د څر فشار

په یوه ټاکلي وخت کې په څر ځای کې د څریدونکو څارویو د شمیر اندازه. دغه اندازه د څر ځای د ساحې د مساحت او د څارویو په شمیر ښودل کېږي. د څارویو شمیر په دغه فشار مستقیم اثر لري.

Green Chop شنه واښه

د څارویو د خوراک وړ ټول هغه شنه بوټي چې تازه رېبل شوی او د څارویو فارم ته د هغوی د تغذیې لپاره وړل کېږي. د څارویو د خوراک لپاره په میخانیکي وسایلو رېبل شوي تازه علوفه جات.

Green House Effect**د گلټوني غازونو اغیز**

کاربن دای اکساید او نور غازونه چې د صنعتي فعالیتونو او نورو انساني او غیر انساني فعالیتونو څخه تولید او د ځمکې پر سر د یوې پردې په بڼه د دی لامل کېږي چې د لمر د وړانګو تودوخه رالیساره کړي.

د وخت په تیریدو دغه تودوخه د ځمکې په اقلیم ناوړه اغیزه کوي همدا اوس د قطبي سیمو کنگلونه مخ په ویلي کیدو دي. په هوا کې د کاربن دای اکساید CO_2 د زیاتیدو له امله په منځنۍ توګه د تودوخې درجه لوړه او د سمندرونو اوبه په زیاتیدو او د سمندرونو تر غاړو بارانونه مخ په زیاتیدو خو په نورو سیمو کې سارایي سیمې مخ په پراخیدو دي. دا ټول ناوړه اثرات د گلټوني گازونو اغیز بلل شوی دی.

Green Manure شنه سره

هر ډول هغه شنه بوټی چې د خاوري د جوړښت د ښه کولو په خاطر رېبل کېږي او بیرته خاورې سره ګډېږي په تیره بیا لیګیومی بوټي په کرونده کې د قولې په واسطه اړول کېږي. دغه بوټي هم ځینې عناصر خاورې ته وراضافه کوي او هم د خاوري جوړښت ښه کوي.

Green Revolution شین انقلاب

د کرنیزو تولیداتو د زیاتولو په خاطر د تولیدي عواملو په ډیر ښه ډول کارول او د کرنیزو فعالیتونو او شنه کولو نوې غورځنګ. کله چې پرمختايي هېوادونو د خپلو کرنیزو محصولاتو د زیاتوالي په خاطر لوړ حاصل ورکوونکي تخمونه او د غلو – دانو نوی وراثتي ګانې ترویج کړي او د کرنې په تولیداتو کې یو بدلون راغی، دې ته

د زرغون انقلاب نوم ورکړل شو. یو شمېر هېوادونو وکولای شول چې په یوه کال کې درې او څلور ځله فصلونه وکړي او و ریبی. یو شمېر دمنبسطې او یو شمېرنورو د تشدیدي کرنې له لارې خپل حاصلات لوړ کړل. خو دا یوه لنډه دوره وه، او ډېر دوام یې ونه کړ، دا ځکه چې په پرمختیايي هېوادونو کې تکنالوژیکي او تخنیکي ترقي گرندۍ نه وه او خوارو بزگرانو د پرمختللي تکنالوژي د پیریدلو وس نه درلود او د دغه انقلاب له امله د عواید وېش ټولې ټولنې کې برابر عادلانه نه و.

گلتوني گازونه Greenhouse Gas

د صنعتي فعالیتونو په زیاتوالي سره گڼ شمیر مضره او زهري گازونه لکه کاربن ډای اکساید، هلوجن لرونکي هایدروکاربنونه، کلوروفلورو کاربنونه او نور هوا ته آزادېږي. دغه گازات په هوا کې یوه عایقه طبقه جوړوي چې د ځمکې پرمخ د لمر د راولویدلو وړانگو د تودوخې د بیرته وتلو مخه نیسي، نو ځکه وار په وار د ځمکې تودوخه مخ په زیاتیدو ده. له بلې خوا دوی د لمر د وړانگو ډیره تودوخه جذبوي چې دې ته Greenhouse Effect ویل کېږي. د گلتوني گازونو نوم ځکه ورکړل شوی چې کاربن ډای اکساید لکه د گلتون د ښېښې په شان عمل کوي، یعنې رڼا ته د راتلو اجازه

ورکوي، خو د تودوخې د بیرته وتلو اجازه نه ورکوي.

Greenhouse Gases

گلخانه یي گازونه

د گڼ شمېر صنعتي فعالیتونو، بیولوژیکي تعاملاتو او نورو له امله یو شمېر گازونه لکه د کاربن اکسایدونه، میتان، د نایتروجن اوکسیدونه او کلورو فلورو کاربن گازونه تولید او د ځمکې پر سر یوه طبقه جوړوي، چې پر ځمکه باندې د لگېدونکو لمر وړانگو تودوخه بېرته نه پرېږدي، چې د ځمکې د سطحې له سر څخه ووځي. یعنې ټوله تودوخه همدې طبقې لاندې بنده پاتې شي، په نتیجه کې د ځمکې تودوخه لوړېږي. دا ستونزه د اوسنۍ پېړۍ یوه پېچلې مسئله ده، چې ملگرو ملتونو خپله اجندا کې هم شامله کړې ده.

Gross Farm Product

د کروندې ناخالص تولید

د یوې کروندې ټول فزیکي تولید، پرته له دې چې لگښتونه ورڅخه منفي شي. د کروندې د حاصل (درمند) راټولولو څخه وروسته د بازار په قیمت د دغه حاصل ارزښت سنجول کېږي او د کروندې ناخالص تولید بلل کېږي، که چیرې د کښت له پیل تر پای پورې مصارف ورڅخه منفي شي، پاتې ارزښت خالص تولید بلل کېږي.

تحت الارضي اوبه Ground Water

هغه تحت الارض اوبه چې د اورشتونو په نتيجه کې ذخيره کېږي.

ډله Group

دوه يا له هغو څخه زيات كسان چې د دوى تر منځ ټولنيزې اړيکې وي. هغه يو شمير وگړي چې په يوه ساحه يا بيلابيلو ساحو کې اوسي او د دوى تر منځ رسمى يا غير رسمى اړيکې او مشترک علايق او گډې گټې وي. هغه خلک چې په يوه ټوليز جوړښت کې ځانگړى دريځونه لري او يو بل سره په گډه کار کوي.

گروپي بحث Group Discussion

د زده کړې يوه ډله ييزه طريقه ده چې د يوه گروپ ترمنځ په موضوع باندې بحث کېږي. هغه غونډه يا ناسته چې په هغې کې دوه يا له دوو څخه زيات كسان په يوه داسې موضوع باندې خبرې او بحث کوي چې مخکې تر مخکې ټاکل شوي وي او دوى د خپلو تجربو او پخوانيو زده کړو له مخې په هغې باندې رڼا اچوي او مطرح شويو پوښتنو ته ځواب وايي.

Group Selection Techniques**د گروپ ټاکنې تخنيک**

د کليوالو له ډلې څخه يا د يو شمير بزگرانو له جملې څخه د يو څو تنو داوطلبانو غوره

کول او په يوه داسې دنده يی گومارل چې نورو کليوالو يا بزگرانو سره مرسته وکړي.

ډله ييزه ښوونه Group Teaching

د زده کوونکو د ټولگي داسې ویشل چې يو ټولگي په څو ډلو جلا شي او د خپلې خوښې موضوع په زده کړه بوخت شي لکه د يوه کلي له دیرشو بزگرانو څخه لس یی د پیازو د تولید روزنه ترلاسه کول لس نور د انگورو روزنه او لس نور د شاتو د مچيو روزنه زده کول او داسې نور مثالونه.

Growth Regular**د ودې سمبالوونکی**

هغه طبيعي يا مصنوعي کيمياوي مرکبات چې په ډير لږ غلظت سره، چې زهري اغيزه ونه لري د بوټو د ودې د گړندي کولو لپاره استعمالېږي. لکه جیبرلین، سیتوکنین، آبسيزین او داسې نور. يو شمير نور دا ډول مواد ممکن د بوټو د ودې د درولو يا ځنډولو په خاطر استعمال شي چې هغو ته Growth Retardant ويل کېږي.

گلجی اپارات Gulgi Apparatus

گلجی اپارات په ټولو ایوکریتیکي ژونکو کی شته. د نباتی ژونکو یو مهم جز دی چې دنده یی له ژونکی څخه د ایکروسیتوز مایع بهر کول دي. په ژونکو کې د اوبو تنظیمول هم د همدې غړي دنده ده.

H, h

Habitant

دایمی

کله چی د طبیعت په پراخه لمن کې یو ژوندی موجود تل په یوه سیمه کې ژوند ولري.

Habitat

د ژوند محل

د یو ژوندي موجود د ژوند محیط او چاپیریال. هغه سیمه او فضا، د هغې له ټولو ځانگړنو سره چې یو بوټی، ونه یا ژوی په طبیعي توگه هلته ژوند ولري. هر ژوی ځانته خپل ځانگړی هبیتات لري، که دغه هبیتات ویجاړ شي، د دغه ژوي ژوند له گواښ سره مخامخ کیږي لکه د غرنیو وزو لپاره د غره لمنې، د بیزو گانو لپاره ځنگلونه او داسې نور. کله چې د بشري فعالیتونو، لاسوهنو او یا اورلگیدو او نورو عواملو له مخی د یو ډول ژوی طبیعي هبیتات ویجاړ شي، دې ته Habitat Loss ویل کیږي.

Half Fallow

شدیاره پرېښودل

هغه کرونده چې د ځینو موخو لپاره (لکه د هرزه بوټو د مخنیوی) یا کوم بل مقصد لپاره، وروسته له کولبې څخه د درې میاشتو لپاره پرته له کښت څخه پرېښودل شي. د یوه حاصل له ټولولو وروسته تر بل کښت پورې د یوې مودې لپاره د ځمکې شودیاره کول.

Halomorphic Soil

مالگي لرونکی خاوره

هغه خاورې چې زیات سودیم ولري. د نیمگړی زهکشی له امله د خاورو مالگین والی.

Hand Pulling Control

د لاس په واسطه دهرزه بوټو ایستل

د هرزه بوټو د کنترول او مخنیوی په خاطر هغه میخانیکي طریقه ده چې په هغی سره بوټی په لاس باندی له بیخه راایستل کیږی.

Hans Eerman Behr**هانس هیرمن بر**

یو آلمانی گیاه پیژندونکی او د حشراتو په څانګه کې متخصص دی چې د ۱۸۱۸ م. کال کې په جرمني کې زیږیدلی و، وروسته بیا آسټرالیا ته ولاړ او له هغه ځایه د امریکې د متحده آیالاتو د سانفرانسیسکو ښار ته ولاړ. وروسته تر ډیرو څیړنو او لیکنو د کالفرنیا د درمل جوړولو ټولنې غړی شو. ده د حشراتو په څانګه کې ۱۸ مقالې ولیکلې او د شوپرکانو په هکله یې څیړنې کړي دي. هغه د خپلو ژورو علمي څیړنو له امله په امریکه او ټوله نړۍ کې د لوی نوم خاوند شو او په سانفرانسیسکو کې یو لوی واکمن د ده په نوم نومول شوی دی. څه موده د کالفرنیا د ساینس د پوهنځي رئیس و. نوموړي د ۱۹۰۴ م. کال د مارچ په شپږمه د ۸۵ کالو په عمر له نړۍ سترګې پټې کړې.

Harrow**غابوره**

هغه میخانیکي وسیله چې ځمکه ورباندې هوارېږي او ورسره یو ځای د کولبی پرمهال

چپه شوي هرزه بوتې یوې خوا ته ټولېږي. په عنعنوی - وروسته پاتې کړ- کبله کې غابوره غوايي پسې تړل کېږي او په میکانیزه عصري کرڼه کې په ترکټور پسې تړل کېږي، عنعنوی غابوره له لرګي څخه جوړه شوې، خو عصري غابوره له فلز څخه په قوي بڼه جوړه شوې ده.

د ځمکې ماله کول Harrowing

هغه کرنیز پرکټس چې وروسته تر کولبی، په تیره بیا وروسته تر ژورې کولبی څخه ترسره کېږي او موخه ورڅخه د لوټو میدول او د پټي هوارول وي. ځینې وخت د تخم د تر خاورې لاندې کولو په موخه ماله ضروري وي.

Hay**بوس**

د دانې له اخیستلو وروسته د بوټو پاتې برخه چې لمدبل یې په سلو کې له ۱۵ زیات نه وی. دا د بوسو هغه تړل شوی، مکعب ډوله یا استوانه یي ډوله بستې دي چې له رېبلو او دانې جلا کیدو وروسته پاتې کېږي او کله چې په ستندرد سایز جوړی شي هغو

ته Hay Bale وايي. په هندي او اردو ژبه کې هم د Bhoosa نومونه شته چې بوسو ته ويل كيږي. له دې څخه موخه هغه اضافي واښه دي چې د غنمو په درمند کې له غنمو (داني) څخه جلا كيږي. هغه واښه چې له غنمو وربشو او وريجو څخه وروسته د داني له را جلا کولو پاتې كيږي. دغه ډول څڅرو ته په مترادفه توگه Chaff هم ويل كيږي.

Hay Keeper

کادان

هغه ځانگړې او لوی زیرمتون چې د وچو بوسو د ساتنې لپاره په کارېږي. کادانه ځکه د بوسو دخوندی کولو لپاره ځانگړی محل وي چې هلته بوس د اورلگيدو او د لمدبل سرايت څخه بچ ساتل كيږي. له دی امله چې د وچو بوسو، پروړی او نورو وښو حجم کم شی، هغه Hay Press كيږي. د دې مقصد لپاره د Hay Press په نوم ځانگړی وسیله کارول كيږي. Hay Press شوی بوس په آسانه کادانو او نورو ځايونو ته ليردول کيدای شي.

Hemlock

هملکوک زهر

د يو ډول بوټي زهریت دی. سره له دې چې حیوانات اکثراً دغه بوټی د بد بوی او خراب خوند له امله زیات نه خوري، خو ځینې وخت د پسرلي په موسم کې له دې امله چې واښه کم وي کیدی شي د دغه

بوټي رینې او تازه ساقې د حیوان غذا کې ورکړل شي. د دې بوټي زهري مواد مفر (Volatile) الکلاييدونه دي. د دغه تسمم عمده علایم د مرکزي عصبي سیستم تحریک او وروسته یې ضعیفه کیدل دي. د سترگې د قرنيې لويیدل، د حیوان ضعیفه کیدل یې هم یوه نښه ده او په آخر کې د تنفسی عملیې د سست کیدو له امله مرگ واقع کیدای شي.

Heat Stroke

گرمي وهنه

دا هغه حالت دی چې په حیواناتو باندې د حرارت د یوې لوړې درجې د تاثیر په واسطه رامنځته كيږي. اکثراً فارمي حیوانات په توده هوا کې په دغه حالت اخته كيږي. همدارنگه هغه حیوانات چې له یوه ځای څخه بل ځای ته په گرمي کې انتقالیږي د گرمي وهنې په مقابل کې معروض وي. د گرمي وهنې علایم د حیوان سترپتیا، د حیوان د بدن د حرارت لوړه درجه، د لاړو زیات ترشحات دی، ځیني وخت د حیواناتو په ځمکه غورځیدل او د

کار او حرکت لپاره اشتیاق نه ښودل او د بدن د مایعاتو د مقدار کمیدل هم لیدل کیږي. که گرمي وهلي حیوانات ژر تر ژره تداوي نه شي، محیطي هوا ورته را ټیټه او د بدن مایعات یې اعاده نه شي نو له مرگ سره به مخامخ شي.

د وړی ایستلو پړاو Heading Stage

د غلو دانو (غنمو، جوارو، وربشو...) د ودې هغه حساس پړاو چی وړی پکې تشکیل او دانه شکل نیسی (مرحله خوشه گیری گندمیان) د وړی د تولید پړاو.

درنې خاورې Heavy Soil

هغه خاوره چی جوړښت کې یې کلی ډیره وي او د شگلنو خاورو په پرتله ډیری اوبه ساتی، نو ځکه درنې بلل کیږي.

هیفر Heifer

سخوندړه. غوا له یوکلنۍ عمر څخه تر

لومړي زیږون پورې هیفر نومېږي.

دخوسکۍ والي څخه تر غوا کیدو پورې د غوا د عمر مرحله.

هکتار Hectare

د ځمکې د مساحت د سنجش هغه واحد دی چې ۱۰۰۰۰ مربع متره کیږي.

د باد ماتوونکي ونو کتار Hedge

په عصری فارمونو کی د څو کروندو شاوخوا یا په پراخه کروندو کی په یوه پوله د لویو ونو کتارونه کینول کیږی چی هغو ته Hedge ویل کیږی. له ۱۳۷۰ کال مخکی په ننگرهار ولایت کی څلور میکانیزه فارمونو کې د هغو بیلگه وه، چی وروسته له دغو کلونو له منځه ولاړل. باد ماتوونکي د شدید باد مخه نیسی، د اوبو پراس کموي او دخاورې د تخریب مخنیوی کوي.

گیاه وژونکي Herbicide

هغه کیمیاوی مرکبات چی په کروندو کې د هرزه بوټو د له منځه وړلو لپاره په کار ځي.

گیاه خوړونکي Herbivores

هغه څاروی (ژوندی موجودات) چې له وښو او بوټو څخه تغذیه کوي. وابښه خوړونکي.

بوټي Herbs

بوټی تر (Shurbs) نیچمه ونو، او پوره ونو (Tree) کوچنی نباتات دی چی څرگند

ډډ (تنه) نه لری خو د رینبو، ډنډرونو، او پانو لرونکی او زیاتره یی گل او تخم هم تولیدوی. د جینسونو او سپیشسزونو له مخی تر ونو ډیر دی. بوټی له یو کلن څخه نیولی تر دوه او څو کلنو پوری دی. د انسانانو لپاره حیاتی ارزښت لری د بیلگی په توگه د غلو دانو تولیدوونکی، هغه چی د پخلی په صنعت کی استعمالیږی Culinary Herbs هغه چی عطری دی Aromatic Herbs ښکلی بوټی Oranamental Herbs او هغه چی د درملنی په برخه کی ارزښت لری Medicinal Herbs زیاتره بوټی د تخم په واسطه خو یو شمیر یی د قلمی په واسطه او لږ شمیر یې د گونده کولو په واسطه تکثیر کیږي د بوټو بیلابیلی برخې (رینه، ډنډر، پانی، گل او میوه) د انسانانو د استفادې وړ ده. داتول هغه نباتات دي چی بشپړ جوړښت (رینه، ډنډر یا ډډ او پانی) لري، خوغتو ونو ته Tree وایو.

Hetroculture

گډ کښت

په یوه فصل کې په کرونده کې څو بیلابیل بوټي کرل. د څو بوټو گډه کرونده. ځینی وخت بزگران د حشراتو د يرغل د بې اغیزې کولو په موخه په یو وخت کې څو ډوله بوټي کري.

Hidden Unemployment

پټه بیکاري

د بیکاری بېلابېلو ډولونو کې پټه بیکاري هغه حالت دی، چې د کار ځواک د کار د بازار د نا مناسب وضعیت له امله د کار په لټه کې نه وي (چې د بیکاري له تعریف سره سم د کار موندلو په لټه کې نه وي، نو هغه مطلق وزگار نه بلل کېږي)، خو دا چې عملاً په کار بوخت نه دی، نو وزگار دی، خو د کار لټون بې گټې بولي، ځکه ورته مناسب او وړ نه ښکاري، که نه نوموړي به خپل کار عرضه کړی وای. په دې توگه پټه بیکاري له کم کاري (ناچیزه مزد) موسمي بیکاري، مطلقې یا ښکاره بیکاري او بشپړ استخدام سره توپیر لري. د پرمختیایی هیوادونو د کلیوالی سیمو یوه ستونزه موسمي بیکاري ده(دبیلگې په توگه ژمی بزگران وگار وی، خو د کښت پرمهال ډیرزیات بوخت وی، دوهمه ستونزه یې بیا پټه بیکاري ده چې د دوی د کار عاید او د کار د بازار وضعیت نامناسب وي.

High Access Farmers

برخوردار بزگران

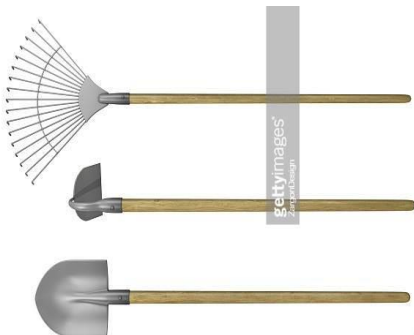
هغه شمیر بزگران چی د بیلابیلو امکاناتو، سرچینو او خدماتو څخه برخمن شوی وی. هغه بزگران چې په ډیرو ترویجي پروگرامونو، روزنیزو دورو، نندارتون او نورو کې یې زیاته برخه اخیستی وي.

Hill**خاوره ورکول**

بوټو ته خاوره ورکول. بزگران د رومي بانجانو بوټی د نیالی کولو څخه لس - دولس ورځې وروسته سمبالوی، شاوخوا یی پستوی او د بوټی بیخ ته د چرې په اړخ کی خاوره ورتولوي. د پټاټو د کټارونو اړخ ته هم خاوره اچول کیږي تر څو د ریښو د پیاوړتیا زمینه برابره شي.

Hoe**چاری**

هغه بیل چی ټکک نه لري. د ځمکې د اړولو له بیل سره یی توپیر دا دی چی پلنه وی او یواځی د خاورو د اړولو، د ځمکی د تراشلو او د هرزه بوټو د وهلو لپاره په کارېږی. چاری ته کچ بیل هم ویل کیږی. چاری یو بل ډول هم لری چی د تسکورې په شان دی یعنی چپه بڼه لري، دغه ډول چاری زموږ هیواد کی ډیری ندی معمول، خو کار کول ورباندې ډیر اسانه دي.

Hoeing**خیشاوه**

خیشاوه. للون. د اصلي بوټو له منځه د هرزه بوټو په لاس باندې لرې کول. په لاس باندی د کروندی د نامطلوبه گیاه راټولول. په چاری باندی د بوټوشاوخوا سمول.

Home Craft**کورني صنايع**

د کلیوالي اقتصاد د ودې یو مهم فکتور دی چی کلیوالی کورنی په کور کی سیمه ییز توکی پروسس او د هغو د بڼې په بدلون سره په کارتمامو صنعتی توکو بدلوی. تقریباً ټول کلیوالی تشبثات (مچی روزنه چرگانو روزنه لاسي صنايع، اوبدل د ورېښمو د چنجیو روزنه) د کلیوالی اقتصاد د ودی مهم فکتورونه دی د جنوبی کوریا هیواد د (New Village Program) په ترڅ کی په دی برخه کی بریالی تجربه لری. Home Economic د دی معادله او مترادفه اصطلاح ده.

Home Visit په کور کې کتنه

د ترویج هغه میتود دی چې په هغه سره د ترویج مامور د بزگر کور ته ورځي او د کروندې او کرنیزو چارو په هکله ورسره خبرې اترې کوي.

Homophily ورته والی

د دوو وگړو یا د بیلایلو زیات شمیر وگړو ترمنځ د عقایدو افکارو، دود- دستور، ارزښت پالنې او روحی او اجتماعي ځانگړتیاوو له مخې شباهت او ورته والی چې دوی یو بل سره ډیر نژدی کوی او یو د بل د ښه باور وگرځي.

Homoptera نیم وزري

د حشراتو هغه آرډر دی چې زیاتره ورته گونگتې هم ویل کېږي او دا د Hemiptera آرډر دی چې له دوو یوناني کلمو یعنې یوه یې Hemi یعنې نیم او بله یې Petron یعنې وزر څخه جوړه شوې ده. د دې آرډر څه ناڅه ۶۵۰۰۰ ډولونه په ټوله نړۍ کې پیژندل شوي دي. د دغو حشراتو د بدن اوږدوالی له یو میلی متر څخه نیولې تر ۱۰ سانتي مترو پورې دی. د دوی یوه مهمه ځانگړتیا دا ده چې خوله یې د پیل خلتوم ته ورته جوړښت لري او دوه ژامې لري یوه پورته او بله یې ټیټه ژامه ده چې د ښکار کولو پر مهال خپله خوله د ښکار لوري ته ورغځوي او په دې توگه یې له بدن څخه وینه خوري. دغه

حشره په همدغه خلتوم ډوله خوله باندې د ونو او بوټو ژونکی سوري کوي او د هغو ځوښا خوري. ددغو حشرو رنگ تور او په پښو او وزرو باندې یې سرې کرښې ښکاري. لومړني وزرونه رانه بې ر نکه او ډیر نازک وي چې د یوه چت په شان د حشرې د پاسه پراته وي، په وروستۍ برخه کې وزرونه یو پر بل ورغلي چې د یوې چلیپا بڼه یې غوره کړې. لومړني وزرونه د دوهمو وزرونو په پرتله لنډ دي. دوهم وزرونه کلک او څرمن ډوله دي. د دغو حشراتو ښکرگی یا آنتنونه پنځه بندونه لري. دغه آرډر پورې اړوند ټول حشرات د وزرونو د جوړښت له مخې دوو گروپونو باندې ویشل کېږي: هوموپتر (Homoptera) او هتروپتر (Hetroptera).

Aquarius Najas د دې آرډر یو استازی دی چې د نورو حشراتو سره په توپیر کې د ودې دوه پړاوونه لري چې یوه یې د لاروا او بله یې د بشپړې حشرې مرحله ده. د ځوانۍ پړاو کې د شفیرې په نوم یادېږي چې د بشپړې حشرې بڼه غوره کوي. هغه وروستي بدلونونه چې په حشره کې راځي هغه د وزرو بشپړیدل او د تکثري جوړښتونو رامنځته کیدل دي. نیم وزري د حشراتو یو لوی آرډر دی. بشپړ پرمختیايي پړاوونه نه لري، زیاتره یې واښه خوري او د ونو او بوټو ځوښا یې خوراک دی، خو یو شمیر نور یې پرازیتونه دي چې د ژویو او

هورمون**Hormone**

په ژونديو موجوداتو کې هغه طبيعي کيمياوى مواد چې د يوه ژوندۍ موجود وده، فزيولوژيکي او چلنديزی چاری کنترولوی. هورمونونه د بدن دننه د ځانگړو مرغیرو څخه افراز کېږي او يو ځای په خپله بدن باندې اغيزی لری يعنی د فرد له دننه بهر اغيزه نه کوی، حال دا چې د يوه ژوندۍ موجود نور افرازات ممکن له بدن څخه بهر اغيزه کوونکي وي.

بڼوالی**Horticulture**

د کرنیزو څانگو هغه څانگه چې د میوو او گلانو روزنې، کښت او د حاصلاتو بازار له موندنې سره سروکار لري او تولیدات یی تر ټولو اوچت لرونکی محصولات دي.

کوربه**Host**

هغه ژوندۍ موجود چې په يوه مکروب اخته شوی وی. هغه ژوندۍ موجود چې نور ناروغه کوونکی او طفیلی موجودات ورباندې ژوند او وده کوی.

تودې چینی**Hot Spring**

د تودو اوبو چینی چې اوبه یی د ځمکې له بیلابیل ژوروالی څخه راوځي او د ځمکې د سطح او هوا په پرتله تودې وي.

څارویو په بدن ژوند کوي او د هغوي وینه خوري لکه کورني خسک او ورړی. یو شمیر نور نیم وزری په اوبو کې اوسېږي لکه د اوبو غوږاږي او د اوبو لړمان. زیاتره ښکار کوونکي دي او د بیلچې په شان پښې لري. دغه ډول پښې دوی سره مرسته کوي چې په اوبو کې ولامبي. زیاتره ډولونه یې عجیب او پیچلی ژند لري. هم په زوجي او هم په غیر زوجي بڼه تکثر کولای شي. بالعموم د شپې له خوا فعاله کېږي، په تیره بیا د غبرگولي او چنگاښ په میاشتو کې ډیر لیدل کېږي. د انسانانو د اوسیدو کورونو ته ورنځوي چې د خوب پرمهال دوی چیچي. ژمی د هگۍ په بڼه تیروي چې په پسرلي کې هگۍ له استراحت څخه راوځي او په شفیره بدلیږي. زیاتره نیم وزري د خولې زهر (Saliva) په بوتو کې دننه کوي چې بوتې یا له ودې څخه غورځوي یا یې بڼه وربدلوي. ټول هغه حشرات چې ونو او بوتو څخه خوراک کوي، یو ډول شات جوړوي چې په هغو کې بیا توررنګه چناسې (دوده یي قارچونه) ژوند پیل کوي چې دا بیا په خپله ونو او بوتو ته یوه بله ستونزه ده. له دې پرته د دوی ډیر نور ډولونه په تیره بیا د بوتو سپړۍ او زنجرې گڼ شمیر نباتي ویروسونه لېږدوي.

House Hold**کورنۍ**

هغه وگړۍ چې د وینې له پلوه خپلوی لری او په یوه کور کې گډ ژوند او گډ لگښتونه ولري. یعنی دسترخان یی شریک وي.

Human Development**Index(HDI)****د انساني پرمختیا شاخص**

د هېوادونو ترمنځ د هغوی د بشري منابعو د کیفیت او کچې د ارزولو په خاطر په مقایسوي توگه د یو شمېر ټولنیزو معیارونو او شاخصونو یو ترکیبي شاخص دی چې د ډېر لږ معلوماتو له مخې هم دغه شاخص په نښه کېدای شي. دغه شاخص لومړی ځل په ۱۹۹۰ م کال کې د ملگرو ملتونو د پرمختیايي پروگرام (UNDP) په یوه راپور کې په کار یوړل شو، د انساني پرمختیا په هکله د ملگرو ملتونو د پرمختیا یي پروگرام په دغه کلني راپور کې د خپور شوي شاخص له مخې د هر هېواد لپاره لاندني معیارونه په پام کې نیول شوي وو:

- د زېږېدو پرمهال د ژوند توقع؛
- له شپاړس کلن څخه د پور ته اتباعو د باسوادۍ نسبت او په ښوونځیو کې د نوم لیکلو اندازه؛
- د پیریدلو توان او امریکایي ډالرو په حساب د سړي سر د کلنی نا خالص تولیدي اندازه.

له بده مرغه لا هم پرمختیايي اوروسته پاتې هېوادونه په دغو دریواړو معیارونو کې له منځني حد شاخص څخه پورته نه دي.

Human Resource Development**(HRD)****د انساني سرچینو پرمختیا**

د بشري منابعو یا د کار ځواک هغه روزنه ، د مهارتونو ، تجربې ، کسبي او ذاتي توانايي اود معیارونو هغه اوچتول چې په یوه سازمان ، اداره ، ټولنه او هېواد کې د مدیریتي تخنیک اویا هم د ښوونې او روزنې او ترېننگ ورکولو له لارې پرمخ بیول کېږي.

Humic Layer**هیومسی طبقه**

د خاورې هغه طبقه چی پوره اندازه تجزیه شوی عضوی مواد ولری او په کرنه کی یوه په زړه پوی خاوره وبلل شی. د بوټو ماتو شویو خابونو او ورستو پانو ته Humic Mulch ویل کیږی. له دی څخه موخه د عضوی توکو تجزیه او میتابولیک کیدنه ده.

Humidity**لمدبل**

په هوا کې د اوبو د براس اندازه. بیلابیلې سیمې د کال مختلفو وختونو کې د هوا د لمدبل بدلون موندوونکی تغیراتو سره مخامخ کیدای شي.

Humus**هېوموس**

د تجزیه کیدو له امله د بیلابیلو عضوی موادو توررنګه ترکیب. ډیره ښه حاصل ورکونکی خاوره چې په هغی کی عضوی مواد بشپړ تجزیه شوی وي. دغه توررنګه ماده د خاوری فزیکي جوړښت سره مرسته کوی او د لمدبل د ساتلو ظرفیت یی اوچتوی. نباتی او حیوانی تجزیه شوی سره. د حیوانی او نباتی ژوند نیمه تخریب شوی پاتې شونې چې د کیمیاوی تعاملاتو په واسطه تجزیه شوی وی، خاورو کی ګډې وي. د تجزیه شویو دغو موادو او منرالی توکو ګډون د کرنیزو خاورو په کیفیت غوره اغیزه لری او د خاوری د اوبو د ساتنې او تهوېپ ځانګړتیا اوچتوي.

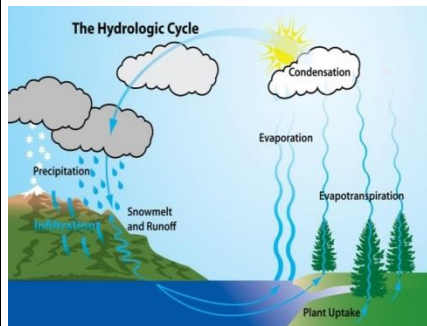
Hybridization**دورګه کول**

په لاسي توګه د ښه حاصل د ترلاسه کولو، د ناروغیو په وړاندی د مقاومت، د چپه کیدو په وړاندی ټینګوالی او نورو په مقصد د دوه سره نژدې ډولونو یو بل سره یو ځای کول. د کراس کولو عملیه ده چی په یوه ورايتي کې باید یو یا څو غوره صفات تبارز ولري. په عادی حالت کې دغه دوه ډولونه نشي سره دورګه کیدای.

Hydrological Cycle **د اوبو جریان**

موخه ورڅخه په طبیعت کی د اوبو د بیلابیلو اشکالو هغه دوران ده چی په

بیلابیلو وختونو کی په بیلابیلو شکلونو لیدل کېږی. د بیلګی په توګه د سمندرونو اوبه د براس په ښه هوا ته ځي، د یو شمیر مساعدو شرایطو په برابریدو سره ورځی تشکیل او د اورښت په ښه پر ځمکه ورپرې د ځمکې پر مخ په ویالو او لښتیو کی جریان پیدا کوی، په خاوره کی نفوذ کوی سیندونه جوړېږی، سیندونه سمندرونو ته توپیرې. د ځمکی له مخ څخه په فضا کې د اوبو مالیکولونو تراکم او بیرته ځمکې ته راګرځیدل د دغه سایکل لنډپر ښیي. (و.ګ: Water Cycle)

Hydrology**د اوبو مطالعات**

هغه علم او څانګه چې د ځمکې د ټولو اوبو (تر ځمکې لاندی، د ځمکې پر سر، او د هوا رطوبت) مطالعه کوي.

Hydrology**هایدرولوژی**

هغه علم دی چی په ځمکه باندی د اوبو دمخته راتلو، حرکت او ویشنی څخه بحث کوی، اوبه په اتموسفیر کی د بخار یا براس،

د ځمکې پرمخ د ډنډونو، سیندونو، او واورې او یا یخ په بڼه تشکیل او لیدل کیږي، همدا رنگه د ځمکې په ژورو کې هم د تحت الارضي اوبو په بڼه، او په جیولوژیکي طبقو کې سوري او خالیگاوي او اکویفر په شکل له اوبو څخه ډک وي. له تحت الارضي اوبو پرته نوري ټولي اوبه د ځمکې د مخ او اتموسفیر تر منځ په ثابت شکل تل دوران کې دي. د ځمکې د اوبو حرکت ته هایدرولوژیکي دوران یا هایدرولوژیکي سایکل وايي. هایدرولوژیکي دوران هغه پروسې دي چې په کې نم له اتموسفیر څخه ځمکې ته د اتموسفیري ترسباتو په شکل لېږدېږي او بیا د اتموسفیري ترسباتو اوبه ویاړي او له ویاړلو څخه سیند او له سیندونو څخه بحرونو ته لېږدېږي بیا بیرته اتموسفیر ته د تبخیر په شکل ځي. د هایدرو لوژی علم دا ټول جریانات مطالعه کوي.

اوبه خوښوونکي Hydrophilic

هغه ژوندي موجودات چې اوبه خوښوي. له وچوې سره ناسازگار یا اوبه خوښوونکي هغه بوټي چې مطلقاً په اوبو کې شنه کیږي هغو ته Hydrophyte هم ویل کیږي.

هایدروپونیک Hydroponics

پرته له خاورې څخه په یوه بل میډیم (اوسط) کې د بوټو کرنه. په شکه، سکرو او

د ریمکولیت کې د بوټو داسې روزنه چې ضروري غذایی توکي یې په دغه اوسط (محیط) کې وړاچول کیږي. معمولاً غذایی ضروري مواد په اوبو کې په منحل ډول ور رسول کیږي.

د اوبو برېښنا Hydropower

هغه تکنالوژي چې د اوبو له بندونو یا د جاري اوبو په واسطه برېښنا تولیدوي. د اوبو جریان له ډیرو پخوا وختونو څخه د برېښنا د توربینونو د فعالولو ډیره ارزانه او مناسبه طریقه ده، کومه چې افغانستان یې هم ډیر امکانات لري.

هایدروسفیر Hydrosphere

د ځمکې د غونډاري ټوله هغه برخه (د ځمکې پر مخ او د فضا یوه برخه) چې په بیلابیلو بڼو باندې د اوبو نښې نښانې لري، لکه ډنډونه، روانې اوبه، د څاڅکو په شکل او د بخار یا براس په بڼه. د ځمکې د کرۍ (غونډاري) آبی قشر یا هغه ټوله برخه چې اوبه په یو شکل نه په یوه شکل د مایع، کنګل، بخار او یا هم د رطوبت په شکل پکې موجود وي.

Hygroscopic Water

هایګروسکوپیک واټر

د ځمکې له سطح پورته یا د اتموسفیر براس او د اوبو څاڅکي چې بیرته ځمکې ته د

فرضیه

Hypothesis

د کرنې په ډگر کې د علمی تجاربو او څېړنې د ترسره کولو لپاره د تجربې په ساحه کې د ځانگړو پېښو او پدیدو، اشیاءو، عملونو او عکس العملونو په هکله یو لړ قبلي یا مخکیني تصورات، د ځانگړو شرایطو او ناڅرگنده حالت لاندې د یوې تجربې د پایلې په هکله یو تصور او گومان.

باران، ږلۍ او واورې یا شبنم په بڼه راتویږي.

گړندی حساسیت Hypersensitivity

د یوې بهرنۍ ناوړه پېښې په وړاندې د یوه ژوندی موجود ډیر شدید حساسیت. د ونې یا بوټي دومره گړندی حساسیت چې د مړاوې کیدو او غیر نارملتوب لامل شي.

هایفا

Hypha

د قارچونو یا پوښکو د جوړښت هغه ډنډر ډوله یا میله شکله برخه چې مایسلیم جوړوي.

هایپوکلسمیا

Hypocalcaemia

په وینه کې د کلسیم اندازې کمښت ته ویل کیږي. په غواگانو او میرو کې لیدل کیږي. له لنگون څخه څو اونۍ مخکې یا له لنگون څخه وروسته زیات واقع کیږي. د همدې لپاره ورته د لنگون فلج (Parturition Paralysis) هم ویل کیږي. علایم یې عمدتاً په شخي سره په لاره تگ او په ځمکه غورځیدل دي.

د اکسیجن کمښت

Hypoxia

د ژوندیو موجوداتو ژوند ته هغه گواښوونکی حالت چې چاپیریال کې د دوی د تنفس لپاره د اکسیجن قلت ولیدل شي. په چاپیریال کې د کافی اندازه اکسیجن نه ډاډمنتیا.

J, i

ICARDA

ایکاردا

په وچو سیمو کې د کرنیزو تحقیقاتو (علمی څیړنو) لپاره یو نړیوال مرکز دی چې د سوریې په هیواد کې دی، بشپړ نوم یې International Center For Agriculture Dry Areas دی. دغه مرکز د هغو بوټو په هکله علمی څیړنې کوي چې په لږ اوبو لرونکو سیمو یا وچو سیمو کې توافق لري. دغه مرکز د سوریې له مرکزی دفتر پرته یو شمیر نورو هیوادو کې او له هغې جملې په افغانستان کې هم دفتر لري.

Ice Age

د کنگل عصر

هغه زمانه (دوران) چې هغه وخت د ځمکې د مخ ډیره برخه کنگلو نیولې وه او هوا یې سړه وه.

IFAD

د کرنې د پرمختیا لپاره نړیوال صندوق

د کرنې د پرمختیا لپاره بین المللی فنډ یا International Fund For Agricultural Development د ملګرو ملتونو د سازمان یوه تخصصی موسسه ده چې په ۱۹۷۸ م. کال کې جوړه او موخه یې په پرمختیایي هیوادو کې د کرنې د پرمختیا لپاره د پورونو ورکول دي. د دغه پروګرام مرکزی دفتر د ایټالیا په روم کې دی.

د ځوانو بزگرانو د تبادلې پروګرام IFYE

د بیلابیلو هیوادونو د ځوانو بزگرانو د راشه درشې او د تجربو او زده کړو د پراختیا په موخه یو جوړ شوی نړیوال پروګرام دی چې غړی هیوادونه په لنډ وخت کې د زده کړې په خاطر یوه ډله ځوان بزگران د همدغه پروګرام بل غړي هیواد ته استوي او همدارنګه د مقابل لوري بزگران خپل هیواد

ته راغواړي تر څو د بزگرانو ترمنځ تجارب او زده کړې پراخه او تبادله شي. د IFYE يا International Farm Youth Exchange Program تجربه، په تیره بیا په هغو هیوادو کې چې کرنیز تولیدات یې په ملی اقتصاد کې زیات ارزښت لري، گټوره ثابته شوی ده.

د جذب عمل Imbibition

لکه هغسې چې د آزموسسز د عمل له مخې مواد له رقیق محیط څخه غلیظ محیط ته ځي، همداسې هم مواد (مالیکولونه) د یوه جاذب (لکه پروتین، نشایسته او نورو) په واسطه جذب کیږي. جذب په حقیقت کې د اوبو د مالیکولونو یو ډول حرکت او خپریدل دي چې په دې سره د چاپیریال غذايي مواد د ریښې حجراتو ته ننوځي. دی ته Imbibition Pressure هم ویل کیږي.

تقلید Imitation

د کښت، څاروی روزنې او ونو- بوټو د پالنې هغه روشونه چې بزگران او څاروی روزونکي په هغو طریقو کې د نورو خلکو پیښې کوي. له نورو بزگرانو څخه د یو څه زده کول او بیا یی عملی کول.

نا رسیدلی خاوره Immature Soil

هغو خاورو ته ویل کیږي چې د زیاتو اوبو د شتون له امله په هغو کې هوریزانونه څرگند او د تفکیک وړ نه وی او د دایمی زیم له

کبله مالگې او کاربنټونه هم ښه شکل ونه لري.

خواره خاوره Improverished

هغه خاوره چې ډیر لږ عضوی مواد او د ونو- بوټو د لازمی ودې لپاره ډیر کم غذايي ضروری عناصر ولري.

په لابراتوار کې In Vitro

ټول هغه څه چې مونږ یی په یوه بوټی یا څاروی باندې په آزمایشتونو کې تر سره او هغه پیښې چې د آزمایشت په ترڅ کې مخی ته راځي، اینوترو بلل کیږي، حال دا چې د ژوندی موجود کومی نوری پیښې چې د دوی په عادی چاپیریال کې مخی ته راځي هغه ټولی In Vivo دي.

په لوبښی کې کښت In Vitro

دغه طریقه په تیره بیا د گلانو او گلبرگونو په تکثیر کې اهمیت لری. یو شمیر قیمتی بوټی په ښیښه یی یا پلاستیکی لوبښو، بوتل یا گیلان کې موقتاً ایښودل کیږي کله یې چې ریښې پیاوړی شي اصلی محیط، گلدان

یا ځمکې ته وړل کېږي(و.گ: په لابراتور کې).

حشره وژونکی Incsecticide

هغه کیمیاوي مرکبات چې په کرونده کې د حشراتو د له منځه وړلو لپاره استعمالېږي.

Index Of Sustainabiliy

د دوام یا ثبات شاخص

کله چې طبیعي منابع داسې تر استفادې لاندې راځي چې د قحط، انقراض او تباهي احتمال یې نه وي، راتلونکي ته د امانت په ډول پاتې شي. د حاضر نسل له خوا د منابعو داسې کارول چې راتلونکي نسلونه زیانمن نشي.

بومي(آرژوندی) Indigenous

هغه ژوندی موجودات چې له آره په یوه سیمه کې شته او د همغه ځای اصلي اوسیدونکي بلل کېږي. د یوې سیمې بومي (آرژوندی) د سیمې ټولو ځانگړتیاوو سره سره تر ټولو ښه توافق لري. د بومي ځای په مانا ده. یعنې هر هغه ژوندی موجود چې خپل خاص جغرافیایي ټاټوبي خپل اصلي طبیعي ځای پورې مربوط او متعلق وي.

Indirect Deforestation

د ځنگل ناسیده له منځه تلل

تر ډیره وخته پوهانو په هغو عواملو فکر کاو چې د ځنگل دننه د ځنگلونو د له منځه

تللو د لاملونو په لټولو کې داسې ډیر حقایق څرگند شوي چې بهرني عامل پورې تړلي دي. یعنې یو شمیر بهرنی عوامل شته چې له بهر څخه د ځنگلونو د لوڅیدو لامل کېږي. د بیلگې په توگه هغه ککړتیاوې چې له بهر څخه د ونو د وچیدو لامل کېږي.

Indoor Plants د ودانیو دننه بوټي

هغه بوټي او گلان چې په ودانیو، کوټو او اپارتمانونو کې دننه په گلتونونو کې دننه روزل کېږي. لکه انجیری گل، یو شمیر گلپانې او فوتوس.

Industrial Agriculture

صنعتي کرنه

یو نوی مفهوم دی چې د اقتصاد او تولیدي پروسس له پلوه کرنې ته کتنه کوي. دا د کرنې هغه وضعیت تشریح کوي چې په هغې کې پانگه د بشري نیرو یا د کار ځواک ځای نیسي. اوسني وخت کې د کرنیزو محصولاتو لپاره په نړیوال مارکیټ کې تقاضا ډیره زیاته شوې، نو د دغې تقاضا د پوره کولو لپاره د ماشین الاتو، کیمیاوي توکو (سری، د ناروغیو او آفاتو ضد مرکباتو) او د انرژۍ په کار وړل ډیر شوی او کرښه د تولید د پېښې په موخه په بازار کې د پیریدلو توان او د مشتری د رضایت له مخې مدیریت کېږي. دغه ډول کرنیز عملیات د High External Input

Agriculture یا د لوړ بیرونی عامل غوښتونکی کرنی جوړیدو ته لار هواره کړی ده. دلته د عنعنوی کرنی بر خلاف، عوامل د بزگر له خوانه، بلکی له بهر څخه تامین کيږي لکه کیمیاوی سره، کیمیاوی مرکبات، فوسیلی سون توکی، ماشین او نور چی دغه عوامل صنعتی تصدی تولید او کرنی ته یې سپاري، بالمقابل صنعتی تصدی په پوره قوت سره کرنیز توکی د پروسس لپاره ترلاسه کوي.

صنعتی بوټی **Industrial Crops**

هغه بوټي چې پاڼه، ریښه، ډنډر فایبر، تخم (دانه) او ځوښا یې د خامو توکو په توګه په صنعت کی پروسس کيږي او صنعتی محصولات ورڅخه تولیديږي.

صنعتی لوګی **Industrial Smog**

په هوا کی هغه ککړتیا چی د صنعتی ښارونو یوه ځانګړنه ده. د سلفر د تیزابونو او معلقو ذراتو څخه رامنځته شوی غبار.

بې اغزي **Inerm**

یو شمیر ګلان لکه ګلاب، زقوم او نور اغزي لرونکي دي، همدارنګه یو شمیر ونې اغزي لرونکي دي. هغه بوټي یا د بوټو هغه برخه چې اغزی نه لري، هغی ته **Inerm** ویل کيږي.

Inexhaustible Resources

نه تمامیدونکي سرچینې

هغه طبیعي شتمني او زیرمې یا منابع چې دایماً موجودې وي، خو د دغو سرچینو یا منابعو و فرت او دایمي والی هیڅکله د دې لامل نه کېږي، چې بشریت ورته احتیاج ونه لري، یا خپل روابط ورسره پرې کړي یا یې استعمال او اهمیت کم کړي، بلکې اقتصاد کې لا مهمې دي. لکه اوبه، د لمر انرژي او د اوبو غاړو څپې یا د مدو جزر انرژي **Tidal Energy** او نورې سرچینې .

Informal Education

غیر رسمی زده کړې

هغه زده کړې چې د رسمی نصاب تابع نه وی، خو د ځانګړو ګروپونو لپاره تنظیم کيږي او کیدای شي له ښوونځی بهر په مناسبو وختونو کی پرمخ بوتلل شي. دغه زده کړی د ځانګړو پروګرامونو لپاره وی. لکه د کلیوالی لویانو لپاره سواد زده کړه یا د کرنیز ترویج زده کړې.

غیر رسمی ګروپ **Informal Group**

د یو شمیر وګړو هغه کوچنی ډله چی په تصادفی توګه د یو شمیر ګډو علایقو، فردی صمیمیت او اړیکو، شخصي وفاداری او مشترک ذوق او فکر له مخې جوړيږي. د دوی ترمنځ اړیکې د رسمي ګروپونو په پرتله لا زیاتی پیاوړې وي.

Informant**باڅبره شخص**

هغه څوک چې په يوه ځانگړې برخه، مسلک، کسب يا موضوع کې ډير ښه معلومات ولري او کيدای شي د اړتيا پرمهال ورته مراجعه وشي. هغه باڅبره شخص چې په کليوالی سيمو کې بزگران او کليوال د معلوماتو د ترلاسه کولو لپاره ورته مراجعه کوي.

Infrastructure**بنسټيز جوړښت**

د اقتصادي ودې لپاره هغه بنسټيز جوړښتونه چې د توليد او د خدماتو د پرمخ بيولولپاره اسانتيا رامنځته کوي. پرمختيايي هېوادونه لا اوس هم د خپل اقتصاد لپاره پياوړی: زیر بنا چې د دوی اقتصاد ورباندې په پښو ودرېږي، نه لري. په دې کې ټول عمومي وسايل او اسانتياي لکه لاری، د وسپنې پټلۍ، بندرونه، هوايي ډگرونه، د برېښنا بندونه، تېليفون او نور راځي. دغه ډول زیربنا د پرمختيا لپاره يوه لومړنۍ اړتيا ده.

هغه اقتصادي تاسيسات او بنسټونه چې د اقتصادي او ورځني ژوند لپاره اساسي ضرورت بلل کېږي، لکه لويې لارې، د برېښنا بندونه، د کرنې لپاره د اوبخو کاناالونه، سړکونه او پلونه، بانکونه، د بېمې شرکتونه او نور چې هريو يې د اقتصادي فعاليتونو د پرمخ بيولو او اسانتياوو لپاره اساس بلل کېږي. پرمختيايي هېوادونه د

پرمختيا لپاره په يوه مرحله کې ددغه ډول تاسيساتو ايجاد ته اړتيا لري. سره له دې چې ممکن د انفراسټرکچر ايجاد دوی ته له اقتصادي پلوه د زيات لگښت لرونکی وي، خو ايجاد او جوړول يې حتمي دی. د کرنې دسکتور لپاره د اوبخورسيستم، سيلوگانې، زیرمتونونه او ترانسپورت د بنسټيزو جوړښتونو حيثيت لري.

Ingredient**جوړوونکی توکی**

د خوراکی توکو يا طبی درملو په ترکیب کې شامل مواد. ټول هغه خوراکي اجزا چې په يوه توليد شوی غذا کې اضافه شوی وي. ټول هغه غذايي ترکیبات چې په يوه نهايي توليد کې ورگډ شوي وي. ترکیبات.

Initiative**مخکښ**

د نوښتونو، مخکيوالی او د مخکښ هغه استعداد او ذاتي توانايي چې پرته له دې چې لارښوونه، وړاندیز يا امر ورته شوی وی يا د چا له خوا ورته ويل شوی وي، په خپله يو فعاليت پيل کړی، يا د توليد يوه طريقه پيل کړی، يا د خير ښيگڼی په چارو کې د کليوالي غورځنگ په سر کې راشي.

Innovation Decision Process**د نوښت په اړه د پریکړی پروسه**

د ترویج او نوې مفکورې په منلو کې هغه پړاو دی چې بزگران يا کليوال دې ته چمتو

شي چې د معلوماتو د ترلاسه کولو له پړاو څخه وروسته د نوې طريقې، مفکورې يا تکنالوژۍ د منلو يا د هغې د نه منلو په هکله پریکړه وکړي.

Innovation

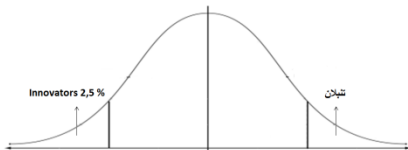
نوښت

هغه فکر، چاره، طريقه يا موضوع چې په خپل ذات کې په بشپړ ډول نوې وي او د يو چا له خوا معرفي شوی وي.

Innovators

نوښتگران

په ټولنه کې هغه وگړي دي چې تر نورو مخکې نوی مفکوره مني او د نوی تکنالوژي تطبيق ته چمتو کېږي. دوی د ذکاوت لرونکي اود گټورتوبونو د موندلو ځانگړتيا لري. د نوی مفکورې د منونکو د طبيعي منځنۍ ۲،۵ برخه جوړوي په دوی پسې بيا بله ډله اکثريت ژر منونکي، بيا اکثريت وروسته منونکي او په سلو کې ۲،۵ نور تنبلان دي.

Inoculation

د بکتريا کښت

هغه عمليه ده چې په خاورو کې د گټورو مايکرو ارگانيزمونو د فعاله کولو په خاطر ترسره کېږي. د بيلگې په توگه کله چې د شوتلې، رشقی او نورو ليگيومي بوټو د ريښو

په واسطه ريزوبیومی بکترياوې خاورو ته اضافه شي، دا د تلقیح په واسطه د رايږوبیم بکتيريا د گټورتوب اضافه کول دي.

Inorganic Fertilizer کود منرالي

معدنی سره ده چې کاربن د هغې يوه مهمه برخه نه وي، بلکې يو شمير نور عناصر لکه فاسفورس، نايټروجن، او پتاسيم ورسره وي. له دې امله چې عضوي عناصر پکې نه وي، بلکې غير عضوي عناصر لري، نو دې ته غير عضوي سره هم وايي.

Inorganic Soil

له عضوي موادو فقيرې خاورې

هغه خاورې چې عضوی توکی یی په سلو کې له دوه څخه کمه وی او د حاصل ورکولو لږ وړتیا ولری.

Insectivore

حشره خوړوونکی

هغه ژوندي موجودات چې خوراک یې حشرات وي. د ناروغیو او آفاتو په کنټرول کې دغه طبیعی ښکار کوونکی ځکه مهم دی چې د کیمیاوی کنټرول مخه نیول کېږي او جانی عوارض نه لري.

Insolation

د وړانگې اندازه

د نور په فزیک کې یو بحث دی، خو د کرنې په برخه کې د لمر د وړانگو هغه انرژي ده چط ونې او بوټي یې ترلاسه کوي.

Intangible Rewards**غير مادي ستاينه**

زيار گالونکو او نوښتگرو کليوالی ځوانانو ته هغه سوغاتونه او هڅوونکی ډالۍ چی مادی بڼه نه لری، بلکی له معنوی پلوه د هغوی لپاره د ویاړ او هڅونی لامل گرځي.

Integrated Agriculture**تلفیقي کرنه**

هغه کرکيله چې د اصلي تولید تر څنگ ورڅخه نورې موخې هم وي. دغه ډول کرنه د بیلابیلو مقاصدو لپاره ترسره کیږي لکه د یوې سیمې د خلکو لپاره د استخدام د فرصتونو برابرول، د عاید زیاتول، د چاپیریال بډای کول، د ښایسته منظرو جوړول او د نویو وړایتیو معرفی کول، خو په نهایت کې هدف انکشاف دی.

Intensive Agriculture**تشدیدی کرنه**

د کرنې هغه ډول چې په کوچنیو کروندو کې پرمخ بیول کېږي او د ځمکې په هره ټوټه (هر تولیدي واحد) باندې ډېر لگښت کېږي، او له هر تولیدي واحد (یوې ټوټې ځمکې) څخه اوچت حاصل ترلاسه کېږي. په دې کرنه کې د لوړ مولدیت لرونکی ټول میتودونه لکه کیمیاوي سره، د افتونو او ناروغیو دفع او کنترول او نور تشدیدی روشونه په کار ځي. تشدیدی کرنه هغه وخت ترلاس لاندې نیول

کېږي، چې نوره ځمکه په واک کې نه وي او د ځمکې اقتصادي استعمال د هغې دفریکي چوکاټ اخري حد ته رسېدلی وي، حال دا چې منسبطه کرنه یا Extensive Agriculture بیا هغه ډول کرنه ده چې په پراخه کروندو کې کرنه کېږي او وار په وار نوې ځمکې تر کر لاندې راځي، یعنی فزیکي چوکاټ لا هم موجود وی. افغانستان او د افغانستان په شان یو شمېر پرمختیایي هېوادونه لا هم د امکان لري چې منسبط استعمال ته پام واړوي. دوی ته تشدیدی روشونه گران تمامېږي، دا ځکه چې ټول عوامل، تکنالوژي او نور وسایل له بهر څخه واردوي.

تشدیدی کرونده Intensive Farming

په دغه ډول کروندو او فارمونو کې د ساحې د پراخیدو امکان نه وي، خو د حاصلاتو د لوړولو لپاره له ماشین، سرې، کیمیاوی مرکباتو او دې ته ورته تکنالوژيو څخه اعظمي استفاده کېږي او د پانگې او بشري ځواک موثریت ته زیاته پاملرنه کېږي. دلته اقتصادی او تخنیکي چوکاټ فزیکي چوکاټ Physical Framework ته وررسېدلی وي.

ګډ کښت Inter Cropping

په یو وخت کې په یوه کرونده کې څو بیلابیل تخمونه کرل. کله چې بزگر په یوه وخت او یوه کرونده کې د څو بوټو د روزنې مدیریت

کول په غاړه ولري، دلته څو بیلابیل بوټي د ودې په موسم کې یو بل سره سیالي کوي.

Inter Row Distance

د کتارونو تر منځ فاصله

د بیلابیلو بوټو تر منځ د اړتیا وړ فاصلې ته ویل کیږي. کرنیز بوټي د خپلو ریښو، پانو او د بوټي د سایز له مخې یو له بل څخه بیلابیلو فاصلو ته ضرورت لري چې د بوټو په بدني وده او حاصل ورکولو باندې اغیزه لري. بزگرانو دغه فاصله د خپلې ورځنۍ تجربې له مخې او عملي مرکزونو یی د عملي تجربو د نتایجو له مخې سپارښت کوي.

Interest

لیوالتیا

د نوې تکنالوژي او مفکورې د پینځو پړاوونو څخه دوهم پړاو دی چې بزگران وروسته تر خبریدو څخه علاقه ښکاره کوي چې د نوی مفکوری په هکله په جزئیاتو سره خبر شي او په دې پوه شي چې که چیرې دغه مفکوره تطبیق کړي گټه به یی څه وي.

International Poverty Line

د بېوزلۍ نړیواله کرښه

د پرمختیايي هېواد او لږ وپرمختللو هېوادونو (Dcs/Ldcs) لپاره یوه اقتصادي، اجتماعي ستونزه بیوزلي ده. د بېوزلۍ لپاره یو ښودل شوی حد، د بېوزلۍ کرښه (Poverty Line) ده. دا هغه برید دی چې وگړي د معیشت

لپاره حد اقل وسایلو څخه لږ ولري. د بېوزلۍ مسئله د ملگرو ملتونو په اجندا کې شامله موضوع اود زیرزې په اهدافو (Mdgs) کې راغلې خبره وه، خو کله چې د نړیوال بانک له خوا د عاید داسې برید وښودل شو، چې د هغه له مخې د نړۍ بېوزله وگړي وپېژندل شي، دا د بېوزلۍ نړیواله کرښه وبلل شوه، چې نړیوال بانک هغه د یوه وگړي لپاره په یوه ورځ کې یو ډالر څخه کم ښودلی دی. دغه برید د ۱۹۸۵ م. کال د بېو د پیروندنې د توان پر بنسټ و (په ۱۹۹۳ م. کې د هغه وخت د یوه ډالر د پیروندنې 1,08 شو یعنې د ډالرو د پیروندنې توان ممکن بېلابېلو وختونو کې تعویض شي). موخه دا چې دا یو معیار وگڼل شو ترڅو بیوزله وگړي ورباندې وپېژندل شي. که د کورنۍ لپاره یې په پام کې ونیسو، د کورنۍ د هر غړي ورځنی عاید یا مصرف همدومره محاسبه کېږي. دا کرښه صرف دیوې نړیوالې مقایسې لپاره غوره شوې ده، یعنې په واقعي توگه هر بېلابېل هېواد کې د بېوزلۍ د یوه شاخص ټاکل اوبیا یو بل سره پرتله کول ستونزمنه خبره ده. په عمومي توگه د دن ورځې وروسته پاتې او پرمختیايي هېوادو کې دغه شاخص د دوی د هر یو دیوزلي کرښې ته نژدې رقم دی. دا د ډېرو بېوزلو لپاره صدق کوي، خو د منځنۍ بېوزلۍ نړیوالې کرښې لپاره د هر وگړي لپاره 2,4 ډالره ښودل شوی دی.

Intervention**د خالت کول**

کله چې د کلیوالي پرمختیا په پروسه کې یا د کرنیزو تولیداتو د زیاتوالي په موخه په عنعنوی او دودیز سیستم کې نوی مسایل وراضافه شي او دغه دودیز سیستم کې داسې لاسوهنه وشي چې په هغه کې نوبت، اغیزمنتوب او ګټورتوب ورزیات شي دی ته دخالت کول وایي. په وروسته پاتې دودیزو طریقو کې نیوالی راوستل د کرنې او څاروي روزنې د محصولاتو د زیاتوالي په موخه وي.

د آفتونو د کنټرول ګډ مدیریت IPM

کله چې د ناروغیو او آفاتو د کنټرول او مخنیوی لپاره له کیمیاوي، بیولوژیکي او میخانیکي ټولو طریقو څخه په ګډه کار اخیستل کېږي او موخه دا وي چې آفات په اغیزمن ډول کنټرول شي او چاپیریال او انسان ته تر ټولو لږ زیان ورسېږي، دې ته Integrated Post Management یا (IPM) ویل کېږي. دا یوه ترکیبي طریقه ده. د امراضو د مخنیوي لپاره د څو طریقو ګډول.

Irrigable Area**د اوبو کولو او کښت وړ ځمکه**

ټوله هغه ځمکه او ساحه چې کیدای شي په آسانه تر کښت لاندې راوستل شي او اوبه ور رسول شي.

Irrigated Area **د آبیاري وړ ځمکې**

هغه ځمکې چې د یوې ثابتې سرچینې څخه یې اوبه تأمین وي لکه له سیند، ارهټ، چین، کاریز او نوروڅخه.

Irrigated Land **آبی ځمکې**

هغه کرنیزې ځمکې چې ثابت د اوبو منبع لري او د کښت او زراعت په منظور له هغې آبیاري کېږي (خړوبېږي).

Irrigation Ditch **ویاله**

د اوبو هغه مسیر یا مجرا چې له سرچینې تر کروندې پورې غځیدلي وي. د اوبو د نه ضایع کیدو په خاطر اوسني وخت کې د ویالې بستر کلک جوړېږي یا استرکاری کېږي. ویالی، سیندونه او لښتي د روانو اوبو Latic Water بیلګې دي.

Irrigation Efficiency**د اوبو لګولو موثریت**

د هغو ټولو اوبو له مجموعې څخه صرف د هغو اوبو اندازه چې د ونو او بوټو په واسطه مصرف شوی وي. دا یو نسبت دی. څومره چې کروندی ته د ورغلیو اوبو څخه بوتی ډیری مصرف کړي، خو ضایعات یې کم وي، د دغه ډول اوبو لګولو اغیزمنتوب اوچت ارزول کېږي.

J. i

Jargon

ځانگړي مفاهيم

هغه ځانگړي اصطلاحات، مفاهيم او نومونه چې د ټولنې ځانگړې ډلې او د حرفو يا کاروبارونو لرونکي يې خپل منځ کې استعمالوي او دوی يې په معنا ډير ښه وپوهيږي لکه غوا- خوسې چې په کليوالې سيمو کې موخه ورڅخه د څارويو روزنه ده يا لو- لور چې موخه ورڅخه د کروندې چارې دي، دپولۍ ټک چې موخه ورڅخه بيوزلي ده او داسې نور.

Jerib

جريب

د ځمکې د مساحت لپاره يو محلي مقياس دی چې د يوه هکتار پنځمې برخې (۲۰۰۰) مربع مترو سره برابر دی.

Joint Production

گډ توليدات

د کرنې يوه ځانگړتيا همدا ده چې يو شمير توليدات يا محصولات يو بل سره متمم وي. دې ته گډ توليد ويل کيږي لکه پنبه او پنبه دانه، بوس او غنم.

Juvenile Phase

ځوان بوټي

د ونو بوټو د ژوند ټول هغه دوران چې له تيغنيې وهلو (شنه کيدو) څخه تر گل او حاصل ورکولو پورې وي.

K, k

Kalanchoe Blossfeldiana

کلانکویه

د کراسولاسه Crassulaceae کورنۍ پوری اړه لري. تکثیر یې د پانې د قلمه کولو او کینولو په واسطه کیږي. په گلدان کې یې هم د ډنډر او هم د پانې قلمه شنه کیږي.

KAP

کاپ

د ترویج د مامور لپاره هغه درې کلیدي مفاهیم چې د هغو له مخې د خپلو مراجعینو وضع تحلیل او پروگرام ورسره پرمخ بوځي. Knowledge, Attitude, Practice په هکله د مروج خبرتیا ده سره مرسته کوي چې د هر بزگر د معلوماتو اندازه، د هغه شخصي وضعیت او د عمل کولو دڅرنگوالي په هکله قضاوت وکړي او بیا د دغه قضاوت له مخې پروگرام تطبق کړي. په دی توگه به د ترویج د پروگرام اغیزه، د هغه منل کیدل او د هغه پایلې په زړه پورې وي.

Khurpi

کنجه تیغ خابنۍ

د بوسو د بادولو تر ښاخۍ پیاوړی خو د لنډ لاستی لرونکی وسیله ده چې معمولاً په هغی باندی د اړول شوی ځمکی څخه د هرزه بوټو او ریښو په راټولولو کی کار اخیستل کیږی.

Kinship System

د خپلوي نظام

Kinship یا خپلوي او د کورنیو اړیکې، په کلیوالي سیمو کې کلیوالي خلکو ته ډیر ارزښت لري. دوی د کورنۍ خپلوي په چاپیریال کې ډیر ټولنیز او اقتصادي تعلقات عباروي او هغه پالي او وده ورکوي. په دې توگه ټول هغه مسائل چې د کورنۍ خپلوي له مخې رامنځته او ټینګیږي د Kinship System په نوم یادېږي.

Knowledge Economy

پر پوهنه درول شوې اقتصاد

د هغه نوي اقتصاد ځانګړتیا ده چې د کار او استخدام د نویو فرصتونو د رامنځته کولو، د تولید ښه کېدلو او په نهایت کې د

تسکوره

Kudali

د بزگرۍ د چارو هغه ډیره په کار کیدونکې وسیله ده چې د ځمکې د وهلو، نیالگيو ته د کندو (چُقرق) کیندلو، د پولو د غاړو وهلو او نورو چارو لپاره په کاریزې د وسپنې تیغه او د لرگي لاستی لري.

مطلوبیت د رامنځته کولو لپاره پوهه محور وگرځول شي. ددغه ډول یوه خو ځنده اقتصاد لپاره علمي څېړنه، تفکر، دارقامو د تحلیل توانايي او مهارت او د معلوماتو لرل اړین دي. ان دا چې د سنگاپور هېواد نالچ اکونومي (Knowledge Economy) خپل شعار وگرځاوه او دغه کوچنی هېواد په لږ وخت کې دښه اقتصاد لرونکی شو. د علمي اثارو خپریدل، د اقتصادي دکشنريو شتون، علمي څېړنې ترسره کول د دې ډول اقتصاد د رامنځته کولو لپاره ضروري خبره ده. له ۱۹۶۰ م. کال څخه د پوهې پرمحور کلک شوي اقتصاد اوپه پوهنه گرځېدونکی اقتصاد ته پاملرنه وشوه اود گني شمېر هېوادونو اقتصاد ته یې پوره مثبت بدلون ورپه برخه کړ. له همدې لسیزې وروسته یو شمېر نوي نظریات خپاره شول، د اقتصادي موسساتو مدیریت گړندی او ماهر شو چې صنعت یې هم له میکانیزه شکل څخه اتومات او بیا دیجیتل شکل ته راوست. په دې ډول اقتصاد او اقتصادي تفکرکې نه یواځې تولید، بلکې مصرف هم د پوهې له مخې وي، یعنې مولد او مستهلک دواړه له اقتصادي پوهې کار اخلي.

L, l

Labeling

لیبل لگول

د مارکیت هغه خدمات چې د هغې په ترڅ کې د محصولاتو له پروسس او بسته بندۍ څخه وروسته لیبل ولگول شي. د کرنیزو محصولاتو په پاکټ یا قوطۍ باندې لیبل د محصول ډول او نور صفات بیانوي.

Labour Casual

موسمی کار

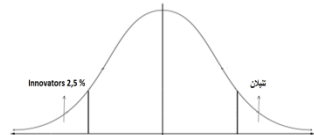
هغه کارکوونکي چې د یوې ټاکلې لنډې مودې په ترڅ کې په کار کې استخدام شوي وي، دې ته وقفه یی کارهم وایئ، یعنې فقط یوه فرصت یا موده کې کارکول.

Laggards

وروسته پاتې

هغه وگړي یا هغه ډله کسان چې د نویو طریقو په زده کولو کې تنبل (لتان) دي،

دوی د ترویج د پروگرام د ټولو زده کوونکو د طبیعي منځني ۲،۵ سلنه جوړوي چې د ذکاوت له مخې له وروستي اکثریت څخه په څلورم گروپ کې راځي، یعنې د ټولنې د منځنۍ استعداد لرونکو خلکو څخه وروسته دي. له دوی سره په زده کړه کې باید زیاته انرژي او وخت ولگول شي (و.گ: دلاندې شکل ښیي لوري ته، وروسته تر دوهم اکثریت)

Lagoon

رېوونکی ډنډ

ځینې وخت اوبه ډیرې خړې وي یا یو شمیر جامد ذرات ځان سره راوړي او کیدای شي د اوبخور څخه وروسته بوتو ته زیان واوړي، نو د دغو ذراتو او خړو د کیناستلو لپاره دغه اوبه یوه احتیاطی Lagoon ته ورخوښې کوي کله چی هلته رڼې شوې بیا یې د کروندې خړوبولو ته کاروي.

Lamina**د پانی مخ**

د ونو او بوټو د پانو هغه هواره پلنه برخه چې په منځ کی یی اصلی رگبرگ تیر شوی وی، خو که چیری د پانی ټوله سطح چی رگبرگونه هم پکې راځي، مطلب وی، هغی ته بیا Leaf Blade ویل کیږي.

Land**ځمکه**

په اقتصاد کې یو مهم تولیدي عامل دی چې په ثابت مقدار سره موجوده ده . دا یو درې بُعدي مفهوم دی چې د ځمکې سطح، ژورتیا او اړخونه احتوا کوي. په دې کې د کرنې ځمکه (خاوره) معادن ، جغرافیاوي ځانګړتیاوې او ځمکه د یوه محل او ځای په توګه مطرح ده چې یو شمېر طبیعي شتمني لکه اوبه، بوټي او داسې نور هم لري.

Land Economic**د ځمکې اقتصاد**

د اقتصادي اجناسو او تولید هغه برخه چې له ځمکې ترلاسه کیږي. د ځمکې هغه ساحه را اخلي چې په هغې د مالکیت حق موجود وي او استفاده ورڅخه کېږي. یا په بله وینا: د ځمکې اقتصاد د ځمکې ټول طبیعي او د انسان په لاس جوړ شوی هغه منابع دي، چې په هغو باندې د ځمکې سطح کنترول لري، لکه حاصل ورکوونکې خاورې، دا وېو منابع ، ودانۍ، کرونده ، کان، ځنګل، وحشي ژوي اودهغو اړوند

توليدات اوعوايد، چې هريو يې په ځمکې پورې تړلي او هريو يې د ځمکې ارزښت اوچتولای او کمولای شي.

Land Economics**د ځمکې اقتصاد**

د اقتصاد هغه برخه چې ځمکه دتوليد يو عامل او غير منقوله (نه لېږدېدونکې) شتمني بولي او دغه پوهنه د ځمکې هغه ساحه مطالعه کوي چې په هغې د مالکيت حق موجود وي او استفاده ورڅخه کېږي. يا په بله وينا د ځمکې اقتصاد د ځمکې ټول طبيعي او د انسان په لاس جوړ شوي هغه منابع څيړي، چې په هغو باندې د ځمکې سطح کنترول لري، لکه حاصل ورکوونکې خاورې، دا وېو منابع ، ودانۍ، کرونده ، کان ځنګل، وحشي ژوي اودهغو اړوند مطالعات چې هريو يې په ځمکې پورې تړلي او هريو يې د ځمکې ارزښت اوچتولای او کمولای شي.

Land Fill**د ناپاکيو کنده**

هغه ځای چې په هغه کی صنعتی، کیمیاوی او ښاري فضلات او د انساني فعالیتونو پاتې شوني څښ یا په یوه ژوره کنده کې یو پر بل باندې اچول کیږي او بیا یې مخ په خاورو باندې پوښل کیږي.

د وړستو شیانو گاز Land Fill Gas

هغه گازات چې د وړستو شویو سبو، د میوو د پټوکو څخه د غیر هوازی Anaerobic بکتریاوو د تجزیه کولو د عملیې له امله آزادېږي او ډیره برخه یې میتان، کاربن ډای اکساید، نایتروجن او هایدروکاربنونه دي. روغتیا ته مضر گاز.

Land Grant College**د متحده ایالاتو د کرنې پوهنځي**

د امریکې د متحده ایالاتو د کرنې ښه پرمختیا، په دغه هیواد کې د کرنې پوهنځیو او په کرنې کې علمی څېړنو پوری تړلی ده. د دغو هڅو په لړ کې له ۱۹۱۴ م. کال وروسته په امریکې د کرنیزو زده کړو لپاره په هر ایالت کې ځانگړې د کرنې کالجونه جوړ شول چې اوس هم فعال دي. دغو کالجونو ته د اړوند فدرال دولت لخوا ځمکې هم ورکړل شوي دي.

د ځمکې ساتنه Land Protection

دمختلفو پرکټسونو له امله د خاورې نه خرابول، د کروندې لپاره د چاپېریال او د ځمکې جوړول او په سیمه او کرونده کې د نباتاتو دناروغیو او طبیعي او غیر طبیعي آفتونو د مخنیوي لپاره په انفرادي او ټولنیز شکل باندې داسې اقدامات ترلاس لاندې نیول چې دځمکې اوخاورې ښه خصوصیات له لاسه ونه وځي.

د ځمکې سمون Land Reclamation

د ښه او اقتصادي استعمال په خاطر د ځمکې د توانمندي اوچتول. کولای شو چې د ځمکې د ځینو ځانگړتیاوو په بدلون سره ځمکه د استعمال لپاره اصلاح کړو لکه زهکشي کول، د ځمکې د تېرو ټولول، د لوړو ژورو هوارول او نور تخنیکي کارونه.

د ځمکې مالکیت Land Tenure

له حقوقي پلوه د ځمکې او د هغې د مالک رابطه. په ځمکه باندې د مالکیت هغه طرز چې د هغه له مخې مالک ځمکه په کار اچوي او گټه ورڅخه اوچتوي. د ځمکې د څښتنولۍ طرز.

Lapse Rate**د تودوخې د کمښت نسبت**

د ځمکې له مخ څخه د ارتفاع په لوړېدو سره د تودوخې درجه کمیږي. د تجربو له مخې په هرو زرو مترو لوړېدو سره د سانتيگراد شپږ درجې تودوخه کمښت مومي.

Large Proportion of Land**د ځمکې د لویې سطح اړتیا**

د کرنې او کرنیزو تولیداتو یوه ځانگړنه دا ده چې د تولید لپاره د نورو اقتصادي فعالیتونو (مثلاً صنعت، تجارت...) په پرتله د ځمکې پراخه ساحې ته اړتیا لري. دغه

لوی مساحت ځمکه کیدای شي په نورو کوچنیو ټوټو وویشل شي.

Larva

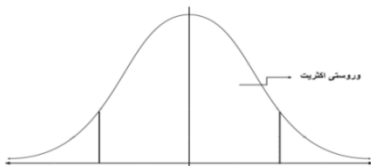
لاروا

د حشری د چینجی حالت. کله چی د حشرې بچیان له هگی وځی د لاروا مرحلې ته ځی وروسته بیا د بلوغ په مرحله کې وزرونه پیدا کوی او په بشپړه حشره بدلېږی.

Late Majority

وروستی اکثریت

هغه اکثریت چی وروسته تر نوښتگر او بیا وروسته تر مخکنی (پرومبنی) اکثریت څخه نوی مفکوری تطبیق او د نوی تکنالوژی منلو ته چمتو کیږی. دوی د ترویجی طریقو د منونکو د طبیعی منحنی دریمه برخه کی راځی.

Late Planting

ناوخته کښت

پسینه کښت. کله چې بوټي د خپل ټاکلي موسم څخه وروسته وکرل شي. پسینه کښت د بوټو په وده ناوړه اغیزه کوي، خو ممکن ځینی وخت د ناروغیو د یرغل د مخنیوی په خاطر گټور تمام شي.

Later Bloomer

وروسته غوړیدونکی

هغه وگړي یا هغه زده کوونکی چی نظر نورو ته وروسته په خپله دنده کې په ډیر اوچت معیار سره راڅرگند شي. دغه ډول خلک بی استعداد نه دي، بلکې د دوی زده کړه، مهارت، لیاقت او بریالیتوب په ځنډ سره راځلېږي.

Lateral Root

ځنګیزې رېښې

د اصلي رېښې اړخونو کې په بیځایه توگه د رېښو ودې ته چی یو جانبی یا اړخیز شکل ولري Lateral Root وایی، چې دا ډول رېښې د جذب کچه لوړوي.

Latitude

عرض البلد

د استوا له کرښې څخه د قطبونو خواته جغرافیایی عرض چې د استوا کرښه یی مبدا (صفر) او په قطب کی تر ۹۰ درجو پورې رسیږي.

Law Of Conservation Of Matter

د مادې د تحفظ قانون

دغه قانون وایی چی په نړۍ کی ماده نه له منځه ځی او نه نوی رامنځته کیږي، بلکې بڼه یی بدلون مومي، یعنی د کیمیاوی تعاملاتو په ترڅ کی نوی اتمونه نه جوړېږي. بلکې د هغو جوړښت بدلېږي.

Layering**ګونډه کول**

د ونو او بوټو د تکثیر هغه طریقه ده چې د مورنۍ بوټۍ له ځمکې څخه پورته ښاخ رېښه تر خاورو لاندې کیږي، کله یی چې رېښې وکړي بیا قطع کیږي او د پام وړ ځای ته لیږدول کیږي او هلته کینول کیږي. دغه ډول تکثیر یواځې یو محدود شمیر ونو او بوټو کې ممکنه ده چې د هارټیکلچري مقاصدو لپاره ډاډمنه طریقه ده.

Leaching (مینځل کیدل)

د خاورې په پروفیل باندې د اوبو له حرکت سره یو ځای د خاورې ګټور مواد حرکت کوي او اوبه یی ځان سره وړي. هغه ګټور توکي چی په اوبو سره مینځل شوی هغو ته Leachate ویل کیږی. دغه عمل د خاورې د خواریدو یو دلیل دی. نایتروجن هغه لومړنی عنصر دی چی اوبو سره ډیر ژر مینځل کیږي. که د اوبو حرکت عمودی وي، ډیر ګټور مواد د خاورې لاندی برخی ته وړي. د باران یا روانو اوبو د جریان له کبله د خاورې له برسیرن قشر څخه کوزې برخی ته د اوبو په واسطه د عضوی توکو ښکته کیدل.

Leaf Mould**د پاڼو خاوره**

د منی د پانیژ په موسم کې د تویو شویو پاڼونه ټولول او د هغو پریښودل چی

وروستې شي او خاورو سره ګډې شي د Leaf Mould په نوم یادېږي چې د کرنیزو ځمکو لپاره په زړه پورې ترکیب دی.

Learning By Doing**زده کړه په عملی کولو سره**

د زده کړې هغه طریقه ده چې زده کوونکی وروسته تر اوریدو یا لوست څخه عملاً ښودل شوي مواد تطبیق او اجرا کړي. دغه موضوع په تیره بیا د لویانو لپاره او د کرنیزو طریقو په زده کړه کې ډیره مهمه ده. دغه زده کړه د حرفوی او عملی مهارتونو په وده کې ډیر ارزښت لري.

Lease**اجاره**

د اجارې، اجاره داري Lease Hold او اجاره ورکولو Leasing بحثونه د ځمکې د ملکیتونو په برخه کې مهم بحثونه دي، دا هغه ډول قرار داد دی، چې یو ملکیت د بل چا ملکیت ته په موقتي یا اوږدې مودې لپاره ورکول کېږي، او هغه تر هغه پورې ورڅخه ګټه اخلي تر څو د قرارداد موده پای ته ورسېږي.

Legumes**لیګیوم**

د لوبیا نخودو او شوتلې د کورنۍ بوټي دي چی د انسانی او حیوانی خوراکې مهمه برخه جوړوي. د دغې کورنۍ ډیر بوټي په خاوره کې د نایتروجن نصب کوونکی دي.

Legumes Crops **لیګیومی بوټی**

ټول هغه بوټی چې پلی تولیدوی لکه نخود. پانی یی پلنی او گردی وی. له گراس یا غنمیانو سره یی عمده توپیر د پانو په جوړښت کی دی. د پانورگونه یې موازي نه، بلکې منشعب او متناوبې وي.

Lemma **لیما**

د غنمو، وربشو او نورو غنمیانو د سوغکی وروستی برخه. د غنمو د وړي تر ټولو لوړه برخه.

Lesson Plan **د درس پلان**

د ترویج د مامور د لوست هغه مخکی تر مخکی طرح او جوړ شوی پروگرام دی چې په هغه کی د هر لوست عنوان، ځای وخت او مقاصد ښودل شوی وی. د ترویج مامور د خپل کلی (سیمې) بزگری ټولنی لپاره یو درسی پلان جوړوي او د ترویج سیمه ییز واحد هغه تائید او یوه کاپی ورڅخه اخلی او مامور په ټاکلی وخت کی دغه پلان بشپړ او بیا یی راپور د ترویج مدیر ته سپاري.

Lettuce **کاهو**

علمی نوم یی *Lactuca Sativa* دی چې یو پلن پانی بوټی دی. خوراکی برخه یی تازه پانی دی چې په سلاد کی ورڅخه استفاده کیږی.

Levee **پټم**

له خاورو څخه جوړ هغه مانع چې د اوبو مخه یی بنده کړی وي (د اوبو لگولو د څانگی یوه تخنیکي اصطلاح ده).

Leveler **ماله**

هغه میخانیکي وسیله ده چې وروسته ترکولبې څخه لوټې ماتوي، کرونده هواروي او تخم تر خاورو لاندې کوي. دغه وسیله په عنعنوی تکنالوژی کې په آس یاغویانو پسی او په میکانیزه کښت کولو کې په تراکتور پسې کش کیږي.

Light Craft **سپک صنایع**

هغه لاسی صنایع چې د کار وسایل او ابزار یی ساده او خام توکي یې سیمه ییز مواد وي. دغه صنایع پیچلی میخانیکي تکنالوژي ته ضرورت نه لري، خو د کلیوالی اقتصاد په وده کی رول لري لکه خامک گنډل کټ او پرزې جوړول، لمځی او تفر اوبدل او داسې نور.

Light Soil**سپکه خاوره**

زېره او تريوې اندازې پورې شگه لرونکې خاوره چې د خاورې ښه صفت دی، خو په دغه ډول خاوره کې غذايي توکي د اوبو په جريان سره ډير ژر مينځل کېږي، نو ځکه زياتې نايتروجن لرونکې سرې ته اړتيا لري.

Lignin**لگنين**

د لرگي فايبرونه چې په سختۍ سره تجزيه کېږي. په صنعت کې د اوچت ارزښت لرونکې ماده ده.

Limnology**ليمنولوژي**

د يوناني له ليم څخه اخيستل شوی چې د اوبو د ډنډ په معنا ده. په اصطلاح کې هغه علمي څانگه چې له چاپيريال پيژندنې او ايکولوژۍ سره په نژدې اړيکو کې د خوړو او مالگينو سمندرگيو، د ځمکې د مخ او تر ځمکې لاندې اوبو مطالعات ترسره کوي. اوسني وخت کې يوه نوې څانگه ده.

Linseed Meal**کونجاړه**

Linseed پومبه دانې ته وايي. کله چې له پومبه دانې څخه تيل (غور) وايستل شي، پاتې تفالي ته کونجاړه ويل کېږي چې د څارويو لپاره يوه غوره خوراکه ده. له پومبه دانې څخه توليد شويو تيلو ته Linseed Oil ويل کېږي چې عالي درجه گليسرايد، او لوئیک اسيد او نور غير اشباع شوي

غوړي لري. دغه غوړي په خوراک، صنعت او طبابت کې استعمالېږي.

Lipid**ليپد**

د طبيعي عضوی ماليکولونو يو گروپ دی په تيره بيا فسفوليپيدونه د حيواني ژونکو د غشا ډيره برخه جوړوي.

Liquid Fertilizer**اوبلن کود**

هغه سره چې په هغې کې د ونو - بوټو غذايي عناصر د يوه حقيقي محلول په توگه منحل شوی وي او د پمپ په واسطه يا د هوا د فشار په واسطه شيندل کېږي.

Listing**جويه کشي**

د کرنيزو پرکتسونو په لړ کې په کرونده کې د چرو کښل چې پشته او وياله جوړه کړی. هغه بوټی چې په کتار ښه بايد وکرل شي هغو ته چری کښل کېږي دغه ډول کښت ته Lister Planting ويل کېږي، هغه ځانگړی وسيله چې جويه کشي ورباندې کېږي د Lister په نوم ياديږي.

Literacy Rate**د سواد لرونکو انډول**

په يوه ټولنه کې د سواد لرونکو وگړو سلنه ښکاره کوي، چې د ټولنو د پرمختيا، د هوساينې او ټولنيزو خدماتو د مهيا والي يو مهم معيار او په اقتصادي فعاليتونو يو اغېزمن فکتور دی. نن ورځ په پرمختيايي

هېوادو کې په پرمختیايي پلانونو کې د سوادلرونکو وګړو د انډول لوړول، لمرنی اړتیا شودل شوې ده.

Live Lime

ژوندۍ ښوره

په کیمیا کې ورته کلسیم اوکساید ویل کیږي. یوه سپین رنګه ماده ده چې قلوۍ خواص لري که اوبه ورورسیږي ډیر ژر تعامل ورسره کوي او تودوخه تولیدوي. ژوندۍ ښوره یا چونه مکروب وژونکو ترکیباتو کې استعمالیږي.

Livestock

څاروي روزنه

موخه ورڅخه د څارویو روزنې صنعت دی لکه د غواګانو، ګاو مینو (سنداګانو)، آسونو او نورو روزل چې نن ورځ د لویو فارمونو په بڼه تجارتی تولیدات لري هغه ژوي چې له اوبو څخه رانیول کیږي (لکه کبان) او وحشي ژوي (لکه غرڅې) په دې ډله کې نه راځي.

هغه حرفه او شغل چې کورني څاروي د هغو د محصولاتو د ترلاسه کولو په خاطر ساتي. د حیوانی تولید (غوښې، شیدو، پوستکي، وړیو...) په موخه د کورنیو څارویو ساتنه.

Living Standard

د ژوند سټنډرډ

دا چې د ټولنې وګړي تر کومه بریده پورې له یو شمېر ضروري توکو، خدمتونو او اسانتیاوو څخه برخمن دي او د هېواد نا

خالص کورني تولید څخه څومره هریووګړی ګټه پورته کولای شي، د ژوند کچه یا سټنډرډ بلل کېږي. دا یو نسبي مفهوم دی چې هره ټولنه کې توپیر لري.

Loam

لوم

د خاورې هغه ډول چې ډیره شگلنه نه وي، بلکې منځنۍ اندازه شګه ولری. د شګې سلنه یی له ۲۳ - ۵۰ د سلت سلنه یی له ۲۸ - ۵۰ او د رس سلنه یی له ۷ تر ۲۷ پورې وي.

Lodging

د بوټو چپه کول

د ګرندیو بادونو له امله د بوټو چپه کیدل او ماتیدل. ځینی وخت بوټی له ریښو څخه وځی او ځینی وخت کاره شی یا یی ډنډرونه مات شی چی کړوندې ته زیان اړوي.

Long Dung

لوند ډیران

د غوڅلې د شیندلې مخلوط. کله چې خوشایي لامده خپشته وي او د ورستیدو پړاو یې نه وي تیر کړی. دې ته ډیرانی سره نشو ویلای، بلکه کله چې د خاورې لاندې پټ شی او پوره تخمر وکړي (ورسته شي)، رطوبت یې کم شي، بیا ورڅخه ډیرانی سره جوړیږی. په تیره بیا په کلیوالی سیمو کې خلک ایرې او دسبو اضافی پانې هم ډیران

ته ور اچوي. دا ټول په گډه ورستېږي او د ډيراني سرې په توگه ورڅخه کار اخلي.

Low Access Farmers

له لږو امکاناتو برخمن بزگران
هغه بزگران يا د کليوالي ټولنې
Community هغه غړي چې د بيلابيلو
عواملو له امله ورته پوره معلومات،
امکانات، سرچينې او خدمات نه وي
رسيدلي.

Lurgidity

شخوالي

په نباتي ژوونکو کې د ژونکې دننه محتوياتو
هغه فشار چې د ژونکو په ديوال باندې يې
راوړي او په پايله کې د ژونکې ديوال د
نبات شکل او بڼه جوړوي او همداسې نيغ
او روغ پاتې کېږي.

M, m

M Factors

ام. فکتورونه

هغه نامتو پنځه فکتورونه دي چې په اقتصاد کې يې ځانگړې ارزښت موندلی: ماشین Mission، هدف Management Model، مدیریت طریقہ Medium، او کار کوونکی Man يا د کارکوونکی کار.

Macrofauna

غټ موجودات

ټول هغه ژوندي موجودات چې پرته له میکروسکوپ څخه هم ولیدل شي. هغه ژوندي موجودات چې جسامت یې له دوه میلیمترو غټ وي، تر دې کوچنیو موجوداتو ته ذره بڼې وایي.

Macronutrient

ډیر لگښته عناصر

هغه عناصر او غذايي مواد چې ونې او بوټي ورته ډیره اړتیا لري لکه کاربن، نایتروجن، فاسفورس، سلفر کلسیم، منگنیزیم او پتاشیم. پوره سرې همدغه عناصر لري.

Macrospore

مکروسپور

د شگو او خاورې هغه نسبتاً لوی منفذونه چې اوبه او هوا پکې په آسانه نفوذ کوي. د خاورې د ذراتو ترمنځ لوی واټنونه.

Magnolia Soulangeana

ماگنولیا

دغه نبات (رمبیل گل) د ماگنولیا Magnoliaceae په کورنۍ پورې اړه لري. دغه زینتی بوټی تل شنه ونه ده د ثور په میاشت کې گل کوي او تر منی پوری گلان لري. تکثیرې د ډډ قلمه (هم کلکه ساقه او هم نرمه) د پسرلی په وروستیو کې کینول کیږي.

MAIL

د کرنې، اوبو لگولو او مالدارۍ وزارت

د کرنې اوبو لگولو او مالداري Ministry Of Agriculture Irrigation And Livestock وزارت د افغانستان د حکومت هغه خپلواکه اداره او تشکیلاتي واحد دی چې په هیواد کې د کرنې د پرمختیا او پراختیا، د اوبو لگولو او د څارویو روزنې د مدیریت چارې پرمخ بیايي دوه معینیتونه لري او په مرکز (کابل) کې بیلابیل ریاستونه

او په ولایاتو کې دوهمې تشکیلاتي واحدونه (ریاستونه) او ځانګړې لوګولرې. MAIL یې دنوم لندیز دی.

لوی ریاستونه یی دا دي:

د ترویج او د کرنې د پرمختیا لوی ریاست، د طبیعي منابعو د تنظیم لوی ریاست، د پلان او پالیسي لوی ریاست، د مالدارۍ د خدماتو او حیواني روغتیا لوی ریاست او یو شمیر نور ریاستونه. دغه وزارت کورني او بهرني شریکان او ذیربط همکاران لري لکه نړیوال بانک (WB), (USAID), UKAID, IFAD, UNDP, FAO, ADB, GIZ, UICA, UNWFP او نور او کورنی همکاران لکه د کلیو د پرمختیا وزارت، د اوبو او بریښنا وزارت او نور. دهقان د دغه وزارت اوونیز اخبار دی او بریښنایی پته یی Mail.Gov.Af ده.

Maintenance

بچ ساتنه

د چاپیریال او طبیعي شتمنیو سالم ساتل. له خطر څخه بچ کول. حفاظت کول.

Malnutrition

خوارځواکي

کله چې په یوه ژوندي موجود کې د خوړو د کمښت علایم ولیدل شي. کله چې ونې-بوتې او ژوي د یو شمیر ضروري غذايي اجزاوو نه لرونکی خواړه ولری. په غذا کی د ویتامینونو، منرالونو او امینو اسیدونو نشتوالی چې ژوند له گواښ سره مخامخ کوي.

Management

مدیریت

هغه پروسه چې په هغې سره کارکوونکی، تکنالوژی، ځمکه، اوبه کرنیزې چارې او نور فعالیتونه او سرچینې د اهدافو د ډیر ښه ترلاسه کولو په موخه همغږۍ او یو ځای کېږي، مدیریت د ځمکې، کار او پانګې ترڅنګ د یوې پیچلې پوهې او هنر په توګه د تولید یو عامل دی. پېژندنه کې د تولید یو عامل دی، چې دیو پیچلی هنر او پوهې پېژندنه د فارم، تصدی، فابریکې او اقتصادي پروسې تنظیم (Organizing) رهبرۍ، پلان کول او همغږۍ ممکنه کېږي. دغه چاره د تولید په اعظمي کولو کې ډېره اغېزه لري. هغه متشبه چې ښه مدیریت ولري، فایده یې زیاته وي. مدیریت له نورو عواملو (کار، ځمکې او پانګې) سره په ګډه خپل رول لري.

Management, Agricultural**د کرنې مدیریت**

د کرنې د سکتور یا د کرنې د یوې برخې د فعالیت تنظیم او د بشري ځواک، سرچینو، وسایلو (د کار اسباب) او پانگې داسې سمبالول چې د کرنیزې پرمختیا اهدافو ته رسیدل ممکن کړي (و.گ: Agricultural Management)

Manual**لارښود**

هغه ښوونیز مواد او لوستونه چې د اقتصادي موسساتو د کارکوونکو لپاره هدايات پکښې لیکل شوي وي. هغه د عملي کولو کړنلاره چې د کوپراتيف، څيړنيز ستیشن، ترویجی څانگو، د کیفیت د کنترول او نورو کارکوونکو د رهنمایی او پوهاوي لپاره خپاره شوي وي.

Manure**پارو، سره**

د څارویو هغه فضولات چې ښه کمپوست شوی وي او د ونو بوټو د تغذیې لپاره کروندې کې اچول کېږي. ډیران. له غوډلې څخه راټول شوي فرعي څیزونه چې په یوه ځای کې سره راټول او وروسته تر کمپوست کیدو څخه د سرې په توګه استعمال شي.

Marginal Crops**ځنګیز بوټی**

هغه بوټي یا محصولات چې اصلی هدف نه، بلکې په اضافي یا ضمنی توګه له کروندې ترلاسه کېږي (د بیلګې په توګه بزگران په مني کې د راتلونکي کال لپاره شوتله کړی خو ورسره جوار هم اچوي. د مني په ترڅ کې دغه جوار څارویو ته ریبي او اصلی بوټی یعنی شوتله راتلونکي پسرلي کې اصلی کښت وي).

Marginal Physical Product**اضافي فزیکي تولید**

که په یوه تولیدي پروسه کې د تولید نور عوامل ثابت فرض شي، دیوه ټاکلي تولیدي عامل دهر واحد په زیاتولو سره په مجموعي فزیکي تولید کې زیاتوالي ته اضافي یا نهایی تولید ویل کېږي، خو د دغه عامل په لازياتولو سره ممکن اضافي تولید په یوه نقطه کې ودرېږي، او آن ممکن کم شي. په دې توګه د اضافي فزیکي تولید (MPP) اندازه هغه وخت ترلاسه کولای شو چې مجموعي فزیکي تولید دعامل په مقدار تقسیم کړو.

Marginal Utility**نهایی مطلوبیت**

اقتصاد پوهان هغه رضایت ته چې د اجناسو او خدماتو له لګولو څخه په یوه ټاکلي وخت کې ترلاسه کېږي، مطلوبیت وايي. په بله وینا: مطلوبیت (Utility) هغه هوساینه او

کوونکي (مستهلك) په پام کې ونیسئ چې د اوبو لومړنۍ پپاله یی وڅښله، ورڅخه پوښتنه کوو چې څومره خوندوری وی؟ په ځواب کې درته وایي چې لس یوتيله. کله چې دوهم گیلان وڅښي، نو درته وایي چې د دوو پیالو له څښلو یی ۱۸ یوتيله مطلوبیت ترلاسه کړ ترپایه. د نهایی او مجموعي مطلوبیتونو د جدول له مخی ارقام داسی ښودلای شو:

د اوبو مجموعي څښلو اندازه (Q)	مجموعي مطلوبیت (TU)	نهایی مطلوبیت (MU)
۰	۰	۰
۱	۱۰	۱۰
۲	۱۸	۸
۳	۲۳	۵
۴	۲۵	۲
۵	۲۶	۱
۶	۲۶	۰
۷	۲۵	-۱

لکه چې په جدول کې ښکاري، کله چې د لگښت اندازه صفر ده، مجموعی مطلوبیت هم صفر ده، د دوو پیالو په څښلو سره مجموعي مطلوبیت ۱۸ واحدو ته رسیږي، کله چې مصرف شپږو واحدونو ته رسیږي، مجموعي مطلوبیت اعظمي حد یعنی ۲۶ واحدو ته رسیږي. که د اوبو اندازه همداسی پسی زیاتېږي او اوو واحدونو ته

خوښوالی دی چې یو وگړی یې په ځانگړو شرایطو کې، د اجناسو او خدمتونو له پیرودلو څخه ښکاره کوي. مطلوبیت معمولاً یو ذهني او روحي مفهوم دی چې په اعدادو او ارقامو باندی نشي ښودل کیدای. په دې توگه د بیلابیلو اشخاصو لخوا او په بیلابیلو شرایطو کې د مطلوبیت ترلاسه کول، یو بل سره توپیر لري. نه یواځې دا چې له یوه جنس او خدمت څخه د مطلوبیت اندازه په یوه وگړی کې له بل سره توپیر لری، بلکې په بیلابیلو وختونو کې هم توپیر کوی. د بیلگې په توگه: یو خوراک کباب بیلابیلو کسانو ته توپیر کوی، یا دیوی پیالی اوبو څښل هغه چاته چې په اوږی کې یی له سهاره تر ماښام پوری روژه نیولی د ژمی ورځو په پرتله ډیر زیات توپیر لری. معمولاً دوه ډوله مطلوبیتونه یو بل سره توپیر لري:

• مجموعی مطلوبیت (Total Utility): له ټاکلو اجناسو او خدماتو څخه

د استفادې مجموعی رضایت او خوښوالی؛

• نهایی مطلوبیت: هغه ذهني ارزښت او خوښوالی چې له یوه اضافي واحد څخه په استفاده کولو کې ترلاسه کېږي.

له مقداري (کمي) پلوه مطلوبیت نشي اندازه کېدای. د موضوع د وضاحت لپاره به دلته ووايو چې فرضاً مطلوبیت د اندازه کولو وړ دی او د اندازه کولو واحد به یی یوتیل (Utile) وېولو. یو داسی مصرف

ورسیرې، مجموعی مطلوبیت راکمېږي. پورتنی جدول ته په کتلو سره کله چې د اوبو اندازه یوه پیاله وي، مطلوبیت له هغه څخه لسو ته رسېږي، دوو پیالو کې له لسو څخه ۱۸ یوتیل ته رسېږي، یعنی دوهم گیلان مصرفونکی ته اته یوتیله مطلوبیت ایجادوي او همداسې تر پای پورې ۱۰، ۸، ۵، ۲ او ۱ په ترتیب سره. مونږ ورته لومړنی نهایی مطلوبیت، دوهم نهایی مطلوبیت او پنځم نهایی مطلوبیت وایو. دلته لیدل کېږي چې نهایی مطلوبیت د نزولي قانون تابع دی. له نزولي قانون څخه موخه دا ده چې له اجناسو او خدماتو څخه مطلوبیت زموږ د رضایت، اړتیا پوره کیدنې او خوښۍ نزولي والی دی. یعنی څومره چې یو شی زیات مصرفوو، د هغه نهایی مطلوبیت کمېږي، د بیلگې په توګه هغه لومړنی پیاله اوبه چې مونږ یې څښو تر دوهمې زیات مطلوبیت لري او په همدې ډول سره د درېیمې پیالې مطلوبیت تر دوهمې کم دی او همداسې تر پایه پورې. یعنی د وروستۍ پیالې مطلوبیت په هر ځای او هر وخت کې تر خپلې مخکنۍ پیالې لږ مطلوبیت لري. دغه قانون هرمن هاینرشي ګوسن آلماني اقتصاد پوه او ارواپېژندنکی په ۱۸۵۴م. کې وپېژاند او تشریح یې کړ، چې اوس ورته د ګوسن قانون او د لګښتونو د اشباع قانون هم وایي. ځینی یې د نهایی یا اضافي مطلوبیت د کمښت قانون بولي.

سمندري روزنه Mari Culture

د دغې نومونې لومړۍ برخه Marin یعنی سمندر او دوهمه برخه Culture یعنی کښت او روزنه ده. دا هغه صنعت دی چې په سمندرونو او تروو اوبو کې کبان او نور سمندري پیداوار لکه صدف، مرجان، سفنج او د اوبو بوتې روزل کېږي او محصولات ورڅخه ترلاسه کېږي (افغانستان دغه امکانات له هغه وخته چې خپل طبیعي سرحدات یې له لاسه ورکړل او ډیورنډ کرښه وایستل شوه، له لاسه ورکړي دي).

د اوبو د غاړو بوتې Maritime Plants

هغه نباتات چې د سیندونو تر غاړو او د سواحلو تر خوا شنه شوی پیاوړی ریشی او اوږدې کلکې پانې لري او په ډیر ښه ډول د اوبو غاړې له شپږو څخه ساتي او نه پرېږدي چې د اوبو څپې خاوره یوسي.

بازار موندنه Marketing

ټول هغه خدمات چې د محصول راټولولو وروسته تر نهایی مستهلک پورې ترسره کېږي. هغه فعالیتونه، معلومات او د مفیدیتونو د علاوه کولو پروسه چې د محصول لپاره د بازار د لاپراخوالي او په زړه پورې والی وړ وګرځي.

Matter**ماده**

هر هغه څه چې وزن لري او فضا کې ځانگړی ځای ونيسي، ماده بلل کېږي چې په دریو ډولونو ده: جامد، مایع (اوبلنه) او گاز.

Matthias Jakob Schleiden**ماتیاس جکوب شلایدن**

ماتیاس په ۱۸۰۴ م. کې داپریل په پنځمه د اتریش د امپراتورۍ د جرمني اړوند سیمه کې زیږیدلی و. نوموړی د جرمن بوتانستانو : تیودور شوان (Theodor Schwann) او تیوری (Rudolf Virchow) ترڅنگ د حجرې د جرمني هغو متخصصانو له جملې څخه و چې د داروین د تکامل نظریه یې منلې وه.

Mature Economy**پوخ اقتصاد**

په نسبي توگه د اقتصاد هغه وضعیت چې انفلاسیون او وزگارتیا پکې نه وي، خو د ثبات لرونکی وي، دلومړنیو اړتیاوو د پوره کولو په پرتله یې په پانگونه کې ملي عاید ډېر لگول کېږي او د نفوسو د ودې په پرتله پکې د ملي تولید وده گرځي او اوچته وي.

Mature Soil**رسیدلې خاورې**

هغه خاوره چې جوړښت یې عادی او هورایزنونه پکې په څرگند ډول ښکاري.

Maximum Temperature**د تودوخې اعظمي درجه**

د تودوخې هغه لوړه درجه چې په هغې کې بوټي ژوندی پاتی کیدای شي تر هغې څخه پورته تودوخه د بوټي د مړینې لامل ګرځي یا یې وده په تپه درېږي.

Marginal Cost /MC**اضافي مصرف**

که چېرې په تولید کې نور مصارف ثابت فرض شي، یوازې د یوه تولیدي عامل مصرف په پام کې ونیسو، نو د دغه عامل دیوه اضافي واحد په زیاتولو سره په مجموعي مصرف کې زیاتېدو ته اضافي مصرف ویل کېږي. په بله وینا د یوه اضافي تولیدي واحد لپاره په مصرف کې زیاتوالی چې په مجموعي مصارفو کې بدلون راولي، چې معادله یې داده:

$$MC = \frac{\Delta VC}{\Delta Q} = \frac{\Delta TC}{\Delta Q}$$

یعنې د اضافي مصارفو د سنجش لپاره هم متحول مصارف (VC) او هم مجموعي مصارف (TC) په محاسبه کې شاملولای شو او بیا په مجموعي مقدار کې زیاتوالي باندې تقسیم او په پایله کې اضافي مصارف لاسته راځي.

Millennium Development (Mdgs)**Goals****د زیری اهداف**

کله چې بشریت یوویستمې پېړۍ ته گام کیښود، د دغې پېړۍ لپاره یې ځانته یو شمیر اهداف او داهدافو سند جوړکړ، چې د زیری د پرمختیایي اهدافو په نوم یاد شو. د زیری د پرمختیایي اهدافو

Millennium Development Goals

(Mdgs) بنسټیزه موخه د نړۍ د فقېرو هېوادونو د ټولنیزو او سیاسي شرایطو په ښه کولو سره، په دغو هېوادونو کې د هر اړخیزې پرمختیا هڅول و چې په ۲۰۰۰م. کال کې د ۱۸۹ هېوادونو له خوا د ملگرو ملتونو په چوکاټ کې تصویب شو. Mdgs د زیری د تصویب یا Millennium Declaration څخه سرچینه اخیسته، چې هلته په ښکاره ډول ویل شوي چې د نړۍ هر فرد حق لري چې د ځانگړي حیثیت او وقار، آزادۍ، برابروالي او د ژوندانه اساسي معیار څښتن و اوسي او دغه اصل په ټولنه کې د زغم او د گډ مسؤولیت احساس ته وده ورکوي. د دې مقصد د ترلاسه کولو لپاره هېوادونو ته اته بېلابېل اندازه کېدونکي او د مقایسې وړ اهداف ټاکل شو چې د دغو عمومي اهدافو د تحلیل لپاره ۲۱ فرعي اهداف او له ۶۰ بېلابېلو شاخصونو نه گټه اخیستل په پام کې وو: د

غه اهداف یا Mdgs موخې په لاندې ډول وې:

- د شدید فقر او لوږې له منځه وړل؛
 - لومړنیو زده کړو ته لاسرسی؛
 - د ښځو د رول پیاوړي کول او د جنسي برابروالي ترویج؛
 - د ماشومانو د مړینې راکمول؛
 - د میندو د روغتیا ښه والی؛
 - د اېډز، ملاریا او نورو ناروغیو مخنیوی؛
 - په متداوم ډول د ژوندانه د چاپېریال د ساتنې ډاډمنول؛
 - د پرمختیا لپاره د نړیوال مشارکت رامنځته کول؛
 - (د امنیت تأمین) دغه هدف یوازې د افغانستان لپاره ځانگړی شوی.
- دا چې Mdgs د ژوندانه د معیار په لوړولو باندې په مرکزي توگه ترکیز درلود، نو د دې لپاره د بشري منابعو په برخه کې پانگه اچونه، د زېربنا پیاوړي کول او د خلکو د اقتصادي، سیاسي او ټولنیزو حقونو لوړول اړین اقدامات و گڼل شول. هغه اهداف چې د بشري منابعو اجندا لاندې وو، د غذايي رژیم او روغتیايي حالت په ښه والي او د ټولنیزو ناروغیو په مخنیوي یې تمرکز درلود. د زېربنایي اهدافو آجندا بیا د پاکو اوبو په موجودیت، روغتیايي چاپېریال، انرژي او معلوماتي او مخابراتي اسانتیاوو

موجودیت او پاک چاپیریال په برابرولو تمرکز کاو، همدا راز د سیاسي، اقتصادي او ټولنیزو موخو په اجندا کې د ښځو د ټولنیز رول زیاتوالی د تاوتریخوالي د کمولو، د سیاسي لید لوړول، عامه خدماتو ته یو شان لاسرسی او د امنیت او ملکیت د حقوقو په ساتنې باندې ټینګار کېد. په دې توګه د بشریت ګډې کورنۍ دغه پورتنی اهداف او دهغو تحقق مخی ته کیښودل او سند ته یی د زیری داهدافو نوم ورکړ.

Mechanical Ability

میخانیکي توانایی

د کلیوالو او عنعنوي کرنې بزگرانو یوه ستونزه د میخانیکي وسایلو د کارولو توانایی ده. په دې توګه د میخانیک او تخنیکي وسایلو په کار وړل او په هغو باندې د پوهیدو درجی ته میخانیکي توانایی وایی چی دبیلابیلو سیمو او بیلابیلو افرادو تر منځ توپیر لري. مروج ته ډیره مهمه ده چی هغه درک او په پام کی ونیسي.

Mechanical Control

میخانیکي کنترول

د ټولو کرنیزو افاتو او له هغی جملی په تیره بیا هرزه بوټو سره هغه مبارزه چی د کیمیاوی او بیولوژیکی طریقو پرځای له فزیکي وسایلو او طریقو کار اخیستل کیږي.

لکه په لاس باندی لری کول، په لور باندې ریبیل، Mowing (د لاسی وسایلو په واسطه د هرزه بوټو له منځه وړل) او نور.

Mechanical Weeding

د گیاه میخانیکي له منځه وړل

پرته د کیمیاوي مرکباتو له استعمال څخه د هرزه بوټو له منځه وړل. په میخانیکي بڼه د اضافی بوټو له منځه وړل لکه ریبیل، چپه کول او ماتول.

Media, Mobile گړځنده رسنۍ

د اوسنی ترویج یوه ځانګړنه د روزنې او مفاهمې د داسی وسایلو په کار وړل دي چی بیلابیلو سیمو ته لېږدول کیږي. په دې لړ کې گړځنده رسنۍ هغه تکنالوژي ده چی بیلابیلو محلاتو ته ځي مثلاً هغه موټر چی په سمعی او بصری وسایلو سمبال وي او خلکو ته د کرنیز ترویج د مدیریت پیغامونه رسوي.

Memory حافظه

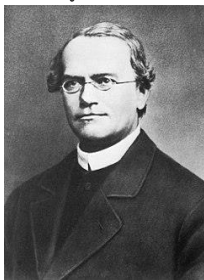
د یو وګړي په ذهن کې د تجربو، معلوماتو او ښودل شویو طریقو ثبت کیدل دی. د ترویج تجربو ښودلې ده چی لویان، په تیره بیا بزگران د تکرار او په عملي توګه اجرا کولو سره مسایل ډیر ښه حافظی ته سپاري.

د حافظې وربوی Memory Spam

د هغو ترلاسه شویو معلوماتو او زده شویو مسایلو اندازه چې د ترویجی پروگرام یو گډونوال یې په اوریدلو، لیدلو یا لوستلو سره ذهن ته سپاری او د دوباره ویلو، اجرا کولو او تکرار کولو توان یې ولري.

گریگور منډل Mendel, Gregor

نامتو عالم، لوی ساینستس گریگور جوهان منډل Gregor John Mendel د ۱۸۲۲ م. کال د جولای په شلمه نیټه د اتریش د امپراتورۍ په جرمني ژبې برخه کې زیږیدلی و. ده د خپلو پرلپسې څیړنو په بهیر کې یې د وراثت مهم قوانین کشف او هغو ته یې انکشاف ورکړ. نوموړی د ۱۸۸۴ م. کال د جنورۍ په شپږمه د اوسنۍ هنګری (مجارستان) په سیمه کې ومړ.

د گ. منډل په هڅو د جنیتیک علم ډیره پرمختیا وکړه، نو ځکه ورته د وراثت د علم پلار وایي. هغه له وړکتوب څخه د ونو بوټو له روزنې او پالنې سره مینه لرله. ده د ونو بوټو د روزنې او تکثیر او د بڼوالۍ او میوو — دانو د تولید په پروسه کې ژورې علمي

څیړنې وکړې. د نوموړي د څیړنو پایلې د Mendalism په نوم ونومول شوی. نوموړی په همدې ترڅ کې د اتریش په یوه کلیسا کې کشیش هم و. په ویانا کې یې د ریاضی فزیک او زولوژۍ په څانګو کې زده کړې وکړې. د هغې مینې له کبله چې د بوټو له روزنې سره یې لرله، دی برخه کې یې راز راز تجربې ترسره کړې. ده د نخودو په ۲۲ ډولونو باندې د جنیتیک په برخه کې مشاهدات اجرا او نتایج یې ورته په زړه پورې و. سره له دې چې د ده د څیړنو پایلې ژر خپرې نه شوی، خو ۳۰ — ۳۵ کاله وروسته بیا د شلمې پېړۍ په پیل کې درې تنو نبات پیژندونکو د جنیتیک څیړونکو (کورنځ، ډیورز او شمارک) د ده د څیړنو راز او حقیقت تایید او تشریح کړ. وروسته بیا د منډل تجارب د وراثت مشاهدې، ژور علمي نړۍ لید او عالی استعداد خاوند و. دی هغه لومړنی عالم و چې په محدودو امکاناتو یې په اکاډمیک ډول په پوره زغم او دقت زیات شمیر تجارب په بریالۍ ډول سرته ورسول. سره له دې چې نوموړی په خپل ژوند په ۱۸۶۵ م. کال د پوهانو یوې غونډې ته د خپلو تجاربو پایلې واورولې، خو د تر مړینې وروسته د پوهانو او علمي مراکزو پاملرنه د ده تجربو ته واوښته. دا مهال نور منډل ژوندی نه و. ده غالب(ډامننټ) جینونه توضیح کړل، هوموزایګوت یې تعریف کړ او د نسلونو

تسلسل یی ونښود اوس یی د واحدو اوصافو
 قانون Law Of Unite Characters د
 بارزوالی قانون Law Of Dominant
 نامکمل غالب والی قانون Law Of
 Incomplete Dominance د گمیتونو د
 جلا کیدو قانون Law Of Segregation او
 د آزادو جینونو قانون Law Of
 Independent Assortment په ټوله نړۍ
 کې نوم لری.

Mesosphere

میزوسفیر

د ځمکې د شاوخوا اتموسفیر له ښکته خوا
 څخه پورته خوا ته اتیا کیلومتره له ځمکې
 لوړه هغه قشر دی چی هلته نه وریځی
 تشکیلېږی او نه هم د ژوند آثار شته، د
 ځمکې په اقلیم هم بی اغیزی دی. د
 تودوخې درجه یی د سانتي گراد له
 پنځوسو درجو لوړه ده. (و.گ: اتموسفیر).

Message

پیغام

هغه معلومات، خبرونه، مفاهیم یا اشارې
 چی لیږونکی Sender یی اخیستونکی ته د
 مفاهمی د چینل له لارې استوي.

Metabolism

استقلاب

د ژونکو د پروسې یوه مجموعه ده چی د
 هغی په ترڅ کی انرژي چمتو کیږی، زیرمه
 کیږی او د ژوندی موجود انساجو ته رسول
 کیږی. ټول هغه فزیکي او کیمیاوی

بدلونونه چی په ژونکو کی پېښېږی، د
 میتابولیزم په نوم یادېږی چی دوه پړاوونه
 لري: یو یی انابولیزم دی چی ساده غذایی
 توکی لکه کاربوهایدریتونه، امینو اسیدونه
 او غوړ په پیچلو مرکباتو بدلیږی او بیا د
 انساجو په جوړولو کې لگېږي، بل پړاو یې
 کتابولیزم دی چی پیچلي مرکبات او غذا
 په انساجو کې په ساده موادو بدلیږي او
 انرژي تولیدوي چې له دغې انرژي څخه
 ژوندی موجود خپل ځان ترمیم او ژوند ته
 دوام ورکوي.

Metamorphosis

استحاله

د استحالي تدریجي پړاوونه چې
 میتامورفیزم هم ورته وایي په حشراتو کې د
 ژوند له پیل څخه هغه تدریجي تکاملي
 پړاوونه دی چې د هغی په پای کې حشره
 په کامل او بالغ شکل بدلیږي.

Methane

میتان گاز

د دغه گاز کیمیاوی فورمول (CH_4) دی
 چې په تړلي ماحول (غیر هوازی شرایطو)
 کې د وښو یا نورو عضوي توکو له تجزیه
 کیدو پیدا کیږي، د یوه گلتنوي گاز په توگه
 د کاربن دای اکساید په پرتله شل ځله
 پیاوړی گاز دی، زیاتره نشخوار کوونکي په
 تیره بیا کانگرو او غواگانې دغه گاز ډیر
 تولیدوي. میتان رنګ او بوی نلري.

Method Demonstration**د نمایش طریقه**

نمایشي میتود د ښوونې هغه طریقه ده چې د ترویج کار کوونکي د پام وړ د کښت عملیه، تکنالوژي یا د زده کړی بله موضوع بزگرانو ته د نندارې په شکل ښکاره کړي، تر څو هغوی د دغه نمایش په لیدلو سره زده کړه ورڅخه وکړي.

د ترویج د مامور له خوا بزگران د داسې کروندې لیدلو ته بیول چې په هغی کې د کښت یوه نوی طریقه، د خړوبولو، خیشاوی، د هرزه بوټو د کنترول یا بل کرنیز پرکټس ښودنه په طریقوي شکل دوی ته وښيي.

کوچني اقلیمونه Micro Climate

د لوړو ژورو، غرونو، گړنگونو او نورو عوارضو له کبله د لنډو او خوا په خوا سیمو په اقلیم کې توپیرونه. مایکرو کلایمتونه د توپوگرافي، اوبو ته نژدیوالی، د مختلفو ونو او بوټو او نورو عواملو له کبله توپیر لرونکی

دی. د بیلگې په توگه د استرالیا د براعظم په پرتله افغانستان ډیر مایکرو کلایمتونه لري لکه په لږ واټن کې د شمالی سالنگ او جنوبی سالنگ د اقلیم توپیر، د کابل او ننگرهار د اقلیم توپیر او نور.

کوچني موجودات Micro Fauna

هغه ډیر کوچني ژوندی موجودات چې پرته له میکروسکوپ څخه نشي لیدل کیدای.

لږ لگښته عناصر Micro Minerals

د ونو بوټو او څارویو لپاره هغه غذایی توکي چې ضرور دي، خو ډیر لږ مصرفیږي. د بیلگې په توگه د بوټي لپاره منگنیزیم، د نایتروجن او پتاشیم په پرتله لږ لگښته عنصر دی. د دی مفهوم لپاره یوه بله اصطلاح Micro Nutrient هم شته.

د خاورو کوچني منافذونه Micro Pores

په متینو خاورو کې د کوچنیو ذراتو د ډیر نژدیوالی له امله هغه ډیر کوچنی سوري چې په مشکل سره هوا او اوبه پکې نفوذ کولای شي.

مایکرون Micron

د اجسامو د اندازه کولو هغه ډیر کوچنی مقیاس او واحد چی لویوالی یې د میلیمترو زرمه برخه ده.

Microorganism**کوچني ژوندي موجودات**

ټول هغه ډیر واره ژوندی شيان چی پرته له میکروسکوپ څخه په سترگو ونه لیدل شي، لکه بکتریاوی، ویروسونه او نور. هغه علم چی دغه موجودات مطالعه کوی د مایکروبیولوژی په نوم یادېږی.

Midday Depression**د نیمې ورځې مړاویتوب**

د اوړی د ورځو په تودو ساعتونو کی هغه مړاویتوب چی د بوټو په پاڼو کی راڅرگندیږی او د مازیگر خوا ته بیرته له منځه ځي.

Milkstage**شیره گی**

د غنمو، جوارو او نورو دانو د ودې هغه پړاو چې پوره پوخوالي ته نه وي رسیدلي. یعنی دانه پوره نه وي کلکه شوی. که په دغه پړاو کې دانه په نوک کینښکودل شي چوي او شیره ورڅخه راوځي.

Millet**ردن**

د غنمیانو له کورنۍ څخه یو نامتو بوټی دی چی بیلابیل ډولونه لري. کوچنی ژپررنګه دانې لري په وچو سیمو کې هم ښه توافق لري. د کورنیو الوتونکو لپاره ډیره ښه غذایی دانه ده، له دې پرته په افریقا کې د

ډیرو خلکو خوراکي توکی دی. په افغانستان کی یې هم کښت دود دی.

Mineral Nutrition**په معدني موادو تغذیه کول**

ونې او بوټي له عضوی توکو پرته یو شمیر کاني (معدنی) موادو ته هم اړتیا لري. کاني توکي د ونو او بوټو د رېښو په واسطه له خاورو څخه د یونونو په بڼه جذبېږي په دې توګه په خاوره کې د کانی توکو شتون او په خاوره کې د بوټو د رېښو وده د کانی توکو په تغذیه کی مهم دی. زیاتره عضوی توکی د سرو په واسطه نبات ته رسول کیږي، په همدې توګه باید د کاني توکو موجودیت هم په خاوره کې ډاډمن شي، پرته له هغه د ونو بوټو وده او فزیولوژیکي دندې ځنډ سره مخامخ کیږي. په ونو او بوټو کې کاني توکي په عضوی موادو بدلېږي. ونې او بوټي د عضوي موادو په پرتله لږو کاني موادو ته اړتیا لري.

Mineral Soil**منرالي خاورې**

هغه خاورې چی کافی اندازه کانی توکی لری. د عضوی مرکباتو ماتیدل او په منرالونو بدلیدل هم د خاورو په منرالي کیدو اغیزه لري. خو زیاتره په خپله د خاورو کاني موجود توکي یې مهمه سرچینه ده.

Minimum Temperature

د تودوخې تر ټولو ټيټه درجه
د بوټو د ودې او عادي حالت لپاره هغه حداقل يا اصغري ضرورت وړ تودوخه چې نبات وکولای شي خپل حیاتي فعالیت ته دوام ورکړي، که له دغې نقطې څخه تودوخه لږه کمه شي د نبات وده توقف کوي.

Mist Sprayer **گرد شیندونکی**

هغه مخصوص وسایل دي چې یو شمیر محلولونه په ډیر ظرافت سره په مناسب فشار او دایروي مساحت کې د ونو او بوټو په ډنډرونو او پانو شیندي.

Mites **خمنډکې**

هغه کوچني حشرات چې په طفیلی توګه په عالی نباتاتو او د څارویو په بدن باندې ژوند کوي. زیاتره یې د ناروغیو ناقلین دي. دوی د څارویو له وینې او د بوټو له ځوبښا څخه تغذیه کوي. دې ته ریچې هم ویل کیږي. په درې ژبه یې کنه بولي، خو په پښتو ژبه کې هره لهجه توپیر کوي. سپړی.

Miticide **خمنډکې وژونکی**

ټول هغه کیمیاوي مرکبات چې په ونو بوټو او څارویو باندې د طفیلی او ناروغه کوونکو خمنډکو(سپړیو) د له منځه وړلو لپاره کارول کیږي.

Mixed Cropping **ګډ کښت**

په یوه کرونده کې په عین فصل کې د دوو یا له هغه زیاتو کرنیزو بوټو روزنه چې د هغو تر منځ فاصله نه وي رعایت شوی. ځینی وخت بزگران په عنعنوي کرنه کې دغه ډول کروندې لري.

Mixed Farming **ګډ فارمونه**

د فارمونو هغه ډول پر مخ بیول، مدیریت کول او پلان کول چې هم ورڅخه د څارویو او هم د ونو بوټو حاصلات ترلاسه شي. هغه لوی فارمونه چې څاروی روزنه، د کرنیزو او علوفه یی بوټو کرنه او بڼوالی په ګډه پرمخ وړي. له ۱۳۷۰ ل. کال څخه مخکې د کانال د پروژې اړونده فارمونو Mixed Farming یو غوره بیلګه ده. په دغو فارمونو کې د ستروسو د تولید ترڅنګ، غنم، وربشی او رشقه، هم تولیدیده او د بادرنګو او یو شمیر نورو سبو تولیدات یې هم لرل. له دې پرته یې د غوا ګانو اصلاح شوي نسلونه هم روزل.

Model **الګو**

هغه فني طریقې، دکار او کښت بڼه او د کرنیزو پرکټسونونو طرز چې د هغې په واسطه یو کرنیز طرز له بل څخه، یو ډول چلند له بل څخه او آن یو شمېر فني بنسټونه ور باندې له نورو څخه جلا وپېژندل شي. د کرنیزو موډلونو شتوالی د نن ورځې د

کرنیزو تحقیقاتو د پرمختګ او پېچلتیا له امله ده. موډلونه پېژندل کېږي، زده کېږي او غوره کېږي. د ترویج وړ دی او ځینې وخت له یوه ټاکلي موډل څخه ډډه کېږي، خو یو بل غوره کړی. هغه موډلونه غوره او د تائید وړ دي، چې له واقعي نړۍ سره برابر او موافق وي.

بیلګه ییز بزګر Model Farmer

هغه بزګر چې د خپلو ټولو ځانګړتیاوو له امله د خپلې سیمې، کلي، د خپل وخت او بزګرې ټولنې ډیر ښه استازیتوب وکولای شي. ماډل کروندګر.

عصری Modern

د بدلون د پروسې په بهیر کې هر هغه څه ته ویل کېږي چې د پخوانۍ په پرتله نوې او د مثبت اړخ لرونکی وي. د دودیز او زاړه میتود، فکر او چلند په وړاندې د نوی او مثبت خصلت لرونکی فکر، طریقه او چلند.

Modern Sector

مدرن یا نوی سکتور

له ځمکې څخه په سیده توګه دساده وسایلو په واسطه د اړتیا پوره کول د انسان په اقتصاد کې یو لومړنی سکتور (Primary Sector) و، لکه کرنه، څاروي روزنه، د ودانیو لپاره د ډبرو کارول، د مالګې، ښورې او نورو استعمال، کب نیول او دې ته ورته

فعالیتونه، خو کله چې د خامو توکیو پروسس د ماشین په واسطه شروع شو لکه د وسپنې ویلې کول، ښېښه او پلاستیک جوړول او په عصري ترانسپورتي وسایلو چې مارکېټونو ته دهغو لېږدول پیل شول، نود پخواني لومړنی سکتور په پرتله دې ته دمدردن سکتور نوم ورکړل شو، یعنې دا یو نسبي مفهوم دی چې ځینې وخت د توپیر د ښودلو لپاره استعمالېږي.

مدرنیزم Modernism

د نویوالی غوښتونکی یا د تجدید خوښولو په معنا ده چې لومړی ځل د نولسمې پیړۍ په وروستیو کې د مسیحی دین په حوزه کې او د آزادۍ غوښتنې تر نوم لاندې راڅرګند او دشلمې پیړۍ په پیل کې په عمل کې ولیدل شو. دا اصطلاح اوس پراخه مفاهیم لري چې دکرني نوې تکنالوژي او دتولید نوی میتودونه پکې راځي.

نوي کول Modernization

د کرنې او کښت د طریقو نوي کول، هغه چلند بېلګه ده چې تل دوام لري او د زړو طریقو پرځای نوی ځای پرځای کېږي. له عنعنوي او پخواني حالت څخه نوی او پرمختللې حالت ته بدلون اونوې تکنالوژي څخه کار اخیستل.

مولد بورډ کولبه Moldboard Plow

هغه پیاوړې کولبه چې ځمکه ژوره کولبه کولای شي. د ځمکې څیرې کوونکې کولبه.

مالیکول Molecule

د دوه یا له هغه زیاتو اتمونو داسې ترکیب کیدل چې دیوه مرکب تر ټولو کوچنی واحد جوړ کړي چې دغه مالیکول د نوموړي مرکب ټول خواص ولري.

مونیتورینگ Monitoring

له نژدې څخه د ترویجی پروگرام د پرمختګ کتنه ده. دا ارزونه نه ده، بلکې د پروگرام د اجرا پر مهال د اجرا کولو د پړاوونو لیدل دي چې په دوره یي بڼه (میاشت په میاشت، هره اوونۍ یا درې میاشتو کې یو ځل) ترسره کیږي.

Mono Period Resources**یو دوره یی سرچینې**

هغه سرچینې چې یواځې یو ځل استعمالیدای شي او دوهم ځل یی بیا استعمال نا ممکن وي. دا هغه سرچینې او

عوامل دي چې د تولید په عملیه کې صرف یو ځل په کار ځي لکه تخم، سره او نور.

موسمي جریانات Monsoon

د وچو او سمندرونو تر منځ د تودیدو او سړیدو د توپیر له کبله فصلی جریانات چې له باد سره یو ځای ورځی او باران هم لري. د کال په ټاکلي موسم کې مونسوني بارانونه چې په ټاکلو سیمو کې واقع کیږي.

انځر پانه یا مونسترا Monstra

د شپپوري Araceae په کورنۍ پوری اړه لري. تکثیر یې د ډنډر دقلمې کینول دي. کیدای شي پانې سره قلمه شي او هم بی پانې قلمه کیږي. د قلمې د شنه کیدو لپاره د سانتیګراد ۲۸ درجو تودوخې ته اړتیا ده او لمدبل هم باید په پوره اندازه وي.

Montreal Protocol On Ozone**Depleting Substance**

د اوزون طبقې د مرکباتو د کمښت لپاره د مونتریال تړون د ځمکې د فضا او د بشریت د ژوند د حفاظت لپاره د یوه پروتوکول په ترڅ کې

مړينې

Mortality

په دیمو گرافي کې د نفوسو د حرکاتو له جملې څخه ده چې په یوه کال کې په هر وزرو تنو کې د مړینو شمېر ښکاره کوي. ارقام ښکاره کوي، چې د پرمختللو هېوادو په پرتله په پرمختیايي هېوادو کې په تېره بیا ځوان عمر کې مړینې ډېرې دي چې گڼ شمېر لاملونه یې دي، لکه ناروغی، فزیکي خطرونه، ټولنیز تضادونه او شخړه، د کار ناوړه شرایط، ارثي عوامل، طبیعي پیښې او نور. د دې د سنجش لپاره د مړینو غیر خالص معیار Crude Death Rate یا (CDR) په نظر کې نیول کېږي، چې فورمول یې دادی:

$$CDR = \frac{D}{P} \cdot K$$

D- په یو کال کې مړینې؛

P- د همدې کال اوسط نفوس؛

K- ثابت ضریب (چې د لته 1000 دی).

انگیزه

Motivation

د هڅونې او تحرک هغه روحي حالت چې د هغه له امله یو وگړی یوه خاص فعالیت باندې لاس پورې کوي. تشویقي عامل.

مولد بورډ قلبه

Mould Board

له پولادو څخه جوړه شوې قوي سپاره چې ځمکه په لږ څه زیات ژورتوب سره خیری کوي. دغه سپاره په ترکټور پسې کش

لاسلېک شوی نړیوال تړون دی چې د هغه په ترڅ کې د اوزون طبقې ته د میتایل بروماید په شان مضره کیمیاوي مرکباتو د کنټرول ژمنه شوی ده. له بده مرغه د اوزون طبقه کې د دغه ډول مضره مرکباتو د زیاتوالي له امله سوري جوړ شوي چې له هغو څخه مضره وړانگې د ځمکې اتوموسفیر او بیا د ځمکې مخ ته راتیريږي. دا د چاپیریال ساتنې په برخه کې د پاریس د کنفرانس په شان مهم پروتوکول دی چې د نړۍ تر ټولو ستر صنعتي هیواد (امریکې) چې د چاپیریال ککړولو کی لوی لاس لري، هم لاسلیک کړی دی.

د توت کورنۍ

Moraceae

گلټونونو کې روزل کیدونکی ښایسته او زینتی گلان دي چې په مجموع کې د توت د کورنۍ دگلانو په نوم شهرت لري. شنی او زیرې پانې لري، په ناسیده توگه ډیرې رڼا ته اړتیا لري، خو د لمر مخامخ وړانگو سره ډیر توافق نه لري. نو ځکه کیدای شي چې په دفترونو او دناستې کوټو کې په آسانۍ وروزل شي او کوټې او دفترونه و رباندې سینگار شي. تکثیر یې د بوټي د قلمه کولو او پرځمکه د غځولو او بیا رینې کولو په طریقه کیږي.

مک خاوره**Muck Soil**

هغه خاوره چې د کښت او تخمونو د شنه کیدو او ودې لپاره ډیره غوره وي، ترکیب کې یې په سلو کې ۵ - ۲۰ پورې عضوي ګټور مواد په پوره ډول تجزیه شوی وي. حیواني او نباتي توکي یې دومره تجزیه شوي وي چې تفکیک یې ناممکن وي.

خره**Mudflow**

د اورښتونو او د سیلاوونو له امله د خاورو د مخلوط لیږدول او بیا په هوارو سیمو کې د هغو کیناستل (ترسب). د اوبو خړ سیلاب د دغو رسوباتو دومره زیات غلظت لېږدوی چې د خټو د روان سیلاو په بڼه ښکاري. دغه خاورین رسوبات د زراعت لپاره د خاورې بدای او ډیر ښه جوړښت دی. د خاورې د تشکیل او جوړښت اوږده پروسه چې د اورښتونو په پایله کې په طبیعي شکل د خاورو او خټو جوړشوی مخلوط ته هم خره ویل کېږي (و.گ: Alluvium).

پوښول، پټول**Mulching**

د نباتي پاتې شونو، کاغذ، یا پلاستیک په واسطه له ځمکې څخه د اوبو د تبخیر او د خاورې د تخریب د مخنیوي په موخه د ځمکې پوښل. ملچ کول. دځمکې د مخ پوښل.

کېږي او په هایدرولیکي توګه کنترول کېږي.

موور**Mover**

هغه تخنیکي وسیله چې بوتې پرې کوي. ساده او بسیط موور په لاس باندې کار کوي، خو لوی یې په ماشین (ترکتور) پسې تړل کېږي. مختلف ډولونه لري.

مک خاوره**Muck**

هغه خاورې چې په سلو کې له ۱۰ - ۴۰ پورې عضوي مواد لری، په دغو خاورو کې نباتي بقایا دومره زیات تجزیه شوی وی چې د پیژندلو وړ نه وی. دغه خاورې د وسپنې د آیونونو لرونکي وي چې د دغې مادی په لرلو سره شنی رنگه ښکاري.

Mutualism**مچواليزم**

کله چې دوه بيلابيل ژوندي موجودات داسې يو بل سره گډ ژوند ولري چې يو بل ته گټه ورسوي او ژوند يې يو بل سره تېرلی وي.

Mycelium**مايسليم**

ټولې هغه ريښکۍ چې په مجموع کې د يوه قارچ بډۍ رغوي. د پوپنک جسمی جوړښت.

Mycology**پوپنک پوهنه**

د ساينسی علومو هغه څانگه چې مطالعه يې د قارچونو يا پوپنکو لوی ډگر دی.

N, n

National Extension Services

د ترویج ملی خدمات

د هیواد په کچه سراسری ترویجی خدمات. د ترویج هغه پروگرامونه چې په ټول هیواد کې بیلابیلو برخو لکه د نویو ورایتیو دود کولو، د تکنالوژۍ نوی کولو، د کښت د نویو طریقو او دې ورته مسایلو کې عملي کېږي.

National Level په ملی کچه

د ترویج په تشکیلاتي جوړښت کې تر ټولو اوچت واحد چې په ملی سطح د ترویج پالیسی ټاکي. دې ته د ترویج مرکزی دفتر هم ویل کېږي.

National Park ملی پارک

هغه پراخه ساحې چې ځانگړي بوټي، ونې او وحشي ژوي لري او د خاص طبیعي یا کلتوري ارزښت څخه برخمنې وي.

National Spatial Planning

سراسري ملی پلان جوړونه

په بیلابیلو برخو (طبیعی منابعو، چاپیریال ساتنې، میشت کولو، د کرنې او صنعت د پرمختیا) کې هغه لوی پروگرام چې ملی

پرمختیا سره مرسته کوي. په دغه پروگرام کې کرنې ته نه یواځې د یوه اقتصادي مولد سکتور په توگه، بلکې د طبیعي سرچینو د ډیر ښه کارولو، د چاپیریالي ستونزو د هواري او د شنې ساحې د پراختیا د مسئولیت لرونکي سکتور په توگه کتل کېږي.

Native Species بومی ډولونه

د ونو- بوټو او ژویو هغه ډولونه چې د ټاکلې سیمې خپل اصلي اوسیدونکي وي او له کومې بلې سیمې څخه دغه ځای ته نه وي راوړل شوي.

Natural Enemy طبیعي دښمنان

هغه موجودات چې نور کوچني مضره حشرات او ناروغه کوونکي عاملین ښکار کوي او د امراضو په کنترول کې رغنده برخه اخلي.

Natural Environment

پنځیز چاپیریال

د انسان شاوخوا ټول هغه څه چې د هغو په جوړښت او پیدایښت کې د ده لاس او واک

نه وی. هغه جغرافیایي محیط چې له ونو بوټو، خاورو اوبو او نورو څخه جوړ او انسان له هغو څخه ګټه اوچتوي او په اقتصادي سیستم کې یې شاملوي. دې ته فزیکي چاپیریال هم وايي. د کرنې د سکتور پوتانسيل د دغه چاپیریال په زړه پورې والي او بداینې پورې تړلی.

طبیعی الیاف Natural Fiber

ټولې هغه ریشکې، تارونه او الیاف چې مصنوعي نه، بلکې له طبیعي بوټو څخه ترلاسه شوی وي لکه د پومبې فایبر او نور.

Natural Herbicides

طبیعی گیاه وژونکي

د هرزه بوټو هغه له منځه وړونکي چې ترکیبات یې کیمیاوي مرکبات نه، بلکې طبیعي منشأ لرونکي مواد وي. دغه ډول مواد چاپیریال ته کوم زیان نه رسوي.

Natural Resource Economics

د طبیعي منابعو اقتصاد

د اقتصاد د علم هغه څانګه ده چې د طبیعي منابعو اهمیت او د هغو په هکله تیوري په اقتصاد کې تشریح کوي. همدا راز موږ ته هغه لارې- چارې رانښيي چې په څه ډول دغه منابع (سرچینې) استعمال شي، ترڅو پورې له هغو څخه له یوې خوا

مطلوبه استفاده وشي اوله بلې خوا راتلونکو نسلونو ته پاتې شي.

Natural Resource Extension

د طبیعي منابعو ترویج

د ترویج هغه فعالیتونه، هغه ترویجی روزنه او معلومات چې نوې کیدونکو پنځیزو شتمنیو او سرچینو پورې اړه لري لکه ځنګل او څړ ځای. دا هغه شتمنی ده چې موجود نسل یې باید راتلونکي نسل ته د امانت په توګه وسپاري. دا د تیر نسل میراث نه دی، بلکې هغه پانګه ده چې د اصلي سرمایې په توګه باید وساتل شي. صرف د هغې له ګټې باید کار واخیستل شي، پرته له دې چې اصلي سرمایه تخریب یا له فزیکي پلوه له منځه ولاړه شي. همدغه مفهوم عامول د طبیعي منابعو د ترویج دنده ده.

طبیعی منابع Natural Resources

اقتصادي سیستم ته د طبیعت او چاپیریال د ارزښتناکو ورکړو مجموعه ده، چې د بشر په لاس نه دی جوړ شوی، خو یوازې په هغو باندې د پوهېدو، د هغو استعمال او اندازه کولو وړتیا لري. دا هغه ثروت دی چې چاپیریال انسانانو ته عرضه کړی دی. لکه خاوره، کانونه، وحشي ژوي، اوبه، ځنګلونه، د لمر انرژي، باد، د اوبو څپې او نور.

طبیعی منابع Natural Resources

په چاپیریال کې ټولې هغو ژوندۍ او نا ژوندۍ شتمنۍ دي چې دبشر- په لاس نه، بلکې په قدرتي ډول دالهي تحفي په توگه زمونږ په شاوخوا لیدل کیږي اومونږ ته دپیژندلو او لاسرسي وړ وي .

یا : طبیعی منابع اقتصادي سیستم ته دطبیعیات او چاپیریال هغه ارزښتناکې ورکړې دي چې دبشر په رفاه کې مهم رول لوبوي . دطبیعیات اصطلاح زمونږ شاوخوا کې ټول چاپیریال را اخلي، خومنابع بیا ددغه ټول چاپیریال ارزښت لرونکي توکي دي ، لکه نفتي مواد ، دډبرو سکاره ، ځمکه ، اوبه ، لرگي ، فلزي اونورې قیمتي ډبرې ، کبان ، ونې او بوټي او نور.

دې ته پنځیزې شتمنۍ هم وایی چې زمونږ شاوخوا ټول هغه څه پکې راځي چې له اقتصادي پلوه مونږ ته مهم او د لاسرسي وړ وي . د چاپیریال هغه شتمني چې د انسان په لاس نه ده جوړه شوې، خو په اقتصادي سیستم کې یې کاروي.

طبیعی شتمنی Natural Wealth

د چاپیریال د سیستم ټول هغه ارزښت لرونکي شتمني چې انسانانو اقتصادي نظام ته نویستلی او گټه ورڅخه اخلي، دې کی ټولې نوې کیدونکي او نه نوی کیدونکي منابع لکه ځنگلونه، کانونه، د لمر او باد

انرژي، وحشي ژوي، د سمندرونو د ځنډو څپې، څړځایونه او نور منابع راځي.

Naturalist Observation**طبیعت پالونکی کتنی**

هغه طریقې چې په هغو سره ټولې ښکارندې د هغوی له طبیعي شرایطو سره سمې تر کتنې لاندې نیول کیږي.

نکروز Necrosis

په یوه ژوندی بوټي، ژوی یا ونه کی مړه شوی انساج چی لا هم له ژوندیو انساجو سره په تماس کی وي. د بیلگې په توگه په شنه پاڼه باندې مړه شوي انساج چی ممکن د وچ او ژېړ رنگه ټاپی په شکل ښکاره شي.

ځوښا Nectar

هغه ټینگه او خوږه لوړې مایع چې د ونو بوټو له گلانو، پاپو یا ډنډر څخه رابهیري، هغه شیره چې د قندونو په شکل نښیځل کیږي.

اړتیا Need

هغه څه چې یو وگړی ورته په ریښتینۍ توگه ضرورت ولري، نه هغه ډېر څه چې دی یې غواړي. یعنې غوښتنې (Wants) او اړتیا یو بل سره تو پیر لري. همداسې هم د بازار له پلوه یو وگړی لکه هغومره چې فکر کېږي، یو ځانگړی جنس نه پیري، یعنې د

وگړو د تقاضا او اړتیا ترمنځ توپیر شته . په دې توگه د بازار له نظره د وگړو د تقاضا او اړتیا ترمنځ د مقدار له پلوه توپیر شته ، د وگړو اړتیا هماغه اجناس وي، چې د هغوی پیریدلو او لگښت ته ریښتینې او ذاتي تمایل ولري.

Nematode

نيماتود

کوچني میکروسکوپي چنچي دي چې په خاورو کې ژوند کوي. له نورو چنچيو سره یی توپیر دا دی چې بدن یی بند بند نه دی. اوږدوالی یی له ۰.۵ – ۲ میلی مترو پوری دی چې په میکروسکوپ سره لیدل کیدای شی. دغه چنچی د ونو بوټو په رینښو او نورو برخو یرغل کوي او کرنیزو د محصولاتو ته لوی زیان رسوي. هغه څانگه چې نیماتودونه مطالعه کوی د نیماتودولوژی په نوم یادېږي. دغو چنچيو ته Roundworm یا گرد چنچیان هم ویل کېږي.

Newsletter

خبرپاڼه

د ترویجی طریقو یوه چاپی وسیله ده، چې په هغی سره بزگرانو ته نوی مسایل رسول کېږي. د ترویج د مدیریت لخوا هغه خبری چاپی رسنۍ چې کلیوالو ته خبرونه رسوي.

NGO

نا دولتي سازمان

هغه بنسټونه او سازمانونه چې پرته د دولت له لاسوهنې د یو شمیر خلکو له خوا د خیریه چارو، کلتوری فعالیتونو، څېړنیزو پروگرامونو، جگړه خپلو سره د مرستو او یا هم د طبیعي پیښو له زیانمن شویو سره په موخه جوړ شوی وي. یو شمیر نادولتي سازمانونه Non Government Organizations ترویجی خدمات هم پرمخ بیايي.

Niche

ځاله

په لغت کې د الوتونکو یا نورو ژویو ځالی ته ویل کېږي، خو په ایکولوژي کې ټول هغه وربوی چې د یوه ژوندی موجود یو ځانگړی ډول پکې ژوند تیروي. د هغی فضا پراخوالی چې دغه ژوی یا بوټی پکې ژوند لري د Niche Amplitude په نوم یادېږي.

Nitrogen Fixation

د نایتروجن نصب کول

هغه چلند بیلگه ده چې د هغې په ترڅ کې د اتوموسفیر د گاز په بڼه نایتروجن N_2 د نایتريت په آیونونو NO_3^- یا د امونیا NH_4^+ په بڼه بدل او بیا د ونو بوټو د استفادی وړ گرځي. د نایتروجن د استفادې وړ گرځول په خاوره کې د یو شمیر بکتریاوو، قارچونو او نورو ژوندیو موجوداتو په واسطه ترسره کېږي. په تیره بیا که د نایتروجن

نصبوونکي بکتریاوی رېښو ته نژدې فعالیت ولري، د بوټو په ګټه ده.

Nitrogen Oxides (No_x)

د نایتروجن اکسیدونه

ټول هغه ګازات چې یو مالیکول نایتروجن، خو د اکسیجن بیلابیل مالیکولونه ولري. له بده مرغه دغه ډول مضر ګازات زیاتره د نقلیه وسایطو، صنعتي کارخانو او فابریکو څخه هوا ته خپرېږي.

Nocturnal د شپې ګرځیدونکي

هغه ژوندی موجودات چې د ورځې له خوا په خپلو ځالو کې وی، خو د شپې له خوا راوځي او ګرځي. په الوتونکو کې یې مثالونه آسمان ځکالي او کونګ دی. یو شمیر حشرات هم د شپې ګرځیدونکي دي.

Nodule غوټه

د لیګیومی بوټو (په تیره بیا د رشقي او شوتلي) په رېښو باندې کروي شکلو جوړښتونه چې یو مهمه دنده لري او هغه د نایتروجن نصبول دي. دغه ډول غوټې د یو شمیر بوټو په پانو باندې هم لیدل کېږي.

Nomad Society کوچیان

هغه وګړي چې ژوند یې د ژمي او اوږي له څر ځایونو او څارویو روزنې سره تړلی او په کوم دایمي ځای کې میشت نه دي. دوی

پوونده خلک دي چې له خپلو کورنیو، ماشومانو او ژوندۍ او نا ژوندۍ شتمنۍ سره د څرځایونو په لټه کې په حرکت کې وي. د دوی ژوندۍ شتمنۍ اوبښان، وزې او پسونه (رمة) ده او ناژوندۍ شتمنۍ یې کیږدی، د پخلۍ لوبښی، جامی او نور شيان دي. دوی اقتصاداً فعال خلک دي چې نارینه، ښځینه، بودا ګان او ماشومان یې ټول فعال او د دوی څاروی روزنی محصول پسونه، وزی، غوړی، شیدي، پوستکي او نور ډیر قیمتي محصولات دي. د دوی څاروی زیاتره جینتیکي بانک بلل کېږي، چې لوړ بیولوژیکي ارزښت لري. هغه پوونده وګړي چې د فصل په بدلون سره له خپلو څارویو سره له یو ځای څخه بل ځای ته ځي. زیاتره د دوی د تګ راتګ مسیر هر کال معلوم وي چې له یوه څرځای څخه بل ته ځي.

Non Toxic Compounds

نازهري مرکبات

هغه مرکبات چې په استعمالولو سره یې کوم زهري او ناوړه تاثیرات پر ځای پاتې نشي.

Non Verbal Communication

غیر شفاهي اړیکې

د څو تنو ترمنځ هغه مفاهمه چې د پیغام لیږونکي له ژبې او خبرو پرته په اشاراتو،

علايمو، د مخ، لاس اوږو او وروڅو په خو ځلو، پیغام اخیستونکي ته وررسوي.

Nonrenewable Resource

نه نوی کیدونکی سرچینې

د طبیعي منابعو په بحث کې هغه منابع (سرچینې) دي چې د نوی کیدو امکان یې نه وي لکه د ډبرو د سکرو کان او داسې نور چې وروسته تر استخراج څخه تشریې، خو د ځنګل ونې، د اوبو کبان او داسې نورې سرچینې د نوی کیدو وړتیا لري.

نورمن بورلاګ Norman Borlaug

هغه نامتو امریکایی ساینس پوه او اګرونومیست و چی د چاپیریال او کرنیزو علومو، د کیمیا او فزیک په برخه کی یې ګډ مطالعات وکړل او د خپلو علمی څیړنو په پایله کی یی د شنه انقلاب بنسټ کینود.

ډاکتر نورمن بورلاګ د ۱۹۱۴م. کال د مارچ په ۲۵مه نیټه نړۍ ته سترګې پرانیستي، په ۱۹۳۷م. کال کې یې په ځنګلپوهنه څانګه کې B Sc وکړه او په ۱۹۴۲م. کال کې یې

د Plantpathology په څانګه کې د دوکتورا سند (P Hd) له (Minnesota) پوهنتون څخه ترلاسه کړ، وروسته تر یوه اوږده علمی او برکتی عمر څخه چې ټول وخت یې په علمی څیړنو او لیکنو کې تیر کړ، ۲۰۰۹م. کال د سپتمبر په ۱۲ مه نیټه یې له نړۍ څخه سترګې پټې کړې دي. انسانیت ته د ده خدمات د نه هیږدو دي. د ده بشردوستانه افکارو ده ته نړیوال نوم ورکړ او د یوه (Humanitarist) په توګه یې د خلکو په زړونو کی ځای وموند. ده په خپل ژوند کې څوڅو جایزې ترلاسه کړې دي. نوموړی په ۱۹۷۰ م. کال کی د نوبل جایزه هم وګټله.

د سیندونو ملی ټولنه NRA

د امریکې په متحده آیالاتو کی د دغه هیواد د ټولو سیندونو د ادارې یوه ټولنه ده چی په ۱۹۸۹ م. کې د National Rivers Authority په نوم جوړه او په لنډیز سره NRA بلل کیږي او په امریکا کی د اوبو ټول خدمات او علمی څیړنې ورپورې اړه لري او د اوبو د مدیریت له نورو ادارو سره په ګډه کار کوي.

نیوکلیک اسید Nucleic Acid

هغه غټ پیچلي طبیعي عضوي مالیکولونه چې د جنیټیکې (ارثي) خواصو په ساتنه او لیږدولو کی رول لري.

Nucleus هسته (منځکه)

د ژونکې (خجړې) په منځ کې د DNA لرونکې جوړښت دی چې شاوخوا يې پروتوپلازم او د هغه محتويات او بيا د حجروي پردې او حجروي دیوال په واسطه ټوله حجره احاطه شوی وي.

Nursery نرسري

اصلي کروندې، بن، گلدانې يا دایمي ځای ته د وړلو په موخه د نیا لگيو او بوټو زیرمه يا خزانه. هغه تر څارنې لاندې ځای چې هلته بوټو ته په دې موخه وده ورکول کېږي چې له هغه ځای څخه اصلی او دایمي ځای ته ولیږدول يا پيوند شي. نرسري روزنه.

Nut Forest د مغز باب میوو ځنگلونه

هغه ځنگلونه چې د وچو میوو حاصلات تولیدوي. ښه مثال یی د افغانستان د هندوکش شمال لوری ته په ۳۵۰۰۰۰ هکتاره ځمکه کی د پستی ځنگلونه دی چې د سمندر له کچې ۶۰۰ - ۱۸۰۰ مترو لوړالي کې یې وده کړې ده. همدارنگه د هیوادو جنوب کې د جنغوزیو د ونو ځنگل یی بل مثال دی.

Nutrient غذايي ماده

د يوه عنصر يا مرکب هغه لومړنۍ ماده چې د ژونديو موجوداتو (ونو بوټو، ژويو او انسان)

د ودې او حیاتي فعالیتونو د دوام لپاره په کارځي. غذايي ماده په ونو او بوټو کې د ریښې په واسطه جذبېږي او په ژونديو ژويو کې د هاضمې د سیستم له لارې د میتابولیزم له طریقه خپل اساسي او حیاتي رول ترسره کوي په کرڼه کې د ونو او بوټو د ودې او حیاتي پروسې په برخه کې د ارزښت له مخې نیوترنتونه په بیلابیلو برخو ویشل شوی دي: ډیر ضروری لکه N,P,K عناصر، دوهمه درجه لکه Fe, Ca, Mg, Mo, S او لږ اهمیت لرونکي لکه Cu, Co, Bo, Mo.

Nutrient Building Crops**غذايي توکي جوړوونکي بوټي**

هغه بوټی چې د ځمکې په بېايتوب او د خاورې د عناصرو پر وضعيت باندې ښه اغيزه کوي لکه شوتله، رشقه باقلی او يو شمير ليگيومي بوټي چې په خاوره کې د نايتروجن اندازه زیاتولای شي.

Nutrient Depleting Crops**له غذايي عناصرو تشوونکي بوټي**

هغه بوټی چې د غذايي مهمو عناصرو د ډیر زیات جذب او مصرف له امله د خاورو غذايي عناصر په شدت سره کموي. بالعموم غلي، دانی همدا خاصیت لري، خو لیگیومان بیا خاوره بېایه کوي.

6, 6

مشاهدات (کتنې) Observation

هغه کرنیز بوټي، ونې، څاروي او د هغو په اړه پېښې چې په يوه يا څو حواسو سره يې احساس کړو. د علمي څېړنې په بهير کې مشاهدات اساسي رول لري. احصائيوي مشاهدات د ديتا په بڼه راټولي، ثبت، صنف بندي او بيا تحليل کيږي.

بي درجې محصولات Off Grade

هغه کرنيز محصول چې د سورت او ستندرد په بهير کې بازار ته د عرضه کولو وړ ونه بلل شي. هغه کرنيز محصولات چې چاته د منلو وړ نه وي. له درجې وتلي .

بي فصله Off Season

د کال هغه موسم، هغه ورځې يا وخت چې په هغه کې يو کبست وده نشي کولای. د کال هغه ورځې چې د محصولاتو توليد پکې ستونزمن وي.

دفتر ته بلنه Office Call

د ترويج هغه طريقه چې د ترويج مامور بزرگ د خپل کار دفتر ته رابولي او د هغه

پوښتنو ته ځواب وايي يا هم خپلې مشورې ورسره شريکوي.

دفترې کتنه Office Visit

د ترويج هغه طريقه ده چې د ترويج مامور بزرگ/بزرگانو سره په خپل دفتر کې گوري، د هغوی پوښتنو ته ځواب وايي، مشوره ورکوي او دوی ته نوي معلومات لېږدوي.

غوړ لرونکي بوټي Oil Bearing Crops

هغه بوټي چې مهم توليد يې غوړی (تيل) وي. په دی کې هم د کروندی بوټي او هم وحشی، هم بوټي او هم ونې راتلاي شي. غوړ لرونکي Oil Bearing Crops د طبي بوټو په اندازه اقتصادي ارزښت لري.

اومنیور Omnivore

هغه ژوندي موجودات چې هر څه خوري يعنی خوراک يې هم غوښه او هم بوټي وي. حال دا چې يواځې گیاه خوړونکو ته Herbivore او غوښه خوړونکو ته کارنیورس ويل کيږي.

د کروندې کاریگر On Farm Labour

هغه کارکوونکي چې په کرونده/فارم کې د کرنې/مالدارۍ چارې سر ته رسوي.

One Crop Farming**یو بوټی لرونکی کرونده**

هغه کرونده چې یواځې یو بوټی پکې کرل شوی وی یعنې Monoculture بڼه لري، خو ځینې وخت د ځانگړو موخو په خاطر یوه کرونده کې څو بوټي په گډه هم کرل کیدای شي چې هغې ته Mixed Farming او طریقي ته یې Multiple Cropping وایي.

یو اړخه قلمه One Way Plough

تر ټولو ساده قلمه ده چې په عنعنوي کرنه کې غویانو پسی تړل کېږي. په میکانیزه کرنه کې هم دغه ساده قلمه رواج ده چې Conventional Plough یې هم بولي. د دغې کولبې استعمال ډیر اغیزمن نه دی. دا ځکه چې د ترکټور ډیرو زیاتو گرځیدو ته اړتیا پېښېږي چې په پایله کې خاوره تخته کېږي. د قلبې په انواعو کې یو تیغه یا یو اړخه کولبه او د ډیسک په انواعو کې زنگون لرونکي ډیسک Off Disk Harrow د ساده تکنالوژۍ گانو بیلگې دي.

اونتوجنیز Ontogenous

د کثیرالحجروي نباتاتو د ژونکو د ژوند دوران دی چې بیلابیلې مرحلې لري لکه د

جنین مرحله، د ودې مرحله، د بلوغ پړاو او د زړښت پړاو. په دغه هر پړاو کې په ژونکه کې د شکل او جسامت له پلوه بیلابیل تغیرات راځي.

اونتوجنیز Ontogenous

د کثیرالحجروي نباتاتو د ژونکو د ژوند دوران دی چې بیلابیلې مرحلې لري لکه د جنین مرحله، د ودې مرحله، د بلوغ پړاو او د زړښت پړاو. په دغه هر پړاو کې په ژونکه کې د شکل او جسامت له پلوه بیلابیل تغیرات راځي.

اوماستیز Oomycetes

د فنگسونو یا قارچونو هغه گروپ ته ویل کېږي چې زیات شمیر مایسمونه لري او تکثیر یې په غیر زوجي شکل ترسره کېږي.

پرانستی څړ ځای Open Range

هغه پراخه څړځایونه چې د څارویو څړ او گرځیدل پکې محدود نه وی. نا تړلی څړ ځای. د دی برخلاف ځینې څړ ځایونه په لرگینو کټارو ایسار شوي چې له هغو څخه بهر یا د څړ ځای بله برخه کې د څارویو گرځیدل او څریدل محدودېږي.

سازمان Organization

یو رسمي تشکیل او جوړښت دی چې ټاکلې او روښانه موخې لري او غړي (کاري گروپ)

یې د ټاکلو قواعدو او کارۍ پروسیجر تابع دی. د هر سازمان دندې جلا او تقسیم شوی وی او اجرات د مراتبو د سلسلې له مخې وي.

ازموسز Osmosis

هغه پېښه چې په طبیعي ډول سره اوبه د تیریدولو وړ غشا (پرډې) څخه له غلیظ محیط څخه رقیق محیط ته نفوذ کوي.

نا خوښه دوه رگه کیدل Outcrossing

Crossing یا د مطلوبو خواصو د پیاوړتیا او غوره حاصل د ترلاسه کولو په موخه د دوه بیلابیلو ډولو القاح کولو ته ویل کیږي، خو که چیرې بوتی له کنترول بهر پخپله یو بل سره داسې تلقیح شی چی مطلوب خواص ونه لری یا کرونده کی د ناغوښتل شویو بوټو گرده Pollen یو بل ته ولېږدول شی دی ته Out Crossing یا ناغوښتل شوی تلقیح ویل کیږي.

Over Cultivation

زیات تکراری کښت

په یوه کرونده کې څو فصله پرله پسې د یو ډول بوټي کرل، په داسې شکل چې خاوره د ټاکلو عناصرو له قلت سره مخامخ شي او وار په وار حاصلات مخ په کمیدو شي.

Over Grazing ډیر زیات څړ

په څړ ځای کې د څارویو دومره زیات څړول چې د ډیر څړ او گرځیدو له کبله د څړ ځای بوټي له ریښو سره د منځه تلو سره مخامخ او په څړ ځای کې طبیعي تعادل گواښ سره مخامخ شي.

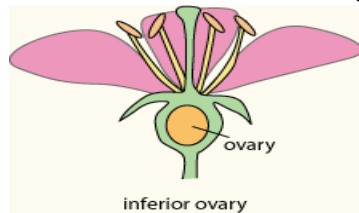
Over Irrigation

له حده زیات اوبخور

کله چې کرونده له ضرورت څخه اضافه څړوبېږي. د بوټو له اړتیا څخه زیات د پټي ډنډ کول. دغه ډول څړوبول هم بوټو ته زیان اړوی، هم د خاورې غذایی توکي زیانمن کیږي او هم اوبه ضایع کوي.

Overy تخمدان

په ونو او بوټو کې د گل هغه برخه چې د خپلې ودې په پای کې په میوه باندې بدلېږي.

Ownership ملکیت کې برخمنتوب

د ملکیت هغه قانوني حق چې یو شخص یې په یوه شرکت، کاروبار، پانگونه یا بل هر اقتصادي فعالیت کې ولري. نوموړی شخص کولای شي، خپل ملکیت د دغې

اوزون

Ozone (O_3)

سره له دې چې O_3 گاز د اتموسفیر په ټیټه برخه کې یو ککړوونکی گاز شمیر کېږي چې د ځمکې د اتموسفیر پورته برخه کې د یوې طبقې په توګه یوه ضروري او حیاتي دنده لري چې ځمکې ته د لمر د ماورای بنفش وړانګو د راتیریدو مخه نیسي. دغې طبقې ته د اوزون طبقه وايي. له O_3 گاز د اوبو پاکولو کې هم کار اخیستل کېږي. دغه مهم رول چې د اوزون طبقه یې په غاړه لري، هغه ته د اوزون سپر Ozone Shield نوم ورکړی دی. د کاربن د ترکیباتو د زیاتیدو له امله سیاینسپوهانو د اوزون طبقه کې د سوري څرک لیدلی دی.

ونډې او حق له مخې و پلوری، یا یی گروی او یا یې په دوران کې واچوي او ګټه ورڅخه پورته کړي.

اوکسایدونه

Oxides

ټول هغه کیمیاوي مرکبات چې په هغو کې اکسیجن له نورو عناصرو سره ترکیب شوی وي یعنې تعامل یې کړی وي. د ځمکې پر مخ ګڼ شمیر اکسایدونه په طبیعي توګه شته.

P, p

Packer

چومبی

هغه میخانیکي وسیله چې پخوا به د شولو ټکولو او کرکيلي نورو چارو کې د ټکولو لپاره په کار کیده، په معاصر وخت په صنعت کې د سورت کولو لپاره په موډرن بڼه جوړه او کار ورڅخه اخیستل کېږي.

Packing

بسته بندۍ

مارکیت ته د عرضه کولو په ترڅ کې هغه خدمت چې محصول په قوطي شوې بڼه، په پاکټونو کې اچول شوې بڼه، گيډۍ گيډۍ شوې بڼه او پلاستيکونو کې د بسته بندي په بڼه بازار ته عرضه شي.

یا: وروسته له تولیدی عملی څخه تولید شوی اجناس په قوطیو پاکټونو پلاستیک او درجنونو کې کلکول، لیبل ورباندې لگول او خرڅلاو ته چمتو کول.

Paddy Rice

سپینې کړۍ وریجی

کله چې شولی Paddy وټکول شي او دانه یې (سپینې شوې وریجی) ترلاسه شي، هغو ته Paddy Rice ویل کېږي.

Parasite

پرازیت

هغه ژوندی طفیلی موجود چې د ژوند د تیږولو لپاره په یوه بل ژوي باندې (یا د هغه د وجود دننه په کوم حیاتي سیستم) کې ژوند تیروي او ورڅخه تغذیه کوي له همدې امله کوربه ته زیان رسوي او له مرگ سره یې مخامخ کوي.

Parasitology

پرازیتولوژی

هغه پوهنیزه څانګه چې د پرازیتونو د ژوند د دوران، ډولونو، د هغو له امله د پیښیدونکو ناروغیو او د انسانانو، ونو، بوټو او څارویو په ژوند د هغو په اغیزو باندې بحث کوي.

Part Per Million

په یو میلیون برخو کې یوه برخه

د ډیرو کوچنیو موادو د اندازه کولو یو واحد دی. د بیلګې په توګه د هوا په یو میلیون برخو Ppm کې د کاربن مونو اکساید اندازه

یا په یو میلیون گرامه اوبو کې د یو گرام فاسفیت حل کیدل چې یو Ppm ورته وایي.

پاستوریزه کول **Pasteurization**

د مکروبونو د له منځه وړلو لپاره د تودوخې په کار وړل، لکه د شیدو ایشول. پاستور هغه نامتو عالم و چې د لومړي ځل لپاره په حرارت کې ورکولو سره مواد تعقیم کړل.

طبیعي څړ ځای **Pasture**

هغه پراخه وربوی چې اوړی پکې ډول ډول بوتی وی او د څارویو دروزنې لپاره مناسب وي. څړ ځای د پرمختیایي هېوادو لپاره یو بډایه طبیعي شتمني او د دوی د اقتصاد د ملا تیر بلل کېږي، چې د دوی د اقتصاد په پرمختګ کې رول لري، استرالیا له دې ډول امکاناتو ښه استفاده کړې ده، د افغانستان په جنوب او جنوب لویدیځ کې هم دا ډول پنځیزه شتمني شته.

پاستوریزه کول **Pasture Improvement**

د څړ ځای اصلاح کول

هغه مدیریتي لارې چارې چې د څړ ځای Pasture د پیاوړي کولو، بډای کولو او زرغونوالي لپاره ترسره کېږي.

Pasture Mass

د څړ ځای ریبیل شوې کتله

د څړ ځای د وښو د حاصل یو معیار دی چې په یوه ټاکلې وخت کې د ځمکې په یو واحد سطح کې د شنو شویو بوټو له ځمکې څخه د پورته برخو (پانې، ډنډرونو او گلانو) مجموعي وزن باندې محاسبه کېږي. څومره چې د یو واحد ځمکې څخه د بوټو د راټولو شویو اندامونو (پانې، ډنډر...) وزن زیات وي، هومره څړ ځای بډای کېږي.

د څړ ځای تناوب **Pasture Rotation**

د څړ ځای د بیخي لوڅیدو د مخنیوي په خاطر د یوه مهالویش له مخې د څړ د وخت ټاکنه، چې څړ ځایونه په څو برخو ویشل کېږي او څاروي په وار سره هر یوه ته ورخوښې کېږي. کله چې یوه کې د ټاکلې مودې لپاره وڅریدل هغه برخه تړل کېږي او څاروي بلې برخې ته ورپریښودل کېږي.

پتوجن **Pathogen**

هغه کوچني ناروغه کوونکي عاملین چې تکثر کوي او د ناروغیو لامل ګرځي.

پاتیول **Patiol**

د پانې لکۍ. هغه نرۍ ډنډرګۍ چې پانې له ښاخ سره نښلوي.

Patriarchal**پلارواکي**

هغه ټولنيز دود- دستور او نظام چې د مشرتوب لپاره نارینه غوره کيږي او د چارو واک د نارینه مشر په لاس کې وي.

Peat Soil**خځلې لرونکې خاوره**

هغه خاوره چې په خپل ترکیب کې په سلو کې ۵۰ - ۹۰ پوری عضوی توکي لري. د دغو عضوی توکو حیوانی او نباتی یو بل څخه په جلا توګه تفکیک کيږي.

Peperomia**کاوغېانه یا پیپرومیا**

د Piperaceae په کورنۍ پورې اړه لري. تود ګلتنو او سیوری خوښوي. د قلمې په واسطه د پسرلي او اوږي په ورځو کې تکثیر کيږي. قلمه په ۱۸ درجو کې ښه وده کوي او کیدای شي قلمه له پانې سره کینول شي او کیدای شي بې پانې کینول شي. د زیاترو ډولونو پانې یې شنې دي، خو ځینې ډولونه یې ښایسته رنګه پانې لکه یاسمنی، سوررنګه، جګري، بنفش او نور رنګونه هم لري.

Per Capita Food Production**د سړي سر غذايي تولیدات**

په یوه هېواد کې هغه منځنۍ اندازه غذايي تولیدات او محصولات چې یو تن ته رسېږي، یعنې یو کال کې دغذايي توکو مجموعه د هېواد دنفوسو په شمېر باندې تقسیم او د تقسیم حاصل هغه مقدار دی چې یو تن ته رسېږي. Per Capita Food Production دپرمختیايي هېوادو لپاره یو مهم شاخص دی.

Perennial**څو کلن بوټی**

هغه بوټی چې څو کلونه وده کوي او هر کال گل کوي او د ژمی په موسم کې د استراحت دوره تیره او پسرلی بیا وده کولای شي.

Perennial Crops**څو کلن بوټی**

هغه بوټی چې لرګین ډډ لري او کله یې چې یو کال حاصل ټول شي، بل کال ته بیا ځلې حاصل ورکوي یعنې که ورپیل هم شي بل کال ته بیا وده کوي.

Perfect Flower**بشپړ گل**

هغه گل چې د گل جام، گلپانې او د تکثیر ټول غړي (نارینه او ښځینه عضو) ولري.

Periodical Publication**دوره یی خپرونه**

هغه خپرونه چې د خپریدو او چاپ دوره او نېټه یی معلومه وي او د کرنې د وزارت یا کرنیز تحقیق د ادارې او سازمان لخوا د میاشتني یا درې میاشتني مهالني په توگه خپریږي. تیرو وختونو کی د کرنې وزارت د (دهقان) (بزگر) او (کرنه) په نومونو Periodical Publication مهالني درلودې.

Perishable Commodity**ورستیدونکی محصولات**

بالعموم کرنیز محصولات په ناوړه شرایطو کی خرابیږي. هغه زراعتی تولیدات چی ډیر ژر باید مارکیټ ته ورسول شی یا باید په سړو خونو کی وساتل شی یا باید پروسس شی لکه تازه سابه او میوی.

Permafrost**تل کنگل سیمی**

قطبی کنگل لرونکی سیمی چی ونی او بوټی نه لری، خو وروسته حیرانوونکی خپرنو ښودلی چی د ژوندیو ژویو څرک پکی ښکاری. البته یو شمیر ځانگړی ژوی لکه سپین یو او لیوان دغو سیمو ته نژدی ژوند کوی.

Peter Simon Pallas**پیتر سیمون پالاس**

پالاس یو روسي زولوژست او بوتانیست و چې په ۱۷۴۱ م. کال کې زیږیدلی و، دبوټو دپوهنې په څانگه کې یې د زده کړو تر بشپړولو وروسته په علمی څیړنو پیل وکړ. له ۱۷۶۷ څخه تر ۱۸۱۰ م. پورې یې په روسیه کې دبوټانی په څانگه کې کار کړی دی. ده د علمی څیړنو په خاطر د روسیې د لویې امپراطوري مختلفو ولایتونو ته سفر تر عنوان لاندې یو کتاب چې په هغه کې د ارگانیزمونو او حیواناتو پیژندگلوي او طبقه بندي ترسره شوی، لیکلی دی.

Petuniahybrida**فلاکس**

د دغې کورنۍ گلانو ته په انګلیسي ژبه (Flax) ویل کیږي. دا یو ډول ښایسته گلان دي چې د الوګانو Solanaceae په کورنۍ پوری اړه لری. د تکثیرلپاره یې په پسرلی کی د تخم کرل دغوايي په میاشت کې ترسره کیږي او وروسته بیا د غبرګولي په میاشت کې یې نیالي اصلی ځای او گلدانیو ته وروړل کیږي. تولید او مارکیټنگ یې د پوره لوړ عاید لرونکی شغل دی.

Ph **تيزابيت**
د خاورې، محلول يا د يوې مايع د تيزابيت شرايط. دغه تيزابيت د لوگارتمې مقياس په واسطه ښودل کيږي چې له صفر څخه تر ۱۴ پورې درجه بندي شوی دی. صفر تر ټولو تيزابي حالت، اووه څنډې او ۱۴ تر ټولو قلوي حالت دی. بيلابيل بوټي بيلابيلو Ph سره توافق لري.

Phaeophyta **فايوفيتا**
د فيوفايټا فايلم چې سمندري واښه يا نساوي رنگه او قهوه يي الجی هم ورته وايي په قطبي او د معتدلو سيمو د سمندرونو په اوبو کې موندل کيږي. جوړښت يې حقيقي نباتاتو ته ورته دی په صنعت کې په تيره بيا د آيسکريم ترکيبی موادو او د يو شمير سرو په ترکيب کې ورڅخه کار اخيستل کيږي.

Pharmacology **درمل پيژندنه**
هغه علمي څانگه چې له د درملې بوټو، درمل پيژندنې او درمل جوړولو په هکله بحث کوي.

Phenols **فينولونه**
د زهري مرکباتو يو گروپ دی چې گاز هم ورڅخه خپريږي. د کيمياوی جوړښت له مخې هايډروکاربنونه دي.

Pheromone **فرمون**
د حشراتو له مخصوصو مرغړيو څخه راوتونکی کيمياوی ترکيبات دي چې ځانگړی بوی لري او حشرات يې د بيلابيلو موخو لپاره لکه د جوړې موندلو او هغو ته د لارې کښلو او يو بل ته ورټوليدلو لپاره ورڅخه کار اخلي.

Pheromone Traps **فرمون تلکونه**
د فرمونونو د بوی لرونکی طعمی (تلکونه) دي چې حشرات ورټولېږي. دغه تلکونه يا سړينس لرونکي مواد لري چې حشرات ورباندې نښلي يا زهري وي چې حشرات وژني.

Photosynthesis **فوتو سنتيز**
هغه کيمياوي تعامل چې په شنو بوټو کې د لمر د وړانگو په موجوديت کې ترسره کيږي او د لمر انرژي په قندونو (گلوکوز) باندې بدلوي په دغه تعامل کې کاربن دای

اکساید او اوبو څخه استفاده کيږي او اکسیجن هوا ته آزادېږي (د ورځې لخوا).

فتو تروپیزم Phototropism

د لمر د وړانگو په وړاندې د یوه ژوندي موجود غبرگون. ځینی ونې- بوټي لمر خوښونکي او ځینی سیوری خوښونکي دي.

فری تروفایت Phreatophyte

هغه ونی او بوټی چی پوره ژوری رینی لری، د وچوبی په وړاندی کلک او کولای شی د خاورو له ژورو برخو اوبه ترلاسه کړی. یوه بیلگه یی د پستی ونه ده، چی په غرنیو او وچو سیمو کی په وچکالیو کی هم ژوندی پاتی کیدای شی.

Physiological Maturing

فزیولوژیکی پوخوالی

د ونو او بوټو د ودی او عمر هغه پړاو چی نور نو له هغه اضافه وده نه کوی. هغه پړاو چی وروسته تر هغه د بوټی بدنی وده توقف کوی. هغه پړاو چی په بوټی کی وچه ماده نه اضافه کیږی.

فزیولوژی Physiology

هغه علمي څانگه چې د ژوندیو موجوداتو، ونو بوټو، کوچنیو او لویو حیواناتو د بدن د حجرو او غړو دندې مطالعه کوي.

فایتوپتالوژي Phytopathology

د بوتاني د علم هغه څانگه چې د ونو بوټو د ناروغیو پیژندنه، څېړنه او مخنیوی یې دنده ده.

فایتو پلنکتون Phytoplankton

د اوبو هغه کوچنی نباتات چې د سمندرونو تر غاړو د اوبو په سر باندې ژوند کوي. خپله غذا د لمر د وړانگو اوبو او د هوا د کاربن دای اکساید څخه برابروي. یو شمیر سمندري ژوي همدغه نباتات خوري، نو ځکه د ژویو په حیاتي سایکل کې مهم رول لري.

کلنگ Pickaxe

هغه سا ده تخنیکي وسیله ده چې دوو اړخونو ته د ۴۰ - ۵۰ سانتي مترو په اندازه فلزي اړخونه لري چې یوې تیره او بل یی پلن وي او د ځمکې د وهلو او خاورې پستولو لپاره کارول کیږي، لاستی یې دلرگي وي.

حاصل ټولونکی Picker

هغه ماشین چی دنده یی د حاصل ټولول دی لکه د پومبی ټولونکی ماشین چی د کمپرسوری فشار په ذریعه له بوټي څخه

یواځې د پخې شوې غوزې پومبه راټولوي. اوس د یو شمیر نازکو میوو د راټولولو ځانگړي پیکرونه هم جوړ شوي دي.

Pith

د ډنډر منځ

زیاتره بوټی د خپل ډنډر په منځ کې سپک او سفنجی ډوله جوړښت لري. دغه جوړښت د یوې زیرمې دنده ترسره کوي او د بوټي له وچیدو یا د ډنډر له ماتیدو وروسته ډیر آسانه تخلیه کیدای شي.

Plain

دښته، هواره

هغه پراخه لمنې چې د لږو یا ډیرو لوړو-ژورو په لرلو سره بیا هم د لوړو غرونو په پرتله هوارې بلل کیدای شي. د طبیعي منابعو په بحث کې د راتلونکي لپاره د استفادې بیلابیل امکانات لري. دغه ډول ساحات د خدماتي استعمال، صنعتي استعمال (صنعتي پارکونو)، رهایشي او ترانسپورتي استعمال لپاره هم مناسبی دی. غوره بلل کیږي چې د پورتنیو استعمالونو لپاره د کرنیزو ځمکو او څړځایونو پر ځای له Plain څخه کار واخیستل شي. دغه ډول ساحات په تخنیکي کار سره د شنه کیدو امکانات هم لري. افغانستان په جنوب او جنوب لویدیځ کې هوارې سیمې لري.

Plan Implementation

د پلان تطبیق

د پلان په سایکل کې یو پړاو دی. یو پلان د اړتیاوو له سنجولو نیولې، د هغه تر طرح، تطبیق او ارزونې پورې څو پړاوونه لري، چې تر ټولو مهم او زیات وخت نیوونکی پړاو همدا د تطبیق پړاو دی.

Plankton

پلانکتون

د اوبو هغه ژوندي ژوي چې د لامبو وس نه لري، بلکې د اوبو جریان یې هرې خوا ته وړي. په اوبو کې هم د حیوانی او هم د نباتی پلانکتونونو بیلگې شته، د اوبخور په عنعنوی طرز کې پلانکتونونه د څړوبولو پر مهال کروندې ته ننوځي چې د اوبو په وچیدو او جذب سره خپل ژوند له لاسه ورکوي.

Pplant Pathology

د نباتاتو د ناروغۍ پیژندنه

هغه ساینسي څانگه چې د ونو-بوټو د امراضو او آفتونو او د هغو د عاملینو هکله مطالعات ترسره کوي.

Planter

بوټي کرونکی

هغه ځانگړی ماشین چې نیالگي یا بوټي او بوزغلي کینوي. د بوټو ترمنځ فاصله او د ځمکې ژورتیا په اختیاري ډول عیاره او کښت پیل کوي. که موخه تخم شیندونکی

وي، نو هغه ته Broad Cost کروندگر ويل کيږي.

Pleateau

لوړې سیمې

لوړې يا ارتفاعات (پلاتونه Pleateaus) د ډير نشیب او ميلان لرونکې چې اقلًا له ۱۰۰ مترو څخه لوړ وي سیمې دي. ځینې فلاتونه د سمندر له سطح څخه زرگونه متره لوړ دی لکه د اسپانيا د مزتيا لوړی، د کوچنۍ آسیا او تبت فلاتونه، د ايران فلاتونه او نور. د هغو اهميت په دې کې دی چې ځینې ځانگړې بوټي او ژوي لري.

Plow/Plough

کولبه

یپوه، قلبه. هغه کرنیزه وسیله ده چې د خاورو د پستولو او بشپړاز کولو لپاره استعمالیږي. دغه وسیله د کرنې او تخم شیندلو ډیره پخوانۍ وسیله ده چې لومړی ځل له میلاد څخه ۶۰۰۰ کاله مخکې په مصر کې جوړه او استعمال شوه. اوس په میکانیزه کرڼه کې کولبه د تراکتور په واسطه کیږي.

Plowing

د ځمکې اړول

په کرونده کې د بوټو د کښت لومړنۍ فعالیت دی چې د هغې په ترڅ کې خاوره د شل سانتي مترو په ژوروالي سره کولبه کیږي او د تخم لپاره لازم بستر چمتو کیږي. دا یو ساده کرنیز فعالیت دی، خو په تشدیدي کرڼه کې د کولبې، ډیسک او کلتواتور فعالیتونه تر دی پرمختللي او اغیزمن دي.

Pollination

گرده څنډل

د ونو او بوټو د گل د مذکرو گمیتونو خپرول او د گلانو د باروري کیدو عملیه ده. د بوټو د گلانو د القاح کوونکي گردې Pollen خپریدل. دغه عملیه د مچپو او باد په مرسته ترسره کیږي.

Pollutant

ککړوونکي

هغه عاملین چې په بیلابیلو بڼو د چاپیریال فزیکي برخه (خاوره، هوا او اوبه) ککړوي او ژوندیو موجوداتو ته زیان اړوي. په دې کې کیمیاوي مرکبات، زهري گازات، پلاستیک، سلفر، لوگي، لوړغږ او ډیر نور راتلای شي.

Pollution**ککړتیا**

په خاوره، هوا او اوبو کې هر هغه ناوړه او زیان اړوونکی کیمیاوی یا فزیکي بدلون چې د ایکو سیسټم لپاره ګواښ پېښ کړي. د کیمیاوي توکو او تخنیکي تخریب څخه پرته تودوخه، لوړ غږ زوړ او دې ته ورته نور ککړونکي هم د ژوند عادي او په زړه پورې چاپیریال نامطلوبه کوي. د ژوند چاپیریال ته د هر ډول مضره ذراتو، ګازاتو او محلولونو وړاندې کیدل چې ټولو ژوندیو موجوداتو ته زیانمن او د هوا، اوبو او خاورې اصلي کیفیت خراب کړي. لکه هوا کې د ګلټوني ګازونو زیاتیدل، اوبو کې د داسې اجنبي موادو ورګډیدل چې د اوبو رنګ، خوند او بوی بدل او روغتیا ته زیانمن شي او په خاوره کې د هغو کیمیاوی او نورو توکو ورګډیدل چې په خاوره کې اوسیدونکو ژویو او وده کوونکو ونو بوټو ته مهلک او ګواښونکی وي.

د زیان رسوونکو پرډیو عواملو دننه کیدل یوه چاپیریال ته.

په طبیعي چاپیریال کې د مزاحمو، بی موازنه کوونکو او نا پاکه کوونکو عواملو د دخالت له کبله رامنځته شوی ناپاکي چې د چاپیریال خصوصاً د هوا د اصلي ماهیت لپاره ستونزې پيدا کوي او لنډه مانا یې د هوا آلوده ګي (ککړتیا) هم کیدای شي.

په چاپیریال کې هغه ناوړه بدلون، په هوا او اوبو او خاوره کې د یو شمېر مضر ذراتو

زیاتېدل چې ویل کېږي، زیاتره د صنعتي فعالیتونو، ګڼ ټرانسپورټ، ګلټوني ګازونو او شین فرش د له منځه تلو له امله پېښېږي. اقتصاد د دې ستونزې په برخه کې د نفوسو اقتصاد څیرې چې موضوع یې د اجناسو او خدماتو د تولید او دانسان او تولید ترمنځ روابط دي، دا ځکه چې د ایکولوژي پوهان وايي چې د اقتصادي فعالیتونو او د کیمیاوي صنعت د پروسې پراختیا د تولید د زیاتوالي لپاره ده. مفرط تولید صنعتي کارخانو د فاضله توکو د زیاتوالي لامل کېږي، له بلې خوا د نفوسو د شمېر زیاتوالی د مصرف د زیاتوالي په مانا ده. د مصرف زیاتوالی د فاضله توکو او ککړتیا د زیاتوالي په معنا ده، د دې پایله د اده چې د ککړتیا ستونزه د اقتصاد اجندا کې شامله ده او اوس چاپیریالي اقتصاد Environmental Economics دیوه اکاډمیک دسپلین په توګه په پوهنتونونو کې تدریس کېږي.

Poltry**د مرغانو روزنه**

هغه ډول الوتونکي روزل چې موخه ورڅخه د هغو د غوښې هګیو او بڼکو تولید او اقتصادي ګټه ترلاسه کول وي.

Poly Period Resources**ګڼ دوره يي سرچينې**

هغه سرچينې او عوامل چې څو ځله استعماليدای شي مثلاً ماشين آلات او د کار وسايل په هر کال کې د کښت په موسم ترکار لاندې نيول کېږي.

Pome Fruit**نرمې ميوې**

هغه ميوې چې د تخمدان پخه شوې پسته برخه يې د خوړلو وړ وي لکه منې، ناک او نور.

Population Growth Rate**دوگړودزياتوالي انډول**

په يوه هېواد کې په يوه ځانگړي دوره (معمولاً يوه کال) کې په وگړو کې هغه اندازه زياتوالی دی چې په هرو زرو تنو کې ليدل کېږي، او پايله يې په سلنه ښودل کېږي، دغه زياتوالی نوي زېږېدلي ماشومان اونوي راغلي وگړي (مهاجرين) دي چې له هغو څخه د مړينو شمېر او له هېواد څخه وتلي وگړي منفي کېږي.

Population Policy د نفوسو پاليسي

هېوادونه د نورو پاليسو ترڅنگ د وگړو په هکله هم ځانگړي سياستونه لري، د بېلگې په توگه د نفوسو د کيفيت پاليسي (روغتيا ، ښوونه او روزنه او د مهارتونو لوړول)، د نفوسو ميشت کول (په هغو

سيمو کې چې په يو مربع کيلو متر کې لږ شمېرو گړي اوسېږي په دغو ځايونو کې دوگړو د ميشت کولو هڅونه)، د وگړو د شمېر مطالعات ، د کورنۍ پلان جوړونه، د واده د عمر ټاکنه ، د ښځو د روغتيا ښه کول او داسې نور تدابير .

Poster**پوسټر**

هغه لويه انځوريزه او يا هم د ځانگړي پيغام لرونکې لوحه چې د روزنيزو موخو لپاره کارول کېږي. په دغه ډول ليکل شوی او انځور شوی صفحه باندې لېږديدوونکی پيغام په څرگند قالب کې جوړ او د بزگرانو او کليوالو د خبرتيا لپاره مناسبو ځايونو کې لگول کېږي. د Wallslogon, Poster او Billboard موخه سره ورته ده يعنی د خبرتيا او پوهولو په موخه خپرېږي.

Potamology**د سيندونو پوهنه**

هغه علمي څانگه چې له جغرافياوې پلوه د سيندونو مطالعات ترسره کوي. د سيندونو فزيکي او د سيندونو د جريان د څرنگوالي د څېړنو پوهنه. د يوناني Potamos يا سيند له کلمې څخه اخيستل شوې ده.

Poverty Trap**د بيوژلۍ لومه**

له اقتصادي پلوه هغه ضعيف وضعيت چې په بيوژلۍ اخته خلک د لازمو امکاناتو د محدوديت له کبله ونشي کولای ځان له بيوژلۍ څخه خلاص کړي.

Poverty**بیوزلي**

بیوزلي هم په مطلق ډول او هم په نسبي توګه د پېژندلو وړ ده. بیوزلي هغه حالت او وضعیت دی چې یوه وګړي ته د ده اقل حد لومړنۍ اړتیاوې چمتو نه وي. هغه ناوړه انساني حالت چې د بیولوژیکي لومړنیو اړتیاوو په شمول د ژوند اقل حد سهولتونو ته لاسرسی نه وي. کېدای شي، یو وګړی، یوه کورنۍ او آن یو هېواد د یو بل وګړي.

کورنۍ یا هېواد په پرتله په نسبي توګه بیوزله وپېژندل شي او هم کېدای شي د ژوند دمعیارونو په ارزولو سره یو وګړي، ځینې وخت ممکن د ژوند د تېرولو لپاره یوه اندازه د پام وړ عاید ولري، خو عاید به یې د ټولنې د نورو وګړو په مقایسه ډېر کم وي، په دې حالت کې هم نوموړې دخپلې ټولنې بیوزله وګړی پېژندل کېږي او د فقر تر کرښې لاندې شمېرل کېږي. د ټولنې د عمومي رفاه او عاید په اوچتېدو سره د فقر کرښه هم لوړه تعریف کېږي. د دې لپاره یو معیار ښودل شوی چې د فقر کرښه Poverty Line بلل کېږي. دا د عاید هغه برید دی چې تر هغه لاندې وګړي ټول بهوزله پېژندل کېږي، یعنې دوی د خوراک، جامو، کور او د ټولنیزو او کلتوري اړتیاوو د پوره کولو وس ونه لري.

Poverty Line**د بیوزلۍ کرښه**

هغه اندازه عاید چې یوه کورنۍ یې لري او له هغه څخه که ډېر لږ راکم شي نو دغه کورنۍ په بیوزلو کې وشمېرل شي. د یوې کورنۍ د حد اقل ژوندي پاتې کیدو په اندازه عاید.

Poverty Reduction**د بیوزلي کمول**

هغه اقتصادي- ټولنیز تصامیم او پروګرامونه چې د هغو د تطبیق په واسطه د بیوزلۍ کمښت ډاډمن شي. په بیوزلو وګړو متمرکز پلانونه. هغه هڅې چې موخه یې Pro Poor Growth وي.

PPM**په میلیون برخو کې یوه**

عموماً د هوا د ککړتیا د ښودلو لپاره د هوا په میلیون برخو کې د ککړونو ذراتو برخه. د بیلګې په توګه ۸۰ ککړونکی ذرات د هوا په یو میلیون ذراتو کې Part Per Million د ذراتو د سرکت اختصاری یا په لنډیز سره ښودل.

Precipitation**اورښت**

هغه اندازه اوبه (براس) چې له وچې او سیندونو څخه پورته شوی، هلته خوځنده زیرمه شوی او په ځانګړو فزیکي حالاتو کې سره متراکم او د ورځې په بڼه راڅرګند او کله چې ښه مشبوع شي د هوا د سړښت له مخی د واورې، ږلۍ او یا هم د باران په

شکل څاڅکي څاڅکي بېرته ځمکې باندې وریږي. په طبیعت کې د اوبو د دوران یو پړاو دی چې د کښت او کروندو په وضعیت سیده اغیزه لري.

Predation **ښکار**
د دوو ژوندیو موجوداتو تر منځ داسې متقابلې رابطه چې یو ډول (ښکارکوونکی Predator) هغه بل ډول وژني او د غذا په توګه ورڅخه استفاده کوي.

Premature **نابالغ**
هغه ښکارنده یا بل هر څه چې لا د پوخوالي پړاو ته نه وي رسیدلي. هغه وضعیت او حالت چې د یوه کار د ترسره کولو لپاره شرایط پکې برابر نه وي. د ښوونې او روزنې په بحث کې هغه وګړي ته ویل کیږي چې د فکري بلوغ عمر ته نه وي رسیدلي.

Prime Farmland **لومړۍ درجه کرونده**
هغه کرنیزې ځمکې چې د حاصل ورکولو ښه وړتیا لري او د غلو- دانو، میوې او غوړ لرونکو بوټو د کښت لپاره تخصیص شوی وي. د کرنې وړ ځمکو د ارزښت په اوچتیدو سره په کرنیزو ځمکو کې د درجه بندۍ له مخکې تفکیک راغلی دی. لومړۍ درجه کروندې د خاورې او اقلیم له پلوه تر ټولو په زړه پورې دي چې اوچت اقتصادی ارزښت لري، یعنې په لږ لګښت او حد اقل منابعو

او انرژۍ سره تر ټولو لوړ حاصل را ترلاسه کوي.

Procumbent **جیلغ**
هغه ډول بوټي چې پر ځمکه غځیږي او نیغ او استوار قد نه لري. د ځمکې پر مخ پراته ډنډرونه. د دغه ډول بوټو گل او میوه هم همداسې پر ځمکه په پراته شکل جوړیږي، لکه کدو، بادرنګ او نور.

Production Period **د تولید دوره**
هغه موده او وخت چې د هغې په ترڅ کې د تولید عامل او منابع تولید ولري. دې ته د بدلون دوره Transformation Period هم ویلای شو چې په همدې فرصت کې منابع په تولید شوی محصول بدلیږي.

Productive Soil **تولیدوونکې خاوره**
هغه خاوره چې شنډه نه، بلکې د ونو بوټو د ودې او حاصل ورکولو ډیره ښه وړتیا ولري. هغه خاوره چې کیمیاوې او فزیکي جوړښت یې د سیمې د ونو او بوټو کښت، ودې او اقتصادي تولید لپاره مطلوب وي.

پيژندنه

Profile

د يوې ښکارندې، وگړي، ادارې، پروگرام، تشکیل، خاوري، کروندې يا بل هر هغه شی له بيلو بيلو اړخونو داسې نمایش، سنجش او ښودنه چې د مقایسې او ښې پيژندنې لپاره يې يوه بل وگړی، ادارې، پروگرام تشکیل يا بل څه سره د معيار په توگه مقایسه او ارزول کېږي.

پروگرام

Program

د هغو اجرائي او روزنيزو مرحلو گام په گام تدوين شوی پلان يا شرح چې په هغه کې وخت، ځای، امکانات، اهداف، گډونوال او نور ضروري ټکي ټول شامل او ښودل شوي وي. لکه په يوه سيمه کې د نمايشي قطعاتو د جوړولو پروگرام، د کوچنيو باغونو د رغاونې پروگرام، بزگرانو ته د يوې نوې ورايتې د کښت د ښودنې پروگرام او داسې نور. د يوه فعاليتي ليکلی سند په توگه د اجراتو، اهدافو او حللارو د مسایلو ذکر کول او د هغو د وخت او موقعيت بيانول.

د پروژې لارښود

Project Guides

يوه فارمېټ لرونکې، تنظيم شوی چاپی کتابچه ده چې په هغې کې د کرنيزو فارمونو (پروژو) يا د مالدارۍ په هکله يا هم د کليوالې پرمختيا يا ترويج د راتلونکو پروژو ځانگړنې ثبت او ليکل شوي وي. د هغې له مخې هر مسئول شخص، په تيره بيا

مولدیت

Productivity

په کرنيز اقتصاد کې د فارم د حاصل ورکولو وړتيا او توان ته ويل کېږي. د بيلگې په توگه څومره چې د بوټو په واسطه په کيمياوي توکو کې نغښتي انرژي د لمر د رڼا په مرسته په غذايي توکو بدلېږي، دغه مولدیت اوچت دی. په بله وينا له يو واحد ځمکې څخه د نورو توليدی عواملو (کار، سرې، پانگې اوبو او نورو) په مرسته د ثبات په ساتنې سره د توليد د اندازې زياتوالی او گړنديوالی چې په لاندنۍ معادلی سره سنجش کېږي:

$$P = \frac{P}{R}$$

دلته:

P. مولدیت.

P. توليد شوی ټول محصول.

R. په کار تللی ټول توليدی عوامل.

په دی توگه په کرونده يا فارم کې د توليدی عواملو او د توليد د مقدار تر څنگ رابطی ته مولدیت ويلای شو، چې موخه دا ده تر څو لگښت تر ټولو په ټيټ بريد کې خو د هر توليدی واحد (ځمکې، څاروي ...) حاصل په لوړ بريد کې وي.

مولدیت

Productivity

د توليدی يوه واحد د توليد توانایی.

او د پوهنځي/پوهنتون په هکله معلومات حاصلوي.

سائل شوې سیمه Protected Area

د یوې سیمې د طبیعي چاپیریال، شتمنیو، ونو بوټو، فرهنګي میراث، د ژوندیو موجوداتو د تنوع او نورو مقداری او غیر مقداری (منظرې) ارزښتونو د بقا په خاطر په نښه کول، سائل او په هغې کې د ښکار، اورلګولو او نور ویجاړوونکو فعالیتونو مخنیوی. د یوې ځانګړې موخې لپاره د سیمې ډاډمن کول.

پروتین Protin

د غذا د شپږو اجزاوو له جملې څخه د ژوند د بقا او د ارګانیزم د عادی فعالیت لپاره ضروري جز دی چې له لویو عضوی مالیکولونو څخه جوړوي. د ټولو ژوندیو موجوداتو د انساجو مهمه برخه او په یو شمیر ژوندیو موجوداتو کې د انزایم په بڼه لیدل کېږي.

پروتوپلازم Protoplasm

د چرګانو د هګۍ سپین د پروتوپلازم ډیر ښه مثال دی چې د حجروي دیوال د هګۍ او هستې (ژېړ) تر منځ واقع ده. پروتوپلازم کې د حجری اساسي فعالیتونه تر سره کېږي. ټول فیزیالوژیکي عوامل د پروتوپلازم په ذریعه ژوندیو موجوداتو کې

کلیوال خپلې دندې پیژني او ترسره کوي. د ترویج لارښود مدیران بیسواده کلیوالو ته د هغې له مخې ځانګړې دندې سپاري. د پروژې په بشپړیدو سره دغه لارښود تړل کېږي او راپور یې لیکل کېږي.

زیاتول Propagation

د تخم د کښت، قلمه کولو د ریشو په تر خاورې لاندې کولو او نور طریقو سره د بوټو زیاتول. د تکثیر عملیه. د ونو او بوټو زیاتول.

تکثیر Propagation

هغه عملیه چې د هغې په ترڅ کې د ونو بوټو ډیرښت او ژوند دوام مومي. د ډیرښت یا تکثیر په ترڅ کې له یوې خوا د ونو بوټو ډول (نوع) سائل کېږي او له بلې خوا یې شمیر زیاتېږي. د بوټو ډیرول.

Prospectus

د پوهنځي تحصیلي لارښود

د کرنې پوهنځي (بالعموم ټول پوهنځي/پوهنتونونه) د خپلو څانګو (خاورې پوهنې، هارټیکلچر، د نباتي ناروغیو، چاپیریال پوهنو، کرنیز اقتصاد، کلیوالې پرمختیا، ترویج...) د هغو د مضامینو، نصاب، عملي او نظري کارونو او د پوهنځي د تشکیل او جوړښت په هکله یو چاپ شوی لارښود لري چې د اړتیا لرونکي یې ترلاسه

رامنځته کېږي، دا یوه لزجي (سرینسناکه) مایع ده چې بالعموم شفافه او بی رنگه وي. پروتوپلازم په نباتي او حیواني ژونکو کې، لږ توپیر سره لري. د پروتوپلازم ډیره برخه پروتین څخه جوړه ده.

پروتوزوا Protozoa

دا غیر فوتو سنتیک وحیدالجروي پروتستان دي چی په اول کی فلاجیل (لکی) لرونکی وو، وروسته یی بیا تکامل وکړ او په هیتروتروف بدل شول، چې خپل میتابولیکي ضرورتونه له عضوي موادو پوره کوي.

پروویټامین Provitamin

په ژوندی ارګانیزم کی هغه ابتدایی ویتامین یا خوړل شوی غذایی توکی چی په فعالو ویتامینونو بدلیدای شي. هغه مواد چې جوړښت او فزیولوژیکی خواص یی ویتامین ته ورته وي.

ښاخ پرې کول Pruning

هغه میخانیکي عملیات چی په هغو سره د ونو بوټو بڼه سمبالېږي. د اضافي ځایونو او نورو برخو پرې کول او د بوټو د بڼی په زړه پورې کول. شاخه بُري.

سایکروفیلونه Psychrophills

ټول هغه ژوندي موجودات چې په سره هوا او آن په کنګل لرونکو سیمو کې ژوند کولای شي. د سرې هوا خوشونکي موجودات.

دولتي یا عامه ځمکې Public Lands

هغه باغي، آبی، للمی، ناکرل شوې شارط ځمکې، غرونه، دښتې، د غرو لمنې، جبه زارونه، ځنگلونه، چمنونه، نیزارونه او نور ملکیتونه چې په دولتي دفترونو کې ثبت او د ځمکې د کمیت او کیفیت سره یو ځای د عامه یا دولتي ځمکو په توګه تعریف شوی وي.

عامه هوساینه Public Welfare

یوه نسبي اصطلاح ده چې له یوې ټولنې تر بلې او له یوه وخت څخه تر بل پورې توپیر کوي. دا د ژوند د کچې د یو شمیر معیارونو مهیا والی او شتون دی چې د وګړو هوساینه ښکاره کوي، لکه د څښلو د پاکو اوبو شتون، د سواد کچه، ټولنیز مصؤنیت، کافي خوراک، تفریح. د ښوونې او روزنې امکانات، روغتيايي آسانتياوې او

پیکا

Pyka

هغه نسبتاً کوچنې الوتکه چې ۱۸۱ کیلوگرامه وزن لري، په عادی هوا کې چې توپان او شدید باد نه وي، په یو ساعت کې په ۱۱۲ مربع کیلومتر کړونده باندې د حشراتو ضد کیمیاوي توکي شیندي. دا د مرکباتو او محلولونو د شیندلو ترټولو نوې تکنالوژۍ ده چې پیلوټ ته اړتیا نه لري او پخپله پر کړوندو او باغونو کیمیاوي مواد شیندلی یا سپرې کولای شي. په دې توگه کړوندگر او د کیمیاوي موادو شیندونکي د دغو موادو له منفي اغېزو ژغوري. سره له دې چې دا الوتکه بې پیلوټه ده، خو یو تن پکې سپرېدای شي او په ټیټه ارتفاع کې الوت کوي چې کیمیاوي مواد پر مځکه ښه وشیندل شي. وزرونه یې ډیر اوږده دي، چې د محلول د شیندلو نيزلونه په کتار ډول د وزرونو لاندې جوړ شوي دي.

گن شمیر نور چې د وگړو په هوساینه کې حتمي دي.

پیوپا

Pupa

د حشراتو د ژوند د څو پړاوونو څخه لومړنۍ او غیر فعال پړاو چې وروسته تر دغه پړاوو څخه حشره په لاروا باندې بدلېږي، یعنی د بلوغ خوا ته ځي. په هغو حشراتو کې چې بشپړه استحاله لري، لاروا د لاروایی پړاو له تیروولو وروسته د پیوپا یا شفیرې مرحلې ته ننوځي. په دې مرحله کې حشره (پیوپا) کوم حرکت، تغذیه او ظاهري فعالیت نه لري، پیوپا معمولاً بی پوښه وی، خو ځینی وخت دغه مرحله په یوه کپسول ډوله جوړښت کې تیروي له دوه وزره حشرو، شوپرکانو او پتنگانو پرته، نور زیاتره حشرات یې بشپړه استحاله لري او د پیوپا مرحله تیروي.

Q, q

Quality Circle

د کیفیت دایره

د کارکوونکو هغه کوچنۍ ډله چې د خپل کار په ساحه کې د چارو د څرنگوالي، د ستونزو د موندلو او د هغو د حل، له ټاکلو معیارونو سره سم د اجراتو ارزونه او د ستونزو لپاره د حل د لارو په لټولو کې په داوطلبانه ډول کار کوي.

Quarantine

قرنطین

هغه روغتيايي، مقدماتي عمومي تدابير چې موخه يې په شکمن حالت کې د ونو- بوټو او يا څارويو او د هغو د اعضاوو يا توليداتو داسې محدودیت او کنترول کول دي چې له يوې سيمې څخه بلې ته د ناروغيو يا د ناروغيو د عاملينو د ليرېدو مخنيوی وشي. اوس د هيوادونو په پولو او گمرکونو کې دغه ډول ځانگي قانوني فعاليت کوي.

R, r

R Factor

د آر عامل

له ځمکې څخه د استفادې اندازه. د یوې ټاکلې سطح له جملې څخه هغه اندازه چې ترکیب لاندې وي. د کرنې وړ ټولې ځمکې او تر کبیت لاندې ځمکې نسبت.

په افغانستان کې د پېښور د راډیو کرکېله، د افغانستان د راډیو کلی، کور او کرڼه او د بی بی سی نوی کور او نوی ژوند پروگرامونه د کلیوالو د خوښې پروگرامونه ۹۹.

Radation Sterilization

وړانگیز تعقیم

په یوه بوتی یا ژوی کې د وړانگو په واسطه د نسل د تولید د قدرت له منځه وړل یا: په یوه ټاکلې چاپیریال کې د وړانگو د تشعشع په واسطه د ژوند د ټولو بڼو له منځه وړل. د میکروبونو وژنه.

Radio Broadcasting

راډیویي نشرات

د راډیو له لارې د کرنیزو پروگرامونو خپرول. د جمعی مفاهمې په بڼه د کرنیزو راډیویي پروگرامونو له لارې د ترویج گڼ شمیر معلومات خپرول. دغه ډول پروگرامونه په هغو کلیو کې چې تلویزیون او اخبارونه نه وی او بزگران سواد هم ونه لري، ډیر گټور او په زړه پوری وي. یو مهال

Radio Listening Group

راډیویي ډله

هغه ډله کلیوال/بزرگان چې د راډیویي پروگرامونو د اوریدو لپاره راټولېږي او وروسته د پروگرام تر اوریدو خپلو منځو کې د هغو د محتویاتو په هکله بحث کوي.

Radio Vision

راډیو انځور

د ترویج یوه ځانگړې طریقه ده، خو ځانگړې تکنالوژۍ او متخصص ماهر ته اړتیا لري. په دې طریقه کې مخکې تر مخکې د فلم پټاره یا مصور کتاب یا په یوه انځور لرونکي لارښود کې بزرگانو ته ورکول کېږي، وروسته بیا د هغو تشریح د راډیو (غږ) له لارې دوی ته اورول کېږي، نو ځکه ورته غږیز - انځوریز میتود هم ویلای شو. د امریکي متحده آیالاتو کې دا یوه ډیره اغیزمنه طریقه ثابته شوی ده. گڼ شمیر

هغه میوې چې پخوا په امریکې کې هېڅ نه وې، د همدغه پروگرام له لارې ترویج شوی. اوس د امریکا متحده آیالات د هغو میوو لوی تولیدوونکی دی چې هغه اصلاً له آسیایي او نورو هیوادو هلته وړل شوی او ترویج شوی دي لکه زیتون، بادام زردآلو او گڼ شمیر نور.

اورښت Rainfall

د کرنې په بحثونو کې یو اقلیمي فکتور دی چې د ونو بوټو په وده او تکثیر کې مهم رول لري. خو ډیر دوام لرونکی او تیز اورښتونه د خاورې د تخریب لامل هم کیدای شي.

ډیمکاري Rainfed Farming

هغه کښت او کرنه چې د باران په اوبو ترسره کیږي. هغو سیمو کې چې د اوبو ثابت منبع (سیند، ویا له، کاریز ...) ونه لري د باران د اوبو د زیرمه کولو لپاره ډیمونه او غرنی تالابونه جوړیږي او د کال په اوږدو کې د باران په اوبو کښت ترسره کیږي. د دغه ډول مثالونه په هندوستان او پاکستان کې شته.

څړ ځای Rangeland

هغه پراخه وړبوی چې هلته هر ډول طبیعي بوټی (لکه پلن پانی، گراسونه یا چمنی بوټی، ونه ډوله نیم او قدی بوټی یا Shrubs د یوه طبیعي ایکوسیستم په بڼه موجود وي، څاروي په هغو کې آزاد څړ کوي او په انتخابي توګه خوراک کوي.

د ډلې نظم Rank Order

په تجربه کې یو شمیر مشاهدات، د کلیوالو د څو څو تنو د ډلو جوړول، د بوټو یا څارویو یو ګروپ یا ډیر نور واقعیتونه داسې جلا جلا تنظیم او ډلبندي کول چې د پام وړ فعالیت ترسره کړي یا د پام وړ آزمایشیت ورباندې وشي یا د ټاکلي فعالیت لپاره په کار یوول شوی. په دې طریقه کې تمرکز او تاکید په Ranking یا رتبه بندی باندی دی.

ډیرې نژدې اړیکې Raport

د کرنې او د ترویج په څیړنو کې د څیړونکي او کلیوالو - بزگرانو ډیرې نژدې اړیکې، په دې توګه چې د دوی ترمنځ بشپړه همغږي او یو فکر موجود وي. په ټولنیزو څانګو کې د څیړونکي او تر څیړنې لاندی وګړو تر منځ زړه په زړه خبری او کلک روابط.

Rate Of Adoption

د تطبیق کوونکو انډول

د نوی مفکوری د ترویج په بهیر کې د یوې ځانګړې مودې په دوره کې د هغو مجموعی شمیر بزگرانو/کلیوالو له جملې څخه هغه شمیر چې نوښت، نوی طریقه یا د ترویج ښودل شوی مواد یې منلي او هغه یی تطبیق کړي دي.

Ration **څیره**

د فارم د څارویو او الوتونکو لپاره د هغې ټاکل شوی خوراکی مقدار چې په ۲۴ ساعتونو کې دوی ته ورکول کېږي.

Raw Data **خام ارقام**

هغه لومړني معلومات او نامنظم ارقام چې د علمي څېړنې په موخه د څېړونکي لخوا له فارم، بزگرانو، کروندو یا مالدارانو څخه راټول شوي وي، تر څو هغه تنظیم او صف بندی شي او بیا وروسته تر لنډیز او تحلیل یوه څرگنده پایله ورڅخه ترلاسه شي.

RBD **د چانسې بلاکونو ډیزاین**

د علمي تجربو په ترسره کولو کې Random Block Design هغه طریقه او میتود دی چې تجربه کوونکي یا د تحقیق ستیشن یی د نورو بیلابیلو متحولینو د اغیزو د مخنیوي په خاطر طرح او اجرا کوي.

Real Estate **نه لېږدېدونکي ملکیت**

حقيقي ملکیت یا نه لېږدېدونکي ملکیت هغه حق او ځمکې پورې تړلې سیمه او برخه چې په اسانۍ سره له ځمکې څخه نه جلا کېږي، خو یو شخص (هم حقيقي هم حقوقي) ورباندې مالکیت ولري لکه کرنیزې ځمکې، باغ، کلا اونور.

Recitation Hall **د خبرو کولو دالان**

هغه لوی دالان یا تالار چې د ترویج مامور په هغه کې بزگران راټولوي او دوی ته خبرې کوي، د انفرادي زده کړې او فردی ملاقاتونو په پرتله یې ښېگڼه دا ده چې لږ وخت کې کرنیز پیغامونه ډیرو خلکو ته رسېږي. بله ښېگڼه یې دا ده چې د ترویج مامور خپلو اوریدونکو سره مخامخ وي.

Recycling **بیا دوران موندل**

کله چې یو ځل مصرفی مواد په بشپړ ډول استعمال شي او بېرته په اصلي ماده باندې د بدلیدو وړتیا ولري، د دوهم ځل لپاره د استفادې لپاره چمتو کېږي. په دی توگه د استعمال له یوه مکمل دوران څخه وروسته بیا د استعمال دوهمې دورې ته ورځي.

Red Book **سور کتاب**

د نړۍ سور کتاب هغه کتاب دی چې د ځمکې پرمخ منقرض شوی ژوي او بوټي پکې ثبت او لیکل شوي دي. ساینس پوهان وایی چې د انسان د ژوند په پیل کې ۲۵۰ میلیون ډوله ژوندی موجودات د ځمکې پر مخ وو، خو اوس دوه میلیون ډوله پاتې دي.

Redundance **اضافي**

د ترویجی پیغامونو په جوړولو او رسولو کې هغه اضافي ټکي، زاید مواد او غیر ضروري الفاظ، اشارات یا نور ټکي چې د اصلي معنا

له رسولو سره مرسته نه کوي، بلکې ممکن اضافي وخت او ځای ونیسي. په پوسټر جوړولو، Wallslogan، راډیوی پیغامونو بروشر او پاملفیت کې په دې هکله دقت ضرور دی.

Regenerative Farming

بیا ایجادوونکی کرنه

هغه ډول کرنه او د کښت هغه طریقي چې په هغو سره چاپیریال ته زیان نه رسېږي، بلکې چاپیریال او د چاپیریال شتمنۍ، طبیعي جوړښت او حیاتي ظرفیت او تنوع نوره هم بډایه شي. دغه ډول کښت د چاپیریال سلامتي باندې تمرکز لري. په دی ډول کرنه کې کیمیاوي ترکیبات (کیمیاوي سره، آفت وژونکي ...) نه استعمالېږي، خو د خاورې د حاصل ورکولو توان او د تولید کچه اوچته وي.

Regional Agricultural Officer

د منطقي د کرنې آمر (مسئول)

په یوه جغرافیایي منطقه کې د کرنیزو چارو د لارښوونې، مدیریت، څیړنې او پراختیا مسئول مدیر. په امریکا کې د امریکې د متحده آیالاتو د کرنې آیالتي ادارې دغه ډول منطقي مسئول گوماري.

Regional Level

د سیمې په کچه تشکيلات

هغه جغرافیایي بُد چې د هغې دننه ترویجي تشکيلات په دایمي ډول یا په موقتي ډول فعالیت لري. دغه ډول مناطق څو خوا په خوا ولسوالۍ را اخلي.

Rehabilitation

احیا کول

کله چې په یوه سیمه کې د ژوندیو موجوداتو یو ډول په بشپړ ډول له منځه تللی وي، په دغه سیمه کې د نوموړی موجود (ونو بوټو، ژویو) بیرته میشت کول. د له منځه تللي ځنګل بیرته احیا کولو ته Reforestation هم وایي (و.گ: Restoration).

نسبتي مزیت Relative Advantage

کله چې یو جنس یا خدمت د یو بل جنس یا خدمت په پرتله ښېگڼه یا ښېگڼې ولري. کله چې یوه سیمه یا یو هیواد د یو شمیر اجناسو او خدماتو په تولید کې نسبت نورو سیمو یا هیوادو ته یو شمیر آسانتیاوې او وړتیاوې ولري.

نسبي لمدبل Relative Humidity

په هوا کې د اوبو د اندازې هغه واقعی اندازه چې هوا کولای شي په یوه ټاکلی تودوخه کې هغه وساتلای شي.

Renewable Resources**نوی کیدونکې سرچینې**

هغه طبیعي سرچینې چې که چیرې په ښه ډول مدیریت شي او غوره استفاده ورڅخه وشي، بیا ځلې د گټې اخیستنې وړ وگرځیدای شي لکه ځنګل، څړ ځای او نور. (و.و.گ: Reproducible Resource).

Rent**کرایه**

هغه ورکړه چې د ځمکې یا کومې بلې بشپړې ثابتې عرضه لرونکي طبیعي منبع د استعمال په وړاندې یې مالک ته سپارل کېږي. د دې مفهوم په بنسټ کرایه د تولید عامل لپاره چې عرضه یې ثابته وي، د معاوضې ورکړه ده. په دې توګه که د کار په وړاندې ورکړه مزد وېولو، د پانګې په وړاندې به ربح وېولو، نو کرایه به د ځمکې په وړاندې ورکړه وي.

Replication**تکرار**

د یوه تجربوي (آزمایښتي) واحد څو ځله کتنه او د نتایجو یو بل سره پرتله کول. یو تجربوي واحد پلاتونه لري، د هغو یو بل سره مقایسه کول. تکرار د علمي تجربو یو شرط دی.

Reproducible Resource**نوی کیدونکې سرچینې**

نوی کیدونکې یا د تجدید وړ سرچینې او منابع هغه دي چې د تمامېدونکو منابعو برخلاف، کېدای شي چې نوی شي. دا منابع د کمیت له پلوه ثابتې او په یوه اندازه نه دي، بلکې مجدداً د تولید وړتیا لري، یعنې شمېراو زیاتوالی یې محیط، مساعدو شرایطو او د انسان په واسطه د هغو په زیاتولو پورې اړه لري لکه لرګي، کبان، په سمندر کې یو شمېر بیولوژیکي منابع او نور.

Reproduction**تکثر**

په یوه ټاکلي ځای او وخت کې د ژوندیو موجوداتو (ونو- بوټو، ژویو) د نسل دوام. تکثر یا د نسل تولید د ځمکې پرمخ د ژوندیو موجوداتو د نسلونو د پايښت او ډیرښت اساسي لامل دی. تکثر بیلابیل ډولونه لري لکه مالیکولي تکثر، حجروي تکثر، جنسي تکثر چې هر یو له بل سره توپیر لري.

Research**څېړنه**

علمي څېړنه د یوې ټاکلې موضوع په باب رښتیني ژوره او عالمانه پلټنه ده چې په هغې کې حقایق، واقعیتونه او مسائل تحلیل او تفسیر کېږي، یا د لیکنې د علمي میتود د تحلیل پر اساس په دقیق او سیستماتیک

ډول استفاده کول او د مسائلو اړائنه کول دي.

د علومو او پوهنې په بېلابېلو څانگو کې (او له هغې جملې د کرنې او مالدارۍ په برخو کې چې د بشریت لومړنۍ اړتیاوې ورڅخه پوره کېږي او حیاتي ارزښت لري) د نویو حقایقو د موندلو لپاره ځانگړې، کره، ډیره دقیقه او په پوره غور سره سنجول شوی او معیاري پلټنه ده. د کلمې لومړۍ برخه Re یعنی بیا یا دوباره او دوهمه برخه یی Search یعنی پلټل دی. د نا څرگند واقعیت د معلومولو لپاره پرله پسې او بیا بیا لټون، تر څو یو نامعلومه، گونگ او مبهم حالت روښانه شي او نا مکشوفه پدیده کشف او پټ حقیقت راښکاره شي. په کره کي علمی تحقیق یو اکاډمیک فعالیت دی چې موخه یی د پرابلمونو پیژندنه، د ټاکلې هدف له مخې د حقایقو مقایسه کول، د فرضیو طرح، د مشاهداتو ترسره کول، د ارقامو راټولول، تنظیم، لنډیز، ارزیابی او د استنباط تر سره کول او بالاخره یوې نتیجې ته رسیدل دی. یا څېړنه د مطالعې، مشاهدې، مقایسې او تجربې له لارې د یوه حقیقت او واقعیت رابرسیره کول دي.

Research Extension Joint Project

ترویجی څېړنیزه گډه پروژه

د کرنې د څېړونکو (څېړنیز ستیشن) او د ترویج په گډو مرستو سره په یوه ځانگړې

جغرافیاوي سیمه کې د کروندې په شرایطو کې په عملي توگه د تجربو او تحقیق ترسره کول او د هغو د پایلو علمي کتنه او مطالعه.

جانبی عارضه Residual Effect

په یوه چاپیریال کې د استعمال شوی کیمیاوی مادی هغه اثرات چې اصلي او د پام وړ اثر څخه پرته په ضمني یا جانبی توگه تر سترگو کېږي. پاتی شوی اغیزې.

د علوفې پاتی شونی Residue Forage

کله چې له کروندې څخه علوفه (واښه، گیاه) وریبل شي او کادانی ته ولیږدول شي کوم څه چې په کرونده کې پاتی کېږي هغو ته پاتی شونی ویل کېږي.

کلکوالی، مقاومت Resistance

د ناوړه پېښو، توپان، گرمۍ، یخنۍ، مداخلې او نورو ناوړه عواملو په وړاندې د یوې نباتي ټولنې، مثلاً ځنگل، څړ ځای یا بل ځای هغه کلکوالی چې د تخریب او له منځه تلو لامل یی نشي. د یوه آفت یا ناروغۍ په وړاندې د یوه ژوندی موجود کلکوالی.

سرچېنې (منابع) Resources

منابع دمنبع جمع حالت دي چي اصلي مصدر يي منبعا دی اوپه لغت کې ديو شي دراوتلواوسر چيني ځاي ته ويل کيږي اوپه

اصطلاح کې د چاپیریال هر هغه څه چې انسان ته ګټه رسوي او په مساعدو شرایطو کې لاس ته راتلای شي (هغه ته لاسرسی ممکن وي) او ارزش ولري، خو هغه څه چې هغه ته لاسرسی ممکن نه وي او ارزش ونلري منبع نه بلل کېږي.

Respiratory System

تنفسي سیستم

د حیواناتو په بدن کې د هغو غړو مجموعه ده چې د هوا د اخیستلو او بیرته خارجولو دنده لري. په عمومي ډول دغه اعضا منځ خالي تیوبونه دي چې په الویولي (هوايي کڅوړي) ګانو باندې ختم شوي دي. دغه سیستم په دوه عمده برخو باندې ویشل شوی دی: پورتنی تنفسي سیستم چې پوزه او د خولې خالیګاه، حلقوم، حنجره او تراخیا په بر کې نیسي، او ښکتنی تنفسي سیستم چې د برانشي ګانو او الویولي په نومونو دوه جوړښتونه دي.

Response

غبرګون

د یوه بهرنی نا آشنا عامل یا ناڅاپي بدلون په وړاندې د یو ټوټي یا بل ژوندی موجود هغه فزیولوژیک بدلون چې د دغه عامل یا ناڅاپي بدلون له امله پېښېږي.

Restraint

ضبط او ربط

ددې لپاره چې حیوان د معاینې یا معالجه په وخت نارامي ونکړي اوځان یا معاینه

کوونکي ته ضرر ونه رسوي، نو د کیمیاوي موادو یا آرامونکو (Tranquilizers) پواسطه آرامه کېږي. په دغه پروسه کې باید د حیوان نوع (غوا، آس، سپی...)، د هغه عادت یا رفتار (آرام، شوخ، لغته وهونکی، ډارونکی...) او داسې نور هم په نظر کې ونیول شي.

Rest Period

د استراحت دوره

د څړ ځایو په مدیریت او د تناوب په برخه کې هغی وقفی، ځنډ یا دوری ته ویل کېږي چې یوه څړ ځای څخه څاروی منع او د بیرته شنه کیدو فرصت ورکړل شي. د تناوبی څړ په وقفه کې د څړ ځای بیرته وده.

Restoration

بیرته رغیدل

د له منځه تلو ټوټو یا له یوه چاپیریال څخه د معدوم شوی ورايتی بیرته رامنځته کول. بیرته راګرځول. لومړنیو شرایطو ته د یوه بایوم ورګرځول (و.ګ: Rehabilitation).

Result Demonstration

نتیجوي نمایشات

د یوې غوره ورايتی، اصلاح شوی تخم، د کولبی، خیشاوی، د سرې د استعمال یا بل هغه کرنیز فعالیت یوه ښه ترلاسه شوی پایله چې بزګران د هغو د غوره پایلو د لیدلو

ریزوئید**Rhizoid**

په پستو یا نا متکامل نباتاتو کې هغه اوږدې رېښکې چې دغو ژونديو موجوداتو ته د غذا د جذب دنده پرغاړه لري او لکه د عالي نباتاتو د رېښې په شان عمل کوي. هر ریزوئید یوه ژونکه ده، حال دا چې د عالي نباتاتو رېښې له زیات شمیر ژونکو څخه جوړې شوی دي.

د جوبې په اړخ کرنه Ridge Planting

هغه بوتی چې په پشته یا پالیزونو کې کرل کیږي. یو شمیر بوتی او سابه په هوار پټی کې مناسبه وده نه کوي، خو که کرونده چره شي او د چرو په غاړه وکرل شي ښه وده کوي. په دغه ډول کبنت کې اوبه او سره لږ مصرفېږي او هرزه بوتی ښه کنترول کیدای شي.

Ring Extension**حلقوي ترویجی نظام**

د ترویج هغه طریقه چې په هغی سره څو تنه بزگران یا څاروی روزونکی ځانته په خصوصی ډول د ترویج یو متخصص استخداموی او له هغه څخه د تولیداتو د لوړیدو لپاره مشورې ترلاسه کوي. د خصوصی ترویج دغه ډول نظام په اروپا کې دود شوی دی.

او نورو سره د مقایسه کولو لپاره هغه گوري.

پرچون پلورونکی**Retailer**

هغه پلورنځی، موسسه، مغازه، یا ځای چې هلته اجناس په سیده توگه مستهلکینو باندې پلورل کېږي.

مخ په څوړ تلل**Retrogression**

کله چې د ژونديو موجوداتو، په تیره بیا د انسانانو د فعالیتونو له امله په یوه سیمه کې بوتی او نباتی پوشش ویجاړ شي او له ښیرازتوب څخه مخ په مړاوې کیدو وي.

د چانسی گروپ ډیزاین**RGD**

په دغه ډول تجربوي څېړنه کې د پام وړ مشاهدات په تصادفي Random ډول غوره کیږي او تجربی گروپونو کې ورباندې آزمایښ ترسره کیږي. په Randomized Group Design کې غوره شوی تصادفي مشاهدات جلا جلا آزمایل کیږي، که هر گروپ ته متحولین جلا غوره شوی وی مقایسه یی هم ترسره کیدای شي.

رایزوبکتریا**Rhizobacteria**

هغه باکتریانې چې د ونو- بوټو د رېښو تر خوا کالوني گانې جوړوي.

Ripen/Harvesting Stage**د درمند پړاو**

د بوټو د ودې په بشپړېدو سره، هغه پړاو چې د حاصلاتو ټولول پیل کېږي.

Risk**خطر**

د کښت او کروندې په چارو کې هغه احتمالي زیان او گواښ چې ممکن د ناروغیو، ناڅاپي اقلیمي او طبیعي پېښو او نورو مهمو عواملو له کبله واقع شي.

RNA**آر ان ا**

د DNA تر څنگ د هستوي اسیدونو یا Nucleic Acids یوه برخه ده چې د ژونديو موجوداتو په هسته کې ځای لري او د DNA د ژوندی موجود ټول حیاتي، ارثي او ترکیبي فعالیتونه کنټرولوي. RNA یو داسې نیوکلیک اسید دی چې رابېوز قند لري. دغه اسید په زیاته اندازه په سائیتوپلازم او په کمه اندازه په هسته کې پیدا کېږي، خو د هستې په هستچه کې یې شمیر زیات دی. هستوي اسیدونه لومړی ځل نامتو عالم (فریدریک مسچر) په ۱۹۲۸ م. کال کې د ژونکو په هسته کې مطالعه کړل یعنې د RNA مطالعات ډیر نوی دی، خو د DNA دندې او رول په حیاتي مسایلو کې ډیر زیات دی. د Ribonucleic Acid یا آر ان ا یو مالیکول له څو واحدونو Ribonucleotides (رایبو نیکلو تاییدونو)

څخه جوړ شوی دی معمولاً فزري او تاو شوی شکل لري. د RNA او DNA ترمنځ توپيرونه شته.

Rock Land**ډبريزه ځمکه**

هغه سیمه چې په سلو کې له ۲۵ - ۹۰ پورې تېره وي. دا ډول ځمکې د کښت لپاره مناسبې نه دي، خو ډیر لږ شمیر غرنی بوټي او اغزي پکې موندل کیدای شي.

Rod In The Ground**په ځمکه کې ورسټیدل**

کله چې په ډیره لمده خاوره او سره هوا کې کرل شوی تخمونه ونشي کولای چې شنه شي او خټو کې وراسته شي. تر خاورو لاندې وراسته شوي تخمونه.

Rodenticide**د شخوند وهونکو وژونکي مواد**

هغه کیمیاوي مرکبات چې د شخوند وهونکو آفاتو د له منځه وړلو لپاره استعمالېږي.

Rooftop Garden**د بام په سر بڼ**

د ودانیو د بامونو او د اوسیدو د کورونو په بامونو او برنډه باندې د خاورې په یوه جوړه شوې طبقه باندې د بوټو کرل. د

بامونو پر سر یا د برنډو مخی ته په
گلدانونو کې بوتی روزل.

ریښه Root

د ونو- بوټو هغه ډیر مهم او پټ غړي چې د
اوبو د جذب، له خاورو څخه د ضروری
غذایی توکو د جذب، توتې کول، د خوراکي
توکو زیرمه کول او پرځمکه باندې د بوټو
مضبوط ساتل یی دنده ده.

Root Crop

ریښه یی بوټی

هغه بوټی چی د هغو تر ځمکې لاندې
ریښی د انسان یا څارویو د تغذیې لپاره
مصرفیږی لکه شلغم، جُغندر، مَلی او نور،
مگر پیاز هم تر ځمکې لاندې ده، خو ریښه
نه ده.

Root Forking

د ریښی شق کیدل

د ریښه یی بوټو لکه شلغم، گازرې او
جغندر ریښه کی انشعاب یا شق کیدل چی
د دغه ډول محصولاتو کیفیت باندې ناوړه
اغیز کوي.

Root Stock

نیله بوټی

هغه ونه چې د میوې د کیفیت د ښه کولو
او مطلوب حاصل د ترلاسه کولو په موخه په
هغې باندې پیوند لگول کیږي. پیوند
اخیستونکي بوټي.

هغه ونه یا بوټي چې له بل بوټي یا ونې څخه
زخه ورته لیږدول کیږي او ورباندې پیوند
کیږي. نارنج هغه غوره نیله بوټی دی چې
مالته او کینو ورباندې پیوند کیږي.

Rose Flower

مرسل گل

مرسل ونه ډوله بوټی دی چې زینتي بوټو
کې راځي، دفلوریکلچر د بحثونو لویه برخه
د دغو بوټو او گلانو په هکله ده. یو کلک
بوټی دی، چې په لومی خاوره کی ښه وده
کوی. د گلانو موسم یې پسرلی، اوړی او
منی دی یعنی څو فصلونو کی گلان کوي.
مرسل بیلابیل ډولونه لری چی د ښکلا او د
گل د ښه بوی په خاطر کرل کیږی. زیاتره
د پسرلی په لومړیو او د منی په موسم کی
ډیر گلان کوي. مرسل گلان په خنثی یا لږ
څه تیزابی خاوره کی کرل کیږي چې زموږ

دهیواديو شمیرخاورې همدا خصوصیت لري.

Rose Flower

ګلاب گل

د Rosaceae کورنۍ پورې اړه لري. یو ونه ډوله بوټي دي چې د ورځې ۵ - ۶ ساعته لمر ته ضرورت لري، یعنی رڼا خوښوونکي او د سختیو په وړاندې کلک بوټي دي. په لومي خاوره کې ښه وده کوي. د گل موسم یې پسرلی، اوړی او منی دی. خنثی یا لږ تیزابي خاوره خوښوي. د قلمه کولو، پر ځمکه غځولو او پيوند کولو په ذریعه تکثیر کیدای شي. په افغانستان کې یې بیلابیل ډولونه شته او د ټولو ولایاتونو له راز راز اقلیم سره یې توافق کړی. په زړه پوری رنگونه، ښکلا او ښه بوی لري، اوس یې په افغانستان کې د عطرو د تولید صنعت هم پیل شوی دی. په عنعنوي طب کې یې له پانوا استفاده کېږي.

Rotation

تناوب

په یوه ټوټه ځمکه کې بیلابیلو کلونو یا پسلونو کې د بیلابیلو بوټو د کښت د نوبت رعایتول. د ځمکې د حاصل ورکولو د ساتنې او د ناروغیو او کرنیزو آفاتو د کنترول په موخه بیلابیلو وختونو کې د بیلابیلو بوټو کرل (و.گ: کرنیز تناوب Crop Rotation)

Rotational Grazing

تناوبي څړ

په څړ ځای کې د څارویو د پیولو هغه طریقه چې په وار سره په بیلابیلو دورو کې یو ځل څاروی څړ ځای ته پرېښودل کېږي او بله دوره کې ورڅخه منع کېږي تر څو څړ ځای وده وکړي، کله چې د څړ ځای د استراحت او ودې دوره تیره شي بیا څاروی وروستل کېږي او دغه دوران همداسې دوام مومي. د دی موخې لپاره لوی څړ ځای په څو برخو ویشل کېږي او د هر یوه لپاره د دورې مهالویش جوړېږي دی ته چرخشي څړ هم ویل کېږي.

Roughage

زېړه وابښه

د څارویو د خوراک هغه گیاه او بوټي چې د فايبر (الياف) سلنه یې زیاته، خو د هضم وړ غذايي مواد او انرژي یې کمه وي.

Rouging

روگینګ

د یوه ښه تخم د ترلاسه کولو په موخه، له غوره او پیاوړو بوټو څخه د نورو نامنل شویو بوټو جلا کول. خالص کول
د خالص تخم د تولید. په کرونده کې هغه عملیات چې گډوله او نامطلوب بوټي له کروندې څخه پاکوي. له اصلی مطلوب تخم پرته د نورو بوټو له کروندې څخه لری کول. نکه تخم تولیدول.

Rumiant**نښخوار کوونکي**

هغه څاروی چې په یو ځل خوراک کوی او بیا وروسته خوړل شوی خواړه بیرته راگرځوی او شخوند ورباندې وهي. دغه څاروی لری لري او د معده لرونکو سره توپیر لري لکه غوا، اوښ، پسه او نور.

Rumor**آوازه، ډنډوره**

هغه څه چې له واقعیت څخه لری وی او د خلکو د اذهانو د انحراف لپاره خپرېږی. کلیوال خلک چې د خبرونو لپاره موثق منابع په واک کی نه لري او د سپین زړه خاوندان دی هر څه منی او باور ورباندی کوی، په دې لړ کې دوی په شایعاتو او آوازه باندې هم باور کوي.

Rural**کلیوال**

هغه وگړي چې په کلیو کی اوسیږي او کلیوالی ژوند لري. د دوی کلی او ټولنی ته Rural Community ویل کیږي.

Rural Community Development**د کلیوالی ټولنی پرمختیا**

د کلیوالو په گډون او برخه اخیستنې سره په کلیو او کلیوالي ژوند کې څو اړخیزه (کلتوری، اقتصادي، حقوقي او ټولنیز) تحولات او مثبت کمی او کیفی بدلونونه.

Rural Development**کلیوالی پرمختیا**

د کلیو د پرمختگ لپاره څو اړخیزه (اقتصادي، ټولنیز او کلتوري) مثبت بدلونونه.

Rural Economic**کلیوال اقتصاد**

د ملی اقتصاد هغه برخه چې په کلیوالی تولیداتو او کلیوالی تشبثاتو باندې ولاړ وي.

Rural Expansion**کلیوالی پراختیا**

په پرمختیایي هیوادو کې د دولتونو هغه پروگرامونه چې د کلیو د پراختیا لامل کیږي او د ښارونو او د کلیو تر منځ د ژوند د کچې توپیر او د خدماتو ښه والی بهتر کړي.

Rural Expansion**کلیوالی پراختیا**

په پرمختیایي هیوادو کې د دولتونو هغه پروگرامونه چې د کلیو د پراختیا لامل کیږي او د ښارونو او د کلیو تر منځ د ژوند د کچې توپیر او د خدماتو ښه والی بهتر کړي. هغه پروسه چې د هغې په ترڅ کې د کلیوالو خلکو په اقتصادي، ټولنیز، کلتوري او روغتیايي برخو کې وار په وار ښه والی راځي.

Rural Extension at the Crossroad

په ستونزه کې ایسار شوی کلیوالي ترویج هغه حالت چې د ډیرو کلونو له تیریدو سره سره اوس هم په کلیوالي سیمو کې ترویجی خدماتو ته د اړتیا په احساسولو سره بیا هم کلیوالي ترویج ستونزو سره مخ دی او بیا هم په گڼ شمیر هیوادو کې، کلیو پرمختیا نه ده کړې.

Rural Extension Library**د ترویج کلیوالي کتابتون**

په کلیو کې هغه ځانگړی کتابتون او د زده کړی دالان چې په هغه کې د کلیوالو (په تیره بیا د ځوانانو) لپاره د کتابونو په گډون راز راز خپرونې، کرنیز لارښودونه، بروشرونه او نور نشرات ایښي وي.

Rural Household کلیوالي کورنۍ

هغه کلیوالي وگړي چې د اوسیدو په یوه واحد (کور، کلا، کېږدۍ) کې اوسېږي او په یوه دسترخوان ډوډۍ خوري او گډ لگښت ولري. معمولاً دوی په تولید، مصرف، په کرونده کې د کار کولو او حاصل اخیستلو کې شریک وي.

Rural Sociology کلیوالي ټولنپوهنه

د ټولنپوهنې هغه څانگه چې د کلیوالي ټولنې بدلونونه، ځانگړتیاوې، د کلیو

پرمختگ او کلیوالي ټولنیزو ارزښتونو سره سرو کار لري او د ټولنپوهنې د علم په رڼا کې هغه مطالعه کوي.

Ruralism**کلیوالتوب**

د کلیوالي ژوند لیوالتیا د کلیوالي ژوند په طریقه اوسیدل یا د کلیوالو ژوند ته درناوی کول.

Ruralizing**کلیوال کیدل**

د ښاري ژوند له ستونزو څخه د خلاصون او د کلي د آرام ژوند لوري ته د میلان له کبله د یو شمیر ښاري خلکو کلیوال ژوند ته تلل.

Ruth Lyttle Satter**ر.ل. ساتر**

یوه امریکایی نامتو څېړونکې ده چې د ۱۹۲۳ م. کال د مارچ په اتمه په امریکې کې زیږیدلې او په ۱۹۶۴ م. کال کې یې د بوټو د فزیالوژۍ په څانگه دوکتورا ترلاسه کړه. د ییل په پوهنتون کې په تدریس او علمی څېړنو بوخته وه. د امریکې د ساینسپوهانو لوړه جایزه یې په ۱۹۹۱ م. کال کې ترلاسه کړې ده. اوس په امریکې کې یو انستیتیوت د دی په نوم نومول شوی دی.

S, s

Salination

مالگين والی

په خاوره کې د اوبو د مینځلوشویو مالگو زیرمه کیدل. په خاوره کې د مالگو د بیلابیلو اندازو شتون. یو شمیر بوټي چې مالگه خوشونکي دي په دغه ډول خاوره کې وده کولای شي. هغه بوټي چې مالگینو خاورو سره توافق نسي د هالوفیتونو په نوم یادېږي.

Saline Alkali

مالگينه قلوي خاوره

دغه ډول خاورې تر ټولو بې کیفیته او د کښت لپاره هیڅ مناسبی نه دي. له مالگین والی څخه پرته زیات قلویت د دې لامل کېږي چې د خاورو ذرات ډیر وپاشل شي او د خاورې فزیکي خاصیت بدل شي.

Saline Soil

مالگه لرونکي خاورى

د مالگي لرونکې خاورې چې گڼ شمیر ونې – بوټي په هغو کې وده نشي کولای.

Sand

شگه

شگي د خاورو د مورینو تېرو ټوټی دي چې لاډیر وخت ورباندې نه وي تیر شوی. په

خاورو کې د شگو ذرات له نیم ملی مترو څخه تر پنځه میلی مترو پورې لیدل کېږي، خو هغه خاورې چې بشپړ مټ خاورى نه دي، بلکې شگلنې وي په هغو کې له نیم میلی متر تر دوه میلی مترو شگي له ۲۰ – ۵۰ سلنه لیدل کېږي. په دې توگه په خاورو کې شگي په درې برخو ویشل کېږي کوچنۍ، منځنۍ او غټې. چې له پنځه میلیمترو غټې نه وي.

Sanitation

تعقيم كول

هغه عملیه ده چې د هغې په وسیله د ناروغی د عاملینو او ککړونکو مخه نیول کېږي. د کوچنیو مکروبي موجوداتو له منځه وړل په یوه چاپیریال کې. په خوراکی توکو کې د مضره موادو له منځه وړل پرته له دې چې غذايي موادو ته زیان ورسېږي.

Sapling

نيالگي

Sapling په حقیقت کې له Seedling سره په بشپړ ډول توپیر لري او دا دواړه د ونو د ژوند یو بل پړاو دي. Seedling هغه پړاو دی چې د ونې تخم نوی شین کېږي، خو Sapling هغه نیال کینولو ته ویل کېږي

چې نیالګۍ مخکې یو څه وده کړي وي او بیا بل ځای کې کینول (لېږدول) کیږي، تر څو وده وکړي (د راتلونکي ونه شي). نیالګۍ په حقیقت کې د ونو یا ونه ډوله بوټو ځوان نسل دی چې پخوا یې له تخم، قلمې، یا د ښاخونو له پرې کیدو او بیا کینولو (Learing)، یا د یوې ونې له ریښو وده کړي وي. دا تر هغو پورې نیالګۍ بلل کیږي، ترڅو یې چې میوه نه وی کړی. هغه نیالګۍ چې له تخم څخه یې وده کړي وي، هغو ته تخمي نیالګۍ وايي چې د خپلو والدینو ټول خواص لري. دغه ډول نیالګۍ د زوجی تکرر زیږنده دي. د نیالینګو د ترلاسه کولو ډیره آسانه لاره همدا ده، چې هرڅوک په دې طریقه نیالګۍ ترلاسه کولای شي. د دې ډول نهال وده ښه ګرندۍ، ریښې یې پیاوړې او د باد او وچکالۍ په وړاندې کلک وي. نیمګړتیا یې دا ده چې غیر اقتصادي دي، ژر په حاصل نه راځي او یو شمیر زموږ د خوښې صفات به ونه لري. د دې لپاره چې نیالګۍ زموږ د خپلې خوښې غوره اوصاف ولري، اړ یاستو چې هغه په غیر زوجی طریقه تکثیر کړو. د دې موخې لپاره له مورني بوټي یا ونې څخه ریښه، زخه، یا ښاخ رااخلو او له هغه څخه نوی نیالګۍ ترلاسه کوو. علت یې دا دی چې دغه ډول نیالګۍ د ژوند د نوی کولو قدرت لري، یعنې دپخوانی نبات له یوې برخې څخه بل مکمل نبات (نیالګۍ) ترلاسه کیږي. دې ډول

ونه کې د مورني نبات خواص هم وي او ژر حاصل ورکوي. دغه ډول نیالګۍ هم په طبیعي او هم په غیر طبیعي (مصنوعي) ډول ترلاسه کیدای شي. هغه ونې چې په غیر زوجی ډول تکثیر کوي لکه بانګس عناب او نورې دي. یو شمیر نورې ونې لکه انار، انځر، زيتون او نور د دوی د اعضاوو په واسطه تکثیر کیږي. لیرنگ او د ځانګوڅخه ریښه کول هم د نیالګۍ د رامنځته کولو غوره طریقی دي. په ځینو ونو کې کله چې د دوی لاندنۍ ښاخونه لمدی خاوری سره تماس پیدا کړي، ریښې کوی او نوی نیالګۍ ورڅخه ترلاسه کیږي، د ځینو نورو ونو له ریښو څخه قلمه اخیستل کیږي او نوی بوټی ورڅخه وده کوي. د نویو نیالینګو تولید هم د منی موسم کې امکان لري او هم په پسرلي کې، خود پسرلي نیالګۍ هم پیاوړی وی او هم ګرندۍ وده لري.

Saprophyte

سپروفایټ

سپروفایټونه هغه کوچني موجودات دي چې په وروستو شویو عضوی موادو یا د غټو ژویو په مړو جسدونو یا د هغو دنده ژوند کوي.

Savanna

ساوانا

هغه هوارې پراخه سیمې چې وچ اقلیم لري، خو ځینې وخت په ټاکلو فصلونو کې اورښت هم پکې وي. دغه سیمې نه بشپړ ځنګل وی او نه هم وچه دښته، بلکې یوه

ونه یا ځینې بوټي لري چې د گڼ څړ ځای او ځنگل تر منځ حالت لري.

Scarcity

کموالی

قحط، کمیابی، محدود منابع، معمولاً د کرنې لپاره منابع (اوبه، ځمکه...) کم دي.

Scientific Experiment

علمی تجربه

هغه کره، معیاري کنترول شوی، پلان شوی، یادداشت شوی مطالعه او کتنه ده چې یو متخصص څېړونکی غواړي یو ریښتیني واقعیت لکه څرنگه چې دی، هغسې یی معلوم کړي او هم د خپلې فرضیې د ثبوت لپاره په تجربه کې ځینی وریانتونه په مصنوعی توگه فرض کوي او په پای کې یوه ثقه پایله ترلاسه کوي.

Scientific Method

علمی روش

هغه ځانگړې علمی طریقه چې د پوهې د ترلاسه کولو په خاطر د تحقیق لاندې پراوونه لري:

- د ستونزې پیژندنه؛
- د فرضیې وړاندې کول؛
- د ارقامو راټولول؛
- د راټولو شویو ارقامو لنډیز او تحلیل؛
- د فرضیې تائید، یا رد کول او پایلونه.

Scindapsus Aureus پورتوس زقوم

د شپږو کورنۍ بوټي دي، غوټه لرونکي ریښې لري. د تکثیر لپاره یې پانه لرونکي د لسو سانتي مترو په اوږدوالي ډنډر ښه نتیجه ورکوي. دې گلانو ته کاتوس بوټي هم ویل کېږي.

Sclerenchyma

سکلرانشیمما

د کلکو حجرو د یوالونو څخه هغه جوړ شوی انساج چې د بوټو پسته او تازه برخه (پارانسیم) باندې برسیره وی او د حفاظتي پوښ په شان دنده لري.

Screening

غلبیل کول

له اضافي او ناکاره موادو څخه د تخم یا غلي دانی د تصفیه کولو په موخه هغه عمل دی چې جالی ډوله جوړښت څخه تخمونه او غله دانه ایستل کېږي او اضافي ناکاره مواد په غلبیل کې پاتی کېږي.

Seabirds

د اوبو الوتونکی

هغه الوتونکی چې د اوبو په چاپیریال کې ژوند کوي لکه بټکی، حسینی قاز، ډوبینکی

او نور. د طبیعي منابعو او وحشي ژويو Wild Life په بحث کې يوه کميابه منبع ده چې ځينې ډولونه يې د انقراض په حال کې دي. سمندري مرغان.

Seasonal Unemployment

موسمي وزگارتيا

هغه ډول ورزگارتيا چې د کار د موسمي والي له امله پېښېږي، په بېلابېلو برخو کې بېلو بېلو وختونو کې رامنځته کېدای شي لکه د کرنې په سکتور کې چې بزگران په کال کې څو مياشتې وزگار وي، يا د ودانيو چارې چې په سړو سيمو کې په ژمې کې په تپه ودرېږي، او همداسې هم گرځندوی او توريزم چې يو شمېر ورځو يا فصلونو کې توقف کوي. دغه ډول بېلگو کې ځينې وخت پوره وخت کار وي او ځينې وخت د دغوسکتورونو عرضې ته تقاضا موجوده نه وي. دا د عمومي وزگارتيا يو ډول دی. پرمختللو هېوادونو د دې لپاره د حل لارې موندلي دي، د بېلگې په توگه د تودو خونو کرنه، متکافه کرنه او د کليوالي تشبثاتو پراختيا اوس وضعیت دومره ښه کړی دی،

چې کله هم د کرنې سکتور کې موسمي وزگارتيا نه ليدل کېږي. همداسې هم د ودانيو د چارو پلانيزه کولو او د تکنالوژۍ پرمختگ دغه ستونزې هوارې کړي دي.

Seasonal Variation

موسمي نوسانات

هغه تکراري تحولات او بدلونونه چې د موسم د بدلون تابع وي او په هره دوره کې پېښېږي لکه د ژمی په فصل کې د بزگرانو وزگارتيا، په جشنونو او اخترونو کې میوو، گلانو او سوغاتونو ته د تقاضا زیاتیدل او نور.

د ښاخو د پری کولو قیچی Secateurs

هغه له پولادو څخه جوړې شوې بیاتي گانې چې د ونو- بوټو د ښاخونو، ریشو غوڅولو، د پیوند کولو د چارو لپاره، د بوټو د سینگار او سرکپ کولو او شاخه بری لپاره کارول کېږي.

Secondary Fertilizer**دوهم درجه کود**

هغه سره چې محتویات یې د لږ ارزښت لرونکو عناصرو لرونکي وي، یعنې د کلسیم، منگنیزیم او سلفر لرونکي سره.

Secretion**افراز کیدل**

د یوه ژوندی موجود مرغیو څخه د افرازي مادې راوتل. کله چې یو ژوندی موجود خپل لعابیه مواد، مایع یا نور افرازي مواد راوباسي.

Sector Planning**سکتوري پلانونه**

هغه ځانگړی پلان چې د یوه مشخص سکتور لپاره جوړ شوی وي. د یوه ځانگړي سکتور اهدافو او مقاصدو ته د رسیدلو برنامه. لکه د کرنې د سکتور لپاره پلان.

هغه پروسه چې د هغې په ترڅ کې د کلیوالو خلکو په اقتصادي، ټولنیز، کلتوري او روغتیایي برخو کې وار په وار ښه والی راځي.

Self Pollination**په خپل پولن القاح کیدونکی**

هغه بوټي چې تخمونه یې د خپلې گردې Pollen په واسطه القاح کیږي. په دغه ډول بوټو کې ښځینه او نرینه جوړښتونه په عین بوټي کې وي.

Semi Parasites**نیمه پرازیت**

هغه هرزه بوټي یا آفتونه چې په بشپړ ډول په کوربه تکیه نه لري، یعنی ټول عمر په کوربه باندې نه تیروي، بلکې د ژوند یو پړاو یا یوه برخه د میزبان په توگه وي او بیا وروسته په خپلواکه توگه وده او ژوند کوي.

Semi Skilled Manual Workers**نیمه ماهر کارگران**

هغه کارگران چې پوره فنی او تخصصی پوهه او تجربه نه لري، خو بیا هم تر غیر ماهر کارگرانو څخه یو څه ښه دي. د ماهر تخصصي فني او نیمه ماهر کارگر تر منځ.

Semiarid**نیمه وچ اقلیم**

هغه سیمې او اقلیمونه چې د هغو لمدبل د وچو سیمو په پرتله زیات، خو دومره نه وي چې زیاتره ونې او بوټي پکې ښه وده وکولای شي. د سړو سیمو د نیمه وچ اقلیم لرونکو برخو کلنۍ منځنۍ اورښت له ۳۸۰ میلیمترو زیات نه وي، خو د تودو سیمو د نیمه وچ اقلیم لرونکو برخو کلنۍ منځنۍ اورښت ۱۱۴۰ – ۱۲۷۰ میلی متره وي.

Seminar**سیمینار**

د کرنې د متخصصینو هغه مسلکي او تخصصی علمی او روزنیزه ناسته ده چې په هغو موضوعاتو باندې بحث کوي چې د کرنیزو ستونزو حل ته متوجه وي او مخکې

تر مخکې یې موضوع گډونوالو ته اعلان شوي وي. هغه علمي غونډه چې د هغې په ترڅ کې د تخصصي څانگې پوهان د خپل علمي تحقیق پایلې تشریح کوي.

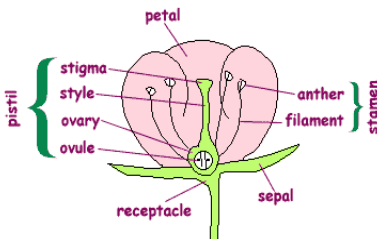
Sensitivity To Human Reaction

د انساني چلند غبرگون

کله چې ترینر یا د ترویج مامور د خپلو مخاطبینو غبرگون ته ځیر کیږي او غواړي د ده د خبرو په وړاندې د دوی عکس العمل وگوري.

Sepal (کاسپاني (کاسبرگ)

د گل لرونکو ونو- بوټو د گلانو غیر تکثري برخه ده چې زیاتره وخت یې رنگ شین او پانی ته ورته اوترگلپانو لاندې په دایروي شکل تشکیل شوی چې ټولو ته یې Calyx وایي. کاسپاني معمولاً د گلپانو په پرتله کوچنی وي. دنده یې د بهرنیو ټکرونو څخه د گل ساتل وي.

Sequence Of Generation

د عمومي کولو دوام

کله چې د یوې مفکورې، تکنالوژۍ، نوی وراثتي یا بل څه تعمیم او عام کولو ته دوام ورکول کیږي. د علمي لاسته راوړنو مراحل.

Sequential Adoption

ګام په ګام تطبیق کول

د یوې مفکورې، نوښت یا تکنالوژۍ د منلو او ورپسې د یوې بلې نوې مفکورې د منلو ترمنځ منطقي روابط چې قدم په قدم او یو بل پسې نوښتونه ومنل شي.

Share Cropping

په دهقاني سره کښت

هغه بزګر چې د مزد په وړاندې د بل چا ځمکې کري او بیا د درمند پر وخت د حاصل یوه برخه ترلاسه کوي.

Shovel

بیل

هغه تخنیکي ساده وسیله ده چې بزګران یې د پټي (ځمکې، کروندې) د اړولو، د پولو جوړولو، بوټو ته د خاورې ورکولو او ډیرو نورو چارو کې کاروي. د بیل فلزی برخه د یو نیم، دوه مترو په اندازه لرګین لاستی لري او دروندوالي یې له ۲ - ۳ کیلو ګرامو پورې وي. د بزګرۍ چارو دغې مهمې وسیلې ته یوم هم ویل کیږي، خو په افغانستان کې یې له چاری (کچ بیل، بیلچه) سره توپیر دا دی چې بیل یو ټکک هم لري، چې دپښې په زور په ځمکه کې خښیږي، حال داچې چاری یا بیلچه یواځې پسته خاوره کې ښه کار کولای شي.

Shurbs**ونه ډوله بوټی**

هغه گڼ څو کلن غټ بوټي چې ډنډر او ښاخونه يې کلک لرگي وي، خو دقد اوسايزله پلوه له ونې څخه کوچنی وي. د لویو ونو په شان یو غټ ډډ نه لري، خو د ځمکې له سطح څخه یی څو ښاخونو وده کړي وي. دغو بوټو ته درختچه هم وايي.

Sickle**لور**

یوه ساده میخانیکي لاسي وسیله (Hand Tool) ده چې لاستی یې له لرگي څخه او د ریبلو تیغ یې له وسپنې څخه جوړېږي. ماکو ډوله یا انحنه لرونکې بڼه لري، تیغ یې نیم دایروي یا دقوس شکل لري، چې د بوټو د ریبلو او لو کولو لپاره ورڅخه کار اخیستل کیږي. په دري- پارسي کې ورته داس ویل کیږي.

Silage**سایلیج**

د څارویو هغه خوراکه چې د لنډې مودې لپاره په سیلو کې د آکسیجن په نشتون کې تخمر شوی وي. په عمومي توګه یې د وچو موادو سلنه ۲۲ - ۴۵ پورې وي.

Silage Fork**ځاښی**

د پروړې، ریبیل شوی گیاه او بوټود اړولو را اړولو، په لاریو کې بارولو او د علوفې زیرمتون ته د علوفې د دننه کولو ځاښی.

Skill**مهارت**

د بزگرانو یا په نورو چارو کې د خلکو هغه وړتیا چی د ترویجی زده کړو یا د ده د خپل زیار او تجربی له مخی یې زده کړي وي. هغه زده کړل شوی جسمی، چلندیز یا

کلامي پېچلی چلند او رفتار چې د يوه ځانگړي هدف د ترلاسه کولو په خاطر ورباندې تمرکز کېږي.

Slogan

شعار

هغه ساده، وگړنيزه او زړه راكښونكي جمله چې موخه يې په عامه افكارو اغيزه كول وي، په داسې بڼه چې د هغوی له خوا د كوم مقاومت، بحث يا شخړې له غبرگون سره مخامخ نشي. يا: هغه جمله چې په عام محضر كې په لويو تورو لکيل شوی وی او محتوا يې د ټولو د قناعت او منلو وړ وي. يا : هغه تبليغاتی لنډ جملات چې د يوه جنس، موضوع، سازمان يا بل څه ښيگڼې بيان كړي.

Slow Learner

غبي

هغه وگړی چې د پخ ذهن، وروسته پاتېوالی، زده کړی سره نه ليوالتيا، محروميت او نورو فزيکي، ټولنيزو يا روحي عواملو له مخې ونشي کولای ښه زده کړه وکړي او د ترويج د مامور له خبرو يا د تبليغاتی وسايلو له محتوا څخه پوره گټه پورته نه کړي. هغه وگړی چې په خنډ سره څه زده کولای شي. په ټولگي کې تر نورو څخه وروسته پاتې زده کوونکی.

کوچنی ځمکوال Small Holding

د ځمکوالی هغه طرز چې مالکان کوچنۍ ټوټې ځمکې لري. کوچنۍ کروندې لرونکي. کم زمین بزگر. د افغانستان په شان د يو شمېر پرمختيايي هېوادونو بزگران کوچنۍ کروندې لري او دغه ډول کروندگر په محدوده اندازه توليد لري، د دوی لپاره د ترويجي خدماتو رسول او په سيمه کې د کرنيزو کوپراتيفونو جوړول، د دوی په ژوند او توليداتو کې د ښه والي لپاره اړين گامونه دي.

Small Scale Agriculture

د کوچنۍ ټوټې ځمکې کرنه

هغه ډول کرنه چې کروندې کوچني وي، د کروندگرو پانگه او شتمنۍ لږ او د کرنيزو محصولاتو اندازه يې هم کمه وي. په زياترو پرمختيايي هېوادو، په تېره افغانستان کې همدا وضعیت په کرنه کې ليدل کېږي.

Smith Lever Act

د سميت ليور لايحه

هغه قانون چې په ۱۹۱۴ م. کې د Frank او Lever او Smith له خوا پيشنهاده شو او د امريکي کنگری د يوې لايحې په توگه تصويب کړ. د دغی لايحې په ترڅ کې د علمی مراکزو، ترويج او علمی څيړنو گډ کار د يو مثلل په توگه ښودل شوی دی، د دغو دريواړو د هڅو په شريکولو سره د

کرنی په برخه کی لوی پرمختگونه ترلاسه شول. اوس دغه مثلث په ډیرو هیوادونو کی پیژندل او منل شوی دی.

لاندی کوونکي بوټي Smother Crop

هغه د گړندی وډې لرونکي او پیاوړي بوټي چې په کرونده کې نور بوټي لاندې کړي او هغوی له وډې وغورځوي. په سیالي کولو کې تر نورو بوټو پیاوړي بوټي.

ټولنیز اعتقادات Social Beliefs

هدف ورڅخه د خلکو هغه باورونه دي چې هغوی د حقیقت په توگه منلی دي. ډیره اړینه ده چی د نوې مفکورې د ترویج پر مهال دغه ارزښتونه په پام کی ونیول شی. دا ځکه چی د ټولنی غړو ته د یو حتمی حقیقت او اړتیا په توگه ښکاری.

ټولنیزه نابرابري Social Inequality

په وروسته پاتې هیوادونو کې، په تیره بیا کلیوالي سیمو کې د اوسیدونکو ترمنځ له اقتصادي پلوه او د ژوند د نورو امکاناتو له پلوه ډیر زیات توپیر لیدل کیږي. له گڼ شمیر ټولنیزو خدماتو او د تولیدی وسایلو او مهارتونو د نشتون له امله دوی په تولید کې هم ښه برخه نشي لرلای. د ترویجی خدماتو یوه موخه په دغو هیوادو کې له ټولو هغو کلیوالو سره مرسته کول او په ټولنیز او اقتصادي ژوند کې یې فعاله کول

دي، چې د برابری له پلوه له نورو څخه وروسته پاتی وي.

ټولنیز ارزښتونه Social Values

ټول هغه مادي او معنوي واقعیتونه چې په ټولنه کې منل شوي او منل کیږي. زیاتره دغه واقعیتونه او ښکارندې د انسانانو له اړتیاوو سره برابروالی لري. دا هغه ښکارندې دي چې هغو ته په درناوی او د هغو په لرلو سره وگړي ارزول کیږي.

ټولنیزه هوساینه Social Welfare

هوساینه یو نسبي مفهوم دی. ټولنیزه هوساینه هغه معیار دی، چې د ټولنې په کچه په پام کې نیول کیږي، دغه معیار د ټولنې د وگړو د ژوند له کچې سره اړیکې لري.

Social Welfare Program

د ټولنیزې هوساینې پروگرام

هغه پروگرامونه چې د یوه هیواد، دولت، حکومتی ادارو، نړیوالو موسساتو او خیریه بنسټونو له خوا د محدودو امکاناتو لرونکو ټولنو، وروسته پاتې هیوادو او نورو ټولنو د لومړنیو اړتیاوو د پوره کولو په موخه ترکار لاندې نیول کیږي لکه د ښوونې او روزنې چارې، روغتیا، کلتوري پروگرامونه، کور جوړول، د ځمکو اصلاحات، ترویجی

خدمات او د غذايي مصئونيت برنامه او نور.

Society

ټولنه

په يوه جغرافياوي ټاکلې سيمه کې د وگړو هغه لويه ډله چې گڼ شمير گډې ځانگړنې او مشترکات ولري. د دوی ترمنځ بيلابيلې اړيکې، د دوی گډ کار و فعاليت د دوی دوام او خپل منځني اړيکې لاپياوړی او د دوی د ټولنيز ژوند او سازمان جوړښت ډاډمن کوي. په بله وينا: د گډ کلتور لرونکی خلک چې په گډ هيواد کې د وحدت او يووالي په احساس کولو سره تر يوه ټاکلي نوم او عنوان لاندې ژوند کوي.

Sociometry

ټولنسنجونه

د ټولنيزو اړيکو د اندازه کولو روش. د بيلابيلو مقاصدو او له هغې جملې د تکنالوژۍ په نوښت کې د ټولنې د وگړو د ذهني وضعيت معلومول. د ټولنيزو واقعيتونو په هکله معلومات ترلاسه کول.

Soil

خاوره

په کرڼه کې يو اساسي مفهوم، د عضوی او نا عضوي موادو د کوچنيو ذراتو هغه گډوله چې د اوږدې مودې فرسايش، تخريباتو او بادونو او بارانو له کبله د رسوباتو څخه رامنځته شوی وی او اصلي سرچينه او منشا يې ډبرې (تېرې) دی. خاورې د ځمکې د

غونډاړی ټول مخ نيولی دی چې ژوروالي يې له څو سانتي مترو څخه تر څو مترو پورې رسېږي. د انسان ډير زيات اقتصادي فعاليتونه، په تيره بيا کښت، کرڼه او خاورې روزنه په خاوره متمرکز دي.

Soil Conservation Extension

د خاورې ساتنې ترويج

په ملی کچه يا د يوې منطقې په کچه هغه ترويجي فعاليت چې موخه يې پاييدونکي کرڼې ته رسيدل او د خاورو تثبیت او ساتنه وي.

Soil Erosion

د خاورو شريدل

د خاورې فرسايش او ويجاړيدل هغه فرسايشي پروسه ده چې د هغې په ترڅ کې د سيلانونو، د اوبو جريان گړنديو بادونو او نور عواملو له کبله خاوره له يوې سيمې بلې ته ولېږدول شي. تجربو ښودلې چې د تاريخ په اوږدو ډيرې سيمې له حاصل ورکونکو خاورو څخه بربنډې شوي دي. دا د کرڼيزو حاصلاتو لپاره لوی گواښ دی. د خاورو شريدل پرته د انسان له لاسوهنې هم دوام لري، خو د هغو مديريت کول او مخه نيول امکان لري.

Soil Fertility

د خاورې ښيرازي

د خاورو هغه غوره صفت دی چې د ونو بوټو د حاصل ورکولو او ودې لپاره ضروری

عناصر ولري او د سرې ورکولو او ډيرو ميخانيکي کارونو اړتيا ونه لري.

د خاورې پاټکۍ Soil Horizon

د خاورې هغه يو له بل څخه توپير کيدونکی پاټکۍ (طبقي) چې د ځمکې (خاورې) په افقي برش کولو سره د ليدلو وړ وي. دغه پاټکۍ هغه وخت يو تر بل څخه زيات توپير لرونکی وي چې خاورې د ډير عمر لرونکی وي. هره طبقه د ځمکې له مخ سره موازي سطح جوړوي. پاسنۍ پاټکۍ له منځنۍ سره او منځنۍ له لاندنۍ سره د عضوي موادو، رنګ، جوړښت، تيزابيوالي او قلوبيوالي او نورو ځانګړنو له مخې توپير لري (و.ګ: A Horizon , B Horizon, C Horizon)

Soil Management

د خاورې مدیریت

د کرنيزو ځمکو او خاورو سره په رابطه ټول هغه عمليات ترسره کول چې د کښت او حاصل ترلاسه کولو لپاره ترسره کېږي لکه ييوه، ماله، اوبخور، سره ورکول، د آفاتو په وړاندې مجادله او نور. اوسنی وخت کې د خاورې مدیریت يوه خپلواکه او جلا علمي څانګه ده.

Soil Morphology

د خاورې مورفولوژي

هغه پوهه چې د خاورې فزيکي ځانګړتياوې او د خاورې د يوې طبقې جوړښت، د هغې پرېوالی او نور ظاهري او فزيکي صفات تشرېح کوي.

د خاورې پروفایل Soil Profile

د خاورې هغه عمودي مقطع چې د هغې په مطالعې سره د خاورې په ټولو خصوصياتو هورايزون او نورو کيفيتونو پوهيدای شو.

خاوره پوهنه Soil Science

خاوره پوهنه هغه علم دی چې د ځمکې پرمخ خاوره د يوې طبيعي سرچينې په توګه مطالعه کوي او د هغې په جوړښت، طبقه بندي، د خاورې په نقشه کولو (Mapping) يا نقشه کول د خاورې د حاصل ورکولو د توان، د هغې د ساتنې، د هغې د فزيکي، کيمياوي او بيولوژيکي ظرفيت سنجولو ته وايي (باندې څيړنه کوي). خاوره پوهنه د خاورې د غوره خواصو د ساتنې او د حاصلخيزی د لوړولو مدیریت کول، د خاورې پلان جوړونه او د پلانونو تطبيقول هم په غاړه لري. دغه علم په دوو مهمو څانګو يعنې پيدولوژي (Pedology) چې دنده يې د خاورې د جوړښت، کيمياوي خواصو، مورفولوژي او طبقه بندي تشرېح کول دي او Edaphology چې دنده يې

له خاوروسره د ژوندیو موجوداتو، په تیره بیا د ونو- بوټو ارتباطات مطالعه کول دي) ویشل کیږي. د خاوروپوهنه ډیرو نورو څانگو لکه جیولوجي، فزیکي جغرافیا، ایکولوجي، بیالوجي، میکروبیولوجي، ارکیالوجي او نورو سره سیده اړیکې لري. په دې توگه خاوره پوهنه یوه پیچلی او هراړخیزه څانگه ده، په تیره بیا په داسې یووخت کې چې د اوبود بحران او د نفوسو دگړندي زیاتیدو په شرایطو کې له خاورې څخه د فی نفر مصرف کوونکي لپاره د غوره او کافی حاصل ورکولو هیلې موجودې دي. (و.گ: Edaphology)

د خاورې جوړښت Soil Structure

د خاورې تشکیل کوونکي یا جوړوونکي ذرات چې د خاورې ډول ټاکي لکه مټینه خاوره او شگلنه خاوره. د خاورې دغه ذرات د خاورې د نفوذ وړتیا ټاکي، یعنی څومره چې خاوره خلل لرونکي او شگي لرونکي وي اوبه او هوا پکې ښه نفوذ کولای شي. البته د عضوی موادو شتون هم له دی وړتیا سره مرسته کوي او له عضوی موادو بډایه خاوره لمدبل هم ښه ساتلی شي. په دغه ډول خاوره کی کوچنی ژوندی موجودات هم ښه فعاله وی. دا چی د خاورې ذرات په کوم تناسب موجود دي، دې ته Soil Texture وایی.

د خاورې جوړښت Soil Structure

د هرې بیلابیلې خاورې د جوړوونکو ذراتو ترتیب، تنظیم او یو د بل په پرتله یی انډول. چی هره یوه د شگي، سلیټ او کلې په نومونو یادېږي چې د هرې یوې د ذراتو اگریگېټ څرگندوي. د خاورې تکسچر Soil Texture هم ورته ویل کیږي (و.گ: خاوره پوهنه).

تازه وانبه Soilage

هغه گیاه او شنه بوټي چې د څارویو د خوراک لپاره تازه ریل کیږي او د Chopper په واسطه تر میده کولو وروسته څارویو ته اچول کیږي.

سویا Sojabean

هغه غوړ لرونکی لوبیا چې د لیگیومي بوټو کورنۍ پورې اړه لري. په دی وروستیو کی د سویا خوراکي محصول په کابل کې ډیر رواج شوی دی، د دغه بوټی ځانگړتیا دا ده چی زیاتره اقلیمونو سره او له هغی جملی د افغانستان اقلیم سره ښه تطابق لري. د غوړو سلنه یې ښه اوچته ده. رینې یې خاوره کې نایتروجن ښه نصیوي او خوراکي برخه یی ټول ضروري عناصر لري او د روغتیا لپاره گټوره ده.

گڼ کښت Solid Planted

هغه بوټی چې ډیر گڼ کرل کیږي او د خیشاوې اړتیا یې نه وي لکه شوتله او رشقه. معمولاً د څارویو علوفه په گڼ ډول کرل کیږي.

د ورکړی توان Solvency

هغه اقتصادي ښه وضعیت چې کروندگر د اخیستل شویو پورونو په بیرته ادا کولو باندې توانمندوي.

Sort And Standard

درجه بندی او معیاري کول

مارکیت ته د کرنیزو محصولاتو د عرضه کولو هغه پروسه ده چې د هغی له مخې محصولات د بیلابیلو کیفی ځانگړتیاوو (پوخوالی، رنگ، سایز...) له مخی درجه بندی او معیار (اعلی، متوسط، ادنی) ټاکل کیږي.

غریزه ککړتیا Sound Pollution

په گڼ میشته ښارونو کې د اوسني عصر هغه ستونزه او ککړتیا ده چې د نقلیه وسایطو، فابریکو، لوډسپیکرونو، جنراتورونو او داسې نورو وسایلو د غیر ضروري لوړو غږونو څخه راپیدا شوی ده. دغه ستونزه د روحی او جسمی رنځونو یو عامل بلل شوی دی.

متخصص Specialist

هر هغه څوک چې ځانگړې څانگه کې تخصص ولري، دا ځکه چې معاصر ژوند کې کارونه او ځانگې تخصصي شوې او Specialization Of Labour یوه نوې پدیده. له دې پرته تخصص د استخدام پروسه ښه کړې ده. د کرنې د هرې څانگې د لوړو زده کړو لرونکی کار کوونکی اوڅیړونکی متخصص بلل کیږي. په یوه څانگه کې د یو چا د تجربې، زده کړو او تخصص لوړه درجه. په یوه علمی څانگه کې د تخصص زده کړو لرونکی. په یوه ځانگړی تخصصی څانگه کې د اجتهاد په پایله کې د لازمي پوهې او تجربې لرل.

متخصص بزگر Specialized Farmer

هغه بزگر چې په ځانگړي ډول یواځې د یوه محصول په کښت او تولید بوخت وي او د دغه ځانگړي کښت په برخه کې ښه پوره پوهه او تجربه ولري.

Species**سپیشز**

د ژوندیو موجوداتو د طبقه بندي تر ټولو کوچنی واحد دی چې په هغه کې د حیوان یا نبات هغه افراد راځي چې تر ټولو زیات ورته والی سره ولري. دغه مشابهتونه د مورفولوژۍ له پلوه په پام کې نیول کېږي. حیوانات او نباتات په میلیونونو سپیشزونه یا انواع لري.

Spiraea**سپیره**

دغه بوټی د سره گلاب Rosaceae کورنۍ پورې اړه لري. تکثیر یې داسې کېږي چې په ژمي کې چې بوټی د استراحت په حال کې وي د ډنډر قلمه کینول کېږي، په اوږي کې تازه او نرمه برخه قلمه کېږي او همدارنگه کله چې پرځمکه وغځول شي ریښې کوي.

Sprinkler Irrigation**د شیندلو په طریقه خړوبول**

د باران په بڼه د بوټو یا چمنونو اوبه کول. د شیندلو په طریقه د بوټو خړوبول چی د

لښتیو په بڼه د اوبو د جاری کولو په پرتله اقتصادي طریقه ده.

Stability**ثبات**

په یوه اقتصاد او یا یوه ټولنه کې اقتصادي حالت لکه بیې، تولید، عاید او نورو داسې منظم جریان چې د قناعت وړ وي او ناوړه نوسانات ونه لیدل شي، خو د اوږدې مودې اقتصادي ودې دوام ډاډمن وي، دپرمختیايي هېواد لپاره د ثبات ټینګښت یو لومړیتوب دی او کرڼه په دې کې مهم وړل لري.

Standard Of Living**د ژوند سطح**

د ټولنو د وگړو د ژوند عمومي کچه د (Living Standard) په نوم هم یادېږي، چې د یوې ټولنې د ټولو وگړو د ژوند ښودنه کوي. د بېلگې په توګه دغه معیار دسړی سر ملي ناخالص عاید اویا هم د ټول ملي مجموعې تولید یا هم په ټولنه کې د اجناسو او خدماتو د مصرف له مجموعې څخه ترلاسه کېږي او دغه هره یوه اندازه له یوې ټولنې تر بلې توپیر کوي، یعنې نسبي بڼه لري. د ژوند د کچې د معلومولو په خاطر د مقداري مشخصاتو (انډکسونو)

توكي وي لكه غنم، وريجی، پټاټې او نور.
Staple Crop عمدۀ اومهم بوتی ته وايي.

لوړه

Starvation

د معیشت ټیټ برید . یو وگری چې ډېر لږ عاید لري اوصرف د ژوند کفاف یې کولای شي. له روغتیا یې نورماتیف کمه اندازه خوراک. هغه غذایی فقر او ډیره زیاته لوړه چې د بوتی، ونې یا بل ژوندي موجود انرژیکي اړتیا په یوه اوږده موده کې پوره نشي. د دغه حالت په پای کې ژوندی موجود خپل ژوند له لاسه ورکوي.

احصائیه

Statistics

د ارقامو او شمېرنو هرې هغې مجموعې ته ویل کېږي، چې د چاپېریال او پنځ یا د انسانانو ټولنیزو اقتصادي، سیاسي او نورو فعالیتونو او ښکارندو په اړه وي. د پنځ او چاپېریال په برخه کې د اوربست، دتودوخې د درجې، دیوې صنعتي فابریکې د تولید د اندازې، د یوې ونې د پاڼو، د بوتو د ودې د اندازې بېلگې او د ټولنیزو فعالیتونو په برخه کې د یو هېواد د وزگارو او په کار بوختو وگړو شمېر، د کالني سړي سرگتې، د سواد دسلوالې، د ناروغیو د اندازې، وارداتو او صادراتو او نورو ارقامو او شمېرنو بېلگې ذکر کولای شو، چې د همدې ډول شمېرنو مجموعې ته احصائیه وای. خو په یو مشخص مفهوم سره احصائیه هغه شمېرنې

ترڅنگ یو شمېر غیر مقداري مشخصې هم شته . د بېلگې په توگه هرو زرو تنو ته د شخصي موټرو، تېلفون ، تلویزیون، یخچال او نورو لکسو اجناسو مهیا والی یې مقدار ي مشخصه ده ، خو د زده کړو درجه او د پوهې کچه یې یوه غیر مقداري مشخصه ده . دې ته Quality Of Life هم ویل کېږي، چې د یوه وگړي یا کورنۍ د عاید د اندازې له مخې یې سنجوو. د ژوند د کچې په سنجش کې د یوه وگړي یا کورنۍ د اجناسو او خدماتو د مصرف ترڅنگ د دوی د (استراحت) مصرف هم په پام کې نیول کېږي. پرمختللی ټولنې اوس هڅې کوي چې د ژوند کچه د ټولو کورنیو ترمنځ سره نژدې کړي. دولتونه دغې موخې ته د ټولنیزې پالیسي د یوې برخې په توگه گوري. په دغې موخې کې داسې برخې هم راځي چې اندازه کول یې ستونزمن دی لکه د چاپېریال ساتنې معیار، د ملي امنیت درجه ، دغوره چاپېریال کیفیت، فردي مصوّنیت، اقتصادي، سیاسي او ټولنیزه ازادي او داسې نور. دا ټول نه لمس کېدونکي ارزښتونه دي، خو د ژوند د کچې او کیفیت لپاره مهم دی.

عمده یا مهم کښت

Staple

د هغو بوتو او محصولاتو کښت او کرنه یا هغه محصولات چې مهم او عمدۀ خوراکي

ستپ**Steppe**

هغه حیاتي زون چې د کلني اوربست منځنۍ اندازه يې له ۱۵۰ - ۳۰۰ ميليمetro پورې وي. دغه لوی حدود په څو نورو ستپونو ویشل کيدای شي لکه د نباتاتو د تنوع له مخې يا د وحشي ژويو له مخې د څر ځای ستپ او نورطبيعي چمنزارونه.

تعقيم کول**Sterilization**

يو احتياطي وقايوي تدبير دی چې په يوه چاپيريال کې د کوچنيو ژونديو مايکرو ارگانيزمونو د بشپړ تخريب په خاطر تر لاس لاندې نيول کېږي. دغه عمليه د يو شمير فزيکي ميتودونو لکه وچه او لمدۀ تودوخه، د کيمياوي موادو، تشعشع او يا هم په ميخانیکي طريقو تر سره کېږي.

ستروئيدونه**Steroids**

عضوي ماليکولونه او د طبيعي او مصنوعي لپيدونو يو لوی گروپ دی چې ستروئيدونه Sterols صفراوي اسيدونه، زيات شمير هورمونونه او لږ شمير زهرې توکي پکې

دي، چې د نورو شمېرنو څخه استازيتوب وکولای شي، يعنې د نمونې په توگه غوره شي او کيفي څرگندونې وکړای شي، په دې ډول احصائيه د هغو ټولو مېتودونو او لارو-چارو مجموعه ده، چې د مقداري يا کمي ارقامو او معلوماتو د راټولولو، صنف بندي، تنظيم، لنډيز او اړانې لپاره کارول کېږي.

په بله وينا: د ډېرو زياتو اړتياوو د ټاکلو لپاره په ټاکلو حدودو کې د کمي ارقامو څېړنې ته احصائيه ويلای شو. يا: احصائيه د تحقيق او څېړنې په برخه کې د ديتاوو او ارقامو عددي تشرېح او تفسير دی. که چېرې د پورته تعريفونو دغه اخري برخه يې لږ څه نوره هم وشو، نو وايو چې احصائيه په لومړي گام کې اطلاعات (ارقام)، معلومات او مشاهدې راټولوي، همدغه ارقام (Data) خام مواد دي، چې بيا تنظيم کېږي، په لنډيز سره اړانۀ او داسې په واضح ډول تشرېح کېږي، چې د هغو ښوونه، تعبير او تفسير اسانه کېږي. په دويم گام کې احصائيه څېړونکي سره مرسته کوي، چې د خپلو څېړنو نتايجو ته وسعت ورکړي، د ارقامو ترمنځ بېلابېلې اړيکې ورته څرگندې او لازم استباط وکولای شي او د خپلو معلوماتو او اطلاعاتو د تحليل او تجزيې لپاره احصائيو تيوري او مېتودونه وکاروي.

شامل دي. ماليکولی جوړښت يې څلور حلقوي دی چې درې يې شپږ ضلعي او يوه يې پنځه ضلعي ده.

Stimulus

هڅوونکی

هر هغه عامل او هڅوونکی او انرژي بخښونکی فکتور چې په يوه وگړي کې دننه يا په چاپيريال کې د هغه په رامنځته کيدو سره وگړی د يوه کار ترسره کولو ته وهڅوي. دغه ډول هر عامل ته Stimulator هم ويل کېږي.

گڼه څاروی پوونه Stocking Density

په يوه وخت کې په څر ځای کې د ډيرو زياتو څارويو موجوديت. د څر ځای له گنجایش څخه د زياتو څارويو شتون.

Stomata

ستوماتا

په پانو کې هغه ډير کوچني سوري چې د هغو له لارې گازونه او هوا پانی ته ننوځي او بيرته ورڅخه گازات راوځي.

Storage

زيرمتون

هر هغه ځای چې اجناس هلته زيرمه کېږي. د تصدی د مدیریت اصطلاح ده، خو ډېرو نورو مواردو کې د استعمال ځای لري. هغه ځای چې هلته خام توکي زيرمه شوې او هره ورځ د تولید پروسې ته ورڅخه را اخیستل کېږي. هغه ځای چې پروسس

شوی (کارتمام) تولید شوی محصول پکې دی او بازار ته لېږدول کېږي.

Stover

سواره

د غلو- دانو له حاصل اخیستلو او رېبلو څخه وروسته چې د دغو بوټو څه پاتې شونې په کرونده کې پاتې کېږي سواره بلل کېږي لکه د جوارو ټانټې، د غنمو او وربشو وچ ډنډرونه او نور.

Stratosphere

ستراتوسفیر

د ځمکې شاوخوا د هوا دغه قشر (چې د اتموسفیر دوهمه طبقه ده) د ځمکې له مخ څخه پنځوس کیلو متره پورته ده. په دغه قشر کې د ارتفاع په لوړیدو سره تودوخه هم زیاتېږي. د ځمکې له مخ څخه پنځوس کیلومتره پورته د دغه قشر تودوخه د سانتيگراد پنځوس درجې ده. د اوزون طبقه هم په دی قشر کی ده چې د بنفش ورهاخوا وړانگو د جذب قدرت لری. که دغه طبقه له منځه ولاړه شي د ځمکې پر مخ د ژوند آثارو ته لوی زیان اوږي. (و. گ: اتموسفیر)

Strip Cropping په بڼه کښت

د خاورې او د ځمکې د بڼې ساتنې او ځینی وخت له باد سره د بوټو د مقاومت په موخه بوټي د څو پټارو يا کتارونو په شکل کرل کېږي. د دغو پټارو سور د کرنيزو ماشینونو د اړتیا وړ واټن رعایتوي او د ځمکې دنشیب

او د باد د جهت په وړاندې ۹۰ درجې زاویه لري. دا د میکانیزه او نوي کښت یوه لاسته راوړنه ده.

Strong Competitor

پیاوړې سیالی کوونکی

د ونو- بوټو او ژویو هغه ډول چې شاوخوا نورو ونو، بوټو او ژویو باندې پیاوړی وي او د ژوندي پاتې کیدو په سیالی کې تر نورو مخکې شي.

Study Tour علمی گرځیدنې

یو ډول روزنیز فعالیت دی چې له ټولګي څخه بهر په سیده توګه ساحه او په ساحه (میدان) کې فعالیتونه لیدل کېږي او د زده کړې مواد له نژدې څخه په عیني توګه مطالعه کوي.

Subsidy سبسایډي

په ځانګړو حالاتو کې د دولت لخوا بزرګرانو یا څاروي روزونکو ته هغه مالي مرسته چې د دوی د هوساینې، د تولید د تشویق او په کلیوالي سیمو کې د بیوزلۍ د کمښت په

موخه په پام کې نیول کېږي، کیدای شي دا په نقدی ډول هم وی یا په نورو شکلونو لکه په لوړه بیه د دوی د محصولاتو پیرودنه او نور. سبسایډي د مرستې او امداد یوځانګړی شکل دی. په ملي سویه د دولت له خوا د ځانګړو اړتیاوو له مخې او د ځانګړو وګړو د ملاتړ په خاطر مرسته. خلکو سره د کمک په خاطر یو داسې خدمت وړاندې کول چې موخه یې عاید نه، بلکې ملاتړ کول وي. د دولت له خوا بخشش کول.

Subsistence Farmer معیشتي بزګر

هغه بزګر چې صرف ګوزاروي ژوند لري. د ده د یوه کال د کروندې حاصل همدومره وي چې دی او د ده کورنۍ ورباندې ژوندی وپایي. دغه ډول بزګر مارکیټ ته هیڅ هم نشي عرضه کولای په دغه ډول کروندګري او تولید کې کوم مازاد د حاصل نه رامنځته کېږي چې تجارتی بڼه ولري.

Subsistence Farming

معیشتي کرونده

هغه کورنۍ کرونده چې یواځې د خپل خاوند د کورنۍ ضروري - حیاتي اړتیاوې پوره کړای شي. دغه ډول کرونده بازار ته څه نشي تولیدولای.

خېښونکي حشری Sucking Pest

هغه آفتونه چې خېښونکي خلتومونه لری او د ونو بوټو څوښا خېښی او بوټو ته زیان رسوی.

قندي بوټی Sugar Crops

هغه بوټي چې د شکرې لرونکي دي او د خوړو خوراکي توکو د پروسس لپاره ورڅخه کار اخیستل کېږي لکه گنی، جُغندر او نور.

Summative Evaluation**وروستۍ ارزونه**

کله چې په مجموع کې د یوې روزنیزې دورې، د یوه ترویجی پروگرام په پای کی یا کلیوالو او بزگرانو ته د نوې مفکورې د معرفي په آخر کی د هغو د اغیزمنتیاوو د معلومولو لپاره ارزونه وشي.

بشپړوونکی (مکمل) Supplement

په خوراکي توکو کې د هغه لږ مصرفه Micro Element یا ډیر مصرفه Macro Element عناصرو ورزیاتول چې ژوندي موجود ته حیاتي دي، خو ممکن دغه خوراکي توکي پرته له سپلمنت څخه د وجود ضرورت ته اکتفا ونه کړي.

Surface Irrigation**د ځمکې په سر خړوبول**

د خړوبولو هغه طریقه ده چې اوبه په سیده او طبیعي بڼه د بوټو شاوخوا سره جریان مومي او رینښو ته یی رسېږي. په دغه طریقه کې اوبه د ځمکې پر مخ جریان پیدا کوي. روزمینی آبیاری.

پورتني پوړ Surface Layer

د خاورې پورتني طبقه چې د ونو- بوټو د تغذیې ټول ضروري عناصر لري. دغه طبقه د نبات د تغذیې د زون په نوم یادېږي د طبیعت یوه قیمتي سرچینه ده. د دغه پوړ پرېوالی له ۱۵ – ۲۰ سانتیمترو پورې ده. په دغه طبقه کی یو شمیر ژوندي مایکرو ارگانیزمونه هم موندل کېږي.

Off Surface Run**د ځمکې پر مخ د اوبو روانیدل**

د بارانونو د وړیدو، د کنګل د ویلي کیدو او د واورې له اوبه کیدو وروسته پر ځمکه باندې د اوبو روانیدل او لښتي جوړول.

Surface Tillage**د ځمکې سرسری پستول**

په هغو خاصو حالاتو کې چې د ځمکې ژوره کولبه کول ضرر نه بریښي او د بوټي د ژورو رینښو لرونکي نه وي، د ډیسک یا کلتواتور په واسطه د ځمکې په لږ ژورتیا د خاورې پستول دي. دغه ډول سرسری پستول کیدای شي مخکې له کښت څخه وي یا هم وروسته تر رېبلو. وروسته تر رېبلو معمولاً د بوټو په سلو کې ۱۵ سواره په کرونده کې پاتې کیږي. په Surface Tillage سره دغه سواره په خاوره کې ګډیږي.

د سروی طریقه Survy Method

د اړتیاوو د پیژندنې، د معلوماتو د راټولولو او د حقایقو د موندلو هغه طریقه چې د پوښتنلیک، مشاهداتو او مرکو له لارې معلومات راټولېږي. د دغې طریقې پوښتنلیک ځانګړی او پوره سنجول شوی فارمت لري، تر څو حقایق د هغې له ډکولو وروسته په پوره ډول ترلاسه شي.

پایداری Sustainability

په بهر باندې له اتکا پرته د یوې سیمې، خلکو ولس یا کلي د پرمختیا هغه حالت او پایداری چې دوی په خپله له منابعو په معقوله توګه په استفادې سره دغه حالت رامنځته کړی وي.

Sustainable Agriculture**پایداره کرنه**

د کرنیزو محصولاتو د تولید هغه طریقه چې په هغو سره اوسنی نسل ته حاصل ترلاسه، خوراکونکی نسلونه یې برخې نشي. په دغه ډول کرنه کې د ژوند د چاپیریال، اقتصادي، ټولنیز، حقوقي او سیاسي بیلابیل اړخونه رعایت کیږي. په دغه ډول کرنه کې پرته له سرې څخه نور خارجي عوامل تر ټولو په ټیټ او کم حد کې وي، چې په اوږده موده کې د کرنیزو سرچینو، ځمکې او نورو عواملو څخه استفاده او ټولنیزې او اقتصادي ګټې اکثر حد کې او د سرچینو ساتنه ډاډمنه وي.

Sustainable Development**دوام لرونکې پرمختیا**

هغه اقتصادي پرمختیا چې په هغې کې اوسنی اړتیاوې پوره، خو د خپلو اړتیاوو لپاره د راتلونکو نسلونو توانایی او له منابعو استفاده ګواښ سره مخامخ نشي. دا یوه با ثباته او با دوامه پرمختیا ده چې له مناسبې تکنالوژۍ، د نوی کیدونکو سرچینو بیانوی کولو او ریسایکل کولو څخه پکې کار اخیستل کیږي او چاپیریال ته فاضله مواد غورځول او د ایکوسیستم زیانمن کیدل پکې اقل حد کې وي. په دې شرایطو کې د انسان د ژوند کیفیت د ساتل کیدو وړ وي.

وروسته د دوهمې نړیوالې جگړې له پای ته رسېدلو څخه د هېوادونو د پرمختیا گراف مخ په لوړه شوه. گڼ شمېر هېوادو د صنعت په ډگر کې ښه پرمختگ وکړ، د اقتصاد کچه اوچته او مادي تولید د حجم او کیفیت له پلوه ښه شو. د خلکو د ژوند کچه کې ژور توپیر راغی، خو علمي څېړنو وښوده چې بشریت له چاپیریال سره سم چلند نه لري، په تېره بیا وروسته تر اتیایمې لسیزې د پرمختیا په هکله نظریات اصلاح شول. د ملگرو ملتونو د پرمختیا او چاپیریال ساتنې کمیسیون په دې ستونزه کار وکړ او په ۱۹۸۷ م. کې یې د دوام لرونکي پرمختیا اصطلاح وکاروله او ویې ویل چې بشریت باید منابع، ځمکه، اوبه او کانونه داسې وکاروي چې د راتلونکو نسلونو لپاره هیڅ گواښ پېښ نشي، یعنې دوام لرونکی پرمختیا هغه ده چې د راتلونکو نسلونو اړتیاوو ته هم ځواب ووايي. کرنیزې خاورې باید نه ډېرې تیزابي شي او نه کلکې، د تخمونو اړي خواص ښه وساتل شي، دا وېو پاک ساتل باید یو لومړیتوب وي او سرچینې باید دبشریت لپاره د حاصل ورکولو وړتیا وساتي، په دې کې د اقتصادي پرمختیا ترڅنگ د چاپیریال پايښت او د ټولنې د هوساینې دوام شامل دی. د سرچینو پايښت د نوي مدیریت غوښتنه کوي، چې له طبیعي، بشري او فزیکي پانگو څخه په عقلمندۍ او هوښیارۍ کار واخلي،

د نوي کېدونکو سرچینو کارول د پلان له مخې وشي او نه نوي کېدونکي سرچینې وساتل شي.

Sustainable Ethics

دوام لرونکي اخلاقيات

د بشریت هغه له پیرزوينې او لورینې ډک فکر چې انسان د طبیعت یوه برخه بولي او ځمکه انسان ته د لږ موندل کېدونکو سرچینو بڅښونکی گڼي او دی ته ژمن وی چې باید هغی ته نه جبران کېدونکی زیان ونه رسیږي. راتلونکی نسل ته پاملرنه او د چاپیریال د شتمنیو ښه ساتنه مونږ دې ته اړ باسي چې د یوه پاک او روغ چاپیریال د ساتنې او د پوره کافي منابعو تضمین په غاړه واخلو.

په گډه ژوند کول Symbiosis

یو بل سره په یوه چاپیریال کې د دوو ژوندیو موجوداتو ژوند چې دغه دوه اړخیزه رابطه د دوی د ژوند د دوام یو شرط وی لکه د لیگیومی بوټو په رېښو کې د رایزوبیم بکتريا ژوند چې یو بل سره په مستقیم تماس کې ژوند کوي.

سمپوزیم Symposium

هغه علمی غونډه چې د هغی په ترڅ کې د پنځو تنو شاوخوا پوهان خپلې ډیرې لنډې مقالې د یوې ځانگړې موضوع په هکله چې

پخوا ټاکل شوی وی، وړاندې کوی. په دی
ډول غونډه کی اوريدونکی کومه خبره او
بحث نه کوی.

د ناروغیو د عواملو په واسطه نبات کې
راغلی ظاهري بدلونونه. د ونو بوټو په
مورفولوژی او فزیالوژی کې د ناروغه
کوونکو لاملونه له امله بدلون او د ناروغۍ
نسبي نښانې. هغه ځانگړی نسبي چي د
ځانگړو ناروغیو شودنه وکړي.

مصنوعي سره Synthetic Fertilizer

هغه سره چې د صنعتي پروسې په ترڅ کې
له کیمیاوی موادو څخه جوړه شوی وي. هر
هغه څه چې په صنعت کې د کیمیاوی
موادو له ترکیب څخه جوړ شي،
Synthetic بلل کیږي.

T, t

Tabulation

جدول جوړول

د علمي څيړنې لپاره د راټولو شويو ارقامو د لنډيز او تنظيم هغه فعاليت دی چې د يوې روښانه پايلې د ترلاسه کولو په موخه ترسره کېږي. په جدول کې ارقام په ستونونو او کتارونو کې د ځانگړو خصوصياتو له مخې ليکل کېږي.

Taproot اصلی ريښه

يو شمير بوټي يوه پياوړې اصلی ريښه لري چې په عمودي توگه ژوره تللی وی، کيدای شي نورې فرعي زيات شمير ريښې ورڅخه وده وکړي لکه د لمر گلي ريښه.

Target Audience

د پام وړ مراجعين

د ترويجي پروگرام هغه اصلی مخاطبان او مشتريان چې کرنيز-توسعوی پروگرام ښودل کېږي

Target Species

د پام وړ ډول

په کرونده او کښت کې هغه يواځنی بوټی چې کرونده دهغه لپاره په پام کې وی او

ټول عمليات لکه سره اوبخور، للون او نور د هغه لپاره ترسره کېږي. د مقصد وړ بوټي.

Tautology

بيا ويل

کله چې اوريدونکو (کليوالو بزگرانو) ته يوه موضوع په بيلابيلو عباراتو سره دوه ځله وويل شي.

Taxonomy

تکسانومي

د طبيعي علومو هغه څانگه ده چې د ژونديو موجوداتو نوم ايښودلو سره يې کار دی. دغه علم ژوندی موجودات د هغوی د گډو نښو له مخې يو بل څخه جلا کوي. له دی امله چې ژوی او بوټی هر يو يی سلگونه کورنی، زرگونه جنسونه او ميليونونه ډولونه لری، نو بايد د پيژندنې لپاره طبقه بندي شی. په اساسی توگه د ژونديو موجوداتو طبقه بندي سويډنی عالم کارل لينس C. Linues ترسره کړی چې د دوه گونی نوم ايښودنی Binomen Culture سیستم یی رامنځته کړ او جنس او ډول Genus & Species یی په تکسانومي کې داخل کړل.

Teaching**تدریس**

د یوې ټاکلې موخې لپاره په اغیزمنونکې باندې د اغیز کوونکي د خبرو، فعالیت او تفکر د تاثیراتو پروسه. هغه هدف لرونکي فعالیت چې ښوونکي د زده کوونکي په چلند کې د بدلون په خاطر هغه ته روزنه ورکوي. ښوونه روزنه ورکول.

Teaching Load**د تدریس بار**

هغه اندازه درس چې تدریس کېږي چې په اوونۍ کې د ساعتونو په شمیر ښودل کېږي. د هغو روزنیزو فعالیتونو اندازه او حجم چې زده کوونکو ته په پام کې نیول شوی ده.

Teaching Materials**تدریسي مواد**

ټول هغه تجهیزات، وسایل، مصرفي مواد او د روزنې محتویات چې د تدریس او زده کړې لپاره ورته ضرورت وي.

Teaching Method**د تدریس طریقہ**

د روزونکي لخوا زده کوونکي ته د درسي مطالبو د بیان او رسولو (لېږدولو) لاری چاری د لویانو په زده کړه کې یواځې لکچر کافي نه بلل کېږي، بلکې علمی سیر، گروپ کار، رول لوبول، مغزی توپان، عملی کار، نندارتون او دې ته د ورته میتودونو سپارښت کېږي.

Technical Skills**تخنیکي مهارتونه**

هغه ځانگړي قابلیتونه او وړتیاوې چې د کر- کیلي چارو ته ضروري دي. د ځانگړو دندو د ترسره کولو په خاطر د ځانگړي روش په کار وړل.

Technical Unit**تخنیکي واحد**

په کرنیز اقتصاد کې هغه اساسي واحد چې د هغه لگښتونه او عواید محاسبه کېږي لکه یو هکتار ځمکه، یوه غوا، یوه چرگه او نور. په همدغه تخنیکي واحد باندې د تولیدي عواملو په شکل لگښت کېږي او د محصول د بیو او ارزش په شکل عاید ورڅخه ترلاسه کېږي.

Technology**تکنالوژي**

د تولید د ترلاسه کولو په خاطر د تولیدي عواملو د کارولو په چارو کې د وسایلو او پوهې پیژندنه او په کار وړل. هغه پوهه او وسایل چې د یوې دندې ترسره کولو کې ورڅخه کار اخلو.

Telephone Instruction**تلیفوني تدریس**

د تیلیفون په واسطه د ښوونکي (مروج) لخوا زده کوونکي (بزگرانو) ته د روزنیزو موادو او معلوماتو ویل.

Tenancy **اجاره داری**

د یوه توافق شوی تفاهم له مخې پټی یا ځمکه یو چاته سپارل تر څو هغه د گټې په ورکولو سره دغې ځمکې او جایداد باندې تولید وکړي.

Term **روزنیزه دوره**

د تحصیل هغه دوره چې د پروگرام جوړونکو لخوا ټاکل شوی وي. کیدای شي یوه ترویجی دوره نیم کال، درې میاشتې یا تر دې کمه او زیاته وي. په پوهنتون کې یو سمستر څلور نیمې میاشتې ټاکل شوی دی.

Terminology Of Agricultural**Education**

د کرنیزو علومو د زده کړې اصطلاحات هغه ځانگړې دکشنرۍ چې د کرنې د پوهنې تخصصي مفاهیم پکې په لنډ ډول تشریح شوي وي.

Terrace **تیراس**

هغه هوارې ساحې چې د سیند دواړو غاړو ته تشکیل شوي وي او د پخوانۍ وادی یوه برخه رانیږي. تراسونه په حقیقت کې د سیندونو پخوانی بسترونه دي چې د وخت په تیریدو سره د سیندونو له اوسني متن څخه لوړې واقع شوي او عمر یې د اوبو د سطح په پرتله ټاکل کیږي. ډیرو سیمو کې بزگرانو په تراسونو کې زینه ډوله کروندو کې کرنې ته ښه انکشاف ورکړی دی.

Terracing **تراسبندی**

په میلان لرونکو ځمکو، د لږ نشیب لرونکو غونډیو په ډډو او د ډیرو پخوانیو سیندو په مسیر کې د سیند دوو خواوو ته د جوړو شویو تراسونو په اړخونو کې د اوبو د جریان د مخنیوي په خاطر د پولو په جوړولو سره زینه ډوله کروندې جوړول.

Theory **تیوری**

نظریه یا تیوري د بشري پوهې او معلوماتو یوه مجموعه ده، چې په کره توگه ثابته شوي وي او دا رانیږي چې په څه ډول سره د خپل فعالیت او د فعالیت شرایط تحلیل کړو. اقتصادي نظریه یا تیوري مونږ ته د فعالیت وضعیت توضیح او تفسیر کوي. باید هیڅ نه کړو چې نظریې یا تیوریگاني په مطلق ډول نه، بلکې بدلون منونکي دي، دا ځکه چې ممکن یو وخت یو شمیر عوامل د څیړونکي په واک کې نه وي، خو بل وخت به غوره عوامل د څیړونکو او پوهانو په واک او کنترول کې وي. همدارنګه، کیدای شي متحولین بدلون وموي،

تړپس

Thrips

ډیر کوچنی حشرات دی چې نازک بدن او دوه جوړې اوږده فېته ډوله وزرونه لري، وزرونه یې د رگونو لرونکي او شاوخوا یی ویښتان لیدل کیږي، ځینی ډولونه یی وزرونه نه لري. د پټر لومړۍ حلقه یی راوتلی او د پنبو په څوکو کی د پنجالی پر ځای کوچنۍ ږمنځ ډوله جوړښت لیدل کیږي. کوچنی ښکرگی یی لنډ او ۱۵ بندونه لری خوله یی څټونکی - څښونکی Sucking Rasping شکل لري او استحاله یې نیمگړې ده.

مصرفي ټولنه

Throwaway Society

هغه هېوادونه چې د د اخلي تولید په پرتله یې مصرفي واردات زیات وي. هغه هیواد چې تولید یې ډېر کم وي، خو مصارف یې له نورو هېوادو څخه وي. بې فکره لگښت.

د پانو د څوکو سوځیدل

Tip Burn

د ونو- بوټو د پانو د څوکو هغه وچوالی چې د باد له امله یا په خاوره کی د مالگې د زیاتوالی له کبله یا هم د اوبو له کمښت سره دمخامخ کیدو له امله وچ شوی وي. د یو شمیر زهری توکو زیاتیدل هم د پانو د څوکو د وچیدو (سوځیدو) لامل ګرځي.

ارزښتونه، ذوق او نور فکتورونه بدل شي، چې داټول په تیوري اغیزه لري.

گرمي خوښونکي

Thermophile

هغه کوچني ژوندي موجودات چې د سانتي گراد له ۴۵ درجو څخه پورته تودوخه کې هم عادي ژوند کوي. یو شمیر بکتریاوی د سانتي گراد تر ۷۵ درجو پورې ژوندۍ پاتی کیږي.

ترموسفیر

Thermosphere

د ځمکې شاوخوا اتموسفیر په پنځو فرعي قشرونو ویشل شوی، چې لومړی یی تروپوسفیر، دوهم یې ستراتوسفیر، څلورم یې میزوسفیر او پنځم یې ترموسفیر دی. ترموسفیر د ځمکې له مخ څخه له ۸۰ کیلو مترو پورته شروع او تر ۵۰۰ یا ۹۰۰ کیلو مترو پورې رسېږي. تودوخه یی لوړه ده او د ارتفاع په زیاتیدو نوره هم زیاتیږي. (و.گ: اتموسفیر)

تريشر

Thresher

د غوښ کولو ماشین. د درمند د ټکولو تکنالوژي. هغه ماشین چې د ترکټور په وسیله فعاله کیږي او غلی دانې له وړیو څخه جلا او بوس بلی خواته بیلوي.

Tissues**انساج**

د هغو سره ورته ژونکو یو جوړښت دی چې په یوه ژوندی موجود کې ځانگړې دندې ترسره کوي. انساج په ژویو، ونو او بوټو کې د دوی د جسم اساسي خښتې دي.

Ton**ټن**

د وزن واحد دی چې په بریتانیا کې یو متر مکعب ټن ۱۰۰۰ کیلو ګرامه (۲۲۴۰ پونډه) کیږي خو امریکایی ټن تر دی څخه تقریباً دوه منه یا ۱۶ کیلو ګرامه دروند دی.

Topography**توپوګرافي**

د ځمکپوهنې اړونده علمي څانګه ده چې د ځمکې د مخ د شکل، لوړو ژورو او نورو خصوصیاتو څخه چې د سمندر له سطح څخه پورته وی، مطالعه کوي.

Topping**د نودو پرې کول**

د بوټو د پورتنیو ښاخونو او نودو پرې کول تر څو ګڼ ښاخونه وکړي. هغه بوټی چې د شنه دیوال په موخه کینول کیږي د Topper (ځانګړی پیاوړی قیچی ګانی دي) په واسطه یی پورتنی ښاخونه ټول په یوه برید پرې کیږي.

Toxicology**زهر پیژندنه**

هغه علم چې د زهرجنو موادو او د فزیکو شیمیک خواصو د اغیزو د څرنګوالي، د ناوړه اعراضو، وقایې، درملنې او د زهرجنو موادو او زهرجن کیدو پلټنې څخه بحث

کوي. توکسیکولوژي په بیولوژیک سیستم، په ځانګړی توګه انسانانو باندې د زهرجنو موادو د ناوړه، حاد او مزمن اغیز او غبرګون مطالعه ده چې موخه یی وقایه، تشخیص او د تسمماتو درملنه ده.

Toxin**زهر**

هره هغه کیمیاوي ماده چې لږ یا زیاته، کم یا ډیر، ژر یا وروسته په یوه ژوندي موجود باندې ناوړه اغیزه وکړي، د هغه طبیعي عادی وده او حیاتي سیستم ګډوډ کړی، یا یی ژوند وګواښی. توکسین هغه زهری ماده ده چې معمولاً د ځینو ژویو ونو- بوټو د میکرو ارګانیزم په واسطه جوړه شوی وي او انتشار پیدا کوي.

Tracheids**تراکیدونه**

هغه شمیر طولاني (اوږدی او غځیدلی) حجرې دي چې د ستن پانو ونو په زایلیم کې لیدل کیږي. د دغو حجراتو (ژونکو) دنده د اوبو لیږدول دي.

Tractor**ترکتور**

پخپله د انجن د داخلي احتراق په وسیله حرکت کوونکی ماشین دی چې دوه ډولونه لری یو یی چاین لرونکی او بل یی د موټر په شان څلورو ربړی ټایرونه لری. د کرنی په چارو کې قلبه کولو، ماله کولو، ګریدر، د تریش فعاله کولو او نورو چارو لپاره استعمالیږی. د ترکتور هارسپاور توپیر کوی متوسط هارس پاور ترکتور په لومړی ګیر

کي ۲۷۰۰ - ۱۲۰۰۰ او په پنځم گير کي آن تر ۴۵۰۰ کيلو گرامو پورې قوه کش کولای شي.

Traditional Agriculture

دودیزه کرنه

د کرنې هغه ساده او عنعنوي بڼه چې په هغی کی بهرنۍ عوامل ډیر لږ لگول کیږی، تکنالوژۍ یی ساده، تولید یی کم، په سیمه ییزو ساده معلوماتو او تجربو ولاړه او ترویجی خدمات پکی ډیر لږ وی. اوس په ډیرو هیوادونو کې دغې کرنې پرمختگ کړی او د ترویجی خدماتو په پراخیدو سره د عصری کرنې خواته پر مخ ځي.

Traditional Community

دودیزه(عنعنوی) ټولنه

هغه ټولنه چې د خپلو ځانگړو دودیزو یا پخوانیو عنعناتو سره سم خپل ژوند پرمخ بیایی. دغه ډول ټولنی د خپلو پلرونو او نیکونو د ارزښتونو پالونکی وِی.

Traditional Society

د پرمختیایی تیوري نامتو څېړونکي روستو د اقتصادي پرمختیا پنځه مهم پړاوونه په گوته کړل او ویې ویل چې یوه ټولنه یا یوهېواد باید د خپلې پرمختیا په بهیر کې له هغو څخه تېر شي. په دې کې لومړنی پړاو د ودیزه یا سنتي ټولنه ده، چې په دې کې تکنالوژي تر ټولو ساده مرحله کې ده، د نوښت او تحرک انگېزه ضعیفه اوراکړه ورکړه ډېر ساده شکل لري، د پرمختیا په خاطر له دې پړاو څخه وتل لومړنی شرط دی.

Trail

تمرین کول

د نوې مفکورې یا نوې کرنیزې طریقی د انتشار څلورم پړاو دی چې په دی کی بزگران وروسته تر خبرتیا، لیوالتیا او ارزونی څخه نوی مفکوره آزمایي. دغه آزمایش او تمرین لومړی په کوچنی کچه وي. که بزگرانو ته د هغی گیتورتوب ثابت شو، هغه د تطبیق او منلو پړاو ته رسوي.

Trailer

ټرالی

په ترکټور پسې هغه ټرل کیدونکی ټرایلر چې له کروندی څخه راټول شوي حاصلات چلوي، یا هم تخم یا د سرې بورۍ تر کروندې پورې وړي. د څارویو روزنې فارمونو کې له کروندې څخه ربیل شوی

علوفه دڅارويو غوډلې ته وړي. يوه څو مقصده ميخانیکي تکنالوژۍ ده.

www.shutterstock.com - 478417429

Trainer

مربی

هغه روزونکی چې زده کوونکو ته مهارتونه وربخښي. زده کوونکو ته د روزنيزو پيغامونو لېږدوونکی. ټرينر.

Training

ټريننگ

د تيوريکي او ميتودويکي معلوماتو او مهارتونو ترلاسه کول، چې په عملي او نظري شکل د کرنيزو مسلکي کړنود پايلو د ښه والي په خاطر وي. د ټريننگ دوره لنډه وي، يعنې دغه معلومات او مهارت بايد په لنډ مهال کې بزگران او څاروی روزونکی ترلاسه کړي / ور وښودل شي.

Training And Visit

روزنه او کتنه

د لويانو په زده کړه کې هغه ميتود چې د زده کړې په بهير کې د روزنيزو موادو د تطبيق کتنه هم کېږي. دغه ترويجي ميتود د پرمختيايي هيوادونو لپاره طرح شوی دی چې د دوو اونيو لپاره په پام کې نيول کېږي.

د بوټو لېږدول Trans Planting

د نويو ورايتيو او د بوټو د تکثير او اصلي کروندې ته د بزغليو هغه له احتياط څخه ډک چلند چې بوټي ته فزيکي زيان ونه رسېږي او په اصلي ځای کې يې د ودې امکان کم نشي، دا هغه پروسه ده چې د ترويج مامور له قوربي يا د بوټو د تکثير له رسمي مرکزونو څخه بزگران بوزغلي اصلي يا دايمي ځای (خپلو کروندو او باغونو) ته وړي.

Transfer Of Technology

د تکنالوژۍ لېږدول

تکنالوژي د اقتصادي پرمختيا يو مهم لامل دی، اوسنيو صنعتي پرمختللو هيوادونو ډېر کلونه پخوا گام په گام د تکنالوژيکي پرمختيا لاره وهلې، خو اوسني پرمختيايي هيوادونه يو ناڅاپه له ډېرې پرمختللې، گرانبيې او پېچلې تکنالوژۍ سره مخامخ شوي دي، چې دغه پېچلې تکنالوژۍ تر يوې اندازې د دوی د چاپيريال، مهارت او د ودې له درجې سره برابره نه ده، نو ځکه دا د دوی لپاره لويه ستونزه ده. له بلې خوا که چېرې دوی د تکنالوژۍ ځينې مناسب ډولونه په گړندي ډول لېږدوي، د دوی د کار ځواک له کاره باسي او دغه وزگار شوي کار ځواک ته بايد دکار نور ډگرونه وگوري. دغه ټولې ستونزې بايد پرمختيايي هيوادو کې وڅېړل شي. دوی په هر حال د تکنالوژۍ لېږد ته اړ دي، يا به

هم خپلې عنعنوي تکنالوژۍ ته پرمختیا ورکوي، یا به له بهر څخه تکنالوژۍ واردوي. پرمختللې او پېچلې ګرانېبه تکنالوژي معمولاً په لويديزو هېوادو کې د څو مليتي شرکتونو له خوا برابرېږي، چې د وروسته پاتې هېوادو شرایطو سره برابر نه ده، نو ځکه باید یو مناسبه تکنالوژي غوره شي. دا ځکه چې پرمختللی او پېچلی وارده شوی تکنالوژي د دوی ډېره پانګه لګوي او ډېر ماهر کارځواک ته اړتیا لري، چې دوی یې په وس نه دي پوره. په دې توګه به د پرمختللي تکنالوژۍ لېږد د دوی اقتصادي پرمختیا ته ستونزه پیدا کړي. په دې توګه د حل ډېره ښه لاره د مناسبې اوسپارښت شوي تکنالوژۍ پېژندنه اود هغې لېږدول دي. همدې ستونزې ته په کتو سره د سوداګرۍ او پرمختیا په هکله د ملګرو ملتونو کنفرانس UNCTAD یا United Nation Conference On Trade And Development د پرمختیايي هېوادو ناوړه او خوار حالت ته په کتو سره د تکنالوژۍ د لېږد مناسب شرایط وښودل، خو دغه شرایط لا نه دي عملي شوي. په افغانستان کې د مناسبې تکنالوژۍ یوه ډېره ښه بېګله په څلوېښتمو او پنځوسمو کلونو کې د کابل د جنگلک فابریکه وه، چې د کر - کیلې، څاروي روزنې، د ښاري تاسیساتو، دفتری اړتیاوو، ښوالي، ترانسپورت او نورو چارو لپاره یې د هېواد

د هغه مهال شرایطو سره سم مناسبه تکنالوژي تولید او ترمیم کوله. دغه تجربه په اوسنیو پرمختللو او بدلون موندلو شرایطو کې هم تطبیق کېدای شي.

پاده وانی Transhamance

د څاروي روزنې هغه طریقه چې په کلیو کې څاروی یوه پادوان ته سپارل کیږي او هغه یې څروي، خو دغه پوونده خپلې کورنۍ سره یو ځای څارويو (رېمې او پادې) سره نه ګرځي، یعنې کوچۍ اوشپون نه دی، نوموړی فقط پاده وان دی (دغه مفهوم ته تر شپون څخه د پاده وان معنا سمه بریښي).

تعرق Transpiration

د ونو بوټو د پاڼو د سټوماتا له لارې هوا ته د اوبو پراس کیدل.

راجلبوونکي بوټي Trap Crops

هغه مزروعي بوټي چې د حشراتو د راجلبولو په موخه کرل کیږي، په تیره بیا د شاتو مچۍ او سرې غومبې چې په سیمه کې په ګرځیدو سره د ونو بوټو د حاصلاتو په زیاتوالي تاثیر لري. ښکار کوونکي بوټي.

ترتمنت Treatment

د علمي تجربو په بهیر کې او تجربی چلند کې د هر هغه څه تاثیر او اغیز چې غواړو هغه معلوم کړو. دا د تجربی لاندې عواملو

وار په وار بدلون دی. په یوه تجربه کې باید څو ترتمنونه یو بل سره پرتله شي. په تجربوي پټیو کې ترسره کیدونکي توپیرونه.

تريماټودا Trematode

د پلنو چنچیانو په فایلیم پورې مربوط طفیلی چينجي دي چې درې لوی صنفونه لري. په لویو حیواناتو کې د پرازیت په توګه ژوند تیروي. ډیر معمول صنف یی فسیولاهییپاتیکا دی چې د پسونو په ځیګر او د تريخي د مجرا یو مضر پرازیت دی.

د آزیمېست وړ Triability

هغه ښوونیز مواد او محتویات چې په تجربوي توګه د آزمايل کیدو وړتیا هم ولری لکه پیوند لګول چې سم له تشریح سره بزګرانو ته د هغو عملی تطبیق هم وښودل شي.

Trickle Irrigation

د څاڅکو په ښه څړوبول

د جاري کولو، حوضه یي او شیندلو له طریقې په پرتله یوه ډیره ښه د اوبو سمپا کوونکی طریقه ده چې بوټو ته اوبه د څاڅکو په شکل رسوي (و.ګ: Drip Irrigation).

Tropical Crops

د استوایي سیمو بوټي

هغه نباتات چې په تود اقلیم یعنی د استوا کرښې شاوخوا منطقو کې ښه توافق کولای شي. یوه بیلګه یی شولۍ او جوار دي، چې د قطبی منطقو په پرتله په تودو سیمو کې ښه توافق لري.

تروپوسفیر Troposphere

د ځمکې مخ ته نژدې د اتموسفیر لومړنۍ طبقه ده چې د ځمکې له مخ څخه پورته د ۱۲ کیلو مترو په شاوخوا کې ټاکل شوی ده. ځانګړنه یی دا ده چې د گازاتو تجمع پکې زیاته او د ارتفاع په زیاتیدو سره یی د تودوخې درجه کمیږی. په منځنۍ ډول د هرو سلو مترو په اوچتیدو سره په وچو شرایطو کی د تودوخې اندازه د سانتیګراد شپږ درجې کمیږي. پورتنۍ برخې ته یې تروپوپاز وایي چې په دغه برخه کې پراسونه تراکم کوي او ورپه ځای تشکیلوي. د تروپوسفیر همدا پورتنۍ برخه (تروپوپاز) د اقلیم، هوا، لمدبل او نورو تغییراتو مجموعه ده چې په Climate پورې اړه لري.

تندرا Tundra

هغه هوار لوړ ارتفاعات چې ونې ونه لري. کلنۍ اورښت یې کم او د تودوخې درجه یې هم ټیټه وي.

د زده کوونکي ډلې Tutorial Group

د زده کوونکو هغه کوچنۍ گروپونه چې وروسته تر عمومي لکچر څخه په کوچنیو گروپونو کې د نظرونو د تبادلې او بحث لپاره ویشل کېږي او لکچر څخه په زده شویو معلوماتو بحث کوي او هغه تکرار کوي.

Under Employment**نا مناسب استخدام**

هغه حالت چې یو وگړی، کارگر یا مزد اخیستونکی په داسې یو کار کې بوخت وي، چې د هغه په پایله کې ترلاسه کېدونکي مزد او معاش کاملاً ورته ناکافي وي او هغه مجبور وي چې له دې کار سره یو ځای یو بل کار هم وکړي. نن ورځ د استخدام، کار او بېکاري په بحثونو کې دا یوه د پام وړ خبره ده. دغه ستونزه پر مختیایي هېوادو کې د ټیټ استخدام، لږ مزد او پټې بېکارۍ په شان ده. د دې لامل له یوې خوا خوار اقتصاد اوله بلې خوا په خپله د کارگر ټیټ مهارت دی، هغه کارکوونکي چې د لوړ مهارت غوښتونکي بازار کې د کار چانس نه لري، د اړتیا له مخې د ټیټ مهارت کار ته غاړه ږدي. په دې توگه د کار دوه ډوله بازارونه موجود دي، نو ځکه استخدام هم دوه گونې بڼه لري.

Under Nourished People**په خوار ځواکي اخته خلک**

هغه وگړي چې د مغذي او غذايي لوړ ارزښت لرونکي خوراک پر ځای حجیم او د لږ انرژۍ لرونکي خوراکي توکي ورته مهیا وي، یا هغه وگړي چې خوراکي توکي یې د دوی د اړتیا وړ اقل حد انرژي نشي پوره کولای.

Under Nutrition لږ خوراکي

ژونديو موجوداتو ته د کافي خوراک نه رسېدل. یا د دوی په خوراک کې د ضروري ټولو عناصرو نشتون چې ناوړه نښې یې د دوی په جسم او حیاتي فعالیتونو کې ښکاره شی. د غذايي انرژۍ د کمښت له کبله لوړه، چې پرمختللی حالت یې مطلقه لوړه ده.

Undergrazing لږ څر

کله چې د څر ځای له ظرفیت څخه کم څاروي په څر ځای کې پیول کېږي. د څر ځای له بوټو او وښو څخه له هغې اندازې څخه لږ استفاده کول چې تولیدولای یې شی. ځینی وخت کیدای شي دغه حالت د دی لامل شي چې د کیفیت لرونکو او د څارويو د خوښۍ وړ بوټو په پرتله ناخوښه او بی کیفیته بوټي زیات شي.

وزگارتيا Unemployment

د کارسن ته رسېدلي يا د کار هغه ځواک چې عملاً په کار نه وي بوخت. هغه بې شغله وگړي چې د کار په لټه کې وي. په بازار کې د شغلي بوختاووله مزدونو بې برخې بشري نیرو (بیکاري په خپله بېلابېل ډولونه لري). د کار نړیوال سازمان (ILO) وزگارتيا داسې تعریف کړې ده: هغه اشخاص چې د کار عمر یې بشپړ کړي، د کار لپاره چمتو وي، د کار کولو توان او خواش لري او د کار په لټه کې دي، خو موجود وخت کې دنده ونه لري.

Universal Soil Loss Equalion**د خاوری له لاسه ورکولو معادله**

د USLE نامتو فرمول د خاوری د له لاسه ورکولو د اټکل کولو هغه معادله ده چې د ورشتونو، اقلیمي عواملو، د ځمکې د استعمال او نورو له امله د خاورو له لاسه وتل رانښی او داسې ښودل کېږي.

$$A=R \times K \times L \times S \times C \times P$$

دلته:

A – د خاوری د له لاسه ورکولو نسبت؛

R – د ورشتونو له کبله د خاوری ضایعات؛

K – په خپله د خاوری سولیدل؛

L – د سیمې یا ځمکې میلان (چې په خپله یو اغیزناک فکتور دی)؛

S – د میلان جاذبه؛

C – د بوټو مدیریت؛

P – د تخریب مخنیوونکي فکتور.

University Extension System**د ترویج پوهنتونی سیستم**

د امریکې د متحده آیالاتو او د یو شمیر لویدیزو هیوادونو په پوهنتونونو کې څیړونکي او د دوی آثار، روزل شوي کادرونه او متخصصین په ټولنه کې د علم په ترویج بوخت شوي او د پوهنتون او ټولنې اړیکې ډیرې نژدې دي. په دی توگه د ټولنې اړتیاوې پوره کیږي او د پوهنتونونو د علمي لاسته راوړنو پایلې په سیده توگه ټولنې کې خپرېږي او عامه وگړو ته وررسېږي.

Urban Land**ښاري ځمکې**

هغه سیمې چې د سړکونو او ودانیو د جوړیدو او گڼو ښاري فعالیتونو له کبله داسې بدلونو سره مخامخ شوی وی، چې نور یی نو د خاورې پیژندنه نشي کیدای.

USDA**د امریکې د کرنې وزارت**

د امریکې د متحده آیالاتو یو رسمی مستقل وزارت United States Department Of Agriculture دی چې د کرنې د ترویج او په کرڼه کې د څیړنو دنده لري. دغه وزارت د کرنې او کروندو د پلان جوړونې، بودجې او مدیریت کولو وظایف پرمخ بیایي.

Utilization Of Skill And Knowledge

د پوهې او مهارت په کار وړل
د کار د بازار اړتیا ته ځواب ویل او د کار
موندنې هغه پروسه چې د هغې په ترڅ کې

باید استخدام کیدونکي وگړي لازمه پوهه
او وړتیا ولري. دغه مفهوم د فنی مسلکي
وگړو له پوهې او مهارت څخه د کار
اخیستنې په معنا ده.

V, v

Vacation

د سمسترونو ترمنځ رخصتي

د دوه سمسترونو ترمنځ هغه وخت چې د هغې په ترڅ کې استادان فارغ وخت لري او یا هم په څپرځه او مستقل روزنیز فعالیت بوخت وي.

Vacation Work

د رخصتي د دورې کار

هغه کار چې محصلان یې د سمسترونو ترمنځ د رخصتیاو په ورځو کې کوي.

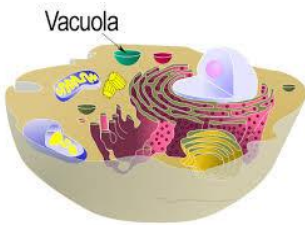
Vacule

واکیول

واکیولونه هغه کڅوړې یا تشیالونه دي چې زیاتره د ونو او بوټو او فنجي کورنۍ کې او ځینې وخت د ژویو او بکتريا په ژونکو کې لیدل کېږي. دغه کڅوړې د نباتي ژونکو په سلو کې ۹۰ برخه جوړوي. د واکیول نوم د لاتیني ژبې له وکیوس (Vacuus) څخه اخیستل شوی دی چې د تش ځای معنا ورکوي. د ونو او بوټو په ژونکو کې واکیول په یوه پوښ، پردی یا غشا باندې پوښل

شوی دی چې (Tonoplast) ورته وایي. د واکیول دننه یو شمیر کاني او عضوي توکي شته لکه قند (شکره)، پروتین، تانن، پگمنت، فلاوونوئید، کلسیم اکزالات او عضوي تیزابونه لکه فوسفایداو نور شته. د واکیول دننه یوشمیر مواد لکه تانن او پروتین کلک او ځینې وخت بلوري جوړښت لري. واکیولونه ټاکلي بڼه نلري، بلکې د ژونکو د دندو له مخې یې بڼه توپیر مومي. په ځوانو ژونکو کې واکیولونه کوچني دي چې د ژونکو له ودې سره یو ځای یې واکیول هم غټیږي او یو بل سره نښلي، چې څو کوچني واکیولونه یو لوی واکیول جوړوي او دغه لوی مرکزي واکیول په مایکروسکوپ کې روڼ ښکاري. دا ځکه چې په هغه کې دننه اوبه وي او دغو اوبو څخه رڼا تیریږي. که چیرې په یوه ژونکه کې یو واکیول وي نو واکیوم (Vacuome) ورته وایي. واکیول یو ډول هضمي انزایم لري چې میتابولیت او سایتوپلازمي ذرات تجزیه کوي. د واکیول هایدرولیتیک فعالیت، په ژویو کې د لایزوزوم (Lysosome) په شان دی. د

واکیول هضمی انزایمونه له گلجی جوړښت (Golgi Opparatus) او اندوپلازمی جال څخه را اخیستل کیږي او د وزیکولونو (Vesicles) له لارو څخه واکيول ته راځي. د ژونکی په ټول عمر کې د انزایم اندازه توپیر کوی او په بیلایلو ژونکو کې په بیلایلو اندازو سره تولیدیږي. یو شمیر واکيولونه بیخي هضمی انزایم نلری او یو شمیر نورو کې ځینی وختونه د موادو د هضم شروع کیدل په اندوپلازمی شبکه کې ترسره کیږي. د واکيول ډولونه په دی توگه دي: مرکزي واکيول، چی یوازی د ونو او بوټو په ژونکو کې وی، ضربان لرونکی واکيول چی یواځی د خوږو اوبو په یو حجروي ژویو کې لیدل کیږي، غذایی واکيولونه چی د لویو ژویو ژونکو کې دی او هضمی واکيول چی د لایروزوم او غذایی واکيولونو څخه جوړ شوي وي.

د واکيول دندې دا دي: د ژونکی د اوبو او نورو محتویاتو تنظیم کول، د آسموزس تنظیم او د هضم ترسره کول او د موادو زیرمه کول. همدارنگه واکيول د ژونکی په

میتابولیزم کې فعاله برخه لری، خو بیا هم د واکيولونو عمومي دندی دا دی:

- ❖ د هغو توکیو حل کول او له منځه وړل چی ژونکو ته زیان رسوی؛
- ❖ د اضافی او اطراحی توکیو تصفیه او هیسته غورځول؛
- ❖ په ژونکو کې د اوبو کنټرولول؛
- ❖ په حجره کې د هایډرو ستاتیک فشار ډاډمن کول؛
- ❖ د اضافی توکیو بهر ایستل؛
- ❖ او په شنه کیدونکو تخمونو (Seeds) کې واکيول په ژونکو کې د تیغنه وهلو په خاطر پروتین زیرمه کوی او بیا بوټی وده ورباندې کوي.

Variable

متحول

هر هغه کمیت چې په تولیدي پروسه یا د تولید، عوایدو، مصارفو یا نورو سنجشونو په پروسه کې مختلف قیمتونه ترلاسه کړای شي.

Vavi Lov, Nikolai

نیکولای و اویلوف

روسي نامتو اګرانومیست او د پخواني شوروی اتحاد د پوهانو له ډلې څخه دی چې د ۱۸۸۷ م. کال د نومبر په ۲۵ مه نیټه د روسیې په پلازمینه، مسکو کې زیږیدلی دی. ده د مزروعی بوټو په تیره بیا د غنمیانو په هکله بیساری علمی څېړنې کړي

دي او د غنمو د څو اصلاح شويو ورايتيو رامنځته كوونكې دى. پلار يې سوداگر و.

په ۱۹۷۷ م. كال كې شوروي دولت د نوموړي د غوره خدماتو په وياړ يو پوستي ټكټ چاپ كړ او د شوروي اتحاد د كرنيزو علومو د اكادمۍ د لوى بوتانيست لقب يې هم ورکړى دى.

په زړه پورې ده چې د ده په علمي آثارو کې د ده د يوه اثر نوم د افغانستان کرنه نومېږي چې په ۱۹۲۹ م. کال کې يې تاليف کړى دى. نوموړي د مرکزي آسيا په ټولو بوټو څيړنې کړي دي او اوسنۍ افغانستان يې د غنمياتو اصلي ټاټوبى راپيژندلى دى. د ده په ليکنو کې افغانانو ته درناوى له ورايه څرگند دى. افغانان يې پتمن، درانه، ميلمه پال خلک پيژندلى او د شريف ملت نوم يې ورکړى دى. ده د خپل علمي اثر په

پيل كې خپل د درناوى مراتب افغان ملت ته وړاندې كړى دى، واويلوف د ۱۹۴۳ م. كال د جنورۍ په ۲۶ مه نيټه د ۵۵ كلونو په عمر مړ شو. د ساراتوف په كرنيز انستيتيوت او د شوروي اتحاد د كرنۍ په اكادمۍ كې يې څيړنې كړې چې د هغو له امله يې د لينن په نوم لويه دولتي جايزه ترلاسه كړې ده. د ده دفتر كې د ده د لاس نښې او د بوټو بيلگې ايښي دي.

شین پوښښ Vegetation Cover

د ځمکې پر مخ د هر ډول ونو بوټو شتون چې دا مهمه نه ده چې څه ډول او کوم بوټى دى. شين پوښښ يا نباتي پوشش د اقليم او ايکولوژي له پلوه غوره حالت دى.

Vermicompost

کمپوست کوونکې چنجی

د خاورې د کیفیت په ښه کولو او د اضافي فضله موادو د تجزیې په موخه د خاورو له چنجی څخه د کمپوست کولو په چاره کې کار اخیستل. په تیره بیا د دغه چينجی *Lumbricus Rubellus* ډول اوس په

تجارتی بڼه چمتو کېږي چې په ځانگړو صندوقونو کې روزل شوی او په خاوره کې اچول کېږي تر څو د خاوري جوړښت بڼه کړي.

ولسي ژبه Vernacular Language

د خبرو هغه طرز چې د سیمې خلک ورباندې خبرې کوي. د سیمې عامیانه ژبه. د خبرو هغه طرز چې ولس کې دود ده.

شمزۍ لرونکي Vertebrata

ټول هغه ژوي چې د ملا تیر او بېدۍ لري. د کرنې او مالدارۍ په سکتور کې د دغې کورنۍ څاروی زیاتره اقتصادي ارزښت لري او په اهلي توگه ساتل کېږي او وحشي ډولونه یې د خپل پوستکي، جنیتیکي وړتیاوو او نورو له پلوه اهمیت لري.

د وټرنري درمل Veterinary Drugs

ټول هغه دارو - درمل چې د فارم د څارویو د درملنې د هغو د محصول د اوچتولو، د هغوی د غذايي موادو سره د گډولو او نورو موخو لپاره کارول کېږي.

Video Tele Conference

له لرې څخه ویديو کنفرانس
د ترویج له ادارې څخه لرې بزگرانو او کلیوالو سره د انځوریزو پیامونو تبادله. هغو کلیوالو او بزگرانو سره د ویديويي خبرو-

اترو له لارې د پیغامونو تبادله چې د ترویج مراکزو یا د ترویج مامورینو ته لاسرسی نه لري.

Village

کلي

هغه تر ټولو کوچنۍ مسکونی واحد چې له ښارونو څخه لری وی خو په اقتصادي فعالیتونو خصوصاً کرکيله او څارویو روزنه کې مهم ځای لري. کلی په هیوادونو کې د هغوي د ښاروالیو د تعریف له مخې او د اداري تشکیلاتو له مخې توپیر کوي. کلی د هیوادونو د پرمختیا د درجې له مخې هم توپیر لري. په افغانستان کې د اداري تشکیلاتو له مخې، له ولسوالۍ څخه ټیټ مسکونی محلات کلي (Villages) دي.

د کلي په کچه Village Level

د ترویج د دفتر تر ټولو کوچنۍ واحد چې په کلي کې فعالیت کوي. د ترویج د ادارې تر ټولو کوچنۍ واحد، چې د یوه کلي مسئولیت ور ترغاړې وي.

کرنیز کلی Village, Agricultural

هغه کلی چې وگړي یې هیڅ ډول صنعتي فعالیت، کان کیندنه یا بل اقتصادي فعالیت نه لري. بلکې د معیشت اصلي سرچینه یې کروند او کرنه وی. د دوی کروندی د دوی د کورونو شاوخوا کې پرتې وي.

Virmitechnology**د چنډی تکنالوژي**

هغه تکنالوژۍ چې د خاوري د اصلاح او کمپوست کولو په موخه د ځمکې د چينجيو څخه کار اخلي. دغه چينجی د خاورې فزیکي جوړښت ته سمون ورکوي او گڼ شمير اضافي مواد لکه پلاستیک، مقوا او نور تجزيه کوي. دغه تکنالوژي نه يواځې دا چې د خاوري فزیکي جوړښت ته گټه رسوي د چاپيريال ساتنې له پلوه هم ارزښت لري.

Visual**د ليد وړ**

د ښوونې، تبليغ او ترويج هغه طريقې او وسايل چې د ليدلو له لارې زده کيږي. د ليد وړ تجهيزات لکه فلم، پوسټر، شعار، نندارتون، نمايشی قطعه او نور.

Vitamin**ويټامين**

هغه عضوی مالیکولونه چې بدن ورته په کمه اندازه ضرورت لري، خو په غذا کې يې موجوديت ډير ضروری او حتمی دی. د انسان وجود دغه مالیکولونه نشي جوړولای خو د صحت لپاره ډير ضروري دي، نو ځکه بايد غذايي موادو کې موجود وي.

Viticulture**انگور روزنه**

هغه څانگه او علم چې د انگورو د روزنې، کښت او توليد سره سروکار لري. تاکداري. د تاکونو د روزنې پوهنه.

Vitrification**د پانو غوړکی**

هغه فزيولوژيکي اېنارملي ده چې د بوټو په پانو باندې غوړه يا موم ډوله طبقه ښکاره شي، د دې حالت په دوام پانه خپل ژوند له لاسه ورکوي.

Vocational Training**حرفوی روزنه**

هغه روزنه چې فقط يوې اصلي حرفې او شغل کې ترسره کيږي او ځانگړی فنې مهارتونه ښيي. د کرنيز ترويج مامور او د ترويج ترينر حرفوی روزنه پر مخ بيايي.

Volatile**مفر مواد**

هره هغه کيمياوی ماده چې که په بوتل يا تړلي لوښي کې ونه ساتل شي، ډير ژر فرار کوي او له لاسه وځي. د موادو تلف کيدل.

Volatilization**هوا ته تلل**

کله چې ځيني عناصر په داسې ځانگړو کيمياوی او فزیکي شرايطو کې واقع شي چې هوا ته فرار وکړي.

Volunteer**خپلسری بوټی**

هغه بوټي چې د بزگرانو له خوښې پرته، د بې مقصده بوټو په توګه په کرونده کې راشنه شوي وي. دغه ډول بوټی د ناخالصه تخم د کرلو له کبله یا د تیر کال د بوټو د تخمونو د پاتې شونو له امله راشنه کېږي.

Volunteer Leadership**داوطلبانه مشرتوب**

هغه ډول مشرتوب او رهبري چې پرته له کوم مادي امتیاز څخه د چا په غاړه وي. هغه لیډران چې پرته له کوم رسمي امتیاز خپل خلک رهبري کوي. کلیوالي مشران (محلي غیر رسمي مشران) په دغه ډول کې شمیرل کېږي. دوی د خپل نفوذ له مخې د ترویج ښه همکاران دي.

W, w

Wadi

وادي

وادي يا ناوه د وچ اقليم لرونکو سيمو هغو جرياني درو او نالو ته وايي چې له باراني موسم (عمدتاً پسرلي) څخه پرته بې اوبو وي (لکه د هلمند ناوه) يا په امريکا کې د تينسي وادي.

Ward, Barbara

وارد، باربارا

باربارا وارډ انگليسي اقتصاد پوهه وه چې د چاپيريال او چاپيريال مسايلو په اړه يې ليکنې کړې نوموړې د ۱۹۱۴ م. کال د مې په ۲۳مه نړۍ ته راغلې او د ۱۹۸۱ م. کال د مې په ۳۱ کې يې له نړۍ سترگې پټې کړې دي. د اقتصاد او چاپيريال، د پايداره پرمختگ او د بيوزلي د له منځه وړلو په برخه کې يې ژور علمي کار کړی دی. په ۱۹۶۶م. کال کې يې د خپلې وينا په ترڅ کې

د يواځې يوې

ځمکې (Only

One Earth

اصطلاح په غوره

کولو سره د نړۍ

د سياست پوهانو، اقتصادپوهانو او لنډه دا چې د ټولو نړيوالو او د ځمکې دگرې د اوسيدونکو پام چاپيريالي ستونزو او معقولو اقتصادي تدابيرو ته راواړاو. علمي آثار يې دا دي:

• Spaceship Earth (1966)

• Progress For A Small Planet

(1980)

• Only One Earth: The Earth

& Maintenance Of A Small Planet

(1972).

اوس د باربارا وارډ د بشردوستانه خدماتو په وياړ د چاپيريال او پرمختيا لپاره نړيوال انستيتوت (IIED) د همدې په نوم يادېږي.

Waste Land

خاره ځمکې

هغه ځمکې چې تر اوسه پورې يې د لوړ ارزښت تر استعمال لاندې نه دي راغلي. د صنعتي او تجارتي، زراعتي، مسکوني، خدماتي، تفريحي او ترانسپورتي استعمال پسې وروسته تر ټولو په آخر ردیف کې راځي.

Waste Water ناپاکه اوبه

هغه اوبه چې له فابریکو، صنعتي مرکزونو او سوداگریزو ځایونو څخه د فاضلاب یا ناپاکه اوبو په شکل بهر ته وځي. دغه اوبه معلق ذرات، کیمیاوي ترکیبات، معدني او عضوي مواد لري چې د اوبو په بحث کې ورته Sewage هم وایي.

Water Availability**اوبو ته لاسرسی**

د کرنې او د بوټو د جذب د توانیې له مخې اوبه په خاورو کې په دوه ډوله مطالعه کېږي: لومړۍ هغه ډول اوبه چې بوټي یې نشي جذبولای، دوهم هغه اوبه چې بوټو ته د لاسرسي وړ دي. بوټي نشي کولای هغو ټولو اوبو څخه گټه واخلي چې خاورو ته ورځي. دا چې د بوټي ریښی نشي کولای ځیني وخت اوبه جذب کړي دوه علتونه لري: لومړی دا چې زیاتره وخت د باران اوبه ډیر ژر د خاورو ډیرو کوزو برخو ته ننوځي. په تیر بیا په گرمۍ کې او په شگلنو خاورو کې د اورښت اوبه ډیر لږ وخت کې د بوټو د ریښو د خپور والي له ساحې ښکته راځي او په دوه درې ورځو کې یې هیڅ نښی نه پاتی کېږي. هغه بل ډول اوبه چې ریښی یې نشي جذبولای هغه د ځمکې هغه نازکو طبقاتو کې خوندي دی او د خاورو کوچنیو ذراتو باندې ډیری کلکي نښتي، نو ریښی یې نشي جذبولای، د ونو او بوټو د

مړاوی کیدو مهال هغه وخت رارسېږي چې ظاهراً دغه ډول اوبه په خاوره کې وي. د شگلنو خاورو په پرتله د لوم خاورو اوبه بوټو ته د جذب کیدو وړ دي.

Water Cans**آبپاش**

په نرسريو او گلخانو او د حویلگانو په چمنونو کې گلانو ته د اوبه ورکولو لوبښی دی چې معمولاً د پنځه لیتره شاوخوا اوبو ظرفیت لري اوږد چوښتی لري چې په سر کې یې د شاور په شان سوري لری او په بوټو باندې یا د بوټو بیخ ته اوبه ورباندې اچوی، ځینی یې قوي پلاستیک څخه او ځینی یې آهن چادر څخه جوړېږي.

Water Cycle**د اوبو دوران**

هغه جریان چې اوبه په څو پړاوونو کې د ځمکې له مخ، د ځمکې دننه او د ځمکې پر سر له هغو څخه تیرېږي. د بیلگې په توگه د اوبو د دوران په ترڅ کې کله چې اوبه د سمندرونو له مخ څخه په براس بدلېږي، نو له اوبلن حالت څخه د گاز بڼه غوره کوي، په هوا کې د ځانگړو شرایطو په برابرېدو سره دغه براس د متراکم کیدو په اثر په ځاڅکو بدلېږي او د اورښت په بڼه بیرته د ځمکې پر مخ را اوړي، د ځمکې پر مخ

بهيږي، لښتي او ويالي جوړوي، سيندونو ته ورځي او دغه سيندونه بيرته لويو سمندرونو کې توييږي (و.گ: Hydrological Cycle).

Water Flow Run Off

د روانو اوبو د جريان محاسبه

د اوبو د جريان مديريت او محاسبه داوبخور يوه اساسي موضوع ده. دا هغه مقدار اوبه دی چې په يوه ځانگړي موده کې له يو کچمنټ اوبه هغه مقدار اوبه دی چې لښتو او کروندو ته بهيږي. دا کيدای شي په لاندې دوه حالتو سره وښودل شي:

۱. د کچمنټ په ساحه کې اوبه په سانتي متر سره؛

۲. د ورکړل شوي کچمنټ ساحي لپاره د اوبو مقدار حجم په متر مکعب يا هکتار متر؛

د باران اوبه په لاندې څو لارو سره مصرفيږي:

۱. د کچمنټ يا طشت بيرته ډکيدل؛

۲. مستقيم د اوبو بهيدل يا روانيدل؛

۳. لاندې جذبېدل ځمکنیو اوبو ته؛

۴. تبخير (براس).

Water Holding Capacity

د خاورې د اوبو ساتلو ظرفيت

د خاورې هغه وړتيا او صفت چې آيا څومره اوبه جذب او ساتلای شي. د ښه ترکيب لرونکي او منفذونو لرونکي خاورې.

Water Logged

غرقاب

کرونده يا بڼې کې د اوبو دومره ډنډ کول چې د اوبو ټول منفذونه ډک شي. په دغسې حالت کې د بوټو د رېښو تنفس او د خاورې تهويه له ستونزو سره مخامخ کېږي او د خاورې د ډير لمډل يا غرقاب له امله د نايټروجن له لاسه وتل يا دی نيتريفيکشن پېښيږي، نو ځکه بايد اوبه د بوټي د ضرورت په اندازه ورسول شي. اوس د شيندلو او Drip Irrigation له ميتودونو کار اخيستل کېږي چې هم د اوبو لگښت کم دی او هم د خاورې فزيکي خاصيت او د نايټروجن ساتنه ډاډمنه کيږي (و.گ: Flood Irrigation).

Water Logging

د اوبو ډنډ کيدل

په يوه خاوره کې له اندازې زيات لمډل. په اوبو باندې د کروندې (خاورې) پوره اشباع کيدل. د خاورې ضعيفه زهکشی. د کروندې د غرقاب کولو له امله د خاورې د ذراتو تر منځ د تشيالونو ډکيدل، د اوبو په واسطه د هوا د ځای نيول. دا وضعیت، يعنی د اوبو ډنډ کيدل د بوټو رېښو ته څو

اړخیز زیان رسوي (البته په اوبو کې د وده کوونکو بوټو لکه شولو حالت جلا دی).

د اوبو ډیر ایستل Water Mining

هغه حالت دی چې تر ځمکې لاندې اوبه ډیرې زیاتې راوایستل شي. یعنی د اوبو د تغذیې او برداشت توازن له منځه ولاړ شي. په دی حالت کې تر ځمکې لاندې اوبو زیرمی تشیږي.

د اوبو کیفیت Water Quality

د ځانگړو موخو (څښلو، کښت، د څارویو څښاک، کبانو روزنې...) لپاره د اوبو لازم اوصاف او د همدغو موخو لپاره د اوبو د استعمال وړتیا. دغه وړتیا د اوبو د فزیکي، کیمیاوي او بیولوژیکي خصوصیاتو له مخې ارزول کېږي.

واتر شید Water Shed

د هغې جغرافیایي سیمې او ټولې ساحې مجموعه ده چې په هغې کې د اوبو بیلابیل کوچنۍ جریانونه (لښتې ویالې او خوږونه) د اوبو له یوه بل لوی جریان (سیند) سره یو ځای کېږي او د همدغو معاونینو (مرستیال جریان) او اصلی لوی جریان (سیند) مجموعې ته د اوبو حوزه ویل کېږي.

Watershed Management

Extension

د اوبخوړ د مدیریت ترویج

هغه روزنیز فعالیتونه چې د کرنې په سکتور کې د حیاتي منبع (اوبو) د مدیریت کولو روزنه او سمبالول په غاړه لري.

Wax

موم

هغه غوړین ترکیب چې د تودو او وچو سیمو د ونو او بوټو د پورتنیو برخو کیوتیکل باندې راښکاره کېږي. د ځینو ونو دغه غوړین ترشحات حشرات ځانته راجلبوي. پخپله کیوتیکل دغه غوړ شاته جوړښت لري.

Weeds

هرزه بوټي

هغه ناگټور، پخپل سر شنه شوی او اضافي بوټي چې د کروندی اصلی بوټو کې پرته له غوښتنې شنه شوی وی او له اصلی بوټو سره د غذا، اوبو او لمر په جذب کې رقابت کوي او د حاصلاتو د کمښت لامل وگرځي.

Weeds Of Road Side

د سړکونو او لارو د غاړې هرزه بوټي

هغه بیکاره او اضافي بوټي چې په ناغوښتل شوی توگه د سړکونو او لارو تر څنګ وده کوي.

Weeds Of Water Channels**د ویالو او لښتیو د غاړو هرزه بوټي**

هغه بیکاره بوټي چې د کروندو لښتیو کی یا د لښتیو او ویالو ترغاړو وده کوي او بیخایه سیوری جوړوي، د اوبو د جریان مخه نیسي او مضره حشراتو او نورو پرازیتونو ته د ودې امکان برابروي.

Welfare**هوساینه**

د انکشافی اهدافوله جملې څخه یو هدف دی، چې معمولاً ورڅخه موخه ټولنیزه رفاه (Social Welfare) وي. دا یو نسبي مفهوم دی. د بېلگې په توګه یوه ټولنه سړ کال د تېرو لسو کالو په پرتله د هوساینې (سوکالي) لوړ برید ته رسېدلي، یا (الف) هېواد د (ب) په پرتله د ټولنیزې رفاه له مخې وړاندې دی. په حقیقت کې د ټولنې وګړو ته د قناعت وړ کافي اجناسو او خدماتو مهیا والی چې دوی له مادي او معنوي پلوه نسبتاً رضایت ولري، هوساینه بلل کېږي.

Welfare Economics**د هوساینې اقتصاد**

هوساینه یو نسبي مفهوم دی، چې په مقداري توګه نشي اړانګه کېدای، مثلاً موږ وایو، A هېواد د B په پرتله د هوساینې ښه معیارونه لري، په بله وینا د هوساینې د اقتصاد په برخه کې موږ فقط یو شمېر ارزشي قضاوتونه لرو، چې دا قضاوتونه

کېدای شي یو شمېر اقتصاد پوهانو ته د منلو وړ وي او یو شمېر نورو ته د منلو وړ نه وي. په دې هکله د پاريتو نظریاتي مکتب د مراجعې وړې دی. دغه مکتب د یوه وګړي وضعیت له بل سره پرتله کوي، یا هم د یو شمېر ټولنیزو معیارونو کټګوري په نظر کې نیسي او بیا یې مطلوبیت او د رضایت درجه ښکاره کوي.

Well Being**سوکاله- هوسا**

د ژوند هغه اوچت معیار چې وګړي د هوساینې په حالت کې وي. مرفه اوسېدل.

WFP**نړیوال خوراکي پروګرام**

نړیوال خوراکي پروګرام World Food Program د ملګرو ملتونو یوه اړونده څانګه او موسسه ده چې په پرمختیایی او وروسته پاتې هیوادونو کې په اظطراري حالاتو کې اړو وګړو سره د خوراکي توکو مرسته کوي. دغه پروګرام د کرنې د پرمختیا په برخه کې انکشافی پروژې هم تطبیق کوي.

Wheat**غنم**

غنم یو کلن، د لوړ قد او نریو اوږدو ټپانو لرونکی بوټي دي چې دانه د بوټي په تر ټولو لوړه برخه کی د وږي په ښه تولیدیږي. په وږی (خوشه- سنبله) کې دیوه محور په شاوخوا دانې وده کوي. علمی نوم یې Triticum دی چې هم بې وحشی او هم یې

ورکوی، بلکې په ناروغیو اخته کیږي. که سیمه باران ولری، غنم په للمی ډول هم ډیره ښه وده کولای شي. په نړۍ کې دغنمو زیات تولیدوونکی هیوادونه (په انتخابي ډول په ۲۰۰۸م. کال کې) په ترتیب سره دا وو: چین، هندوستان، د امریکې متحده ایالات، روسیه او بیا فرانسه او یو شمیر نور. غنم د افغانستان یو بومی بوټی دی او دهیواد بیلابیل ولایتونه یې د تولید ښه استعداد لری او دهیواد دمختلفو سیمو اقلیم د غنمو دتولید لپاره مساعد دی(و.گ: Drum Wheat).

اهلی ډولونه شته. غنم په خاوره کې د تخم(داني) په کرلوسره وده کوي چې له یوې دانې څخه یو یا څو دندرونه تولیدیږي چې د خاورې په غوره شرایطو کې د ښاخونو شمیرتر اوو یا ځینی وخت ترنهو پورې هم رسیږي. غنم د انسانانو د خوراکي په توگه په ټولو غلو- دانو کې لومړی مقام لري چې وروسته تر ژرندې کولو څخه اوږه او بیا ډوډۍ او نور خوراکي توکي ورڅخه پخیري. پانې یې نرۍ او اوږدې او ښکلی شین رنگ لری، دپوخوالې په وخت کې یې رنگ په طلايي ژړ اوږي. د غنمو د بوټي لوړوالی په بیلابیلو ډولونو کې توپیر لری، په منځنۍ توگه له اتیا تر نوي سانتی مترو ښودل کیدای شي. دغنمو د دانې جسامت هم په بیلابیلو ډولونو کې توپیر لري چې اوږدوالی یې له ۱۰-۴ میلی مترو او پندوالی یې د ۳ او ۵ میلی مترو ترمنځ وي. غنم کافي اندازه پروتین لري. سبوس (چې دغنمو پوستکی دی) دټولې دانې په سلو کې ۱۴ برخه جوړوي. غنم په سلو کې یونیم یا دوه سلنه غوړ هم لری، خو تر ټولو زیات گلوتینی مواد د اوږو په کیفیت اغیزه لري. غنم هم په سره او هم په معتدله هوا کې دکال په دووموسمونو (مني او پسرلي) کې کرل کیږي. دغنمو د تولید لپاره که خاوره لږ څه شگلنه وي، ښه حاصل ورکوي، خو خاوره باید هرومرو ښه زهکشی شوي وي. غنم په زیم لرونکو خاورو کې ښه حاصل نه

سپین ډیری مشر White Beard Men مشرانو او سپین ږیرو ته درناوی د انسانی عالی سجاياوو یو رکن دی. د دغه عالی صفت له امله خلک د سپین ږیرو تجارو او پوهی ته په درناوی سره د هغوی خبره منی. دوی هغه کسان دي چې د ټولو د باور وړ او د ټولنیزو شخړو په حل د واک لرونکی او په ستونزمنو حالاتو کې د خلکو مرجع گڼل کیږي.

سپین ډیری مشر White Beard Men

عمده پلورونکی Whole Sealer د کرنیزو محصولاتو د مارکیټ هغه میانجی چې د میوی او سبو په منډایي کی خپل محصولات په مستهلک نه، بلکې په پرچون پلورونکو پلوري.

عمده پلورونکی Whole Sealer

د کرنیزو محصولاتو د مارکیټ هغه میانجی چې د میوی او سبو په منډایي کی خپل محصولات په مستهلک نه، بلکې په پرچون پلورونکو پلوري.

Wild Life**وحشي ژوي**

له کورنيو څارويو پرته سارايی ژوی (په تيره بيا شمزی لرونکی) پکی شامل دي. دغه ژوی په طبیعي چاپیریالونو او ځانگړو بایومونو کې ژوند او توافق لري.

Wild Life Corridor**د وحشي ژويو د تگ راتگ لارې**

هغه راهروونه، مسیرونه او اوږدې غځیدلې سیمې چې د وحشي ژويو د اوسیدو دوه منطقي یو بل سره نښلوي. ځینی وخت په ځانگړو موسمونو کې وحشي ژوي له یوې سیمې بلې ته په همدغو لارو موسمي مهاجرتونه کوي.

Wilderness, Area**د وحشي ژويو ساتل شوی سیمه**

هغه چاپیریال چې د طبیعي ژويو او ایکو سیستم د بقا او ساتنې په موخه په خپل اصلی حالت ساتل کیږي. په دغه ډول ساحو کې د اوبو د سرچینو له منځه وړل، اورلگول، ښکار کول د بوټو له منځه وړل، هلته د ترانسپورتي او ثقيله وسایلو وروړل او نور ویجاړوونکی فعالیتونه منع اعلان او خلکو ته د بکر طبیعت په توگه ورپیژندل کیږي. د امریکې متحده آیالاتو دغه ډول څو ساحات او سیمې محفوظې اعلان کړي (ویب پاڼه: www.Wilderness.Org)

Wilt**مړاویتوب**

د ونو او بوټو د تازگۍ له منځه تلل او د اوبو د کمښت له کبله د مړاویتوب او د پانو او تنکیو غوټیو ځړندیدل. په ونو بوټو کې د تندې نښې.

Wind Break**باد ماتوونکی**

هغه ونې یا غټ پیاوړې بوټي چې د باد په وړاندې کلک دی له کښت سره په داسې عمودی کتارونو کې کرل (کینول) کیږي چې د باد په اصلی لوري کې د باد مخه ونیسي او د باد شدت کم کړي. دا د باد ویجاړوونکی قدرت کموي، د اوبود تبخیر، د بوټو د چپه کیدو او خرابیدو او د خاوری د تخریب مخه نیسي. له ۱۳۷۱ کال مخکې د ننگرهار د کانال په پروژه کې د باد ماتوونکو ونو بیلگې وې.

Wind Erosion**بادی تخریب**

د توندو بادونو له امله د خاورو لیږدیدل او بیخایه کیدل. د بادونو د لگیدلو له کبله د خاورې د ډیر ښه جوړښت خرابیدل. د گټورو او کرنیزو خاورو هغه ډول له منځه تلل چې عامل یې گړندي بادونه وي.

Winter Kill**ژمنۍ مړینه**

هر هغه زیان، د بوټو خرابیدل یا بل آسیب چې د ژمی د یخنی، درندو واورو او کنګل له امله مخی ته راځي. یو شمیر دغه زیانونه دومره اغیزناک وی چې د ونې او بوټي د له منځه تلو لامل کیږي.

World Charter For Nature**د چاپیریال نړیوال منشور**

په ۱۹۸۲ م. کال کې د نړۍ هیوادونو داسې یو منشور لاسلیک کړ چې د هغه له مخې به موجود ټول جنسونه او سپیشزونه او د هغوی د ژوند طبیعي چاپیریال او هغه بایوم چې دوی پکې توافق کړی تر ممکن حد پورې وساتل شي او څومره چې له اقتصادي، سیاسي او تخنیکي پلوه ممکنه وي، باید د ویجاړیدو او له منځه تلو مخه یې ونیول شي.

World Climate Applications And Service Program (WCASP)**د اقلیم د کارولو او خدماتو نړیوال****پروګرام**

د ژوند د چاپیریال د ستونزو په احساس کیدو سره، د چاپیریال او ایکو سیسټم په برخه کې د علمي څیړنو په پرمختګ سره د داسې یوه پروګرام د جوړولو او پرمخ بیولو اړتیا ولیدل شوه چې په نړیواله کچه د محصولاتو د تولید، له اوبو او انرژۍ څخه د استفادې، ښار جوړولو او صنعت کې د

اقلیم نړیواله برنامه باید په پام کې ونیول شي. د ملګرو ملتونو یو بل فرعي پروګرام World Climate Data And Monitoring Program یا WCDMP د اقلیم په هکله لازمي ارقام چمتو کوي. دغه ارقام او د هغو مقایسه ښکاره کوي چې د نړۍ تودوخه مخ په زیاتیدو او سحرایی سیمې په پراخیدو دي. (و.ګ: www.Wmo.Ch)

World Climate Program**د اقلیم نړیوال پروګرام**

د هوا پیژندنې نړیوال سازمان کې د ملګرو ملتونو هغه فعالیت دی چې په ۱۹۷۹ م. کال کې منظور شوی دی. WCP د نړۍ په کچه په نړیوال اقلیم باندې کار کوي او په دی برخه څیړنې ترسره کوي. (و.ګ: www.Wmo)

World Meterological**Organization WMO****د هوا پیژندنې نړیوال سازمان**

په ۱۹۵۰ م. کال کې د نړۍ په کچه د هوا پیژندنې په برخه کې د ارقامو د راټولولو او څیړنې په موخه تشکیل شو. د دغه سازمان زیات فعالیت د اقلیم د بدلون، د اوزون د طبقې د ستونزو او د تودو سیمو د توپانونو د اټکل کولو په برخه کې متمرکز دی. (و.ګ: www.Wmo.Ch پاڼه).

X, x

Xanthophyls**زنتو فیل**

د رنگه پگمنتونو له ډلې هغه پگمنت چې نبات ته ژېړ رنگ ورکوي. په بوټو کې ژېړ رنگه پگمنت.

Xenobiotic**زینو بیوتیک**

هغه کیمیاوی ترکیبات چې په مصنوعی توګه جوړ او د ژوندیو موجوداتو لپاره پردې وي. د زینوبیوتیک لغوی معنا یعنی پردی یا بیګانه. شاوخوا چاپیریال کې پردی نا آشنا مواد.

Xeric**زیریک**

هغه ژوندي موجودات چې لږ لمدبل کې هم ژوند تیرولای شي. هغه ژوندی موجودات چې لږ لمدبل لرونکی چاپیریال ته اړتیا لري.

Xerophyte**زیروفایت**

هغه ونې او بوټي چې وچ چاپیریال سره توافق لري. لکه ابلتیس، یو شمیر اغزي او نور. هغه بوټی او ونه ډوله بوټی (ونی) چې په وچو او سارایی سیمو کې توافق کولای شي او آن د گرمی او وچوبې په وړاندې مقاوم دي.

Xylem**زایلیم**

د ونو بوټو هغه انساج له رېښو څخه اوبه او جذب شوی کاني توکي (منرالونه) د نبات پورتنیو برخو ته لېږدوي.

Y. y

Yard

یارد

د اوږدوالی یا طول هغه واحد چې ۳۶ انچه، درې فته یا هم ۹۱۴،۴ میلیمتره وي.

Yardang

بادی غونډۍ

د توندو او دايمي بادونو له امله د سپکو موادو (د خاورو د ذراتو) يو ځای ته داسې راتوليدل چې د غونډۍ بڼه غوره کړي. په تيره بيا په پراخه هوارو دشتو کې. Yardang د دغې ټولې ځمکې توپوگرافي کې لوړې- ژورې رامنځته کوي (و.گ: Dune).

ژېړ کتاب Yellow Book

د امريکې متحده آیالاتو کې د ۱۵۰۰۰۰ آیالتي ادارو د څانگو مديرانو او د امريکې د ولس د پوهولو لپاره ليکل شوی کتاب دی چې په هغه کې د چاپيريال ساتنې اصول او مقررات ليکل شوي دي. دغه کتاب د ۳۵۰ شاوخوا پاڼی لري. (و.گ:

[Http://Es.Epa.Gov/Oeca/Fedfac/Yell\(owbk/](http://Es.Epa.Gov/Oeca/Fedfac/Yell(owbk/)

Yield

حاصل

د ونو- بوټو هغه توليد شوی ماده (دانه، بوس، گل ...) چې له يو واحد ځمکې څخه ترلاسه شوی وي.

Yield

حاصل

د کروندې حاصل چې د تخم ، اوبو، سرې او کار په لگښت ترلاسه کېږي. په دې ځانگړتيا سره حاصل له گټې، سود او مزد سره توپير لري.

Z, z

Zero Grazing

صفر څړ

هغه څړ ځای چې څاروې په هغو کې نه پیول کیږي، خو وانه او بوتې یې د څارویو د خوراکې په خاطر ریبیل کیږي او بیا څارویو ته په غوڅلو کې ورکول کیږي.

Zoonosis

زونوسز

د حیواناتو او انسانانو ترمنځ گډې اوانتقالیدونکي ناروغۍ چې د واسطه بیولوژیکي میزبانو په واسطه لکه میاشې، مچان او کنو په واسطه انتقالیږي یا هم د وسایلو (سرنج، د تغذیې او لوشلو وسایل او داسې نور) په واسطه انتقالیږي.

Zone Of Leaching

د لیچینګ ناحیه

د خاورې E هورایزون ته ویل کیږي چې له خپلو پورتنیو نورو طبقو سره د فزیکي او کیمیاوي جوړښت له مخې توپیر کوي. په

دغه طبقه کې د اوبو په واسطه مینځل شوي عناصر تجمع کوي.

Zone Pricing

د سیمې له مخې بیه ټاکل

د تولید له سیمې څخه نورو سیمو ته وار په وار د بیو بدلون او د زونونو یا ساحو له مخې د اجناسو او خدماتو بیه ټاکل. د بیو ټاکنې د یوشمېر تصامیمو او موخو له مخې وي، کله چې د اجناسو پلورل د مرکزي مارکېټ په پرتله په بېلابېلو وټونو ووېشل شي، او زونونه تقسیم شي، هر زون ته ممکن جلا بیه و ټاکل شي. په دې توګه د زون یا ساحې له مخې بیه ټاکنه رامنځته کېږي.

Zygote

زایګوټ

القاح شوې تخمه چې په ژوندیو موجوداتو کې د زوجی تکثر ځانګړنه ده. د نرینه گمیت Sperm او بښځینه Ovum سره یو ځای کیدل او هغه واحده حجره چې جوړیږي، زایګوټ بلل کیږي.

الاسلاميه د مشاور په توگه دنده درلوده. د ننگرهار پوهنتون د عامه ادارې او پاليسۍ د پوهنځي ريس او د دغه پوهنځي استاد او همدا رنگه په کابل پوهنتون کې د افغانستان د معلوماتو د مرکز د اديتوريل بورډ غړی او د افغانستان د پوهانو او متخصصانو د ټولنې

(RASEA) د رهبري د شورا (Assembly of Scientists & Experts of Afghanistan) او موسسينو غړی دی. اوس د افغانستان د لوی قاموس علمي همکار دی. د خپل خدمت په دوره کې يې يوشمير ستاينليکونه ترلاسه کړي دي.

همدارنگه پوهاند محمد بشير د دوديال د افغانستان د علومو د اکاډمۍ ، د اقتصاد پوهنځيو، د عامه ادارې او پاليسۍ او د کرنې پوهنځيو د يوشمير استادانو لارښود استاد او د دفاع وزارت د ستر درستی د قوماندانیت او قرارگاه د کورس د عالي رتبه افسرانو لارښود استاد پاتې شوی دی، د فيلوشپ برنامو، علمي کنفرانسونو او سيمينارونو کې د گډون اود ميلمه پروفيسور په توگه يې يو شمير هيواد لکه ايران، هند، جرمني، پاکستان، هسپانيا، هنگري، اتریش او ترکيې ته سفرونه کړي دي. همدارنگه د افغانانو د پيوستون د شورا د اقتصاد او د بيوزلي د له منځه وړلو د کميسيون عضو او د افغانستان د اوبو او د چاپيريال د مطالعاتو د ملي مرکز (Afghanistan National Water and Environmental Studies Center-ANWERSA) د هيات امنا غړی دی. تر اوسه يې ۸۴ عنوانه کتابونه په انگليسي، پښتو او دري ژبو چاپ او خپاره شوي دي او څلور عنوانه نور يې چاپ ته چمتو دي. د هيواد دننه او بهر يې ۴۴ کنفرانسونو کې مقالې او پرزنتشنونه اورولي، بيلابيلو راډيوگانو او تلويزيوني برنامو کې يې علمي بحثونه او مرکې کړي دي، ۳۷ علمي – مسلکي کتابونو او تحقيقي آثارو ته يې ترميمونه ليکلي او د افغانستان له بيلابيلو ادارو او مراجعو څخه يې ۱۸ ستاينليکونه او تقديرنامې ترلاسه کړي دي، همدارنگه پنځه ادبي جايزې او يو لوح يادگار يې ترلاسه کړی دی. همدا اوس هم د هيواد دننه په تدريس او علمي څيړنو بوخت دی او بيلابيلو فرهنگي او علمي ادارو او مراکزو سره اړيکې لري.

ايميل: dodyal1@yahoo.com

لنډ ژوند ليک

پوهاند محمد بشير دوديال د علي محمد خان حسين خېل زوی، په ۱۳۴۰ ش. کال د کابل په ولايت کې نړۍ ته سترگې پرانيستي دي. د ښوونځي دوره يې د حبيبې په عالي لېسه کې پای ته رسولي او لوړې زده کړې يې د ماسټرۍ (MS c. Hons) په سوبه

بشپړې کړي دي، له دې پورته يې د (Micro Economics) يوه دوره د آلمان هيواد د رور-بوخم (RUB) په پوهنتون کې په برياليتوب سره بشپړه کړې ده. د هيواد دننه او بهرني گڼ شمير کنفرانسونو، ورکشاپونو او سيمينارونو کې گډون کړی دی او مقالې يې اورولي دي. د افغانستان د ليکوالو او ژورنالستانو د اتحاديې غړی، کابل پوهنتون، د ننگرهار پوهنتون، خراسان پوهنتون، اريانا پوهنتون او پاکستان کې يې د افغانانو پوهنتون کې بيلابيلو پوهنځيو (کرنې، دوترنری علومو، عامه ادارې او پاليسۍ، ژورناليزم او اقتصاد پوهنځيو) کې تدريس کړی دی. د افغانستان د علومو د اکاډمۍ علمي غړی او د اريانا د اېډاپرېتور المعارف انستيتيوت مشر، دوترنری علومو د پوهنځي مرستيال، په GTZ/PAL کې ترينر، د اداري اصلاحاتو په کمېسون کې د ادارې د کورس استاد، په کابل پوهنتون، ننگرهار پوهنتون او خراسان پوهنتون کې د ماسټرۍ او لسانس دورې استاد پاتې شوی دی. د ننگرهار پوهنتون کې د تقرر او انفکاک د کمېټې غړی، د علمي ترفيعاتو د کمېټې غړی، د کانکور د کمېټې غړی، د پوهنتون د اعتبار موندنې د تضمين اوځان ارزونې د کمېټې غړی، د پوهنتون د نصاب د کمېټې مسئول، د لوړو زده کړو د وزارت علمي تحقيق او طبيعي منابعو د څيړنو او مطالعاتو د امنو عضو، د نشراتو د بورډ او د يوشمېر مجلو او اخبارونو (پوهه، انگازه، ارزښت، آرين، ننداره او افغان يووالي) د ليکنې د هڅې په توگه يې مسئوليتونه ادا کړي دي. د تدريس ترڅنگ، څه موده د ننگرهار پوهنتون د نشراتو مدير، بيا د اقتصاد د پوهنځي تدريسي مدير، ورپسې د اقتصاد د پوهنځي مرستيال او درې دورې د پوهنتون د علمي شورا غړی ؤ. څه موده د پوهه علمي مجلې مسئول مدير و، د دې ترڅنگ په ۹۳-۱۳۹۲ کلونو کې د معارف د نصاب نوي کولو کې بوخت و. دوه کاله يې د اريانا خصوصي پوهنتون د علمي مرستيال په توگه، درې کاله د خراسان پوهنتون استاد او د ماسټرۍ د بورډ اُمراو يو کال يې د جامعه العلوم

د سړکونو او لارو د غاړې هرزه بوټی 288	زنتو فیل 293.....
د ویاالو او لښتو د غاړو هرزه بوټی 289	زینو بیوتیک 293.....
هوساینه 289.....	زیریک 293.....
سوکاله- هوسا 289.....	زیروفایت 293.....
نړیوال خوراکی پروگرام 289.....	زایلیم 293.....
غنم 289.....	یارد 294.....
سپین ږیری مشر 290.....	بادی غونډی 294.....
عمده پلورونکی 290.....	حاصل 294.....
وحشی ژوي 291.....	حاصل 294.....
د وحشی ژویو د تگ راتگ لارې 291....	صفر خر 295.....
د وحشی ژویو ساتل شوی سیمه 291...	د لیچینگ ناحیه 295.....
مړاویتوب 291.....	د سیمې له مخې بیه ټاکل 295.....
باد ماتوونکی 291.....	زایگوت 295.....
بادی تخریب 291.....	
ژمنۍ مړینه 292.....	
د چاپیریال نړیوال منشور 292.....	
د اقلیم نړیوال پروگرام 292.....	
د هوا پیژندنې نړیوال سازمان 292.....	

275..... د څاڅکو په بڼه خړوبول
 275..... د استوايي سیمو بوتی
 275..... تروپوسفیر
 275..... تندرا
 276..... د زده کوونکی ډلی
 276..... نا مناسب استخدام
 276..... په خوار ځواکي اخته خلک
 276..... لږ خوراکی
 276..... لږ څر
 277..... وزگارتیا
 277..... د خاوری له لاسه ورکولو معادله
 277..... د ترویج پوهنتونی سیستم
 277..... ښاري ځمکی
 277..... د امریکې د کرنې وزارت
 278..... د پوهې او مهارت په کار وړل
 279..... واکيول
 280..... متحول
 280..... نیکولای و اویلوف
 281..... شین پوښښ
 281..... کمپوست کوونکی چنچي
 282..... ولسي ژبه
 282..... شمزی لرونکی
 282..... د وترنری درمل
 282..... له لرې څخه ویدیو کنفرانس
 282..... کلی
 282..... د کلي په کچه
 282..... کرنیز کلی ،

283..... د چنچي تکنالوژي
 283..... د لید وړ
 283..... ویتامین
 283..... انګور روزنه
 283..... د پانو غوړکی
 283..... حرفوی روزنه
 283..... مفر مواد
 283..... هوا ته تلل
 284..... خپلسری بوتی
 284..... داوطلبانه مشرتوب
 285..... وادي
 285..... وارد، باربارا ،
 285..... خاره ځمکې
 286..... ناپاکه اوبه
 286..... اوبو ته لاسرسی
 286..... آبپاش
 286..... د اوبو دوران
 287..... د روانو اوبو د جریان محاسبه
 287..... د خاورې د اوبو ساتلو ظرفیت
 287..... غرقاب
 287..... د اوبو ډنډ کیدل
 288..... د اوبو ډیر ایستل
 288..... د اوبو کیفیت
 288..... واثر شید
 288..... د اوبخورد مدیریت ترویج
 288..... موم
 288..... هرزه بوتی

264.....	پايداره كړنه	270.....	ترموسفير
264.....	دوام لرونكې پرمختيا	270.....	تريشر
265.....	دوام لرونكې اخلاقيات	270.....	ترپس
265.....	په گډه ژوند كول	270.....	د پاڼو د څوكو سوځيدل
265.....	سمپوزيم	271.....	انساج
266.....	مصنوعی سره	271.....	ټن
267.....	جدول جوړول	271.....	توپوگرافي
267.....	اصلي ريښه	271.....	د نودو پرې كول
267.....	د پام وړ ډول	271.....	زهر پيژندنه
267.....	بيا ويل	271.....	زهر
267.....	تكسانومي	271.....	تراكيدونه
267.....	تدريس	271.....	تركتور
268.....	د تدريس بار	272.....	دوديزه(غنعنوی) ټولنه
268.....	تدريسي مواد	272.....	دوديزه ټولنه
268.....	د تدريس طريقه	272.....	تمرين كول
268.....	تخنيكي مهارتونه	272.....	ټرالي
268.....	تخنيكي واحد	273.....	مربي
268.....	تكنالوژي	273.....	ټريننگ
268.....	تليفوني تدريس	273.....	روزنه او كتنه
268.....	اجاره داری	273.....	د بوټو ليردول
269.....	روزنيزه دوره	273.....	د تكنالوژۍ ليردول
د كرنيزو علومو د زده كړی اصطلاحات		274.....	پاده وانی
269.....		274.....	تعرق
269.....	تيراس	274.....	راجلبوونكی بوټی
269.....	تراسبندی	274.....	ترتمنت
269.....	تيوری	275.....	تريماتودا
269.....	گرمي خوښونكي	275.....	د آزمينښت وړ

253..... د ټولنيزې هوساينې پر گرام
 254..... ټولنه
 254..... ټولنسنگونه
 254..... خاوره
 254..... د خاورې ساتنې ترويج
 254..... د خاورو شپړيدل
 254..... د خاورې ښيرازي
 255..... د خاورې پاټکۍ
 255..... د خاورې مديريت
 255..... د خاورې مورفولوژي
 255..... د خاورې پروفایل
 255..... خاوره پوهنه
 256..... د خاورې جوړښت
 256..... د خاورې جوړښت
 256..... تازه واښه
 256..... سويلا
 257..... گڼ کښت
 257..... د ورکړې توان
 257..... درجه بندي او معياري کول
 257..... غريزه ککړتيا
 257..... متخصص
 258..... متخصص بزگر
 258..... سپيشز
 258..... سپيره
 258..... د شيندلو په طريقه خړوبول
 258..... ثبات
 258..... د ژوند سطح

259..... عمده يا مهم کښت
 259..... لوږه
 259..... احصائيه
 260..... ستيپ
 260..... تعقيم کول
 260..... ستروئيدونه
 261..... هڅوونکي
 261..... گڼه خاوري پوونه
 261..... ستوماتا
 261..... زيرمتون
 261..... سواره
 261..... ستراټوسفير
 261..... د پټاري په بڼه کښت
 262..... علمي گرځيدنه
 262..... سبسايدی
 262..... معيشتي بزگر
 262..... معيشتي کرونده
 263..... ځيښونکي حشري
 263..... قندي بوټي
 263..... وروستۍ ارزونه
 263..... بشپړوونکي (مکمل)
 263..... د ځمکې په سر خړوبول
 263..... پورتنۍ پور
 263..... د ځمکې پر مخ د اوبو روانيدل
 264..... د ځمکې سرسری پستول
 264..... د سروې طريقه
 264..... پايداري

242.....	نشخوار کوونکي	248.....	موسمی نوسانات
243.....	آواز، ډنډوره	248.....	د ښاخو د پری کولو قیچی
243.....	کلیوال	249.....	دوهم درجه کود
243.....	د کلیوالی ټولنی پرمختیا	249.....	افراز کیدل
243.....	کلیوالی پرمختیا	249.....	سکتوری پلانونه
243.....	کلیوال اقتصاد	249.....	نیمه پرازیت
243.....	کلیوالی پراختیا	249.....	نیمه ماهر کارگران
243.....	کلیوالی پراختیا	249.....	نیمه وچ اقلیم
244.....	کلیوالی کورنۍ	249.....	سیمینار
244.....	کلیوالی ټولنپوهنه	250.....	کاسپانی (کاسبرگ)
244.....	کلیوالتوب	250.....	د عمومی کولو دوام
244.....	کلیوال کیدل	250.....	بیل
244.....	ر.ل. ساتر	251.....	ونه ډوله بوتی
245.....	مالگین والی	251.....	لور
245.....	مالگینه قلوي خاوره	251.....	سایلیج
245.....	مالگه لرونکی خاوری	251.....	خابۍ
245.....	شگه	251.....	مهارت
245.....	تعقیم کول	252.....	شعار
245.....	نیالگی	252.....	غبی
246.....	سپروفایت	252.....	کوچنی ځمکوال
246.....	ساوانا	252.....	د کوچنی ټوټې ځمکې کرنه
247.....	کموالی	252.....	د سمیت لیور لایحه
247.....	علمی روش	253.....	لاندی کوونکي بوتی
247.....	پورتوس زقوم	253.....	ټولنیز اعتقادات
247.....	سکلرانشیم	253.....	ټولنیزه نابرابري
247.....	غلبیل کول	253.....	ټولنیز ارزښتونه
247.....	د اوبو الوتونکی	253.....	ټولنیزه هوساینه

233..... د تطبيق كوونكو انډول	238..... د استراحت دوره
234..... خیره	238..... بیرته رغیدل
234..... خام ارقام	238..... نتیجوى نمایشات
234..... د چانسی بلاکونو ډیزاین	239..... پرچون پلورونكى
234..... نه لېږدېدونكى ملکیت	239..... مخ په خور تلل
234..... د خبرو کولو دالان	239..... د چانسی گروپ ډیزاین
234..... بیا دوران موندل	239..... رازېوېکتریا
234..... سور کتاب	239..... ریزوئید
234..... اضافی	239..... د جویي په اړخ کرنه
235..... بیا ایجادوونكى کرنه	239..... حلقوي ترویجى نظام
235..... د منطقې د کرنې آمر (مسئول)	240..... د درمند پړاو
235..... د سیمې په کچه تشکیلات	240..... خطر
235..... احیا کول	240..... آر ان ا
235..... نسبتي مزیت	240..... ډېریزه ځمکه
235..... نسبي لمدېل	240..... په ځمکه کې ورستیدل
236..... نوی کیدونكى سرچینى	240..... د شخوند وهونکو وژونكى مواد
236..... کرایه	240..... د بام په سر بڼې
236..... تکرار	241..... رېښه
236..... نوی کیدونکې سرچینې	241..... رېښه یی بوټی
236..... تکثر	241..... د رېښې شق کیدل
236..... څیرنه	241..... نیله بوټی
237..... ترویجی څیرنیزه گډه پروژه	241..... مرسل گل
237..... جانبی عارضه	242..... گلاب گل
237..... د علوفې پاتې شونى	242..... تناوب
237..... کلکوالی، مقاومت	242..... تناوبی څړ
237..... سرچینى (منابع)	242..... زیره واښه
238..... غبرگون	242..... روگینگ

222..... لوڙي سيمې
 222..... کولبه /
 222..... د ځمکې اړول
 222..... گرده څنډل
 222..... ککړوونکي
 223..... ککړتيا
 223..... دمرغانو روزنه
 224..... گڼ دوره يي سرچينې
 224..... نرمې ميوې
 224..... دوگړودزياتوالي انډول
 224..... د نفوسو پاليسي
 224..... پوستر
 224..... د سيندونو پوهنه
 224..... د بيوزلي لومه
 225..... بيوزلي
 225..... د بيوزلي کرښه
 225..... د بيوزلي کمول
 225..... په ميليون برخو کې يوه
 225..... اورښت
 226..... ښکار
 226..... نابالغ
 226..... لومړۍ درجه کړونده
 226..... جيلغ
 226..... د توليد دوره
 226..... توليدوونکي خاوره
 227..... مولديت
 227..... مولديت

227..... پيژندنه
 227..... پروگرام
 227..... د پروژې لارښود
 228..... زياتول
 228..... تکثير
 228..... د پوهنځي تحصيلي لارښود
 228..... ساتل شوې سيمه
 228..... پروتين
 228..... پروتوپلازم
 229..... پروتوزوا
 229..... پروويتامين
 229..... ښاخ پرې کول
 229..... سايکروفيلونه
 229..... دولتي يا عامه ځمکې
 229..... عامه هوساينه
 230..... پيوپا
 231..... د کيفيت دايره
 232..... د آر عامل
 232..... وړانگيز تعقيم
 232..... راډيويي نشرات
 232..... راډيويي ډله
 232..... راډيو انځور
 233..... اورښت
 233..... ډيمکاري
 233..... څړ ځای
 233..... د ډلې نظم
 233..... ډيرې نژدې اړيکې

اونتوجنيز	212	د سړي سر غذايي توليدات	217
اونتوجنيز	212	څو کلن بوټی	217
اومايستيز	212	څو کلن بوټی	217
پرائیستي څړ ځای	212	بشپړ گل	217
سازمان	212	دوره یی څېړونه	218
ازموسز	213	ورستیدونکی محصولات	218
نا خوښه دوه رگه کیدل	213	تل کنگل سیمې	218
ډیر زیات څړ	213	فلاکس	218
تخمدان	213	تیزابیت	219
ملکیت کې برخمنتوب	213	فایوفیتا	219
اوکسایدونه	214	درمل پیژندنه	219
چومبې	215	فینولونه	219
بسته بندی	215	فرمون	219
سپینې کړی وریجی	215	فرمون تلکونه	219
پرازیت	215	فوتو سنتیز	219
پرازیتولوژی	215	فوتو تروپیزم	220
په یو میلیون برخو کې یوه برخه	215	فری تروفایت	220
پاستوریزه کول	216	فریولوژیکی پوځوالی	220
طبیعی څړ ځای	216	فریولوژی	220
د څړ ځای اصلاح کول	216	فایتوپتالوژي	220
د څړ ځای ریبیل شوې کتله	216	فایتو پلنکتون	220
د څړ ځای تناوب	216	کلنگ	220
پتوجن	216	حاصل ټولوونکی	220
پاتیول	216	د ډنډر منځ	221
پلارواکی	217	دښته، هواره	221
خځلې لرونکی خاوره	217	پلانکتون	221
کاچوځپانه یا پیپرومیا	217	بوټي کرونکی	221

202..... مک خاوره

202..... خره

202..... پونول، پتول

203..... مچواليزم

203..... مایسلیم

203..... پوپنک پوهنه

204..... د ترویج ملی خدمات

204..... په ملی کچه

204..... ملی پارک

204..... سراسري ملی پلان جوړونه

204..... بومی ډولونه

204..... طبیعي دښمنان

205..... پنځیز چاپیریال

205..... طبیعي الباف

205..... طبیعي گیاه وژونکي

205..... د طبیعي منابعو اقتصاد

205..... د طبیعي منابعو ترویج

205..... طبیعي منابع

206..... طبیعي منابع

206..... طبیعي شتمنی

206..... طبیعت پالونکی کتنی

206..... نکروسز

206..... ځوښا

206..... اړتیا

207..... نیماتود

207..... خبرپاڼه

207..... نادولتی سازمان

207..... ځاله

208..... د نایتروجن اکسیدونه (0)

208..... د شپې گرځیدونکی

208..... غوټه

208..... کوچیان

208..... نا زهری مرکبات

208..... غیر شفاهی اړیکې

209..... نه نوی کیدونکی سرچینې

209..... نورمن بورلاگ

209..... د سیندونو ملی ټولنه

209..... نیوکلیک اسید

210..... هسته (منځکه)

210..... نرسری

210..... د مغز باب میوو ځنگلونه

210..... غذايي ماده

210..... غذايي توکي جوړوونکي بوټي

210..... له غذايي عناصرو تشوونکی بوټی

211..... مشاهدات (کتنې)

211..... بی درجې محصولات

211..... بی فصله

211..... دفتر ته بلنه

211..... دفتری کتنه

211..... غوړ لرونکي بوټي

211..... اومنیور

212..... د کروندی کاریگر

212..... یو بوټی لرونکی کرونده

212..... یو اړخه قلبه

190.....	بازار موندنه	197.....	ږدن
191.....	ماده	197.....	په معدني موادو تغذيه كول
191.....	پوخ اقتصاد	197.....	منرالي خاورې
191.....	رسيدلې خاورې	198.....	د تودوخې تر ټولو ټيټه درجه
191.....	اضافي مصرف /	198.....	گرد شيندونكې
192.....	د زريزې اهداف	198.....	خمنډكې
193.....	ميخانيكې توانايي	198.....	خمنډكې وژونكې
193.....	ميخانيكې كنترول	198.....	گډ كنبټ
193...	د گياه ميخانيكې له منځه وړل	198.....	گډ فارمونه
193.....	گرځنده رسنۍ ,	198.....	الگو
193.....	حافظه	199.....	بيلگه ييز بزگر
194.....	د حافظې وربوى	199.....	عصرى
194.....	گريگور منډل ,	199.....	مدرن يا نوى سكتور
195.....	ميزوسفير	199.....	مدرنيزم
195.....	پيغام	199.....	نوي كول
195.....	استقلاب	200.....	مولد بورډ كولبه
195.....	استحاله	200.....	ماليكول
195.....	ميټان گاز	200.....	مونيتورينگ
196.....	د نمايش طريقه	200.....	يو دوره يي سرچينى
196.....	كوچني اقليمونه	200.....	موسمي جريانات
196.....	كوچنې موجودات	200.....	انځر پاڼه يا مونسترا
196.....	لږ لگښته عناصر	201.....	د توت كورنۍ
196.....	د خاورو كوچني منفذونه	201.....	مړينې
196.....	مايكرون	201.....	انگيزه
197.....	كوچني ژوندي موجودات	202.....	مولد بورډ قلبه
197.....	د نيمې ورځې مړاويتوب	202.....	موور
197.....	شيره گي	202.....	مك خاوره

179	د ځمکې مالکیت	183	جوبه کشی
179	د تودوخې د کمښت نسبت	183	د سواد لرونکو انډول
180	لاروا	184	ژوندۍ ښوره
180	وروستی اکثریت	184	څاروي روزنه
180	ناوخته کښت	184	د ژوند سټنډرډ
180	وروسته غوړیدونکی	184	لوم
180	ځنګیزې رینې	184	د بوټو چپه کول
180	عرض البلد	184	لوند ډیران
180	د مادې د تحفظ قانون	185	له لږو امکاناتو برخمن بزگران
181	ګونډه کول	185	شخوالی
181	لیچنګ (مینخل کیدل)	186	ام. فکتورونه
181	د پانو خاوره	186	غټ موجودات
181	اجاره	186	ډیر لګښته عناصر
181	لیګیوم	186	مکروسپور
182	لیګیومی بوټی	186	ماګنولیا
182	لیما	186	د کرنی، اوبو لګولو او مالدارۍ وزارت
182	د درس پلان	187	بچ ساتنه
182	کاهو	187	خوارځواکی
182	پټم	187	مدیریت
182	ماله	188	د کرنی مدیریت ,
182	سپک صنایع	188	لارښود
183	سپکه خاوره	188	پارو، سره
183	لګنین	188	ځنګیز بوټی
183	لیمنولوژی	188	اضافي فزیکي تولید
183	کونجاړه	188	نهایی مطلوبیت
183	لپید	190	سمندری روزنه
183	اوبلن کود	190	د اوبو د غاړو بوټی

166	په لابر اتوار کې	172	د بېوزلې نړيواله کرښه
166	په لوبښي کې کښت	173	د خالت کول
167	حشره وژونکي	173	د آفتونو د کنترول گډ مدیریت
167	بومي (آرژوندي)	173	د اوبو کولو او کښت وړ ځمکه
167	د ځنگل ناسيده له منځه تلل	173	د آبياري وړ ځمکې
167	د ودانيو دننه بوټي	173	آبي ځمکې
167	صنعتي کرنه	173	ويا له
168	صنعتي بوټي	174	ځانگړي مفاهيم
168	صنعتي لوگي	174	جريب
168	بې اغزي	174	گډ توليدات
168	نه تماميدونکي سرچينې	174	ځوان بوټي
168	غير رسمي گروپ	175	کاپ
168	باخبره شخص	175	کنجه تيغ خانښي
169	بنسټيز جوړښت	175	د خپلوي نظام
169	جوړوونکي توکي	176	تسکوره
169	مخکښ	177	ليبل لگول
169	د نوښت په اړه د پريکړې پروسه	177	موسمی کار
170	نوښت	177	وروسته پاتې
170	نوښتگران	177	رڼوونکي ډنډ
170	د بکتريا کښت	178	د پاڼې مخ
170	منرالي کود	178	ځمکه
170	له عضوي موادو فقيرې خاورې	178	د ځمکې اقتصاد
170	حشره خوړوونکي	178	د ځمکې اقتصاد
170	د وړانگې اندازه	178	د ناپاکيو کنده
171	تشديدی کرونده	179	د ورستو شيانو گاز
171	گډ کښت	179	د ځمکې ساتنه
172	ليوالتيا	179	د ځمکې سمون

153 د ژوند محل
 153 شدياره پرينودل
 153 د لاس په واسطه دهرزه بوټو ايستل
 154 هانس هيرمن بر
 154 غابشوره
 154 د ځمکې ماله کول
 154 بوس
 155 کادان
 156 د وړۍ ايستلو پړاو
 156 درنې خاورې
 156 هکتار
 156 د باد ماتوونکې ونو کتار
 156 گياه وژونکې
 156 گياه خوړونکې
 156 بوټي
 157 گډ کښت
 157 برخوردار بزگران
 158 خاوره ورکول
 158 چارۍ
 158 خيشاوه
 158 کورني صنايع
 159 په کور کې کتنه
 159 ورته والی
 159 نيم وزري
 160 هورمون
 160 بڼوالی
 160 کوربه

160 تودې چينې
 161 کورنۍ
 161 د انساني سرچينو پرمختيا
 161 هيومسي طبقه
 161 لمدبل
 162 هيومس
 162 دورگه کول
 162 د اوبو جريان
 162 د اوبو مطالعات
 162 هايډرولوژي
 163 اوبه خوشوونکي
 163 هايډروپونیک
 163 د اوبو برينينا
 163 هايډروسفير
 163 هايگروسکوپیک واطر
 164 گرڼدۍ حساسيت
 164 هايڤا
 164 فرضيه
 164 د اکسيجن کمښت
 165 ايکارډا
 165 د کنگل عصر
 165 د کرنې د پرمختيا لپاره نړيوال صندوق
 165 د ځوانو بزگرانو د تبادلي پروگرام
 166 د جذب عمل
 166 تقلید
 166 نا رسيدلی خاوره
 166 خواره خاوره

140 د څارويو خوراکه
 141 دروشته
 141 غذايي زنځير
 141 خوراکي دانه باب
 141 غذايي مصنوعات
 141 غذايي خونديتوب
 142 د پښې پل
 142 د څارويو وچ واښه
 142 واښه
 142 پلن پاني بوتې
 142 ځنگل
 142 رسمي ښوونه او روزنه
 143 ميوه
 143 پوپنک وژونکي
 143 فنډجې
 144 شودياره
 144 جويچه يي اوبخور
 145 ښې کرنيزې طريقې
 145 لوټه ماتوونکي
 145 گاردنيا گل
 145 باغونه
 145 گاستريا
 146 جين
 146 جنيتيک
 146 جينس
 147 میکروب وژونکي
 147 د شنه کيدو وړتيا

147 تيغنه وهل
 147 د جغرافيايي معلوماتو سيستم
 147 مرغيري
 147 نړيوال گډ ټکي
 148 گلوکوز
 148 گلوتين
 148 ناخالص ملي توليد
 148 پيوند کول
 148 تريشر
 149 دغلې چلولو لارې
 149 د غلي گودام
 149 کبلې
 149 ولسونه
 149 گراسي هرزه بوتې
 149 ملخ
 150 پوره څړ
 150 د څړ فشار
 150 شنه واښه
 150 شنه سره
 150 شين انقلاب
 151 گلټوني گازونه
 152 تحت الارضي اوبه
 152 ډله
 152 گروپي بحث
 152 ډله ييزه ښوونه
 152 گلجې اپارات
 153 دايمي

کارخانه یی کر نه	127	سره ورکول	135
صنعتی کروندې	127	ملوک الطوايفې	135
شدياره	127	فيوډالېزم	135
کورنۍ کرونده	128	فايري بوتې	136
ناوړه تغذي	128	وينښته ډوله ريښه يي سيستم	136
د کرنې او غذايې توکو نړيوال سازمان	128	ډگر، کرونده، څانگه	136
فارم- کرونده	129	د کار د ډگر مشاور	136
د کروندې ټولگي	129	د کروندې سوځول	136
د کروندې برخه	130	د کروندې ورځ	136
کروندگره کورنۍ	130	د کروندې د ورځې نندارتون	137
کروندگره کورنۍ	130	د ساحې تجربه	137
د کروندې تمویل	130	د کروندې جنډۍ	137
د کروندې ستونزه	130	ساحوي آزمينښت	137
د کرنی راډيويی خپرونه	131	د فلم پتاره	138
د کروندې سبسايدي	131	فلتر کول	138
د کروندی کتنه	132	لوټی ټکول	138
کروند گری	132	کب روزنه	138
فتالېزم	132	د تولید ثابتی سرچینې	138
فتاليزم	132	بیرغ پانه	139
فونا	133	فلاونوييدونه	139
غبرگون	133	بدلون منونکی	139
غذايي ارزښت	133	سيلو	139
ښاخۍ	133	غرقاب کول	139
تخمړ	134	غرقاب اوبخور	140
د ځمکې حاصلخيزې	134	فلورا	140
د ځمکې حاصلخيزې	134	گل کر نه	140
د تولداتو نسبت	134	گل روزنه	140

99	دیران	108	تجربه پالنه
99	دورم غنم	109	احتکار
100	گرد او غبار	117	تل شنی پلن پانی
100	گرد شیندونکی	117	کت مټ تکرار
101	ایکالپیتوس	117	اطراح
101	وړی	117	نندارتون
102	مخکې له وخته ریل	118	اکزو بیولوژی
102	لومړنۍ ډیرکي	118	اگزوسفیر
102	د خاورو ډنډونه	118	پردی نوع
102	د ځمکې ورځ	118	تجربه
102	د خاورو چنچي	118	تجربه
103	آشوریا	118	تجربې یا آزمایشېتي فرضیه
103	طبیعت محور	119	تجربې پلات
104	ایکولوژیکي ناحیې	119	ترویج
104	ایکالوژی	120	د ترویج اداره کوونکی
105	اقتصادي ساحه	120	د ترویج مامور
105	اقتصادی انسان	121	د ترویج کور
105	ایکوسیستم	121	د ترویج مدیر
105	ایکالوژیکي مالیه ټاکنه	121	ترویجی رسنۍ
105	ایډاپولوژي	122	د ترویج علم
106	د خوړلو وړ	122	د ترویج سیستم
106	مربی	124	له منځه تلل - انقراض
107	د ککړتیا په وړاندې ورکړې	124	سازگار شخص
107	ال نینو	125	مخامخ کتنه
108	گل پرې کول	125	آسانه کوونکی
108	خپریدل	125	څو عامل لرونکی ډیزاین
108	تجربې	125	د تولید عامل

82 داروين ,
 82 د معلوماتو راتولول
 83 د ورځی اوږدوالی
 83 جریان
 83 تجزیه کوونکی
 84 د شولو ټکول
 84 ژوره ایکولوژی پوهنه
 84 د څړ ځنډول
 84 د ځنگلونو له منځه تلل
 85 د ودې ورځې
 85 سپارل کوونکی ترویج
 85 نمایش
 85 نمایشی قطعه
 86 تکاثف
 86 استهلاک
 87 د خاورې خوړول
 87 صحرا (سارا)
 88 د ټاکل کیدو وړتیا
 88 د زهریت کمول
 88 شبنم
 88 د پرځې غورځیدل
 89 د رکود دوره
 89 دی ازوتروف
 89 سپلمنټونه
 89 د څپرولو مهارت
 89 هضم کیدل
 89 نزولي بهره

90 هزارپای
 93 سیده پلورنه
 93 د اوبو وتل
 93 وچ شوي ډونډونه
 93 د بحث ډله
 94 د ولسوالۍ په کچه
 94 ویا له کیندونکی
 94 دیچتر ترینچر
 یا د تخنیکي تعویض اضافي نزولي نسبت
 94
 96 ډي ان ای
 96 لکۍ غوڅول
 96 تحجر
 96 اهلی کول
 96 د خوب دوره
 96 زهکشي
 96 لاسي کوهی
 97 کتار کبست
 97 قطره یی اوبخور
 97 هڅه
 97 هڅه او انرژي
 97 وچکالي
 97 طبي بوتی
 98 للمی کرنه
 98 خوړونه
 99 ډمپ ترک
 99 شگلنې غونډۍ

68	بشپړه کود
68	بشپړه ځیره
68	مرکب کود
69	کمپوسټ
69	مساله جات
69	کنفرانس
69	تړلی اکویفر
70	شخړه
70	ستن پانې یا مخروطیان
70	ستن پانې ونې
70	محافظت کول
71	مشوره
71	مشاور
71	مستهلك
71	مصرفوونکی
71	لگښت
71	مصرفي استعمال
71	په اړیکه کې بزگر
71	د اړیکو مهال
72	محتویات
72	پرلپسې څړ
73	کنوانسیون
73	تعاوني
74	همغږي کوونکی
74	کاپرسيلفت
75	ټاټبې
75	کارتیکس

75	د کښت لگښت
75	پومبه دانه
76	د مالوچو ماشین
76	کاتیلیدون
76	پوښوونکی بوټی
76	بد خونده بوټی
76	کراسولا
77	نوبستگر فکر کول
77	کرپ
77	د بوټو ساتنه
77	سواره
77	کرنیز تناوب
77	د بوټو دوه رگه کول
78	ساره خوښوونکی
78	کرپتومریا
78	کلینګ
78	کرنیز عملیات
78	کلتیواتور
79	کلتوري بدلون
80	کلتوري خدمتونه
80	کلتور
80	وچ واښه
81	مشتري
81	قلمه
81	قلمه
81	سایتولوژی
82	د شیدو د تولید فارم

55 تعویضی بوټی
 55 کټیون
 55 نخاس
 55 د غواوو څړځای
 56 ارچه
 56 اطلسی سرو
 56 ژونکه
 56 حجروی تقسیمات
 56 سلولوز
 57 غلې دانې
 58 ارغوان (یاسمن)
 58 تصدیق
 58 تصدیق
 58 چمن
 59 سیستودا
 59 غلبیل
 59 د بدلون مامور
 59 کانال
 59 وراسته خواره
 59 کیمیاوی اوبخور
 60 چرنوزوم
 60 د چرگانو کپس
 60 یخ وهنه
 60 چزل کولبه
 60 کیتین
 61 کلورین کول
 61 کلوروفیل

61 رنګ بایلل
 61 غوره توب
 62 د تیږو بوټی
 62 ساطور
 62 کروموزومونه
 62 پراخه بیکاري
 63 تالاب
 63 مدنی ژوند ښوونه
 63 متینه خاوره
 63 پاکه کولبه
 63 کلیوپتیل
 64 د پام وړ وګړي
 64 اقلیم
 64 پیچکونه
 64 لوټه
 64 ترلې ټولنه
 64 وښکالی
 64 ډله ییز چلند
 64 ګډې کروندې
 65 کومنسالیزم
 66 تجاری ځنګل
 66 عرفی قانون
 67 د څړځای حق
 67 اړیکې
 68 د ټولنې خدمات
 68 د ځمکې تخته کیدل
 68 د سیالي توانايي

44	 بايوم	48	 بروشر
44	 بايوپستيسايدونه	49	 برايلر
44	 بايوفايټ	49	 د څړ ځاى بوټى
44	 د بيولوژيكي سرچينو غلا	49	 څړى اوبه
45	 بايوسفير	49	 تيغنه
45	 بايوټكنالوژى	49	 تيغنه وهل
45	 د تولداتو كنترول	49	 پيازكى
45	 امريكايي سنډا	50	 پيازگى لرونكى بوټى
45	 توره خاوره	50	 د ډلى بحثونه
45	 ژپړه شوې پانه	50	 د ډلگيو غونډه
46	 بلاک	51	 د خاورې طبقه
46	 د بلاک په کچه	51	 کرم
46	 غوټۍ کول	51	 کادستر
46	 آبي انقلاب	51	 کونجاړه
46	 د تمباکو پانه	51	 د ښورې زياتيدل
46	 غوزه	52	 کالورى
47	 د هډوکو پوډر	52	 کالکس
47	 بورکس	52	 کمپاين
47	 په پولو کې کښت	52	 کانال
47	 بوتانى	53	 کپلرى اوبه
47	 د مغزو توپان	54	 د کاربن تثبيت کيدل
47	 مورنى نسلى تخم	54	 سرطان زيږوونکى
48	 سره نښلول	54	 غوښه خوړونکى
48	 لنډه ورپيژندنه	54	 کارپل
48	 بريکس	54	 کتابوليزم
48	 پلن پانى	55	 کتلسټ
48	 شيندل	55	 د خاورى بحرانى ويجاړيدل

31.....	ارتروپودا	37.....	بنسټيزه روزنه
31.....	مصنوعي تغذيه	37.....	حوزه
31.....	مصنوعي سره	37.....	حوضه يی اوبخور
31.....	ايره	38	ټيټې ځمکي
31.....	اتموسفير	38	ډنډه خوښوونکي
32	اټم	38	د ځايولو وړتيا
32	مراجعين، اوريدونکي	38	د کښت بستر
32	اوتوتروف	38	مچي (غومبسي)
33	د ويتامين کمښت	39.....	دغوښې د توليد لپاره روزل شوی څاروی
33	ازوتوبکتریا	39	د جغندرو ثقاله
34	د خاورې (بي) طبقه	39	د جغندر ربښه يی برخه
34	بي ويتامينونه	39	چلند
34	وروسته پاتې	39	د معيار نښه
35	بکتریاوژونکي	40	زينه يي کروندې
35	بکتریا پوهنه	40	گټه اخيستونکي
35	بکتریا	40	د کنگل غرونه
35	بکتریا خوړونکي	40	مصری شوتله
35	د گڼيو ثقاله	41.....	بيټا کروټين
35	زهري مړی	41.....	بي. اچ. ای. او بي. اچ. ټی &
36	توزيني تکرار	41.....	دوه کلن
36	ټړل شوی واښه	41.....	ژوندی سره
36	بالر	42	ژوندی کتله
36	شودياره	42	د ژوند تنوع
36	ډيران	42	بايو گاز
37.....	اساسي بوټی	43	بايو گاز ديجيستر
37.....	بنسټيزه څيړنه	43	بايوليت
37.....	دسلگ ثقاله	44	بيولوژيکی شتمنی

18..... کرنیز عملي کار	25 څاروی روزنه
18..... کرنیز تُفاله جات	25 کلیوالي خوځښت ,
18..... د انفلاسیون کرنیز عوامل	26 کليني محصولات
19..... کره	26 یو کلن څړځای
20 اگروفارستری	26 کلي- کړۍ
21..... اگروایکولوژی	26 انتو فیلوس
21..... اگرونومیست	26 گلریز
21..... اگرونومی	26 انترپولوژی
21..... په هوا کی وچول	27..... انتی جن
21..... د اوبو پمپ	27..... د بهوزلی د له منځه وړلو پروگرام
22 الجی	28 انتی سیپتیکونه
22 القلیان	28 د څوکی مریستم
23 قلوۍ سره	28 اپی کلچر
23 زهری هرزه بوتی	28 منځنی فزیکي تولید
23 رسوبی جریان	28 عملی علوم
23 خره	28 ارزونه
23 بابا ادم یا الوکازیا	29 مناسبه تکنالوژي
23 الپاین	29 اوبیزه کره
23 دوه رگه شوتله	29 اکویفر
23 متناوبی پانی	30 د اکویفر تشیدل
24 متناوب بوتی	30 د کښت وړ ځمکې
24 انابولیزم	30 اربوریتیم
24 دپه تجزیه	30 اربوریساید
24 انالوژي	30 ونه خوښوونکی ژوی
25 انیموفیلی	30 د یوې ساحې په کچه
25 انجیو سپرم	30 شگه خوښوونکی
25 انگستروم	30 وچ اقلیم

فهرست

1..... د خاورې طبقه	6..... د لویانو زده کړه
1..... پردی، متفاوت	6..... د تناوب گټې
1..... ناژوندی	7..... اعلانول
1..... غیر نورمال	7..... آکما
1..... اصلي اوسیدونکي	8..... په خاوره کې د هوا جریان
1..... مطلق فقر	8..... له ځمکې پورته بوټی
2..... زغمل، جذبول	8..... د هوا ذرات
2..... له لاسه ورکول	9..... د استراحت دوره
2..... پریماني	10..... افلاتوکسین
2..... داوبوژورتیا	10..... بیا وده
2..... کنه وژونکی	10..... د زړښت عمر
2..... پرته له هستی	10..... نماینده
2..... گړندی تخریب	10..... آجندا
3..... مطابقت کول	11..... مامور
3..... په تیزابو لړل	11..... ترسب
3..... تیزابی خاوره	11..... د ځمکو اصلاحات
3..... تیزابونه	12..... شاپری
3..... ایگر	12..... کرنیز کاروبار
3..... اکتینومايستونه	12..... کرنیز کیمیاوی توکی
4..... فعاله جذب	12..... د کرنې سکتور
4..... فعاله زده کړه	13..... کرنیز پوورنه
4..... تطابق	14..... کرنیز تمویل
4..... توافق	14..... کرنیز جایداد
4..... اضافه شوی	15..... کرنیز محصول
5..... د توافق وړتیا	17..... کرنیز انقلاب
6..... لویان	17..... کرنیزه ننداره

تر اوسه پورې په ملی ژبه د کرنیزو علومو د کتابونو په لست کې د ډکشنريو شمېر، په تېره بیا په پښتو ژبه کم دی. نه یواځې په کرښه کې، بلکې په نورو مسلکي څانگو کې هم په کار ده، چې تشریحي ډکشنري او قاموسونه ولرو. کېدای شي د راتلونکي لپاره دغه ډول قاموسونه د یوه علمي مرکز له خوا خپاره شي. دا چې هره لاره غوره وېرېښي، دا د درنو پوهانو پریکړې او په راتلونکي پورې اړه لري. دا څرگنده خبره ده چې لومړني گامونه او د کار پیل هم ستونزې لري او هم نیمگړتیاوې. وروسته تر څلویښتو کلونو کورنۍ جگړې څخه مونږ یو ځل بیا په نا امنه شرایطو کې په علمي – اکاډمیک ډگر کې د کرنې دسکتور بیا رغاونې ته ملا تړلې ده. کېدای شي په دغه تشریحي قاموس کې ستونزې هم وي او یو جامع قاموس به هم نه وي، خو مهمه داده چې د راتلونکي لپاره به د یوې تجربې په توگه گټور تمام شي. زه ډاډه یم چې دغه قاموس (فرهنگ - ډکشنري) به د ځوان کول لپاره د روښانتیا یو زیری وي، د دوی جرات به زیات کړي، مصمم به شي، او په زړورتیا سره به د افغانستان دمخ پرودی کرنې د ښه کولو لپاره د دی کتاب په مرسته ملا وتړي. کله چې دوی بهر ته د نورو زده کړو (د ماسترۍ او د دوکتورا پروگرامونو) لپاره ځي، دوی به په خپله ژبه له مبادی، ضروري اصطلاحاتو او مفاهیمو سره آشنا وي. ځوانان په خپله ژبه یو مفهوم ډیر ښه تر لاسه کولای شي، آن په بهر کې چې په بهرنیو ژبو د تعریفونو او اساسي مفاهیمو د زده کړې فرصت نه وي، دوی کولای شي دغه کتاب ځان سره ولري او عاجله مراجعه ورته وکړي. په نورو هېوادو کې هر کال د بېلابېلو علومو په ډگر کې په څو څو ټوکونو کې نوي قاموسونه خپرېږي، مونږ لاتراوسه پورې دومره وسایل نلرو، خو بیا هم د ډېرو ضروري ستونزو د حل لپاره ضرور بریښي چې یو څه گامونه اوچت کړو، دا ځکه چې د کرنې او د وترنری د علومو په پوهنځیو کې د اوږدو کلونو تدریس په جریان کې راته ثابته شوه چې محصلان، د کرنې د پوهنځي د علمي کادر ځوان غړي او څیړونکي قاموسونو ته خامخا اړتیا لري. د لکچر په ترڅ کې د محصلانو ډېرې پوښتنې د یو شمېر اصطلاحاتو په هکله وي. په بېلابېلو اخځونو کې د هغو لټول او موندل دوی ته گران وي، نو د دوی د سوالونو د حل لپاره ډېره ښه لاره تشریحي قاموس دی. دا هیله لرو چې راتلونکې کې د اګرانومي په برخه کې جلا، دهارتیکلچر لپاره جلا، دطبیعی منابعو لپاره جلا او لنډه دا چې هرې برخې ته ځانگړی تخصصي ډکشنريانې ولرو. په نورو هېوادو کې دغې تجربې ډېر ښه نتایج ورکړي دي. یوه بله خبره دا ده چې معمولاً په مسلکي – اختصاصي قاموسونو کې لکه د ژبې د لغاتو او ډکشنري په شان د لنډیزونو او تلفظ لارښود ته اړتیا نه وي؛ موږ هم دغه ټکی رعایت کړ. په ۱۳۹۰ل. کال کې مې د اقتصاد تشریحي قاموس باندې کار پیل کړ چې په ۱۳۹۴ل. کال کې بشپړ او په ۱۳۹۵ل. کال کې چاپ شو، هغه وخت مې د کرنې دتشریحي قاموس دلیکلو پریکړه کړې وه، دا دی دغه کتاب هم په درې کلونو کې بشپړ او د درنو لوستونکو دلاسبري وړ وگرځید، هیله لرم راتلونکو دریو کلونو کې د هېواد ځوانانو، محصلانو، څیړونکو او د پوهې مینه والو ته د دې لړۍ درېیم کتاب هم تکمیل او د دوی مطالعې ته وړاندې شي. ان شالله.

په درناوی

پوهاند محمد بشیر دودیال

۱۳۹۸/۴/۲

کابل ښار- ایوبخان مینه

شوي دي چې زموږ دخپل هېواد د کرنې دسکتور مسلکي متخصصين بايد ورباندې پوه وي او له نړېوالو مؤسساتو سره تفاهم ورباندې وکولای شي او له بلې خوا عملاً معمول وي. د همدغو ځانگړنو له مخې لغاتونه په ډېره آسانه طريقه او تر ټولو په ساده ژبه تشرېح شوي دي. کېدای شي يو لغات خپله ځانگړې لغوي معنا ولري، اما په ساحوی چارو او اداري اجراتو کې ځانته د يوې مسلکي اصطلاح په توگه خپله يوه بله جلا معنا پيدا کړي، نو ځکه دغه ټکي هم دلته روښانه شوېده، خو عمدتاً زموږ موخه هماغه معنا ده چې د مسلکي متخصصينو لپاره د پام وړ وي. دبيلگې په توگه مراجعين يوه عمومي اصطلاح ده، خو په ترويج کې يې بيا صرف هغو کسانو ته استعمالوو چې د ترويجي خدماتو دفتر يا دترويج مامور ته راځي. يو انجنير ډيمترک هرې نسبتاً کوچنۍ لارۍ ته وايي، خو دکرني ماهرين يې صرف هغې لارۍ ته استعمالوي چې د فارم دننه فعاليت کوي. همداسې هم يو جيولوجيست خاورې ته له خپل نظره گوري او د کرني متخصص بيا ورته د خپل مسلک له مخې گوري. هغه سيستمونه، تکنالوژۍ او پروسيجرونه چې زموږ په هېواد کې نشته، نو د هغه اړوند لغاتونه هم نه دي راوړل شوي. په حاضر قاموس کې له اصطلاحاتو پرته، د کرني د هغو نامتوپوهانو او نظريه ورکوونکو پيژندنه هم راغلي ده، چې په خپله مسلکي څانگه کې يې د درناوی او قدر وړ کار کړی دی. البته د کرني دپرمختگ او زراعتي څيړنو په ډگر کې ډيرو پوهانو زيار گاللی، او گڼ شمير تجربه لرونکو او وتليو نامتو متخصصينو په څيړنيزو ستيسشنونو او لابراتوارونو کې کارکړی دی، خو دلته صرف هغه نامتو پوهان راغلي دي، چې يا د نوبل د جايزې وړونکی دی، يا يې نظريات دومره مهم دي چې د پوهنتونونو په درسي کتابونو کې شامل دي، يا هم دوی په خپله د چاپ شويو درسي کتابونو مولفين دي، يا هم نسبتاً معاصر دي، چې د دغه ډول پوهانو شمير محدود دی، خو دا ادعا نشي کېدای چې دکرني دبرخې ټول پوهان معرفي شوی دی. دې ته (استثنا) ويلای شو. لغتونه او اصطلاحات لکه هغسې چې په نړۍ کې دکرني نورو دکشنريو کې تشرېح شوي دي، دلته هم د يوې دکشنري له ځانگړنې سره سم لنډ تشرېح شوي دي، خو يوڅو د گوتو په شمار يې تفصيلي بڼه لري. د دې علت دا دی چې دا يوڅو د گوتو په شمار اصطلاحات له يوې خوا دکرني اصلي موضوعات دي، له بلې خوا په لنډه تشرېح کامل وضاحت نه ترلاسه کېږي، لکه د ژوند چاپيريال (environment)، دڅاروې پوهنه (soil science)، کرنه (agriculture)، ترويج، extension، د (FAO) نړيوال سازمان او يو څو نور.

د دې قاموس يا دکشنري مهم او عاجل هدف دا دی چې ځوانان په يوشمېر مهمو اساساتو ښه وپوهيږي او د کرني دفارمونو، تحقيقاتي مراکزو، مؤسساتو، کوپراتيفونو او د ترويج د ادارو مدیریت ته ډېر ښه، ژر او آسانه چمتو شي. که چېرې دغه دکشنري د کرنيزو چارو د ملي کدرونو د معلوماتو او پياوړتيا يوه وسيله وگرځي لويه لاسته راوړنه به يې وېولو، چې دغه لاسته راوړنه به زموږ د ملي آرمانونو يوه برخه وي. کتاب ته له انگليسي الفبا سره سم د انگليسي اصطلاحاتو فهرست او د پښتو الفبا سره سم د پښتو اصطلاحاتو ليکلې ترتيب شوی. په دې توگه پلټونکی په دواړو ژبو هغه آسانه موندلای شي، دا ځکه چې هغو اصطلاحاتو ته چې په پښتو کې معادل لغات نه لرو، د هغو انگليسي بايد وکتل شي او زموږ په فکر دا کوم عيب نه دی، بلکې يوه اړتيا ده چې بايد مسلکي کسان يې د پوهاوی په خاطر په پام کې ونيسي. دا هم نه ده هېره شوې چې که يو شمېر انگليسي اصطلاحات معادل فرانسوي يا جرمني لغات لري، د هغو يادونه هم ورسره شوې ده، دا ځکه چې زموږ په هېواد کې په بېلابېلو اڅخونو کې هر چا د خپلې علاقې سره سم ځينې وخت انگليسي، ځينې وخت جرمني، يا هم فرانسوي اصطلاحات هم کارولي دي، خو په دغه قاموس کې د پورتنیو ټولو ټکيو له پام کې نيولو سره يو ځای لنډيز ته هم ډېره پاملرنه شوېده.

دلته دا ادعا نشي کېدای چې همدا به يو بشپړ قاموس وي يا به ځينې تېروتنې پکښې نه وي، خو هيله شته چې په بل ځل به د درنو لوستونکو په پاملرنه تېروتنې اصلاح او قاموس به نور هم بډای شي. که دا کار يو لومړنی گام وېولو، نو دا هيله هم شته چې ورپسې به مو نور گامونه لا پآخه وي. په دې توگه دغه دکشنري د يوه ضرورت له مخې وليکل شوه.

اربروریتیم ته درې تشریگانې راغلي دي. په دې توگه لوستونکي له مترادفو مفاهیمو ډیر ښه فهم ترلاسه کوي. د دې کتاب بله ځانگړنه داده چې له کینې خوا څخه ښی خواته (چپه) لوستل کیږي، دا ځکه چې انګلیسي-پښتو ده، نو باید د انګلیسي د تورو په قاعده پر مخ ولاړ شو.

د خپلې ژبې په هکله مو یوه ویره دا ده چې له بده مرغه په دې وروستیو کې یو شمېر اصطلاحات لکه هغسې چې پکار ده نه استعمالیږي او نه هم په هغې معنا راوړل کیږي چې موخه یې ده. په کار داده چې هغه کلمات استعمال کړو چې له کلونو کلونو راهیسې معمول شوی او زموږ په پارسی دري او پښتو ژبو کې تر ټولو کره مانا لري. د بهرنیو اصطلاحاتو لپاره زموږ ملي ترمینالوژي کې ډېر ښه کلمات شته او موږ د کلونو کلونو په ترڅ کې په لکچرونو او درسي موادو کې هغه استعمال کړي او د خلکو له غوږونو سره آشنا دي. د بېلگې په توگه د کښت او کرنې (زراعت) پرځای د کشاورزی، د څاورو روزنې پرځای دامداری استعمالول یا شیلات او انگل او داسې نور مناسب نه بریښي. همدارنگه د (**Development**) لپاره موږ د انکشاف یا پرمختیا نومونه کاروو، خو (توسعه) هېڅکله هغه معنا نشي ورکولای. همداسې هم (نرخ) هېڅکله د نسبت (**Ratio**) معنا نشي ورکولای ځکه زموږ خلک په دري او پښتو ژبو کې له نرخ څخه نور مفاهیم اخلي لکه بیه، دود – دستور او د بیو ټاکنی. کله چې موږ د (عاید) کلمه ولرو، نو د هغې پرځای د (درآمد) لیکل ډیر سم نه بریښي. نه یواځې داستونزه چې د منل شویو کلماتو پرځای نا مانوس کلمات دود شوي، بلکې تر دې هم ستونزمنه خبره دا ده، چې کلمات باید په دقت سره انتخاب شي، نو ځکه دا مهمه ده چې هغه کلمات استعمال کړو چې د کرنې د ډگر کارکوونکي، بزگران، کوپراتیفونه، دترویج ادارې او دترویج مأمورین، د کرنیزو تحقیقاتي ستیشنونو څیړونکي، دفارمونو ځواندان، داصلاح شویو تخمونو دشرکتونو کارکوونکي، دقرنطین د ادارې کارکوونکي او نور مسلکي همکاران یې استعمالوي او کلونه کلونه ورسره آشنا یاستو او په اسنادو کې راغلي او راځي. یعنی زموږ د خپل هیواد خپل مامورین او مسلکي کادرونه په هماغه طرز او معنا ورباندې پوه شوي، په کوم چي دوی یې خپلو اداراتو او د کار شعباتو کی استعمالوی. په دې توگه باید له تشتت څخه مخه ونیول شي. کېدای شي په ملي ژبه د قاموسونو ترتیب یوه دا گټه هم ولري چې د یوه مسلک او څانگې ماهرین په متفق ډول مانوس او منل شوي اصطلاحات وکاروي. په کرنیزو مسلکي اصطلاحاتو کې د یو شمېر نومونو راوستل د ترادفاتو او مترادفو کلمو په ښه هم تېروتنه پېښولای شي، د بېلگې په توگه دایکالوژي، ایکو سیستم، چاپیریال او دې ته ورته اصطلاحات. حال دا چې هره یوه یې خپل د استعمال ځای لري. د بېلگې په توگه دغه هره یو یې په انګلیسي کې جلا کلمات دي، ځینې وخت داسې هم پېښیږي چې زموږ خپلو ژبو کې یوه اصطلاح څو مترادفې نورې کلمې لري او ظاهراً د هغو د هرې یوې په استعمال کې ستونزه نه بریښي، لکه سره، کود، ډیران او پارو، یا رنگړی کول، یکه کول او نور، مگر ډېره به ښه وي چې په ځانگړو حالاتو کې یواځې له یوې څخه یې کار واخیستل شي او کومه یوه چې اصلي مطلب ښه روښانه کولای شي هغه په کار یوسو. بله ستونزه د لیکدود له پلوه د توافق نشتوالی دی، د بېلگې په توگه: بیل – یوم، لیست – لست، میکانیزم – میکانیسیم، کولبه – یپوه او داسې نور. آن دا چې موږ د کلتیواتور، چزل، لیستر، مولدبورد، کودالي، تسکورې او نورو توپیر هم نه کوو، ځینی وخت کلتیواتور ته هم کولبه ویل کیږی. په دې توگه به په هره ځانگړې څانگه کې قاموسونه هغه مراجع وي، چې دغو اختلافاتو او تشتت ته به سم ځواب ووايي.

په دغه قاموس کې هڅه شوی، چې د هماغې یوې اصطلاح تر عنوان لاندې یې بېلابېل ډولونه هم توضیح شي او که مترادفه بله کلمه لري هغه هم تر یوه عنوان لاندې روښانه شي، یعنې د تکرارونو مخه نیول شوی ده. د ځینو سازمانونو، ادارو او مراکزو یا کلماتو د ښه وضاحت لپاره هغه سایټونه او انټرنیټي پتې هم ذکر شوي چې هغو ته مراجعه کول به گټې ندي. که له یوې خوا په دغه قاموس کې راغلي لغات، په ټولو هیوادونو او ټولو زراعتي موسساتو، دکرني پوهنځیو، دکرنيزو تحقیقاتي مراکزو او فارمونو کې گډ استعمال او عین مفهوم او تعریف لري، له بلې خوا د هیوادونو نظامونه، مقررات، د کار طرز، د ترقي درجه، د چارو پیچلتیا او اجرائي پروسیجر یو بل سره څه نا څه توپیر هم لري. ځینې هیوادونه یو څه پرمختللې، څو ځینې لږ څه وروسته پاتې دي، نو ځکه دلته هغه لغاتونه راوړل

کچه ورسره په متناسب ډول اړیکه لري. بالاخره دا وخت را رسیدلی دی چې نور نو باید افغانان د وینستابه پړاو ته ورسېږي. د وینستابه پړاو یواځې ادب، سیاست او ټولنیزو مسائلو کې نه، بلکې نورو بېلابېلو څانگو کې لا مهم وي. نن ورځ کرنیزو څېړنو اودکرنې بېلابېلو تولیداتواوچټولوته ځانگړې پاملرنه شوې ده. دکرنې تولیدات عمدتاً غذایی توکي دي، له دې پرته د چاپیریال مسایل، د ژوندیوموجوداتو تنوع، روغتیا او دباکیفېته خوراکي توکو تولید او په نهایت کې دبشریت فزیولوژیکی اړتیاوو ته ځواب ویل، دکرنیزو علوموپرمختګ پورې تړلی دي. په دغه تشریحي قاموس کې هغه مسایل راغلي دي، یا په بله وینا زیاته پاملرنه هغه ټکيو ته شوې ده چې د افغانستان په شان یوه پرمختیايي هېواد او ددغه ډول هیوادونو دکرنیزو علومو اوکرنیزو علمي څېړنو ته مهم دی او د تېر استعمار اغېزې، وچې پورې ایسار والی او د ټولنیزو کړکېچونو اغېزې له منځه وړي. زموږ گڼ شمیر ستونزې لکه وزگارتیا، خوارځواکي، دچاپیریال ستونزې، له مصرفي ټولنې څخه یوې مولدې ټولنې باندې بدلیدل او د صادراتو له لارې داققتصاد ښه کول او دکلیود ډیرښه انکشاف ستونزې به هغه وخت هوارې شي، چې دکرنې سکتورپیاوړی او په دې برخه کې علمی آثار ولرو. په تېره بیا د افغانستان داقصادي ودې او پرمختیا لپاره دکرنې سکتور فعلی شرایطو کې ځکه ډیرمهم دی، چې زموږ ملی اقتصاد کی عمدتاً مسلط سکتور همدا دی، یعنې صنعت مو پوره وده نده کړې او سوداگري په وچې پورې دایساروالی او دستونزمنو لارو د موجودیت له کبله پوره پرمخ نده تللې، نوپه دې توگه دغه اثر تقریباً یوه پرمختیايي اقتصاد ته وقف شوی دی. په دغه قاموس یا ډکشنري کې دټولنې او زموږ دعلمی مراکزوله وضعیت سره سم او د اړتیا مطابق اصطلاحات مدخل اوتشریح شوی دی، هغه څه چې ممکن په فعلی وضعیت کې موږ ته ناشنا وي، ندی تشریح شوی. د کرنې دبرخې د ډېر زیات شمېر پوهانو له ډلې یواځې هغه یو څو تنه راغلي چې علمي کارونه اواثر یې موږ ته د دلچسپۍ وړ دی. همدارنگه هغه یوڅومحدود شمیر سازمانونه هم راغلي دي چې څه نا څه زموږ لپاره مهم دي. په دغه تشریحي قاموس کې لنډیزونه (**acronym**) ډېر لږ توضیح شوي، مخففات (**abbreviations**) نه دي توضیح شوي، خو کېدای شي مخففات د یوې اصطلاح د توضیح په ترڅ کې راغلی وي. د ډکشنري ژبه تر ممکنه حده پورې ساده شوېده. په دغه قاموس کې عمدتاً د کرنې اصطلاحات ښودل شويدي، هغه اصطلاحات هم پکښې په ضمني توگه راغلي دي، چې د افغانستان په شان له یوې عنعنوي ټولنې، معیشتی کرنې او دکلیو له پراختیا سره رابطه ولري، دا ځکه چې دغه څانگې ټولې یو بل سره نژدې اړیکې لري. په دغه ډکشنري کې هغه اصطلاحات مدخل شوي دي، کوم چې بالعموم په نورو هیوادونو، په تیره بیا د امریکی متحده ایالاتو کې زراعتی ډکشنريو هغه مدخل گرځولی دي. هغه مهال (۱۳۸۶ل.) کال کې چې کله موږ دافغانستان د علومو په اکاډمۍ کې د دایرة المعارف کار پیل کاو، د نړۍ درې نامتو انسایکلوپیدیاوې مو وکتې: یوه امریکانا، بله بریتانیکا او بله روسکی انسایکلوپیدیا. د نړۍ د دریو دایرة المعارفونو مقایسې موږ ته لویه تجربه په لاس راوړه. د دغې ډکشنري د تکمیل په خاطر مو هم بېلابېل انګلیسی قاموسونه او ډکشنریگانې له نظره تیرې کړي دي. باید ووايو چې دپښتو په برخه کې مو زیاتره هغه مفاهیم لیکلي چی زموږ کلیوال او بزگران یې استعمالوي، یعنې په قصدي توگه مو یوشمیر کلیوالی ساده اصطلاحات راوستی دی؛ لکه پټم، پاده وان، ختری(ستری)، غاښوره او نور. داځکه چې زموږ د کرنی ماهرین؛ په تیره بیا دترویجی خدماتو کارکوونکی باید د ولس له ژبې سره ښه بلد او آشنا اوسي، بله موخه مو د کرنیزو ادبیاتو پیاوړتیا او پراختیا ده. د راقم الحروف په گومان؛ هومره چې زموږ د کرنې ماهرین او متخصصین باید له مسلکي انګلیسی اصطلاحاتوسره بلد او آشنا اوسي، همدومره هم باید له خپلې ژبې سره آشنا اوسي او په تیره بیا د بزگرانو په گړدود وپوهیږی. د کرنې څانگې پراخه دي، په دې ډکشنري کې د کرنیزترویج اصطلاحات زیات راغلي، دا ځکه چې همدوی تر نورو زیات ولسونو سره اړیکې لري، ورپسې دکرنیز اقتصاد او طبیعی منابعو اصطلاحات زیات دي، چې یوه اصطلاح په څو ښو تشریح شوې ده، دبیلگې په توگه :

arboretum اربوریتیم یعنی ونه لرونکی ښ. د ونوټولگه. دښاتاتو پېژندنې هغه مرکز چې په لویو ونو کار کوي.

چاپ شوي دي. همدارنگه ناشرانو د جیالوژیکي اصطلاحاتو په نوم یوه ډېکشنري په ۱۳۹۱ ل. کال کې چاپ او خپره کړې ده. دغه گټوره ډکشنري ښاغلی دیپلوم انجنیر کلیوال لیکلی ده. د لومړي ځل لپاره درانه استاد دوکتور محمد عارف غوثی له نن نه تقریباً شپېته کاله وړاندې په ۱۳۴۰ ل. کال کې یو ټوک د اقتصاد قاموس په ۴۳۱ مخونو کې تألیف کړی ؤ، وروسته تر هغه په ۱۳۸۹ ل. کال کې د دکتور سمیع نور په هڅه د آلمان د هېواد د (رور- بوخم) پوهنتون په مرسته د **DAAD** پروگرام په لگښت د اقتصادي اصطلاحاتو یو قاموس خپور شو، چې تشریحي نه دی، بلکې صرف اقتصادي اصطلاحات په پښتو، دري انګلیسي او جرمني ژبه پکښې راغلې دي، د اقتصادي علومو په برخه کې د دغې لغتنامې (**Glossary**) بشپړیدل یوه زړه پورې گام دی، همداسې هم په ۱۳۹۳ ل. کال کې په فارسي ژبه د (لغتنامه اداره عامه) په نوم یو کوچنی اثر د لوړو زده کړو د وزارت د (**HEP**) پروژې له امکاناتو په استفادې سره په محدود شمیر خپور شو. دغه اثر ښاغلی عبد الرافع کابلي ترتیب کړی و، په ۱۳۹۳ ل. کال کې ښاغلی سید اصغر هاشمی (د ادبي اصطلاحاتو سیندگی) په نوم ۲۰۰۰ مخونو شاوخوا یو اثر لیکلی، چې دانش خپرندویي ټولنې چاپ کړی دی، دغه راز په دې وروستیو کې پوهنیار عبدالله عادل او امان الله ورین (د اقتصاد او تجارت اصطلاحات) په نوم یو گټور کتاب لیکلی دی، ښاغلي محمد آغا د (کرښ اصطلاحات) په نوم ۲۰۰۰ مخونو شاوخوا یو کتاب لیکلی، چې د کرښې د محققانو او محصلانو ستونزو ته ډیر ښه ځواب ویلای شي، خو دیو شمېر نورو طبیعي پوهنو؛ خاصاً د فارمسي، هایدرولوژي، ځمکپوهنې او کرښو پوهنو په ډگر کې ډېر کار نه دی شوی. د دې ټولو سره سره او له دوی څخه په مننې باید ووايو چې: بې له شکه مونږ اختصاصي قاموسونو ته، په تېره بیا تشریحي قاموسونو ته نوره هم ډېره اړتیا لرو، زه ډاډه یم چې دې کار ته به زموږ علمي مراکز خامخا پاملرنه کوي او په بېلابېلو مسلکونو او څانگو کې به گڼ شمېر تشریحي قاموسونه ولیکل شي. دا ځکه چې د علم تېري او د علمي څېړنې پټنگان او د رڼا او پوهې د ډگر څېړونکي مسلکي - اختصاصي قاموسونه د خود آموز په توگه په کاروي. له بلې خوا بهرنیو هېوادونو ته د ماسټرۍ او **PhD** پروگرامونو د تعقیب په خاطر کاندیدان د مقدماتي پوهنې په توگه په خپله ژبه له دغو قاموسونو څخه ډېره غوره استفاده کوي او د دوی له نیمایي زیاتې ستونزې ورحل کولای شي. محصلان او د پوهنتونونو ځوان استادان، د علومو د اکاډمۍ پوهان او څېړونکي د خپلو ورځنیو څېړنو لپاره ورڅخه کار اخیستلای شي او د عامه مطالعه کوونکو د مطالعې او افاقي معلوماتو لپاره ډېر مفید کتابونه دي. په خپله ژبه د قاموسونو او ډکشنريو شتون، د ځوانانو د لغاتو د دایرې له وسعت او د افادې د قوت له پیاوړتیا سره مرسته کوي. په ډېرو اروپايي هېوادو او متحده آیالاتو کې لا اوس هم د قاموس لیکنې مراکز ښه فعال دي او قاموس لا هم د څېړونکو د میز د سر لومړنۍ او مهم کتاب وی. ویکیپیډیاوې د قاموس پر بنسټ انټرنټ ته اوچتې شوي دي. کله چې زه په ایران کې وم او د هغه هېواد لوی کتابتونونه او کتاب پلورنځي مې کتل، د بېلابېلو فرهنگونو (ډېکشنريو) شمېر د نورو کتابونو په پرتله زیات و. په آلمان، هندوستان، ترکیه او اتریش کې هم همدې مهمې موضوع ته ځیر شوم. د آلمان د بوخم پوهنتون او د پوتسدام د پوهنتون ډیرو لویو او مجهزو کتابتونو، د ډکشنريو او دایرة المعارفونو لپاره جلا برخه درلوده. د څو کلونو تدریس پر مهال دا راته ثابته شوه چې گڼ شمېر محصلان د اصطلاحاتو په هکله پوښتنې کوي. خو دوی داسې اڅخه په واک کې نه لري چې اړونده مسلکي اصطلاح په هغه کې تعریف او پېژندل شوي وي، یعنې موږ لا تر اوسه هم د قاموسونو برخه کې پوره کار نه دی کړی. د قاموس، په تېره بیا د مسلکي او اختصاصي قاموس یوه ځانگړتیا دا ده چې استفاده کوونکي پرته له دې چې د اصلي مطالعې او څیړنې سلسله یې پرې شي، ډکشنري ته مراجعه کوي، لږ وخت کې یې ستونزه حل او بیرته خپل اصلي کار ته ورگرځي، یعنې ډکشنري په ډېر لږ وخت کې سوال حل کوي او په آسانه توگه مونږ ته توضیح راکوي. د قاموسونو ترتیب داسې وي چې د الفبا له مخې مربوطه اصطلاح په هغه کې آسانه موندل او ځواب کېدای شي، نو ځکه ورته (عاجل) وايي. قاموس یوه اصطلاح او نومونه په مشخص ډول بیانوي، یو حقیقت راته ډېر جوت او څرگندوي.

قاموس او سیندگی هم د یوې ژبې لپاره او هم د مربوطه علمي څانگې لپاره ضرور او په اړونده علمي څانگه کې د ستونزو حل کوونکی وي. نن ورځ ډکشنري د پوهې او اجتماعي آگاهی او جمعي شعور مهمې وسیلې بلل شويدي، چې د ټولنې د وگړو د پوهې او درک

سريزه

په بيلابيلو څانگو کې علوم ورځ په ورځ پراختيا او پرمختيا مومي. د علومو په پرمختگ سره نوې څانگې جوړېږي او د ژبې لغوی پانگه هم پراخېږي. د علمي څېړنو په ترڅ کې او د علمي آثارو د مطالعې پرمهال ديو شمير اصطلاحاتو توضيح يا د هغو د مفهوم او معنا دموندلو لپاره اړتيا پېښېږي، څېړونکي، محصلان او دهرې څانگې متخصصين دخپلو څانگو دمسلكې اصطلاحاتو د معنا او کره مفهوم د موندلو لپاره اخځ ته ضرورت لري، يو له دغو څخه ډيکشنري يا قاموس دي. نن ورځ ډېکشنري، سيندگي او دايرة المعارفونه د پوهې، څېړنې او علمي ډگر د پلټونکو لپاره معتبر مرجع کتابونه بلل کېږي. په پرمختللو هېوادو کې هم د عمومي او هم د هرې څانگې اختصاصي قاموسونو ته په کافي اندازه کار شوی دی او لا هم دغه هڅې جاري دي. ډکشنري او قاموس ته هغه مهال ډيره اړتيا پېښېږي، چې څېړونکي، محصل او ليکوال دمطالعې او څېړنې په بهير کې د يوې اصطلاح يا نومونې معنا ته اړتيا وگوري. دا مهال چې نوموړی دخپل اصلي کار(ليکنې) په ترڅ کې ډکشنري ته مراجعه کوي، د فهرست يا ليکلې له مخې بايد ډير ژر د اړتيا وړ اصطلاح ومومي او په لږ وخت کې ستونزه حل او بيرته خپل اصلي کار ته ور وگرځي، يعنې د ده دکار او مطالعې بهير بايد مختل نشي. همدا علت دی چې ډکشنري د څېړونکو، ليکوالو، محصلانو، دپوهنتونو د استادانو او د اکاډميو د علمي غړو د ميز يو ضروری اخځ وي. ډېرو هېوادونو کې د قاموس ليکنې لپاره تخصصي مسلکي ادارات جوړ او په پوره کافي اندازې بودجې سره د همدې موخې لپاره کار کوي. تر کوم ځايه چې مونږ ته ثابته شوې ده، قاموسونو؛ په تېره بيا اختصاصي قاموسونو ته ډېره اړتيا ليدل کېږي او د کتابونو په مارکېټ کې ورته تقاضا هم زياته وي. ډېر کلونه پخوا مونږ د افغانستان د علومو اکاډمۍ کې د دايرة المعارف او قاموسونو رياست درلود، چې يو انستيتيوت يې د آريانا دايرة المعارف او بل يې افغان قاموس و. هغه مهال دواړو انستيتيوتونو ډېر لوی معنوي او فرهنگي خدمتونه تر سره کړل، په دې وروستيو کې د دغه رياست يواځې د آريانا دايرة المعارف انستيتيوت پاتې دی. خو د افغان قاموس انستيتيوت چې قاموس ليکنه يې دنده وه، په مستقل ډول په تشکيل کې نه و، کله چې زه د آريانا دايرة المعارف د انستيتيوت مشر وم، وړانديز مې دا و چې د قاموسونو انستيتيوت د دغه رياست په اډانه کې منظور شي. له نيکه مرغه اوس دې موضوع ته پاملرنه شوې ده.

دايرة المعارف او قاموس بنسټيز توپيرونه لري: دايرة المعارفونه هغه جامع او په لويه کچه خپرېدونکي کتابونه دي، چې د بشريت ټولې مادې او معنوی لاسته راوړنې، د طبيعي پېښو په هکله معلومات، تاريخي څيړي، اديبان، پوهان، سيمې، هېوادونه او نور گڼ مسايل او دهغو نسبتاً لنډه توضيح را اخلي او د قاموس په پرتله مشر وې او په ادواري ډول خپرېږي، د وخت په تيريدو د علم او پوهې په ډگر کې نوي مسايل رانښيي، هر ارتيکل يې سريزه لري (يا اقلاً يو پاراگراف د سريزې په توگه لري) او بيا اصلي موضوع تشرېح کوي. هره اصطلاح په پوره دقت مدخل کېږي. دايرة المعارف بيلابيل زيات شميرليکوالان لري، خو قاموس په بشپړ ډول د يوه (يا هم ځينې وخت دوه - درې تنو ليکوالو) له خوا ليکل شوی وي، ددايرة المعارف هر ارتيکل(مدخل) اخځ هم لري، خو قاموس دا ځانگړتيا نه لري، يا په مجموع کې دډکشنري په پای کې اخځ راوړل کېږي.

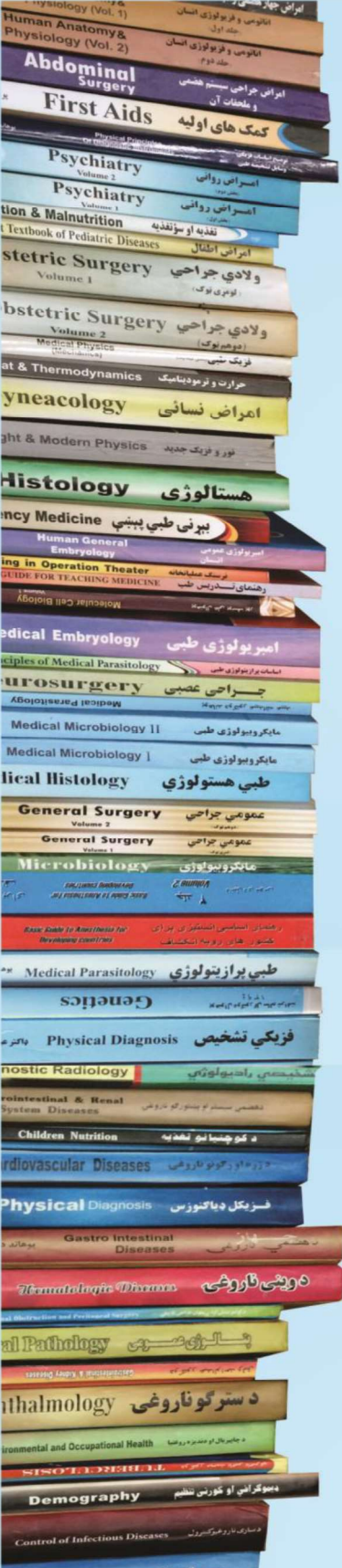
په هر ترتيب؛ ډېره د خوښې خبره دا ده چې په افغانستان کې له لسو زيات پښتو - پښتو، انگليسي - پښتو، پښتو - انگليسي، انگليسي - پښتو (تلفظ لرونکي) قاموسونه چاپ شويدي، خو دا ټول عمومي دي. له نېکه مرغه اوس اختصاصي قاموسونو ته هم پاملرنه شوېده، د بېلگې په توگه ښاغلی بهيج يو طبي قاموس بشپړ کړی و او همدارنگه په ۱۳۸۷ ل. کال کې د کابل پوهنتون د حقوقو او سياسي علومو پوهنځی د افغانستان د عدلي او قضايي چارو د پروژې په چوکاټ کې، چې د متحده ايالاتو له خوا تمويل کېده، په پښتو او دري يو د حقوقي اصطلاحاتو قاموس په يوه مجلد کې چاپ کړ، چې د دري ټوک يې ۲۷۰ مخونه او په پښتو يې ۲۹۷ مخونه لري. ورپسې په ۱۳۸۹ ل. کال کې يې پښتو ټوک په جلا توگه خپور شو. همدارنگه تر اوسه پورې يو دوه پښتو اختصاصي قاموسونه د خصوصي ناشرانو له خوا

109	رهبري له تيوري تر عمله	پوهنپيار محمد عرفان قريشي	ننگرهار	۱۱۰	عامه اقتصاد	پوهندوی ریحان الله رحيمي	ننگرهار
111	د څيړنې مېتودولوژي	پوهنپيار نثار احمد مصلح	ننگرهار	۱۱۲	د بشري سرچينو مديريت	پوهنمل مصور فقيرزی	ننگرهار
113	مرکزي بانک او پرمختللې پولې سياستونه	پوهاند دوکتور عبدالقيوم عارف	خوست				

تطبيق کوونکی: ډاکټر يحيی وردگ، د لوړو زده کړو وزارت، څلورمه کارته، کابل افغانستان، مارچ ۲۰۲۲

موبایل: ۰۷۸۰۲۳۲۳۱۰، ۰۷۰۷۳۲۰۸۴۴، ایمیل: info@ecampus-afghanistan.org, www.mohe.gov.af

ټول کتابونه له دې ویبپاڼو څخه ډونلودولی شئ: www.ecampus-afghanistan.org

ecampus-Afghanistan.org

Access to Online Afghan Textbooks

افغاني درسي کتابونو ته آنلاین لاس رسي

Full version of all textbooks can be downloaded as PDF from above website.

if you want to publish your textbooks please contact us: Dr. Yahya Wardak, Ministry of Higher Education, Kabul, Office: 0706320844, Email: info@ecampus-afghanistan.org

51	په سیول انجنیري کې د اتوکډ استعمال	پوهنوال میا پاچا میاخیل	ننګرهار	52	وترینری عمومي پتالوژي	پوهندوی محمد طاهر کاکړ	ننګرهار
53	انجنیري جیودوزی (سرو)	پوهندی گل حکیم شاه سیدی	ننګرهار	54	جیومورفولوژي	پوهنوال عزت الله	ننګرهار
55	د تلویزیوني خپرونو تولید	پوهنوال داکتر ماسټر واحدی	خوست	56	اوسپنیز کانکرېټي عناصر ، لومړی برخه	پوهنوال دیپلوم انجنیر عبادالرحمن مومند	ننګرهار
57	زولوجی فقاریه	ذاکره بابکرخیل	ننګرهار	58	زولوجی غیرفقاریه	ذاکره بابکرخیل	ننګرهار
59	د تهداب انجنیري	پوهاند انجنیر زلمی خالقی	ننګرهار	60	الجبر معاصر	داکتر عبدالله مهمند	بلخ
61	رهنمود موثریت حفظ انرژۍ در تعمیرات	داکتر انجنیر محمد عمر تیموری	کابل	62	معاصر الجبر	داکتر عبدالله مهمند	خوست
63	آلماني د افغانانو لپاره	داکتر یحیی وردک	بېلابېل	64	د افغانستان د پوهنتونونو د درسی کتابونو چاپول	داکتر یحیی وردک	ټولو ته
65	آلمانی برای افغانها به دری	داکتر یحیی وردک	بېلابېل	66	د پروژې مدیریت په عمل کې	محمد داود علم او یو اف . گېل	ننګرهار
67	صنعتي اقتصاد	پوهاند محمد بشیر دودیال	ننګرهار	68	نباتي فزیولوژي لومړی جلد	پوهنمل محمد طاهر میاخیل	خوست
69	نباتي فزیولوژي دوهم جلد	پوهنمل محمد طاهر میاخیل	خوست	70	د ساختمانونو تحلیل (لومړی برخه)	پوهاند محمد اسحق رازقی	ننګرهار
71	د ساختمانونو تحلیل (دویمه برخه)	پوهاند محمد اسحق رازقی	ننګرهار	72	د مهندسانو د پاره ساختماني ستاتیک زده کړه	دیپلوم انجنیر اسدالله ملکزی	ننګرهار
73	د ساختمان د جوړلو طریقې (لومړی برخه)	پوهاند انجنیر محمد عیسی تنها	ننګرهار	74	د ساختمان د جوړلو طریقې (دوهمه برخه)	پوهاند انجنیر محمد عیسی تنها	ننګرهار
75	سیتونه او هرڅه د هغوی په هکله	لیف بوکوفسکی/ سلطان احمد نیاز من	ننګرهار	76	د لویو لارو د هندسي عناصرو ډیزاین	پوهنیار انجنیر م. شاکر فاروقي	ننګرهار
77	د سرخلاصو کانالونو هایدرولیک	پوهنوال میا پاچا میاخیل	ننګرهار	78	د جوړښتونو تحلیل (لومړی برخه)	پروفیسور حفیظ الله وردک او پروفیسور دکتور زرجان بها	خوست
79	د جوړښتونو تحلیل (دوهمه برخه)	پروفیسور حفیظ الله وردک او پروفیسور دکتور زرجان بها	خوست	80	د ریاضي منطق	سلطان احمد نیازمن	ننګرهار
81	۴۵ انجنیري درسي کتابونه	ټول پوهنتونونه	ننګرهار	82	د اوبو رسولو انجنیري	پروفیسور انجنیر محمد عیسی تنها	ننګرهار
83	اوسپنیز کانکرېټي عناصر ډیزاین (دویمه برخه، لومړی ټوک)	پوهاند دیپلوم انجنیر عبادالرحمن مومند	ننګرهار	84	اوسپنیز کانکرېټي عناصر ډیزاین (دویمه برخه، دوهم ټوک)	پوهاند دیپلوم انجنیر عبادالرحمن مومند	ننګرهار
85	د انجنیرۍ اساسی ریاضی (دوهمه برخه)	پوهندوی عبدالغفور نیازۍ	ننګرهار	86	د انجنیرۍ اساسی ریاضی (لومړی برخه)	پوهندوی عبدالغفور نیازۍ	ننګرهار
87	د اقتصادي پرمختیا تیوري	پوهاند محمد بشیر دویال	ننګرهار	88	د تحلیلی هندسه لومړی برخه	سید شیر اقا سیدی	ننګرهار
89	عمومي تخنیکي رسم	پوهیالی فضل اکبر	ننګرهار	90	کید او گرافیک	پوهنوال دیپلوم انجنیر بهاوالدین جلالی	ننګرهار
91	د اقتصاد د علم اساسات	شیرخان حساس	ننګرهار	92	نړیوالې ټولنې	احسان الله آرینزی	ننګرهار
93	اقلیم پوهنه	پوهاند عزت الله سایل	ننګرهار	94	د طبیعي علومو انګلیسي-پښتو قاموس	پوهنوال ډاکتر نظر محمد سلطانزی خُدران	ننګرهار
95	جنایي ارواپوهنه	پوهنیار راز محمد فیضي	ننګرهار	96	د جوړښتونو تحلیل (درېیم برخه)	پروفیسور حفیظ الله وردک او پروفیسور دکتور زرجان بها	خوست
97	د اوبو لګولو انجنیرۍ	پوهندوی دیپلوم انجنیر اصغر غفورزی	ننګرهار	98	د انسان فزیولوژي او اناتومي	عبدالملک پرهېز	ننګرهار
99	نیماتولوژي	پوهنوال حسین آرمان	ننګرهار	100	د کورنیو الوتونکو د روزنې اساسات	پوهاند میر حالم نیازۍ	ننګرهار
101	د سازماني اړیکو مدیریت	پوهاند محمد بشیر دودیال	ننګرهار	102	د کرنې تشریحي قاموس	پوهاند محمد بشیر دودیال	ننګرهار
103	حيواني تغذیه لومړی برخه	پوهندوی روزي خان صارق	ننګرهار	104	حيواني تغذیه دوهمه برخه	پوهندوی روزي خان صارق	ننګرهار
105	وترېنري داخله	پوهندوی پیر محمد ستانکزی	ننګرهار	۱۰۶	وترنري فارمکولوژي	پوهنوال محمد باير درمل	ننګرهار
107	کوانتم میخانیک	پوهنیار اکرام الله وقار	ننګرهار	۱۰۸	د جرمني ژبې اسانه زده کړه، له اساساتو نه تر ادبیاتو پوري	داکتر اکرم ملکزی	ننګرهار

غیر طبي چاپ شوي کتابونه (زراعت، انجنيري، اقتصاد، ښوونې او روزنې، ساينس او ژورناليزم) ۲۰۲۱-۲۰۱۵

1	عمومي رياضيات	پوهنوال گل محمد جنت زی	خوست	2	د عالي رياضياتو عمومي کورس	پوهندوی محب الرحمن جنتي	ننگرهار
3	عالي کلکولس I، 434 A رياضي	پوهندوی حميدالله يار	ننگرهار	4	عالي کلکولس II	پوهندوی نظر محمد	ننگرهار
5	د نفوسو جغرافيه	پوهنوال لطف الله صافی	ننگرهار	6	فيزيکي کيميا II، الکتروليتي محلولونه او الکتروکيميا	پوهاند دوکتور خير محمد ماموند	ننگرهار
7	فيزيکي کيميا III، کيمياوی کنتک او کتلسس، کروماتوگرافي او اسپکټروسکوپي	پوهاند دوکتور خير محمد ماموند	ننگرهار	8	د ژويو فزيولوژي	پوهاند غنچه گل حبيب صافی	ننگرهار
9	د ودانيو د تودولو تخنيک، لومړی برخه، د سون تخنيک	داکتر غلام فاروق مير احمدی	ننگرهار	10	د متيوروولوژی مبادی	پوهنوال عبدالغياث صافی	ننگرهار
11	معيار های جديد اعمار ساختمان	داکتر انجنير محمد عمر تیموری	ننگرهار	12	چگونگی مصرف انرژي در ساختمان های رهائشی	داکتر انجنير محمد عمر تیموری	ننگرهار
13	الجبر او د عددونو تیوري، لومړی برخه	سلطان احمد نیازمن	ننگرهار	14	د ژوند چاپیریال	پوهاند عارف الله مندوزی	ننگرهار
15	د اوسپیز کانکرېتي عناصرو د لومړی صنفي کار متودیکي لارښود	پوهندوی انجنير عبادالرحمن مومند	ننگرهار	16	جامداتو ميخانيک	پوهنوال محمد اسحق رازقی	ننگرهار
17	عضوی کيميا، کړيوال ترکیبونه	پوهاند دوکتور محمد غوث حکيمي	ننگرهار	18	د ودانيو د جوړولو مهندسي اساسات، لومړی ټوک	ديپلوم انجنير اسدالله ملکزی	ننگرهار
19	د ودانيو د جوړولو مهندسي اساسات، دويم ټوک	ديپلوم انجنير اسدالله ملکزی	ننگرهار	20	کيميايي عنصرونه، لومړی ټوک	محمد طاهر کانی	ننگرهار
21	کيميايي عنصرونه دويم ټوک	محمد طاهر کانی	ننگرهار	22	د اقتصاد او تجارت اصطلاحات (انگلیسي-پښتو تشریحي قاموس)	پوهنيار عبدالله عادل او امان الله ورين	ننگرهار
23	خطي الجبر	داکتر عبدالله مهمند	ننگرهار	24	روانشناسی و ضرورت آن در جامعه افغانستان	داکتر اعظم دادفر	کابل پوهنتون
25	مبادی اقتصاد زراعتی	پوهاند ولی محمد فائز	بلخ	26	اساسات هندسه ترسيمی مسطح	پوهنوال سيد يوسف مانووال	بلخ
27	تأسیسات و تجهیزات تخنيکی ساختمان	داکتر انجنير محمد عمر تیموری	پولی تخنيک کابل	28	د راديوېي خپرونو توليد	پوهنوال دوکتور ماسټر واحي	خوست
29	د خاورې تخريب او د چاپیریال ککړتيا	پوهنيار محمد حنيف هاشمي	خوست	30	تيوری و سياست بودجه عامه	پوهنوال داکتر سيد محمد تينگار	کابل
31	حيوانات مفصليه	پروفیسور داکتر ديپلوم علی آقا نجيف	هرات	32	عضوي کيميا، داروماتيک او هيتروسپکليک برخه	پوهنوال دوکتور گل حسن وليزی	کابل
33	د پروژې تحليل او مدیریت	پوهاند محمد بشير دويال	ننگرهار	34	د انجنيری ميخانيک	پوهنوال محمد اسحق رازقی	ننگرهار
35	کلکولس او تحليلي هندسه، لومړی برخه	پوهندوی سيد شير آقا سيدي	ننگرهار	36	کلکولس او تحليلي هندسه، دوهمه برخه	پوهندوی سيد شير آقا سيدي	ننگرهار
37	د کرنيزو محصولاتو بازار موندنه	پوهاند محمد طيب	ننگرهار	38	کارتو گرافي با اساسات توپوگرافي	پوهنوال دوکتور محمد طاهر عنايت	ننگرهار
39	انرژي سمپا کوونکي ودانی	انجنير اسد الله ملکزی	ننگرهار	40	د موادو مقاومت	پوهنمل بهرام امیری	خوست
41	فيزيکي کيميا گازونه او کيمياوی ترمودينامیک	پوهاند خير محمد ماموند	ننگرهار	42	اطلاعاتو ته د لاسرسي لارې چارې	دانش کړوخیل	ننگرهار
43	حياتي جغرافيه	پوهاند لطف الله صافی	ننگرهار	44	د فاضله اوبو انجنيري	پرهاند انجنير زلمی خالقی	ننگرهار
45	د رياضي په هکله خبرې اترې	سلطان احمد نیازمن	ننگرهار	46	اقتصادي جيولوجي (کانپوهنه- فلزي کانونه)	پوهاند دوکتور شريف الله سهاک	ننگرهار
47	گروه های اجتماعی بسته (مطالعه جامعه شناختی سکتها)	داکتر احمد سير مهجور	کابل پوهنتون	48	گرم شدن کره زمین	محمد نعیم نسین	بلخ
49	الجبر او د عددونو تيوري دوهمه برخه	سلطان احمد نیازمن	ننگرهار	50	اعمار ساختمانها (اساسات، مواد و سيستم ها)	پوهندوی انجنير امان الله فقيری	کابل پوليتخنيک

له ټولو درنو استادانو نه هيله کوو، چې په خپلو مسلکي برخو کې نوي کتابونه وليکي، ويې ژباړي او يا هم خپل پخواني ليکل شوي کتابونه، لکچرونو ټونه او چپټرونه ايډېټ او د چاپ لپاره تيار کړي، زموږ په واک کې يې راکړي چې په ښه کيفيت چاپ او وروسته يې د اړوند پوهنځيو، استادانو او محصلينو ته په واک کې ورکړو. همدارنگه د يادو ټکو په اړه خپل وړاندیزونه او نظريات له موږ سره شريک کړي، چې په ګډه په دې برخه کې اغېزمن ګامونه پورته کړو.

د ليکوالانو او خپروونکو له خوا پوره زيار ايستل شوی، چې د کتابونو محتويات د نړيوالو علمي معيارونو پر اساس برابر شي، خو بيا هم کېدای شي د کتاب په محتوا کې ځينې تېروتنې او ستونزې وليدل شي، نو له درنو لوستونکو نه هيله لرو چې خپل نظريات او نيوکې ليکوال او يا موږ ته په ليکلې بڼه راولېږي، چې په راتلونکي چاپ کې اصلاح شي.

د افغان ماشومانو لپاره د جرمني کمېټې او د هغې له مشر ډاکټر ايروس نه ډېره مننه کوو چې د دغه کتاب د چاپ لګښت يې ورکړی دی. دوی تر دې مهاله د ننگرهار پوهنتون د ۲۳۰ عنوانه طبي او غير طبي کتابونو د چاپ لګښت پر غاړه اخيستی دی.

د پوهنتونونو رييسانو، د پوهنځيو رييسانو او استادانو نه مننه کوم چې د کتابونو د چاپ لړۍ يې هڅولې او مرسته يې ورسره کړې ده. د دغه کتاب له ليکوال نه ډېر مندوی يم او ستاينه يې کوم، چې خپل د کلونو - کلونو زيار يې په وړيا توګه ګرانو محصلينو ته وړاندې کړ.

همدارنگه د دفتر له همکارانو هر يو؛ ښاغلي حکمت الله عزيز او ښاغلي فهيم حبيبي نه هم مننه کوم چې د کتابونو د چاپ په برخه کې يې نه ستړې کېدونکې هلې ځلې کړې دي.

ډاکټر يحيی وردک

د لوړو زده کړو وزارت، کابل، مې، ۲۰۲۲

د دفتر ټيليفون: ۰۷۸۰۲۳۲۳۱۰، ۰۷۰۶۳۲۰۸۴۴

ايميل: info@ecampus-afghanistan.org

د درسي کتابونو چاپول

قدرمنو استادانو او گرانو محصلينو!

د افغانستان په پوهنتونونو کې د درسي کتابونو کموالی او نشتوالی له لویو ستونزو څخه ګڼل کېږي. یو زیات شمېر استادان او محصلین نویو معلوماتو ته لاسرسی نه لري، په زړه میتود تدریس کوي او له هغو کتابونو او چپترونو نه ګټه اخلي چې زړه دي او په بازار کې په ټیټ کیفیت فوتوکاپي کېږي.

موږ تر اوسه پورې د ننگرهار، خوست، کندهار، هرات، بلخ، البیروني، کابل پوهنتون، د کابل طبي پوهنتون او د کابل پولي تخنیک پوهنتون لپاره ۳۶۵ عنوانه مختلف درسي کتابونه د طب، ساینس، انجنیري، اقتصاد، ژورنالېزم او کرهڼې پوهنځیو لپاره چاپ کړي دي.

د یادونې وړ ده، چې نوموړي چاپ شوي کتابونه د هېواد ټولو اړوندو پوهنتونونو او یو زیات شمېر ادارو او موسساتو ته په وړیا توګه وېشل شوي دي. ټول چاپ شوي کتابونه له

www.ecampus-afghanistan.org ویب پاڼې څخه ډانلودولی شئ.

دا کړنې په داسې حال کې ترسره کېږي چې د افغانستان د لوړو زده کړو وزارت د (۲۰۱۰ - ۲۰۱۴) کلونو په ملي ستراتیژیک پلان کې راغلي دي چې:

"د لوړو زده کړو او د ښوونې د ښه کیفیت او زده کوونکو ته د نویو، کره او علمي معلوماتو د برابرولو لپاره اړینه ده، چې په درې او پښتو ژبو د درسي کتابونو د لیکلو فرصت برابر شي، د تعلیمي نصاب د ریفورم لپاره له انګریزي ژبې نه درې او پښتو ژبو ته د کتابونو او درسي موادو ژباړل اړین دي، له دغو امکاناتو پرته د پوهنتونونو محصلین او استادان عصري، نویو، تازه او کره معلوماتو ته لاسرسی نه شي پیدا کولای."

موږ غواړو چې د درسي کتابونو په برابرولو سره د هېواد له پوهنتونونو سره مرسته وکړو او د چپتر او لکچرنو دوران ته د پای ټکی کېږدو. د دې لپاره اړینه ده چې د افغانستان پوهنتونونو لپاره هر کال لږ تر لږه ۱۰۰ عنوانه درسي کتابونه چاپ شي.

د کتاب نوم د کرنې تشریحي قاموس (انګلیسي-پښتو)

لیکوال پوهاند محمد بشیر دودیا

خپرنډوی ننگرهار پوهنتون، کرنې پوهنځی

وېب پاڼه www.nu.edu.af

د چاپ کال ۱۴۰۱، دوهم چاپ

چاپ شمېر ۱۰۰۰

مسلسل نمبر ۳۵۰

ډاونلوډ www.ecampus-afghanistan.org

دا کتاب د افغان ماشومانو لپاره د جرمني کمېټې، په جرمني کې د Eroes کورنۍ یوې خیریه ټولنې لخوا تمویل شوی دی. اداري او تخنیکي چارې یې د افغانیک لخوا ترسره شوي دي. د کتاب د محتوا او لیکنې مسوولیت د کتاب په لیکوال او اړوند پوهنځي پورې اړه لري. مرسته کوونکي او تطبیق کوونکي ټولنې په دې اړه مسوولیت نه لري.

د تدریسي کتابونو د چاپولو لپاره له موږ سره اړیکه ونیسئ:

ډاکټر یحیی وردک، د لوړو زده کړو وزارت، کارته ۴، کابل

موبایل ۰۷۰۶۳۲۰۸۴۴، ۰۷۸۰۲۳۲۳۱۰

ایمپل info@ecampus-afghanistan.org

د چاپ ټول حقوق له مؤلف سره خوندي دي.

ای اس بی ان ۱-۸۴-۶۳۳-۹۹۳۶-۹۷۸

اقراً باسم ربك الذي خلق

د کرنې تشریحي قاموس

(انګلیسي-پښتو)

پوهاند محمد بشیر دودیال

دوهم چاپ

دغه کتاب په پي ډي ایف فارمټ کې په مله سي ډي کې هم لوستلی شئ:

